

НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ:

практичний poradnik для органів
місцевого самоврядування

Серія

«Бібліотечка місцевого самоврядування»

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРАКТИЧНИЙ ПОРАДНИК ДЛЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

За загальною редакцією доктора наук
з державного управління, професора,
Заслуженого юриста України В.М. Олуйко

Хмельницький
2017

УДК 352/354.072:346](477)(07)

О -55

Видання здійснене за сприяння Програми Ради Європи «Децентралізація і територіальна консолідація в Україні».

Погляди, викладені у виданні, належать авторам цієї роботи і не можуть ні за яких обставин вважатися такими, що виражають офіційну позицію Ради Європи.

Ця інформація та розробки є вільними для копіювання, перевидання і поширення по всій території України всіма способами, якщо вони здійснюються безоплатно для кінцевого споживача та якщо при таких копіюванні, перевиданні й поширенні є обов'язкове посилання на автора і суб'єктів майнового права на цю інформацію та розробки.

Серія: «Бібліотечка місцевого самоврядування»

В.М.Олуйко, Р.Б.Примуш

О-55 Надання державної допомоги суб'єктам господарювання: практичний порадник для органів місцевого самоврядування / За заг. ред. доктора наук з державного управління, професора, Заслуженого юриста України В.М.Олуйко – К.: ТОВ «Видавництво «Юстон», 2017. – 258 с.

Книга є прикладним виданням з правоосвітньої тематики, присвячена практичним аспектам діяльності органів місцевого самоврядування в сфері надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок місцевих ресурсів.

У виданні узагальнено вимоги законодавства, практичні поради щодо реалізації органами місцевого самоврядування положень Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та висвітлено досвід країн Європейського Союзу у вказаній сфері.

Видання розраховане на працівників органів місцевого самоврядування, органів державної влади, науковців, представників муніципальної громадськості, суб'єктів господарювання.

УДК 352/354.072:346](477)(07)

© Рада Європи, 2017

© Хмельницьке обласне територіальне відділення Антимонопольного комітету України, 2017

© ТОВ «Видавництво «Юстон», 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
РОЗДІЛ I. ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА ТА СТАНДАРТИ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ	8
РОЗДІЛ II. БАЗОВІ ПРИНЦИПИ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ РЕСУРСІВ.....	24
РОЗДІЛ III. ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ РЕСУРСІВ.....	38
3.1. Надання субсидій та грантів суб'єктам господарювання.....	44
3.2. Надання дотацій.....	54
3.3. Надання податкових пільг, відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів	55
3.4. Списання боргів, включно із заборгованістю за надані державні послуги, списання штрафних санкцій, компенсація збитків суб'єктам господарювання	72
3.5. Надання гарантій, кредитів на пільгових умовах, обслуговування кредитів за пільговими тарифами	81
3.6. Підтримка регіонального розвитку	90
3.7. Допомога для санації та реструктуризації підприємств	102
3.8. Підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва	106
3.9. Підтримка заходів із захисту довкілля	110
РОЗДІЛ IV. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ДОПУСТИМОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ РЕСУРСІВ.....	113
4.1. Критерії визнання державної підтримки державною допомогою.....	115
4.2. Загальні критерії допустимості державної допомоги.....	128
4.3. Критерії допустимості допомоги для забезпечення розвитку регіонів і підтримки середнього та малого підприємництва.....	142
4.4. Критерії допустимості допомоги на професійну підготовку працівників.....	150
4.5. Критерії допустимості допомоги на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць.....	152
4.6. Критерії допустимості допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання.....	156
4.7. Критерії допустимості допомоги на захист навколишнього природного середовища.....	166
4.8. Критерії допустимості допомоги на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність.....	186
РОЗДІЛ V. ПРОЦЕДУРНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ РЕСУРСІВ.....	192
5.1. Порядок подання та розгляду повідомлення про чинну державну допомогу.....	194

5.2. Порядок подання та розгляду повідомлення про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги.....	208
5.3. Порядок подання та розгляду повідомлень надавачів державної допомоги про внесення змін до умов чинної державної допомоги.....	227
5.4. Попередні консультації органів місцевого самоврядування з Уповноваженим органом з приводу надання державної допомоги суб'єктам господарювання.....	233
5.5. Розгляду справ про державну допомогу суб'єктам господарювання.....	234
5.6. Повернення державної допомоги, недопустимої для конкуренції.....	240
РОЗДІЛ VI. СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ТА КОНТРОЛЮ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ РЕСУРСІВ.....	245
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	253

ПЕРЕДМОВА

Перші кроки реформи з децентралізації влади в Україні показали свою ефективність та результативність. Одним з першочергових завдань, які стояли перед Україною, було створення умов для функціонування насправді спроможних територіальних громад, які мають достатні місцеві ресурси для сталого розвитку своїх територій. Це завдання було виконано за рахунок децентралізації фінансів, внесення змін до бюджетного та податкового законодавства.

Але наявність місцевих ресурсів не є достатньою умовою для справді рівномірного розвитку кожної громади. Для цього потрібно вміло ними розпорядитися.

Одним з актуальним аспектів використання потенціалу органів місцевого самоврядування є надання допомоги суб'єктам господарювання за рахунок місцевих ресурсів.

До 2014 року питання надання допомоги суб'єктам господарювання, зокрема, надання субсидій, грантів, дотацій, податкових пільг, відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів, списання боргів, включно із заборгованістю за надані послуги, списання штрафних санкцій, компенсація збитків суб'єктам господарювання, надання гарантій, кредитів на пільгових умовах, обслуговування кредитів за пільговими тарифами, надання, прямо чи опосередковано, суб'єктам господарювання товарів чи послуг за цінами нижче ринкових або придбання товарів чи послуг суб'єктів господарювання за цінами, вище ринкових, збільшення статутного капіталу комунальних підприємств тощо, було лише частково врегульовано галузевим законодавством.

Правова необхідність контролю за наданням державної допомоги в Україні, в тому числі і за рахунок місцевих ресурсів, була закріплена ще в Угоді про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС від 1998 року, яка передбачала поступову гармонізацію зі стандартами ЄС законодавства України.

Нещодавно укладена Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка набрала чинності з 1 січня 2016 року, також передбачає приведення стандартів надання державної допомоги суб'єктам господарювання до стандартів та політики європейського співтовариства.

Для забезпечення виконання своїх міжнародних зобов'язань Верховна Рада України в липні 2014 року прийняла Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», де визначено правові засади проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання, здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції та який спрямований на забезпечення захисту та розвитку конкуренції, підвищення прозорості функціонування системи державної допомоги та дотримання міжнародних зобов'язань України у сфері державної допомоги.

Вказаним законом, який вступив в силу з серпня 2017 року, визначено, що одними з надавачів державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок місцевих ресурсів є органи місцевого самоврядування.

Для України в цілому та органів місцевого самоврядування, зокрема, інститут державної допомоги суб'єктам господарювання є новим, тому з метою сприяння процесам децентралізації, забезпечення дотримання вимог законодавства про державну допомогу суб'єктам господарювання, виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань, нами узагальнено вимоги законодавства та практику, що стосується державної допомоги суб'єктам господарювання та досвід країн ЄС з даного питання.

РОЗДІЛ І. ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА ТА СТАНДАРТИ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Починаючи з 50-х років минулого століття у ЄС існувало занепокоєння, що нерегульоване субсидювання підприємств державами-членами ЄС загрожуватиме створенню спільного ринку та вільної торгівлі. Також існували побоювання стосовно того, що конкурентні умови ЄС не дадуть змоги досягнути бажаних результатів, якщо уряди зможуть і надалі спотворювати конкуренцію та торгівлю шляхом надання державної допомоги вибраним підприємствам.

З метою регулювання системи державної допомоги та забезпечення того, щоб державне втручання не призводило до спотворення конкуренції та торгівлі в договорах, укладених в рамках ЄС, були закладені основні положення щодо надання державної допомоги.

Зокрема, такі положення містяться в Договорі про заснування Європейського співтовариства вугілля та сталі, Договорі про заснування Європейського економічного співтовариства, Договорі про заснування Євроатому. Наразі найбільш комплексно питання надання державної допомоги регулюються Договором про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС).

Законодавство у сфері державної допомоги покликане створити рівні умови для держав-членів ЄС, запобігти надмірному субсидіюванню та зменшити можливість марного витрачання бюджетних коштів, зокрема внаслідок збереження на ринку нерентабельних підприємств. Воно також має запобігти істотному укріпленню позицій підприємства на ринку за рахунок державних ресурсів.

Згідно стандартів ЄС, надання державної допомоги загрожує спотворенням економічної конкуренції і торгівлі у зв'язку з тим, що надання субсидій, податкових пільг та інших форм державної допомоги одним підприємствам може негативно відзначитись на становищі інших підприємств.

Усі країни тією чи іншою мірою надають підтримку економічній діяльності (надають дорогому певним галузям, окремим компаніям, на регіональний розвиток, інновації, інвестиції, розвиток торгівлі та малого бізнесу), використовуючи різні інструменти, в тому числі субсидії, податкові пільги та інші форми прямої підтримки. В цілому це одна з основних функцій держави в галузі економіки та фінансів.

В той же час, в епоху вільної торгівлі таке втручання держави в економіку вважається небезпечним з огляду на ймовірність істотного впливу на показники торгівлі і конкуренції.

Починаючи з 1990-х років наявність системи регулювання державної допомоги вимагається ЄС як основа для встановлення зв'язків із країнами – учасницями Європейської економічної зони, укладенню угод, що передуються приєднанню до ЄС і торговельних угод із низкою країн, у тому числі новими членами ЄС, країнами колишнього Радянського Союзу, балканськими країнами, а також нового покоління угод про асоціацію (з Україною, Молдовою та Грузією)¹.

Для України головним наслідком виходу на міжнародний ринок (набуття членства в СОТ, Енергетичному Співтоваристві, підписання Угоди про асоціацію з ЄС²) є застосування і до неї міжнародних правил щодо державної підтримки господарської діяльності, які передбачають врахування інтересів

¹ Д-р Юджин Стюарт, Сігітас Цемнолонскіс, Яна Рогінська Право та політика у сфері державної допомоги. Гармонізація законодавства України зі стандартами ЄС / Д-р Юджин Стюарт, Сігітас Цемнолонскіс, Яна Рогінська – К.: Альфа Реклама, 2016. – С. 24

² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 року, ОJ L 161 від 29 травня 2014 року

нових торговельних партнерів та пов'язані з впливом державної допомоги та субсидій на торгівлю та конкуренцію.

У загальному, положення ДФЄС, викладені у статтях 107-109, а також у статті 106 (щодо підприємств, яким надані спеціальні або ексклюзивні права), виходять із принципу заборони надання будь-якої допомоги за рахунок державних ресурсів, яка передбачає надання вибіркової переваги одному або кільком суб'єктам господарювання та здійснює фактичний або потенційний вплив на конкуренцію та торгівлю. Положення ДФЄС також встановлюють ряд спеціальних виключень (наприклад, дозволяють надавати субсидії в рамках спільної сільськогосподарської політики та політики ЄС у галузі рибальства або дозволяють державам-членам надавати допомогу на ліквідацію наслідків стихійного лиха), а також низку дискреційних виключень, які застосовуються Європейською Комісією.

Європейська Комісія – вищий орган виконавчої влади Європейського Союзу, який відповідає ролі і функціям уряду у системах національних держав. На відміну від національних урядів, Єврокомісія може також користуватися функцією законодавчої ініціативи, але тільки у рамках ЄС та відповідно до Законодавства Європейського Союзу.

Рисунок 1. Символіка Європейської Комісії

В цілому, держави-члени ЄС повинні повідомляти Європейську Комісію про запровадження нових або змінення чинних заходів державної допомоги. Європейська Комісія перевіряє, чи такі заходи відповідають критеріям

державної допомоги, надання якої забороняється ДФЄС, а також встановлює наявність підстав для застосування до повідомленого заходу будь-якого з дискреційних виключень. Такі підстави зазвичай пов'язані зі збоями ринкового механізму та виникають на стику з іншими важливими політиками ЄС. Зокрема, вони застосовуються, коли повідомлений захід сприяє регіональному розвитку, розвитку культури та збереженню культурної спадщини або виконанню важливого проекту задля спільного європейського інтересу. Якщо повідомлений захід підпадає під дію виключення, Європейська Комісія дозволяє його застосування з певними умовами або без них.

Рисунок 2. Штаб-квартира Європейської Комісії (Брюссель, Бельгія)

У протилежному разі Європейська Комісія забороняє відповідний захід державної допомоги (на практиці це незначний відсоток справ).

Перш ніж впроваджувати новий або змінений захід державної допомоги, держави-члени ЄС зобов'язані дочекатися рішення Комісії. У будь-якому разі у випадку реалізації забороненого заходу державної допомоги Європейська Комісія виносить рішення про повернення відповідної суми допомоги разом із відсотками з дати її першого надання.

Комісія може приймати таке саме рішення в разі нецільового використання схваленої державної допомоги або надання державної

допомоги без повідомлення. Більше того, відповідно до положень ДФЄС, на Європейську Комісію також покладається обов'язок постійного моніторингу чинних заходів державної допомоги (тобто заходів, затверджених до того, як країна стала членом ЄС, а також попередньо схвалених заходів державної допомоги), а також пропонувати «належні заходи», пов'язані з чинною державною допомогою, якщо це сприяє належному функціонуванню внутрішнього ринку ЄС. В принципі, це дає змогу Комісії змінювати свої попередні рішення в разі виникнення нових обставин і скасовувати виключення або змінювати класифікацію заходу, який раніше не вважався державною допомогою, а тепер підпадає під це визначення.

Цей режим регулювання пов'язаний із рядом правових, економічних, політичних і соціальних проблем, які з роками поглибилися внаслідок розширення внутрішнього ринку ЄС.

З точки зору права, режим регулювання ЄС є складним і дещо невизначеним. Зокрема, немає офіційного визначення поняття «допомога» або «державна допомога». Система регулювання ґрунтується на характеристиках і фактичних або потенційних наслідках заходу державної допомоги, на основі яких Європейська Комісія визначає, чи він підпадає під дію статті 107 ДФЄС. Визначення навмисно не встановлюється, щоб держави-члени не могли його обійти під час розробки заходів підтримки.

Ще одна правова проблема була пов'язана з відносною відсутністю у системі регулювання державної допомоги ЄС вторинного законодавства, принаймні до кінця 1990-х років. З роками виник виправданий політичний ризик, що держави-члени використовуватимуть будь-яке вторинне законодавство, яким передбачається їх залучення або надання згоди, щоб послабити регуляторні повноваження Європейської Комісії. Водночас, щоб забезпечити функціонування системи та певний рівень правової визначеності, необхідно було деталізувати положення статей ДФЄС. Це питання із самого початку було вдало вирішено Європейською Комісією та Судом ЄС.

Комісії дозволили застосовувати інструменти «м'якого права», щоб розвивати поняття категорій державної допомоги, галузей економіки, у яких дозволяється надавати державну допомогу, і вирішувати інші регуляторні питання (наприклад, регуляторні процедури, повернення державної допомоги тощо). Надавши Комісії такі повноваження, Суд ЄС також наполіг на тому, що вона зобов'язана сама дотримуватися власних правил під час оцінки конкретних справ.

Що стосується інструментів «м'якого права» та вторинного законодавства, положення ДФЄС наразі доповнюються широким колом настанов, повідомлень і, останнім часом, регламентів Комісії, які встановлюють докладні правила для «чутливих» галузей економіки, намагаючись збалансувати потреби розвитку окремих регіонів ЄС із режимом державної допомоги (особливо це стосується регіональної допомоги та екологічної політики). Вони встановлюють порогове значення мінімального розміру допомоги (незначна допомога), кодифікують процедурні норми щодо повідомлення, схвалення та повернення допомоги, розроблені Суди ЄС, і містять м'якше або жорсткіше тлумачення норм, які стосуються надання допомоги.

Враховуючи наведене вище, по суті, статті 107 і 108 ДФЄС передбачають наступні положення щодо політики ЄС в сфері державної допомоги:

- 1) передбачається заборона надання державної допомоги (внаслідок її неналежного або недопустимого впливу на конкуренцію та торгівлю);
- 2) встановлюються випадки, коли державна допомога за будь-яких умов вважається сумісною;
- 3) передбачається створення системи повідомлення Європейської Комісії про нові або змінені заходи державної допомоги, на підставі загальних критеріїв оцінки для застосування підстав, які дозволять Комісії схвалювати повідомлені заходи державної допомоги.

Згідно зі статтею 107 (1) ДФЄС (якщо в Договорах не обумовлено інше), допомога, яку в будь-якій формі надає держава-член або яку надано за рахунок державних ресурсів, що спотворює або загрожує спотворити конкуренцію, надаючи переваги певним суб'єктам господарювання або виробництву певних товарів, є несумісною з внутрішнім ринком тією мірою, якою вона впливає на торгівлю між державами-членами.

Це основна заборона надання державної допомоги, згідно з якою заборонені заходи, в загальному, визначаються шляхом проведення шести тестів, передбачених цим положенням, а саме:

- до відповідного заходу не застосовується початкова фраза статті 107 (1): «Якщо в Договорах не обумовлено інакше...»;
- захід реалізується державою або надається за рахунок державних ресурсів;
- він створює переваги за принципом вибірковості;
- отримувачем відповідної переваги (в цілому) є «суб'єкт господарювання»;
- захід реально або потенційно спотворює конкуренцію;

- він впливає на торгівлю.

Будь-який захід, що не відповідає вказаним шести умовам, не вважається державною допомогою.

У статті 107(2) ДФЄС вказуються категорії заходів державної допомоги, які де-юре звільняються від заборони (хоча вони вважаються державною допомогою). До них належать:

- заходи державного втручання з метою ліквідації наслідків стихійного лиха;
- спеціальні субсидії для споживачів (зокрема, субсидювання цін на хліб на підтримку боротьби з бідністю);
- заходи, спрямовані на усунення наслідків надзвичайних ситуацій (наприклад, великих ядерних або промислових аварій і пожеж, які призвели до значних втрат, заходи державної допомоги для боротьби з епідемією ГЕВРХ (коров'ячого сказу) і для подолання нещодавньої світової фінансової кризи).

Стаття 108 (3) встановлює чіткий обов'язок національних урядів повідомляти Європейській Комісії про нові або змінені заходи допомоги та не застосовувати їх до прийняття позитивного рішення щодо їх сумісності з внутрішнім ринком. У належних випадках Європейська Комісія може змусити державу-члена відмовитися від своїх планів щодо надання державної допомоги або змінити зміст окремих заходів допомоги.

У контексті основної заборони рішення Комісії, як правило, зосереджуються на тому, чи повідомлений державний захід є допомогою у значенні статті 107 (1) і, якщо він є допомогою, чи існують достатні підстави для звільнення відповідного заходу від основної заборони надання допомоги. Більше того, держави-члени, які повідомляють про заходи допомоги, тепер зобов'язані обґрунтувати потребу в їх застосуванні (на основі аналізу збоїв ринкового механізму), а також надати необхідну інформацію щодо пропорційності таких заходів (чи вони не передбачають надання отримувачам надлишкової компенсації) і їх обмеженості в часі (особливо, що вони не діють безстроково).

На практиці більшість повідомлених державних заходів або не підпадають під поняття допомоги або підлягають звільненню; наразі понад 80% схем державної допомоги в ЄС (близько 30% усієї державної допомоги в ЄС) звільняються від обов'язку повідомлення.

У статті 107 (3) ДФЄС передбачені різноманітні підстави, які дозволяють Європейській Комісії застосовувати звільнення до заходів державної

допомоги. Якщо коротко, основні підстави для звільнення стосуються заходів допомоги або схем державної допомоги, які:

- сприяють економічному розвитку найбільш неблагополучних регіонів ЄС (так звані регіони категорії «А» з рівнем ВВП на душу населення нижче 75% від середнього показника по ЄС);
- сприяють економічному розвитку регіонів держав-членів, які зіткнулися зі значними економічними труднощами порівняно із середніми показниками по країні (так звані регіони категорії «С»);
- сприяють реалізації важливих проектів спільного європейського інтересу;
- сприяють розвитку культури та збереженню культурної спадщини.³

Крім аналізу нових заходів допомоги або змін чинних заходів допомоги, Європейська Комісія також уповноважена здійснювати постійний контроль за чинними заходами допомоги. Чинні заходи допомоги — це ті, які існували до набрання чинності положеннями ДФЄС на території держави-члена (зазвичай до вступу до ЄС), а також заходи допомоги, які були раніше схвалені або потрапили під дію виключення. Такі важливі повноваження дозволяють Комісії відстежувати зміну ситуації та на цій основі поновлювати розслідування чинних заходів допомоги.

Хоча повноваження Комісії щодо застосування належних заходів здаються дещо незначними, як свідчить практика, такі належні заходи можуть бути жорстким і переконливим способом оскарження чинних заходів державної допомоги.

Згідно із законодавством ЄС, належними заходами для потреб статті 108(1) вважаються необов'язкові рекомендації. Однак процедура організована таким чином, що Комісія здійснює нагляд у тісній співпраці з відповідною державою-членом. Якщо Комісія дійде висновку, що наявний захід допомоги більше не сумісний із внутрішнім ринком, вона видає відповідній державі-члену рекомендацію щодо його змінення, зокрема, шляхом внесення істотних змін до відповідної схеми допомоги, впровадження процедурних вимог (наприклад, обмеження або уточнення сфери застосування схеми допомоги) або скасування схеми допомоги. Відповідній державі-члену дається період часу для виконання запропонованих належних заходів, які потім стають для неї обов'язковими.

³ Д-р Юджин Стюарт, Сігітас Цемнолонскіс, Яна Рогінська Право та політика у сфері державної допомоги. Гармонізація законодавства України зі стандартами ЄС / Д-р Юджин Стюарт, Сігітас Цемнолонскіс, Яна Рогінська – К.: Альфа Реклама, 2016. – С. 38

Будь-який наступний захід допомоги, який не відповідає належним заходам, вважається новою допомогою та підлягає повідомленню. Якщо держава-член відмовляється виконати відповідні заходи, Комісія не може безпосередньо вимагати їх виконання, однак зобов'язана на практиці ініціювати формальну процедуру розслідування відповідно до статті 108(2) ДФЄС.

На даний час щороку в ЄС витрачається біля 101 млрд. євро на державну допомогу, що становить близько 0,67% від ВВП ЄС.

Рік	Розмір державної допомоги у % від ВВП
1992	0,75
1993	0,81
1994	0,76
1995	0,74
1996	0,76
1997	0,88
1998	0,58
1999	0,55
2000	0,50
2001	0,54
2002	0,68
2003	0,50
2004	0,49
2005	0,46
2006	0,63
2007	0,41
2008	0,48
2009	0,53
2010	0,49
2011	0,43
2012	0,44
2013	0,43
2014	0,67

Таблиця 1. Державна допомога в ЄС, % від ВВП

Як видно з таблиці 1, загальний обсяг державної допомоги демонструє тенденцію до зниження.

Горизонтальна допомога – це фінансування заходів для досягнення окремо визначених цілей, що є спільними для всіх країн ЄС. До таких цілей належать сприяння розвитку інновацій, захист навколишнього середовища, підтримка малого та середнього бізнесу, сприяння зайнятості та ін.

Основну частку державної допомоги в ЄС становить горизонтальна допомога.

Варто зауважити, що фінансування даних заходів здійснюється через спільні фонди ЄС, а не бюджетами окремих держав. Такими фондами є, наприклад, Європейський Фонд Регіонального Розвитку, Структурний Фонд, Соціальний Фонд та ін.

Основна ідея такого перерозподілу коштів – надавати фінансування в тих регіонах ЄС, де від цього буде найбільший ефект. Такий механізм фінансування покликаний забезпечити надання державної допомоги на конкурентних умовах, тобто таким чином для фінансування обираються тільки ті проекти, що створюють найбільші суспільні вигоди на рівні ЄС.

У структурі державної допомоги найбільша частка припадає на горизонтальну допомогу (біля 85%), зокрема, на регіональний розвиток витрачається 24% загальної державної допомоги, захист навколишнього середовища - 24%, на стимулювання досліджень та інновацій – 17%, на інші цілі в рамках горизонтальної допомоги – біля 20% (рисунок 3).

Рисунок 3. Структура державної допомоги в ЄС

Основним інструментом надання горизонтальної допомоги становлять гранти, тобто суб'єкти, що бажають отримати державну допомогу, подають свої проекти до відповідного фонду, де на конкурентній основі обираються проекти, що матимуть найбільший ефект для досягнення тієї чи іншої мети.

Державна допомога в ЄС також спрямовується на підтримку окремих секторів (секторальна допомога).

Секторальна допомога – це допомога, яка надається окремим секторам економіки, на які розповсюджуються певні галузеві норми в системі ЄС.

В умовах спільного ринку за відсутності фізичних та технічних бар'єрів для торгівлі між країнами єдиним протекціоністським інструментом для країн ЄС залишається державна допомога, тому органи захисту конкуренції ретельно контролюють надання секторальної допомоги.

Секторальна допомога в ЄС надається тільки тим секторам і в тих умовах, коли вигоди від надання допомоги перевищують спотворюючий вплив, що створює державна допомога, на ринковий механізм.

Наприклад, Радою ЄС визначено, що основною метою надання державної допомоги вугільній промисловості є забезпечення енергетичної безпеки. Зокрема, в ряді програм та політик ЄС діє ряд виключень для сприяння максимальному використанню внутрішніх ресурсів ЄС, і в правилах надання держдопомоги в тому числі. Так, наприклад, у 2010 Єврокомісія дозволила Іспанії здійснювати підтримку вугільної промисловості протягом 4-х років (до 2014) для інтеграції даної галузі у Європейський ринок електроенергії. Річ у тім, що за правилами дії спільного ринку електроенергії ЄС, в кожній країні ЄС 15% спожитої електроенергії має бути вироблено з внутрішніх джерел. Тому в Іспанії, де не виробляється достатньо електроенергії з внутрішніх джерел, створено механізм надання преференцій тим енергогенеруючим компаніям, що використовують вугілля, видобуте всередині країни.

Секторальна допомога становить лише 15% загальної державної допомоги в ЄС, однак у розрахунку у відсотках від ВВП секторальна допомога становить лише 0,07%. Основними секторами-отримувачами допомоги є вугільна та переробна промисловість (їх частка складає по 5% від загальної наданої державної допомоги). Для кожного сектору, який отримує допомогу, крім загальних правил надання держдопомоги, встановлюються ще окремі правила для кожного сектору з визначенням специфічних умов надання допомоги.

Варто зауважити, що секторальна допомога надається переважно бюджетами окремих країн для підтримки тих чи інших виробників. Однак надання допомоги в будь-якій формі (субсидії, встановлення податкових пільг та інших преференцій) обов'язково узгоджується з департаментом Єврокомісії з захисту конкуренції. Крім того, дана допомога надається з чітко визначеними умовами та строком, за який відповідна галузь має відновити свою конкурентноздатність.

Європейська Комісія здійснює жорсткий контроль за дотриманням правил надання державної допомоги. Наприклад, в Італії було виявлено, що надання пільгових тарифів на електроенергію трьом металургійним компаніям є протиправним, тому Єврокомісія наказала Італії стягнути 18 млн. євро з бенефіціарів таких преференцій. Аналогічні заходи було проведено в Іспанії, де надання податкових канікул було визнано необґрунтованим, через що ряд компаній мали заплатити 15 млн. євро штрафу.

Таким чином, незважаючи на незначні обсяги надання державної допомоги в ЄС (менше 1% ВВП), дана сфера державного регулювання є важливим елементом політики захисту конкуренції і знаходиться під пильним контролем з боку європейських міждержавних інституцій.

Державна допомога в ЄС є виключенням в загальній політиці захисту конкуренції і спрямовується тільки на досягнення спільних для всіх країн ЄС цілей та пріоритетів з метою досягнення вищого рівня інтеграції.

Якщо порівнювати з Україною, то наразі лише формується чітка політика та концепції надання державної допомоги, і розпочався процес формування відповідного законодавчого поля. Принципи, практику та стандарти даної політики ЄС потрібно розглядати як орієнтир для формування власного механізму надання держдопомоги.

У 2013 році населення України складало 46 млн, а номінальний ВВП — 177 431 млрд дол. США (130 млрд євро у грудні 2013 року). Україна займає 53-є місце в світі за обсягом експорту товарів і 40-е місце в світі за обсягом імпорту товарів. У сфері комерційних послуг Україні займає 42-е місце за обсягом експорту за 27-е за обсягом імпорту. Основу української економіки традиційно складають сільське господарство, відносно добре розвинена промисловість (харчова, металургійна, вугільна, машино- у суднобудівельна), а також сфера послуг, яка швидко розвивається. За даними 2013 року, в Україні було зареєстровано 1,7 млн суб'єктів господарювання. Більшість з них — фізичні особи-підприємці, а також нараховувалось близько 400 000 юридичних осіб (малі, середні і великі підприємства).

У Звіті МВФ щодо України за 2014 рік відзначені різні економічні і фінансові цілі, яких країна повинна досягти з метою подолання труднощів та фінансових ризиків, які перешкоджають її економічному розвитку. У 2014 році МВФ відзначив зниження темпів зростання ВВП в Україні на 6,5% і спрогнозував дефіцит поточних рахунків на 2014 рік на рівні 2,5% від ВВП.⁴

Україна успадкувала від СРСР економіку, надмірно залежну від державних коштів та коштів місцевих бюджетів і політичних рішень центральних та місцевих органів влади. Впродовж усієї історії політичних та економічних реформ в Україні влада часто і досить суттєво змінювала цілі промислової та регіональної політики, однак незмінно надавала підтримку державним, комунальним підприємствам і виробникам «пріоритетних галузей» з метою забезпечення їхньої життєздатності в умовах економічної нестабільності та зростання конкуренції, зокрема міжнародної.

За попередніми оцінками обсяг державної допомоги в Україні становить понад 4% ВВП. Незважаючи на такі значні обсяги в порівнянні з показниками ЄС, в Україні відсутні чітко визначені принципи та пріоритети надання державної допомоги та не існує чіткого обліку таких операцій. Відповідно, це унеможлиблює проведення аналізу щодо впливу таких заходів на ринковий механізм, що також робить неможливим виявлення спотворюючого впливу, і є передумовою застосування відповідних санкцій з боку контролюючих органів.

Дана сфера державної політики залишається не підконтрольною, і тому понад 4% українського ВВП спрямовується на заходи, ефективність яких викликає сумніви.

Звичайно, політика надання державної допомоги має бути докорінно реформована. Україна має орієнтуватись на європейський підхід надання державної допомоги, тобто визначити в першу чергу основні принципи та пріоритети надання державних коштів. Важливо зауважити, що основні пріоритети державної допомоги в ЄС (регіональний розвиток, дослідження та інновації, захист навколишнього середовища, підтримка малого та середнього бізнесу) є також вкрай важливими і для України, тому «пріоритетність» даних заходів має бути основою надання державної допомоги. Крім того, доступ до державної допомоги має бути забезпечений для всіх зацікавлених сторін, що відповідають визначеним умовам.

⁴ Хайнріх Хьольцлер, Елла Лібанова, Тетяна Єфименко, Ярослав Котляревський, Світлана Таран, Денис Черніков, Валентин Деревянкін, Юджин Стюарт Звіт про результати дослідження державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні / Хайнріх Хьольцлер, Елла Лібанова, Тетяна Єфименко, Ярослав Котляревський, Світлана Таран, Денис Черніков, Валентин Деревянкін, Юджин Стюарт – 2015. – С. 24

В розрізі секторів державна допомога має надаватись тільки тим галузям, які найбільше потребують державної підтримки (іншими словами, ті галузі, які не можуть залучити приватного інвестора, але є ключовими для економіки країни) і де спотворюючий вплив на ринковий механізм буде мінімальним.

Правова база моніторингу й контролю державної допомоги в Україні була створена в рамках виконання зобов'язань за Угодою про партнерство та співробітництво (УПС), яка набула чинності у 1998 році. У лютому 2005 року ЄС та Україна погодили План дій зі сприяння імплементації УПС і переходу до поглибленої економічної інтеграції та політичної асоціації між Україною та ЄС.

У березні 2007 року розпочалися переговори щодо підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, у тому числі положень про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі (Угода про ГВЗВТ). За Угодою про ГВЗВТ, яка передбачала проведення низки всеосяжних регуляторних та інституційних реформ, Україна зобов'язалася запровадити національну систему державної допомоги, яка б відповідала правилам державної допомоги в ЄС.

Європейський Союз, у свою чергу, зобов'язався надавати Україні відповідну технічну допомогу і бюджетну підтримку у підготовці та імплементації Угоди про ГВЗВТ та забезпеченні функціонування національної системи державної допомоги.

Політична частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС була підписана 21 березня 2014 року в умовах глибокої політичної кризи в Україні, яка тривала з листопада 2013 року до березня 2014 року, а решта положень, що стосувалися економіки й торгівлі, у тому числі статті 262–267, які визначають конкретні зобов'язання щодо створення системи державної допомоги, були підписані 27 червня 2014 року.

У вересні 2014 року у зв'язку з ускладненням політичної ситуації та наростанням воєнного конфлікту в Україні було ухвалено рішення про перенесення дати набуття чинності економічної частини Угоди про асоціацію до 1 січня 2016 року (решта ж положень цієї Угоди набули чинності 1 листопада 2014 року). Огляд відповідних вимог, передбачених Угодою про асоціацію, представлений у таблиці 2.

№ п/п	Положення	Норма Угоди про асоціацію	Строк виконання
1	Набуття чинності положень про торгівлю (у тому числі статей щодо державної допомоги)	<i>Розділ IV</i>	<i>31 грудня 2015</i>
2	Підготовка та надіслання першого щорічного повідомлення про стан державної допомоги в Україні	<i>Стаття 263(1) і (5)</i>	<i>31 грудня 2020</i>
3	а. Забезпечення прозорості фінансових відносин між органами державної влади та державними підприємствами б. Забезпечення того, щоб фінансова та організаційна структура будь-якого підприємства, яке користується спеціальним чи виключним правом (або є уповноваженим на надання послуг, що мають загальний економічний інтерес) і яке отримує компенсацію за надання публічних послуг, була коректно відображена в окремих бухгалтерських рахунках	<i>Стаття 263(3), (4) і (5)</i>	<i>31 грудня 2020</i>
4	Ухвалення національного законодавства про державну допомогу та створення незалежного органа, який матиме повноваження, необхідні для застосування правил державної допомоги	<i>Стаття 267(1)</i>	<i>31 грудня 2020</i>
5	Забезпечення повної відповідності нової державної допомоги загальним принципам ЄС	<i>Стаття 267(1)</i>	<i>31 грудня 2021</i>
6	Створення повного реєстру «чинних» схем державної допомоги	<i>Стаття 267(2)</i>	<i>31 грудня 2020</i>
7	Приведення «чинних» схем державної допомоги у відповідність до правил державної допомоги ЄС	<i>Стаття 267(2)</i>	<i>31 грудня 2022</i>
8	Застосування порогів максимально допустимої державної допомоги для заходів регіонального розвитку	<i>Стаття 267(3)(а)</i>	<i>31 грудня 2020</i>
9	Створення карти регіонального розподілу державної допомоги спільно з Європейською Комісією	<i>Стаття 267(3)(б)</i>	<i>31 грудня 2019</i>

Таблиця 2. Положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС про державну допомогу

Також важливо відзначити, що 1 лютого 2011 року Україна приєдналася до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. На відміну від положень Глави 10 Угоди про асоціацію, які визначають загальні вимоги до розвитку системи державної допомоги і передбачають семирічний перехідний період для вдосконалення правової та інституційної бази України до повного впровадження контролю за державною допомогою у відповідності до стандартів ЄС, статті 18 і 19 Договору про заснування Енергетичного Співтовариства зобов'язують сторони забезпечити контроль державної допомоги в енергетичному секторі та впровадити окремі норми ЄС у сфері енергетики без встановлення перехідного періоду.

Крім того, в якості члена СОТ з 16 травня 2008 року, Україна зобов'язана імплементувати Угоду про субсидії та компенсаційні заходи, Угоду про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи та Генеральну угоду про торгівлю послугами, кожна з яких регулює окремі аспекти субсидування суб'єктів господарювання. Як член СОТ, Україна подавала звіти про субсидії згідно з відповідним міжнародним стандартом.

Отже, реформування політики надання державної допомоги України з урахуванням підходів ЄС дасть змогу забезпечити ефективніше використання бюджетних коштів та більшому сприянню розвитку тих секторів та регіонів, що найбільше потребують державної підтримки. Такий підхід забезпечить отримання економічних вигод не для окремих підприємств та галузей, а для всього суспільства в цілому та забезпечить виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань.

РОЗДІЛ II. БАЗОВІ ПРИНЦИПИ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ РЕСУРСІВ

Законодавство України в цілому надає право органам місцевого самоврядування надавати підтримку суб'єктам господарювання в тій чи іншій формі.

Окрім того, право на підприємницьку діяльність і гарантії державного захисту конкуренції передбачені статтею 42 Конституції України. Слід зазначити, що згідно зі статтею 92 Конституції, правовий режим власності, правові засади і гарантії підприємництва, правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання, засади функціонування бюджетної системи України, засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків, системи оподаткування, податки і збори, порядок утворення і функціонування вільних та інших спеціальних зон встановлюються виключно законами України.

Господарський кодекс України передбачає низку підстав для надання державної чи муніципальної підтримки суб'єктам господарювання. Так, статтею 16 Господарського кодексу України передбачено, що держава може

надавати дотації та інші засоби державної підтримки суб'єктам господарювання для таких цілей:

- на підтримку виробництва життєво важливих продуктів харчування, на виробництво життєво важливих лікарських препаратів та засобів реабілітації інвалідів;
- на імпорتنі закупівлі окремих товарів, послуги транспорту, що забезпечують соціально важливі перевезення;
- суб'єктам господарювання, що опинилися у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації, з метою фінансування капітальних вкладень на рівні, необхідному для підтримання їх діяльності, на цілі технічного розвитку, що дають значний економічний ефект;
- а також в інших випадках, передбачених законом.

Варто зазначити, що перелік підстав для надання державної підтримки суб'єктам господарювання, визначений статтею 16 Господарського кодексу, не є вичерпним. Власне, останній пункт цього переліку передбачає, що потенційно може надаватися суб'єктам господарювання пряма або непряма підтримка на будь-яких інших підставах, за умови, що існує закон, який забезпечує відповідну норму.

Статтею 48 Господарського кодексу України також передбачено, що з метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємництва органи місцевого самоврядування на умовах і в порядку, передбачених законом, можуть надавати підтримку суб'єктам господарювання, зокрема, у вигляді:

- надання підприємцям земельних ділянок, передачі комунального майна, необхідного для здійснення підприємницької діяльності;
- сприяння підприємцям в організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування їх діяльності, підготовці кадрів;
- здійснення первісного облаштування неосвоєних територій об'єктами виробничої і соціальної інфраструктури з продажем або передачею їх підприємцям у визначеному законом порядку;
- стимулювання модернізації технології, інноваційної діяльності, освоєння підприємцями нових видів продукції та послуг;
- надання підприємцям інших видів допомоги.

В той же час, частиною третьою статті 18 Господарського кодексу України передбачено, що органам державної влади та органам місцевого самоврядування забороняється ухвалювати акти та вчиняти дії, які усувають

конкуренцію або необґрунтовано сприяють окремим конкурентам у підприємницькій діяльності, чи запроваджують обмеження на ринку, не передбачене законодавством. Водночас, законом можуть бути встановлені винятки з цього правила з метою забезпечення національної безпеки, оборони чи інших загальносуспільних інтересів.

Що стосується втручання органів місцевого самоврядування у ринковий механізм, стаття 31 Господарського кодексу України визначає поняття «дискримінація суб'єктів господарювання». Зокрема, стаття 31 серед інших можливих форм дискримінаційного поведіння визначає наступне: «надання окремим підприємцям податкових та інших пільг, які ставлять їх у привілейоване становище щодо інших суб'єктів господарювання, що призводить до монополізації ринку певного товару».

Згідно з частиною другою тієї ж статті 31, дискримінація суб'єктів господарювання не допускається.

Аналогічно статтю 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції» забороняються будь-які дискримінаційні (антиконкурентні) дії органів місцевого самоврядування.

Зокрема, серед іншого, антиконкурентною дією органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю визначене наступне: «надання окремим суб'єктам господарювання або групам суб'єктів господарювання пільг чи інших переваг, які ставлять їх у привілейоване становище стосовно конкурентів, що призводить або може призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції».

Органам місцевого самоврядування слід враховувати, що стаття 25 Господарського кодексу України та стаття 15 Закону «Про захист економічної конкуренції» чітко забороняють їм ухвалювати нормативні акти, вчиняти адміністративні чи будь-які інші дії, що визначають привілейоване становище суб'єктів господарювання, незалежно від їхньої форми власності, або іншим чином порушують вимоги законодавства України у сфері конкуренції. Однак стаття 26 Господарського кодексу України дозволяє обмеження конкуренції з боку органів місцевого самоврядування у таких випадках:

- надання допомоги соціального характеру окремим суб'єктам господарювання за умови, що допомога надається без дискримінації інших суб'єктів господарювання;
- надання допомоги за рахунок державних ресурсів з метою відшкодування збитків, завданих стихійним лихом або іншими

надзвичайними подіями, на визначених ринках товарів або послуг, перелік яких встановлюється законодавством;

- надання допомоги, в тому числі створення пільгових економічних умов окремим регіонам з метою компенсації соціально-економічних втрат, викликаних важкою екологічною ситуацією;
- здійснення державного регулювання, пов'язаного з реалізацією проектів загальнонаціонального значення.

Крім того, Господарський кодекс України передбачає спеціальний правовий статус державних (стаття 22) та комунальних підприємств (стаття 24), зокрема, щодо застосування правил конкуренції та процедури визнання банкрутом.

Відповідно, Україна обмежила можливості для державної підтримки суб'єктам господарювання у контексті конкурентної політики (через заборону монополізації або усунення конкуренції та вчинення антиконкурентних, дискримінуючих дій з боку органів державної влади).

Чинне законодавство України також передбачає низку допустимих виключень із заборони дискримінаційних дій з боку органів місцевого самоврядування у випадках, коли ці винятки визначені законами України. Водночас, чинні норми у сфері державної підтримки суб'єктів господарювання є досить фрагментарними і, як ми уже переконались, не в повній мірі відповідають принципам і стандартам, визначеним правилами державної допомоги ЄС.

4 березня 2013 року Кабінет Міністрів України затвердив План заходів щодо проведення інституційної реформи у сфері моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання на період з 2013 до 2020 року. Цей документ було розроблено в першу чергу на виконання вимог для участі у запропонованій програмі Європейського Союзу з комплексного інституційного розвитку (KIP) системи державної допомоги (з орієнтовним бюджетом у розмірі 10 млн євро).

Урядовий план дій передбачає такі основні заходи:

- розробка відповідного законодавства у сфері державної допомоги;
- збір даних про державну допомогу;
- інституційний розвиток;
- створення реєстру державної допомоги;
- навчання працівників Антимонопольного комітету України та інших зацікавлених сторін у системі державної допомоги.

Для створення національної системи державної допомоги, яка б відповідала стандартам ЄС, також потрібно врахувати прецеденти європейського суду та зміни в законодавстві ЄС згідно із Програмою модернізації правил державної допомоги, яка була започаткована Європейською Комісією 8 травня 2012 року, серед іншого, з наступними цілями:

- визначити нові загальні принципи оцінки сумісності допомоги для функціонування внутрішнього ринку ЄС і їх затвердження на законодавчому рівні (у вигляді рекомендацій та рамкових документів);
- переглянути, вдосконалити і, по-можливості, консолідувати правила державної допомоги з метою приведення їх у відповідність із зазначеними загальними принципами;
- переглянути Регламент про загальні групові звільнення, Регламент про делегування повноважень та Регламент про незначну допомогу (*de minimis*);
- оновити Процедурний регламент та створити новий загальний механізм оцінки державної допомоги.

Після низки невдалих спроб було ухвалено спеціальне законодавство з цього питання і 1 липня 2014 року нарешті був ухвалений Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та опублікований 2 серпня 2014 року. По суті цей закон є рамковим і встановлює трирічний перехідний період до моменту набуття чинності в повному обсязі з 2 серпня 2017 року.

Тим часом, необхідно було ухвалити низку підзаконних актів та підготувати інституційну структуру для забезпечення повноцінного функціонування національної системи державної допомоги.

Основним принципом надання державної допомоги, передбаченим в Законі, є принцип недопустимості державної допомоги для конкуренції, за яким державна допомога є недопустимою для конкуренції, якщо інше не встановлено цим Законом.

Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» (далі – Закон) визначає Антимонопольний комітет України (далі – Комітет, АМКУ, Уповноважений орган) національним регулятором у сфері державної допомоги та адміністратором репозитарію реєстру державної допомоги.

Рисунок 4. Антимонопольний комітет України – Уповноважений орган у сфері державної допомоги суб'єктам господарювання

Важливою базовою вимогою Закону також є попереднє повідомлення, аналіз та затвердження Комітетом нової державної допомоги, створення системи перегляду чинної державної допомоги та приведення такої допомоги у відповідність до норм, що регулюють надання державної допомоги в ЄС, а також порядок моніторингу та звітування про надання державної допомоги в Україні.

У преамбулі Закону визначена його мета. Зокрема, Закон встановлює правові засади проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання, здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції, спрямований на забезпечення захисту та розвитку конкуренції, підвищення прозорості функціонування системи державної допомоги та дотримання міжнародних зобов'язань України у сфері державної допомоги.

Загалом Закон відповідає стандартам ЄС та є основою для створення повноцінної системи державної допомоги в Україні. Стаття 1 Закону містить визначення основних термінів (у тому числі «державна допомога суб'єктам господарювання», «чинна державна допомога», «незаконна державна допомога» тощо). Ключовим поняттям є:

Державна допомога суб'єктам господарювання – підтримка у будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, що спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності (стаття 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»).

Враховуючи, що поняття «державної допомоги» чітко не визначене в законодавстві ЄС, а преамбула охоплює й торгівельний аспект цього явища, такий підхід цілком відповідає нормам ЄС, а визначення решти термінів (наприклад, чинної державної допомоги) також достатньо наближені до тих, що використовуються в ЄС.

Згідно зі статтею 3, Закон поширюється на всі види державної допомоги та визначає особливі виключення, пов'язані з існуванням певних зобов'язань за Угодою про асоціацію та вимогами законодавства ЄС.

Так, дія Закону не поширюється на заходи державної підтримки у сфері сільськогосподарського виробництва та рибальства, виробництва зброї і військового спорядження для потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також правоохоронних органів спеціального призначення. Також зі сфери дії Закону виключено заходи підтримки надання послуг загальноекономічного інтересу, у частині компенсації обґрунтованих витрат на надання таких послуг, а також заходи підтримки господарської діяльності, пов'язаної з інвестуванням в об'єкти інфраструктури із застосуванням процедур державних закупівель.

Вагомим є визначення державної допомоги, яка є допустимою для конкуренції. Зокрема, допустимою визнається допомога на відшкодування шкоди особам, постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру. Водночас Закон вимагає від Кабінету Міністрів України визначити критерії оцінювання допустимості основних категорій

горизонтальної та галузевої державної допомоги, якими повинен керуватися Комітет.

Закон визначає Антимонопольний комітет України уповноваженим органом, що відповідає за здійснення контролю і моніторингу надання державної допомоги в Україні, та визначає його функції. Серед них: розгляд повідомлень про державну допомогу; створення та ведення реєстру державної допомоги; перегляд чинних схем державної допомоги; підготовка річних звітів про надання державної допомоги в Україні; моніторинг державної допомоги. Крім того, Комітет приймає рішення про повернення незаконної державної допомоги у разі визнання її недопустимою для конкуренції.

Що стосується встановленого строку для запровадження національної системи регулювання державної допомоги, Закон передбачає, що всі надавачі державної допомоги протягом одного року з дня набрання чинності цим Законом зобов'язані подати Комітету повідомлення про програми підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, які існували на день набрання чинності цим Законом (тобто протягом року з 2 серпня 2017 року). Крім того, АМКУ повинен буде оцінити чинну державну допомогу на предмет її допустимості для конкуренції.

Для органів місцевого самоврядування це означає, що якщо АМКУ виявить недопустимість державної допомоги для конкуренції, її необхідно буде привести у відповідність до Закону не пізніше серпня 2020 року.

Стосовно нової або зміненої державної допомоги Закон передбачає, що надавачі державної допомоги подають повідомлення про нову державну допомогу з пропозиціями щодо підготовки проектів законів, інших нормативно-правових та розпорядчих актів, спрямованих на підтримку суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, внесення змін до умов чинної державної допомоги.

Таке повідомлення не вимагається для незначної державної допомоги (до 200 000 євро на одну фірму-отримувача за будь-який трирічний період), якщо застосовується блокове виключення або якщо в результаті внесення змін до умов чинної державної допомоги її бюджет не збільшується більше ніж на 20%.

Положення Закону щодо повідомлень були в подальшому роз'яснені в новій редакції статті 35 Бюджетного кодексу України, частина четверта якої свідчить, що якщо бюджетний запит передбачає надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок державного бюджету у будь-якій формі,

головні розпорядники бюджетних коштів додають до бюджетного запиту копію рішення Уповноваженого органу з питань державної допомоги, прийнятого за результатами розгляду повідомлення про нову державну допомогу або справи про державну допомогу відповідно до Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», або письмово повідомляють про їх звільнення від обов'язку повідомлення про нову державну допомогу з посиланням на положення зазначеного Закону та нормативно-правові акти, якими встановлені відповідні умови для звільнення.

Слід зазначити, що положення щодо рішень Уповноваженого органу з питань державної допомоги, визначене частиною четвертою статті 35 цього Кодексу, застосовується починаючи з формування проекту Державного бюджету України на 2019 рік.

Законодавство забороняє виділення коштів з бюджетів без надання копії відповідного рішення АМКУ про надання державної допомоги. Вказані зміни набувають чинності із початком підготовки проекту Державного бюджету України на 2019 рік. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» набув чинності 2 серпня 2017 року і приблизно в цей період до Міністерства фінансів України повинні були б почати надходити бюджетні запити для розробки проекту Державного бюджету на 2018 рік. Відповідно, відкладене набуття чинності новою редакцією статті 35 Бюджетного кодексу покликане гарантувати, що в 2017 році бюджетний цикл 2018 року не перерветься датою набуття чинності Законом «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Ця зміна вноситься до Бюджетного кодексу з метою закріпити статус АМКУ в якості регулятора шляхом забезпечення того, що висновки/пропозиції стосовно доцільності надання державної допомоги були належним чином погоджені до моменту подання відповідних бюджетних запитів на затвердження. Хоча ця зміна до Бюджетного кодексу є доцільною, з іншого боку, зрозуміло, що ці положення мають два суттєві недоліки, які можуть потребувати врегулювання у майбутньому:

- очевидно, що ця зміна не стосується пропозицій щодо внесення змін до Державного бюджету протягом бюджетного року, а такі зазвичай мають місце 5-6 разів на рік;
- поки вона також не стосується аналогічних процедур формування бюджету на обласному та місцевому рівнях.

Хоча, як відзначено вище, Закон «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» загалом відповідає положенням ЄС у сфері державної допомоги, він, вірогідно, потребуватиме деякого коригування.

Крім того, для розуміння того, яким чином застосовуватиметься Закон, вкрай важливо забезпечити ухвалення повного обсягу необхідних підзаконних нормативно-правових актів (матеріальних і процедурних) до моменту повного набуття Законом чинності у серпні 2017 року. Насамкінець, як зазначено вище, у коротко- або середньостроковій перспективі може виявитися бажаним внесення додаткових змін до статті 35 Бюджетного кодексу.

Закон «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» вимагає вжиття низки заходів до повного набуття ним чинності в серпні 2017 року. Найважливішими з таких заходів є:

- Розбудова спроможності АМКУ для повноцінного виконання ним своєї функції регулятора з метою забезпечити належне виконання Закону.
- Ухвалення матеріальних і процедурних підзаконних нормативно-правових актів для уточнення сфери дії заборони надання державної допомоги за Законом та умов її практичного адміністрування.
- Підвищення рівня обізнаності щодо Закону, його вимог і наслідків, особливо серед працівників органів державної влади центрального, регіонального та місцевого рівнів.

Підзаконні нормативно-правові акти, ухвалені відповідно до Закону «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», перш за все, передбачають запровадження відповідних стандартів ЄС норм для різних категорій державної допомоги відповідно до статті 6 Закону, а також інших норм щодо повернення незаконної допомоги відповідно до статті 14 Закону.

Відповідно до статті 8 Закону, на АМКУ покладається обов'язок із розробки нормативно-правових актів про державну допомогу, що повинні подаватися на розгляд Президента України та Кабінету Міністрів України. Що стосується процедурних норм, Закон передбачає розробку АМКУ низки порядків, що регулюватимуть такі питання:

- подання та оформлення повідомлень про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги;
- розгляд справ про державну допомогу;
- відкликання рішень про державну допомогу;
- проведення моніторингу державної допомоги;
- ведення та доступу до реєстру державної допомоги;

- форми та вимоги щодо подання інформації про чинну державну допомогу;
- методики формування карти регіонального розподілу державної допомоги, підготовка та оприлюднення офіційної звітності України у сфері державної допомоги.

Що стосується підвищення рівня обізнаності, вкрай важливо забезпечити усвідомлення відповідальними особами на центральному, регіональному та місцевому рівнях в Україні того, що система державної допомоги повноцінно запрацює з серпня 2017 року і, що будь-який орган, залучений до надання підтримки бізнесу (прямої чи непрямой), зобов'язаний буде знати Закон «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та відповідні підзаконні нормативно-правові акти і керуватися ними.

В ідеалі ключові органи державної влади (зокрема, міністерства) повинні призначити групу посадовців, що взаємодіятимуть із АМКУ та сприятимуть подальшому підвищенню рівня обізнаності відповідних державних органів.

Для органів місцевого самоврядування також важливо визначити структурні підрозділи або осіб відповідальних за дотримання законодавства про державну допомогу суб'єктам господарювання.

Це може сприяти створенню корисної операційної мережі державної допомоги в Україні та досягненню підвищення рівня обізнаності щодо особливих питань, пов'язаних із кожним державним органом.

Водночас, для забезпечення належного підвищення рівня обізнаності серед відповідних державних органів необхідно розробити матеріальні норми згідно зі статтею 6 Закону. До того інформаційно-просвітницька діяльність може зосереджуватись лише на забезпеченні загального навчання та поширення інформації про загальні принципи, покладені в основу Закону, та про стандарти ЄС.

Закон вводить низку зобов'язань для органів місцевого самоврядування. Зокрема, кожен орган місцевого самоврядування самостійно визначає, чи поширюються на нього такі зобов'язання. Закон застосовується до органів місцевого самоврядування, які надають вибірково переваги або будь-яку підтримку бізнесу, мають намір вдатися до цього або які відповідають за забезпечення дотримання чинного законодавства щодо підтримки бізнесу (навіть якщо вони безпосередньо не надають фінансування й не беруть участі в імplementації Закону). Такі органи місцевого самоврядування визначаються Законом як надавачі державної допомоги.

Надавачі державної допомоги – органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю, а також юридичні особи, що діють від їхнього імені, уповноважені розпоряджатися ресурсами держави чи місцевими ресурсами й ініціюють та/або надають державну допомогу (стаття 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»).

Органи місцевого самоврядування зобов'язані попередньо повідомляти АМКУ про нові заходи. Закон передбачає, що надавачі державної допомоги подають повідомлення про нову державну допомогу з пропозиціями щодо підготовки проектів законів, інших нормативно-правових та розпорядчих актів, спрямованих на підтримку суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, внесення змін до умов чинної державної допомоги.

Крім того, повідомлення про нову державну допомогу подаються надавачами державної допомоги АМКУ у визначеному ним порядку з урахуванням строків розгляду повідомлення та справи про державну допомогу.

Детально порядок подання органами місцевого самоврядування повідомлень буде розглянуто далі.

Органи місцевого самоврядування також мають важливе зобов'язання з повідомлення АМКУ про програми державної допомоги, що будуть чинними станом на 2 серпня 2017 року.

АМКУ, в свою чергу, повинен буде провести їх оцінювання до 2 серпня 2018 року. Зокрема АМКУ оцінить допустимість таких заходів для конкуренції згідно з вимогами, встановленими Законом та ухваленими на його основі підзаконними нормативно-правовими актами. Будь-які виявлені невідповідності необхідно усунути не пізніше 2 серпня 2020 року.

Закон передбачає окрему процедуру, що дозволяє перевірку схваленої державної допомоги (також «чинної державної допомоги») на предмет її допустимості для конкуренції на пізнішому етапі.

У таких випадках рекомендації АМКУ підлягають обов'язковому розгляду надавачем державної допомоги, якому вони надані. Результати такого

розгляду повідомляються АМКУ протягом місяця з дати отримання відповідних рекомендацій.

Що стосується повернення незаконної державної допомоги, надавачі державної допомоги зобов'язані вживати необхідних заходів для забезпечення повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції, її отримувачем відповідно до рішення АМКУ, та повідомити АМКУ про виконання його рішення у встановлений строк.

Реєстрація та моніторинг державної допомоги також покладаються на органи місцевого самоврядування. Зокрема, вони зобов'язані щороку, до 1 квітня наступного року, подавати АМКУ у визначеному ним порядку інформацію про чинну державну допомогу, її мету, форми, джерела, отримувачів та їхні частки у загальному обсязі наданої протягом минулого фінансового року державної допомоги у межах відповідної програми або інформацію про те, що протягом звітного року державна допомога не надавалася.

Закон передбачає декілька зобов'язань для суб'єктів господарювання, що отримують державну допомогу (отримувачів державної допомоги), щодо надання інформації.

Так, для забезпечення повідомлення про нову державну допомогу Закон передбачає, що суб'єкт господарювання, який має намір отримати державну допомогу, зобов'язаний подати її надавачеві відомості про господарську діяльність, про обсяги державної допомоги, отриманої ним за останні п'ять років, про правові підстави для отримання державної допомоги, її форму та мету.

По-друге, суб'єкт господарювання, який має намір отримати незначну державну допомогу, зобов'язаний подати її надавачеві відомості про господарську діяльність, а також про всю незначну державну допомогу, отриману ним протягом останніх трьох років, її форму та мету. Крім того, вимоги до відомостей про господарську діяльність суб'єкта господарювання, який має намір отримати державну допомогу, визначаються відповідним надавачем державної допомоги з урахуванням вимог щодо подання та оформлення повідомлень про нову державну допомогу, встановлених АМКУ.

Закон також передбачає, що отримувачі державної допомоги зобов'язані надавати відповідним надавачам такої допомоги повну й достовірну інформацію про чинну державну допомогу, а також надавати відповідну інформацію з метою проведення перевірки неналежного використання державної допомоги.

Що стосується виконання рішення про повернення незаконної державної допомоги, відповідний суб'єкт господарювання несе ризик повернення допомоги протягом десяти років із дати її отримання.

Законодавство ЄС передбачає обмежений набір засобів захисту суб'єкта господарювання від повернення наданої йому державної допомоги. У зв'язку з цим, отримувачі державної допомоги зобов'язані знати, чи кваліфікується отримувана ними підтримка як державна допомога і, якщо так, то чи є вона законною.

Якщо отримувач отримує рішення про повернення наданої йому державної допомоги, він не може посилається на незнання Закону й не може використовувати наслідки повернення ним такої допомоги (наприклад, можливе банкрутство) як підставу для ухилення від її повернення. Хоч Закон і не каже нічого з цього приводу, але поверненню разом із сумою незаконної державної допомоги, відповідно до норм ЄС, підлягають і відсотки, нараховані на таку суму допомоги за період, протягом якого вона надавалася, з метою нейтралізувати фінансові та конкурентні переваги незаконної допомоги.

Також варто відзначити, що на додаток до зобов'язань, передбачених Законом, суб'єкти господарювання мають право подавати скарги до АМКУ стосовно будь-якої потенційно незаконної державної допомоги, що надається іншим фірмам, у тому числі їхнім конкурентам. Відповідно до двосторонніх вимог за Угодою про асоціацію, цей механізм може також поширюватись на заходи допомоги, що здійснюються в Європейському Союзі, але можуть мати вплив на українських суб'єктів господарювання.

В наступних розділах буде детально розглянуто кожен з вищенаведених аспектів реалізації вимог Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» всіма учасниками процедури державної підтримки.

РОЗДІЛ III. ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ РЕСУРСІВ

Під час виконання вимог Закону органи місцевого самоврядування, як надавачі державної допомоги, повинні чітко розуміти та розрізняти форми підтримки суб'єктів господарювання, які є державною допомогою.

Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» в статті 4 передбачає, що державна допомога полягає у передачі ресурсів держави чи місцевих ресурсів окремим суб'єктам господарювання, а також у втратах доходів відповідних бюджетів.

Державна допомога може реалізовуватися, зокрема, у таких формах:

- 1) надання субсидій та грантів;
- 2) надання дотацій;
- 3) надання податкових пільг, відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів;
- 4) списання боргів, включно із заборгованістю за надані державні послуги, списання штрафних санкцій, компенсація збитків суб'єктам господарювання;
- 5) надання гарантій, кредитів на пільгових умовах, обслуговування кредитів за пільговими тарифами;
- 6) зменшення фінансових зобов'язань суб'єктів господарювання перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування;

7) надання, прямо чи опосередковано, суб'єктам господарювання товарів чи послуг за цінами нижче ринкових або придбання товарів чи послуг суб'єктів господарювання за цінами, вище ринкових;

8) продаж державного майна за цінами, нижче ринкових;

9) збільшення державної частки в статутному капіталі суб'єктів господарювання або збільшення вартості державної частки на умовах, неприйнятних для приватних інвесторів.

Таким чином, органи місцевого самоврядування у випадку передачі суб'єктам господарювання місцевих ресурсів, які відповідають одній з вказаних вище форм повинні діяти відповідно до вимог Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Також уся державна допомога може бути розподілена на галузеву та горизонтальну державну допомогу.

Галузева державна допомога надається для підтримки таких видів господарської діяльності, зокрема:

- виробництво аудіовізуальних творів;
- послуги з надання широкосмугового доступу до мережі Інтернет;
- теле- і радіомовлення;
- вугледобування;
- виробництво, передача та розподіл електроенергії (невідшкодовувані витрати);
- послуги поштового зв'язку;
- виробництво сталі;
- фінансові послуги;
- транспортні послуги.

Горизонтальна державна допомога – це допомога, яка надається для конкретних цілей:

- забезпечення розвитку регіонів;
- підтримки малого та середнього підприємництва;
- сприяння професійній підготовці працівників;
- сприяння працевлаштуванню окремих категорій працівників та створення нових робочих місць;
- відновлення платоспроможності та реструктуризація суб'єктів господарювання;
- захисту навколишнього природного середовища;
- підтримку наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності.

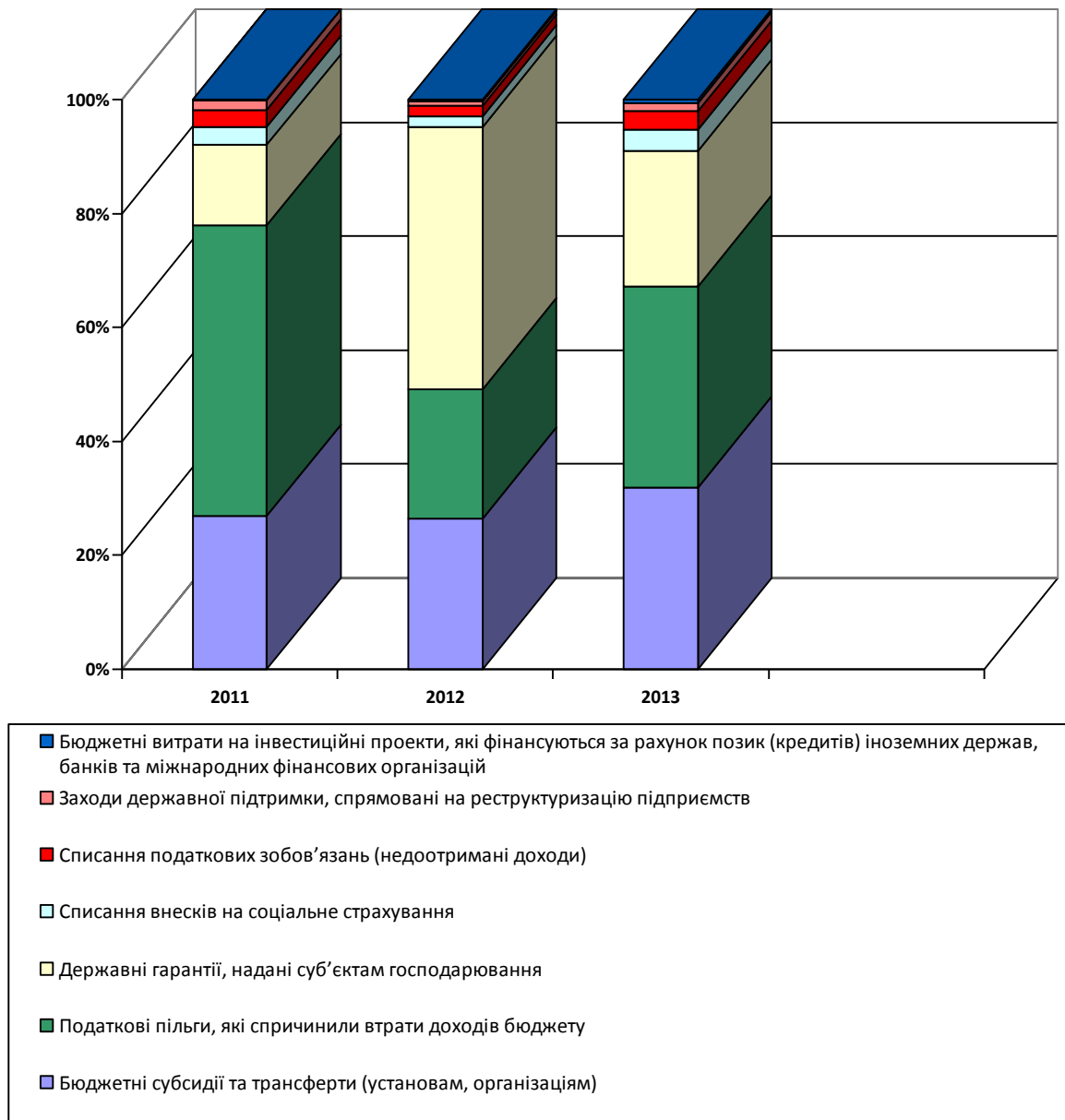
Для оцінки масштабів державної допомоги суб'єктам господарювання, в тому числі за рахунок місцевих ресурсів у таблиці 3 і на рисунку 5 наведена загальна структура державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні.

Ця структура була складена на основі оприлюдненої статистичної інформації про витрати бюджету, які кваліфікуються як допомога економічній діяльності, а також результатів аналізу відповідної інформації.

До структури державної підтримки суб'єктів господарської діяльності в Україні включені як планові, так і фактичні витрати бюджету, спрямовані на підтримку економічної діяльності. Відображені обсяги витрат і недоотриманих доходів бюджету були розраховані лише для наочності найбільш розповсюджених форм і орієнтовних обсягів державної підтримки економічної діяльності в Україні. Відповідна інформація може потребувати коректив, після оприлюднення офіційних даних відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку у сфері державних фінансів, і стандартів податкового обліку.

Напрямки бюджетної підтримки	млрд. грн.			%		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Загальний обсяг бюджетних витрат/доходів бюджету, недоотриманих в результаті надання підтримки підприємствам (установам, організаціям)	91,39	163,38	92,14	100	100	100
Бюджетні субсидії та трансферти (установам, організаціям)	24,60	43,20	29,40	26,92	26,44	31,91
Податкові пільги, які спричинили втрати доходів бюджету	46,66	37,02	32,57	51,05	22,66	35,35
Державні гарантії, надані суб'єктам господарювання	12,84	75,35	21,90	14,05	46,12	23,77
Списання внесків на соціальне страхування	2,90	3,10	3,50	3,17	1,90	3,80
Списання податкових зобов'язань (недоотримані доходи)	2,70	3,10	2,90	2,95	1,90	3,15
Заходи державної підтримки, спрямовані на реструктуризацію підприємств	1,66	1,11	1,33	1,82	0,68	1,45
Бюджетні витрати на інвестиційні проекти, які фінансуються за рахунок позик (кредитів) іноземних держав, банків та міжнародних фінансових організацій	0,03	0,50	0,54	0,03	0,31	0,58

Таблиця 3. Структура бюджетної підтримки економіки України у 2011-2013 рр.

*Рисунок 5. Структура державної підтримки
2011-2013 рр. за основними формами⁵*

Як видно з таблиці 3, здебільшого державна підтримка в Україні надавалася суб'єктам господарювання у формі податкових пільг, прямого фінансування (субсидій) та компенсацій частини витрат підприємств за рахунок коштів відповідних бюджетів, а також державних гарантій за кредитами державних підприємств. У 2014 році нараховувалося близько 150 нормативних приписів, якими передбачалися звільнення від оподаткування,

⁵ Хайнріх Хьольцлер, Елла Лібанова, Тетяна Єфименко, Ярослав Котляревський, Світлана Таран, Денис Черніков, Валентин Деревянкін, Юджин Стюарт Звіт про результати дослідження державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні / Хайнріх Хьольцлер, Елла Лібанова, Тетяна Єфименко, Ярослав Котляревський, Світлана Таран, Денис Черніков, Валентин Деревянкін, Юджин Стюарт – 2015. – С. 32

пільги, бюджетні субсидії для фінансування поточних потреб державних підприємств і установ, у тому числі компенсації за надання послуг загального суспільного значення, а також державні гарантії для суб'єктів господарювання в енергетичній та вугільній, судно- та авіабудівній, аграрній та інших галузях. Огляд орієнтовної структури державної підтримки за галузями наведений у таблиці 4.

Для повноцінного розуміння форм державної допомоги суб'єктам господарювання далі зупинимося детальніше на основних з них та практику їх застосування в Україні.

Основні витрати	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Загальна економічна та торговельна діяльність	807,1	973,4	806,8	992	2107	3449,9	1490,4
Сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство	8037,7	9630,5	6285,6	7326,9	7642,8	7486,3	7705,1
у % від загальної суми	19,8	18,8	15,8	16,7	13,4	12	15,2
Паливо-енергетичний копмлекс	7350,4	15484	11965,3	12055	10995,9	17448,5	15421,5
у % від загальної суми	18,1	30,2	30,1	27,5	19,2	29	30,4
Вугільна галузь та інші галузі з видобутку твердого палива	5541,4	7227,8	6265,7	7433,9	10161,2	12835,7	15020,2
Нафтогазова галузь	1416,1	7480,9	4162,9	3454,2	80,7	4078,4	32,3
Електроенергетична галузь	130,2	413,5	916,7	746,2	568,7	305,9	242,6
Інші галузі паливно-енергетичного комплексу	262,6	361,9	620,1	420,7	185,3	228,4	126,4
Інша промисловість та будівництво	1114,6	728,2	688,6	733,7	1205,8	1249,7	505,5
Промисловість з видобутку рудних та нерудних корисних копалин	28	43,3	47,8	49,8	81,5	123,9	82,4
Виробничі галузі	458,1	99,6	196,9	281,8	526,1	261,6	17,8
у % від загальної суми	1,1	0,2	0,5	0,6	0,9	0,4	0,04
Будівництво	45,8	124	93,6	117,1	156,4	168,3	206,6
Відтворення мінерально-сировинної бази	582,7	461,4	350,3	538,6	441,8	695,9	198,7
Транспорт	14563,1	14002,5	13711,2	15283,4	18489,3	16700,9	17893,2
Дорожнє господарство	12649,8	10245,1	12482,1	11409	17041,6	15416,6	16385,5
у % від загальної суми	31,2	20	31,4	26	29,8	25	32,3
Зв'язок, телекомунікації та ІТ	141,9	168,3	191,7	174,3	184,6	200,3	185,6
Інші галузі економіки	1377	1110	1153,4	2410,5	8919,7	6996,3	1100,8
Науково-дослідна діяльність в економіці	1009,4	1326,5	1066,3	1179,3	1359,6	1289,2	962,5
у % від загальної суми	2,5	2,6	2,7	2,7	2,4	2,1	1,9
Інші види економічної діяльності	6122,1	7898,9	3884,2	3677,2	6219,6	7556,4	5493,3
Всього	40523	51322	39753	43832	57124	62377	50758

Таблиця 4. Консолідовані бюджетні витрати на підтримку економічної діяльності за галузями, млн. грн.

3.1. Надання субсидій та грантів суб'єктам господарювання

Провівши аналіз обсягу державної допомоги в Україні, слід відмітити, що досить частими є випадки виділення державної допомоги суб'єктам господарювання у формі субсидії. В той же час надання державної допомоги у формі грантів є менш поширеним та стосується більше виділення коштів міжнародними організаціями на конкретні цілі.

Гранти – грошові або інші засоби, що передаються безкоштовно і безповоротно юридичним та фізичним особам для досягнення конкретних цілей на умовах, передбачених грантодавцем.

Субсидії та бюджетні трансфери використовуються для вирішення широкого спектру економічних та соціальних проблем як в масштабах України, так і окремих регіонів.

Субсидії – фінансова або інша підтримка державними органами або органами місцевого самоврядування виробництва, переробки, продажу, транспортування, експорту, споживання товару, завдяки якій суб'єкт господарсько-правових відносин одержує пільги (прибутки).

Так, зокрема, субсидії зазвичай надаються для:

- покращення економічного та соціального становища різних областей (регіональний розвиток);
- сприяння зайнятості, навчання та перекваліфікації працівників (розвиток ринку праці);
- прискорення розвитку і реструктуризації стратегічно важливих галузей (розвиток промисловості);
- забезпечення підтримки науково-дослідної та інвестиційної діяльності, розвитку інфраструктури тощо.

Досить широке визначення загального поняття «субсидії» міститься в Угоді про субсидії і компенсаційні заходи СОТ; так, субсидією є «фінансове сприяння, що надається урядом або будь-яким державним органом» та «вигода, що надається таким чином».⁶

⁶ Угода в рамках СОТ про субсидії і компенсаційні заходи 1994 року

Відповідно, субсидією можна вважати будь-яке сприяння суб'єкту господарювання з боку будь-яких державних органів та органів місцевого самоврядування, за умови здійснення таких операцій:

- пряма передача бюджетних коштів (у формі дотацій, позик та вливань капіталу) або потенційна передача коштів чи прийняття зобов'язань (наприклад, державні гарантії за позиками підприємств);
- відмова від доходів, що належать державі чи органу місцевого самоврядування, або від їх стягнення (наприклад, фіскальні стимулюючі заходи, такі як податкові кредити);
- надання товарів та послуг, крім загальної інфраструктури, або закупівля товарів чи послуг державними органами та органами місцевого самоврядування;
- внески до окремого механізму фінансування, доручення, або наказ приватній установі виконувати одну чи більше функцій, зазначених вище, які б за звичайних умов мали б виконувалися державними органами та органами місцевого самоврядування, причому практика їх застосування приватною установою фактично не відрізняється від практики, яку здебільшого застосовували би державні органи та органами місцевого самоврядування; підтримка доходності чи цін у будь-якій формі, а також вигода, що надається таким чином.

Для того, щоб органи місцевого самоврядування могли класифікувати видатки бюджету як субсидії, а відповідно, і як державну допомогу, потрібно використовувати накази Міністерство фінансів України, згідно з якими субсидії обліковуються за кодами класифікації видатків бюджету 2610 («Субсидії та поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям)») та 3210 («Капітальні трансферти підприємствам (установам, організаціям)»).

Зазначені коди (2610 та 3210) стосуються прямого бюджетного фінансування відповідних одержувачів (підприємств, господарських товариств, громадських та інших організацій), яких слід відрізнити від розпорядників бюджетних коштів (органів державної влади та державних установ).

Розпорядники бюджетних коштів уповноважені здійснювати реалізацію спеціальних (урядових) бюджетних програм (стаття 2 Бюджетного кодексу України). При цьому, одержувачі бюджетних коштів так само можуть брати участь у реалізації певних заходів або бюджетних програм — у такому випадку кошти, отримані ними, не кваліфікуватимуться як фінансова підтримка суб'єктів господарювання.

Зокрема, за кодом класифікації видатків бюджету 2610 здійснюються:

- 1) субсидії на покриття поточних видатків одержувачів бюджетних коштів (підприємств, установ та організацій);
- 2) дотації сільськогосподарським товаровиробникам;
- 3) субсидії на покриття збитків підприємств, фінансову підтримку підприємств на безповоротній основі, а також інших субсидій;
- 4) відшкодування відсотків за користування кредитами;
- 5) державна підтримка громадських організацій;
- 6) поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям).

За кодом класифікації видатків бюджету 3210 здійснюється таке державне фінансування:

- 1) трансферти одержувачам на покриття капітальних витрат (тобто всі капітальні видатки одержувачів);
- 2) внески у статутні капітали суб'єктів господарювання, які є одержувачами бюджетних коштів;
- 3) капітальні видатки вищих навчальних закладів та наукових установ відповідно до нормативно-правових актів;
- 4) капітальні видатки закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, а також закладів охорони здоров'я пілотного проекту з

реформування системи охорони здоров'я, що відповідно до закону надають вторинну (спеціалізовану) та екстрену медичну допомогу.

У контексті наведеної класифікації досить важко оцінити, до моменту проведення повної інвентаризації державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні, загальні обсяги «державної допомоги» шляхом надання субсидій у значенні, передбаченому Угодою про субсидії і компенсаційні заходи СОТ.

Деякі бюджетні витрати у межах тих самих кодів класифікації на практиці можуть виявлятися фінансуванням публічних функцій (наприклад, фінансування шкіл, науково-дослідних установ, закладів охорони здоров'я, інвестування державної інфраструктури загального користування), тобто не являти собою фінансування економічної діяльності, або компенсаціями комунальним підприємствам за послуги загального економічного інтересу.

Послуги, що становлять загальний економічний інтерес – послуги, пов'язані із задоволенням особливо важливих загальних потреб громадян, що не можуть надаватися на комерційній основі без державної підтримки.

Відтак, деякі із заходів насправді можуть бути субсидіями державним чи комунальним підприємствам, які діють на конкурентних ринках.

Коди 2610 та 3210 стосуються фінансування «заходів розвитку» (Наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію» від 14 січня 2011 року № 11). Так, бюджетні трансферти за кодом 2610 спрямовуються на наступні цілі:

Науково-дослідна діяльність (Коди Функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету):

- Код 0150: Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері державного управління;
- Код 0250: Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері оборони;
- Код 0370: Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері громадського порядку, безпеки та судової влади;
- Код 0480: Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки в галузях економіки;

- Код 0530: Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- Код 0630: Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері житлово-комунального господарства;
- Код 0750: Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони здоров'я;
- Код 0840: Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері духовного та фізичного розвитку;
- Код 0980: Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері освіти;
- Код 1080: Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту.

Економічна діяльність:

- Код 0400: Сільське господарство, паливно-енергетичний комплекс, транспорт, будівництво, зв'язок тощо;
- Код 0600: Житлово-комунальне господарство.

Обсяг субсидій та трансфертів за період з 2007 по 2013 роки варіювався від 19,9 до 43,2 млрд. грн. (див. таблицю 5).

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Усього субсидій та трансфертів підприємствам (установам організаціям)	19,9	34,4	27,2	26,5	24,7	43,2	29,4
З державного бюджету	14,6	24,8	18,5	20,4	14,5	20,5	19,3
З місцевих бюджетів	5,3	9,6	8,7	6,1	10,2	22,7	10,1

Таблиця 5. Бюджетні субсидії та трансферти підприємствам (установам, організаціям) в Україні в 2007-2013 рр., млрд. грн.

Підтримка економічної діяльності у формі субсидій та трансфертів підприємствам (установам, організаціям) з 2007 по 2013 рік складала від 1,9 до 3,6 від обсягу ВВП за відповідний період (таблиця 6, рисунок 6).

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Зведений бюджет	2,7	3,6	3	2,4	1,9	3,1	2,0
Державний бюджет	2,0	2,6	2	1,9	1,1	1,5	1,3
Місцевий бюджет	0,7	1,0	1,0	0,5	0,8	1,6	0,7

Таблиця 6. Субсидії підприємствам (установам, організаціям) в 2007-2013 рр. у % до ВВП

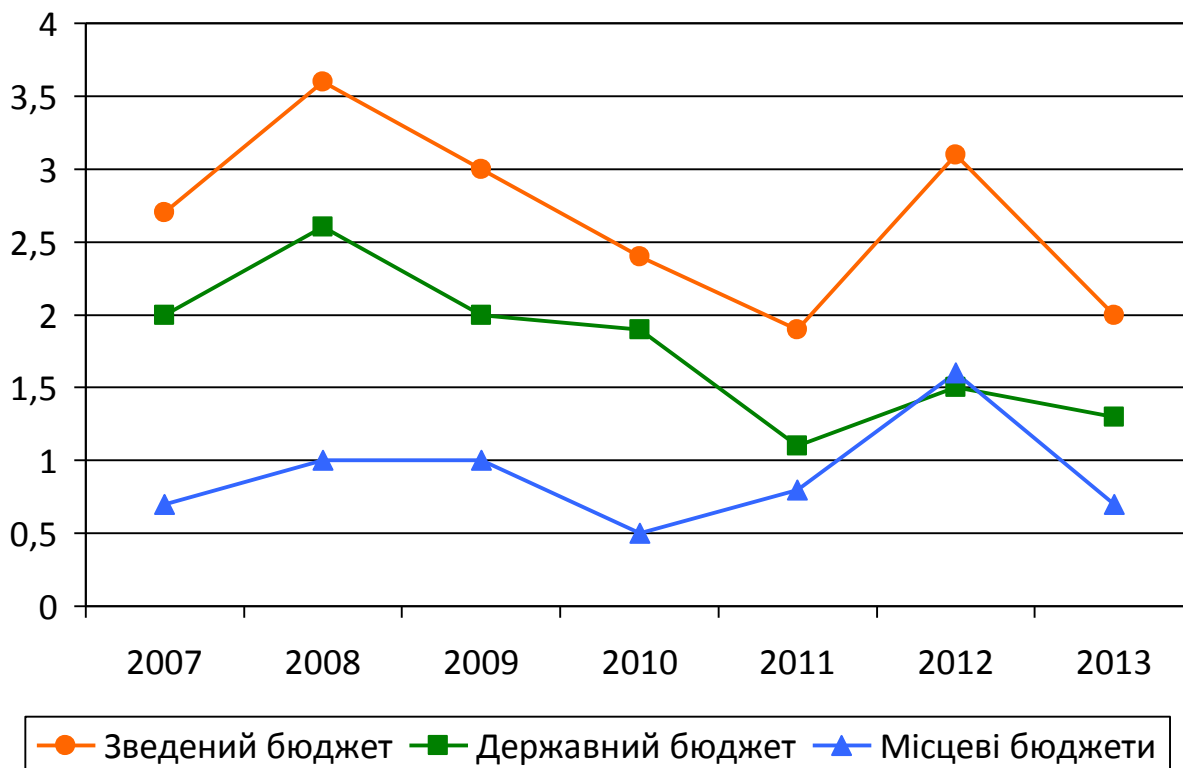

Рисунок 6. Субсидії підприємствам (установам, організаціям)
в 2007-2013 рр. у відсотках до ВВП

За останні 5 років більше половини субсидій направлялись підприємствам у Київській, Донецькій та Луганській областях. Таку диспропорцію у розподілі бюджетної підтримки можна пояснити високою концентрацією вугледобувних та інших великих підприємств у Донецькій та Луганській областях, а також високим рівнем централізації податкової системи в Україні.

З огляду на бюджетну класифікацію субсидій і компенсацій необхідно наголосити, що категорія витрат бюджету на фінансування «економічної діяльності» не у повній мірі відповідає значенню та цілям таких заходів. Так, субсидії підприємствам з одного боку можуть вважатися індивідуальними заходами підтримки поточної діяльності підприємств, проте їх можна також у певних ситуаціях кваліфікувати як компенсацію за надання послуг загального економічного інтересу.

Майже 30% бюджетних витрат на підтримку економічної діяльності у 2011 році (близько 18 млрд грн) були спрямовані на «загальну» або «іншу»

економічну діяльність. Такий підхід ускладнює ідентифікацію заходів бюджетної підтримки.

Очевидно, що певна частина бюджетних коштів в Україні виділялася у якості компенсації за послуги загального економічного інтересу (універсальні послуги), тобто послуги, які не можуть постачатися за ринковими цінами та/або на ринкових умовах, а також необхідні для реалізації певних функцій держави. Це стосується, у першу чергу, суб'єктів господарювання у транспортній, енергетичній та деяких напрямках сільськогосподарської галузі.

25-30% компенсаційних виплат з бюджетів різних рівнів спрямовувалися на покриття витрат, пов'язаних із утриманням доріг та наданням транспортних послуг. При цьому дорожньо-транспортна галузь також була отримувачем найбільших сум підтримки у формі бюджетних позик. Для порівняння, фінансова підтримка виробничих підприємств інших галузей, як правило, не перевищувала 1% від загальної суми витрат бюджетів.

Галузі економіки	2011		2012		2013	
	Фактичні показники, млн.грн.	у % до ВВП	Фактичні показники, млн.грн.	у % до ВВП	Фактичні показники, млн.грн.	у % до ВВП
Сільське та лісове господарство, мисливство, рибальство	759,17	0,06	811,46	0,06	171,93	0,01
Паливно-енергетичний комплекс	8606,94	0,68	16924,97	1,20	15323,95	1,09
Будівництво	564,22	0,04	365,96	0,03	1834,01	0,13
Транспорт	3414,46	0,27	28,57	0,00	213,24	0,02
Зв'язок, телекомунікації та ІТ	7,32	0,00	200	0,02	256,14	0,02
Інші галузі	16,19	0,00	319,4	0,03	25,06	0,00

Таблиця 7. Класифікація державних субсидій у 2011-2013 рр. за галузями економіки

Аналіз інформації щодо виконання бюджетів за класифікацією видатків бюджету 2610 «Субсидії та поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям)» та 3210 «Капітальні трансферти підприємствам (установам, організаціям)» демонструє, що з 2012 року 60-70% наявних коштів спрямовувалися на фінансування поточних та капітальних витрат суб'єктів господарювання.

Іншим прикладом компенсації суб'єктам господарювання за рахунок коштів Державного бюджету є підтримка, надана відповідно до Закону України «Про зайнятість населення». Згідно з положеннями цього Закону суб'єкти малого та середнього підприємництва (далі – МСП) у пріоритетних галузях економіки, які приймають на роботу щонайменше на два роки певні категорії працівників (зокрема осіб, які протягом тривалого часу є безробітними і спрямовуються до них центрами зайнятості), можуть отримувати компенсації з Державного бюджету у розмірі фактично сплачених щомісячно сум єдиного соціального внеску за кожного такого працівника. Також передбачено, що якщо протягом двох років з дня прийняття на роботу відповідних осіб МСП розпочинає скорочення персоналу, отримана компенсація підлягає поверненню до відповідного бюджету в повному обсязі, окрім випадків, коли на таке робоче місце, щонайменше на два роки, приймається інша безробітна особа, яка перебуває на обліку в державній службі зайнятості.

Суб'єкт МСП не має права на компенсацію у випадках, коли він має заборгованість зі сплати єдиного соціального внеску та/або внесків до пенсійного фонду, коли він визнаний банкрутом, а також коли щодо нього розпочата процедура банкрутства.

Квазіфіскальні операції

Розглядаючи форми державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок місцевих ресурсів слід звернути увагу на квазіфіскальні операції.

Квазіфіскальні операції – це заходи, які прямо не відображаються у місцевому бюджеті, створюючи зобов'язання органу місцевого самоврядування опосередковано.

Квазіфіскальні операції (далі – КФО) можна кваліфікувати як інструмент державної підтримки, про який досить часто невідомо широкому загалу.

У посібнику МВФ з фіскальної прозорості (2007 року) надається таке визначення квазіфіскальних операцій: «це операції, здійснювані за вказівкою органів державного управління фінансовими та нефінансовими державними корпораціями, а іноді – приватним сектором, які носять фіскальний характер, тобто в принципі вони могли б проводитися за допомогою конкретних фіскальних заходів, таких як податки, субсидії чи інші прями витрати, хоча в деяких випадках може бути дуже складно провести їх точну кількісну оцінку».

В іншій публікації МВФ квазіфіскальні операції — це діяльність, в результаті якої відбувається чистий перерозподіл державних ресурсів на користь приватного сектора через позабюджетні канали. Тобто це визначення не передбачає перерозподілу ресурсів між державними корпораціями.

Сутність КФО стає очевидною, якщо виокремити їх основні наслідки та ознаки:

- КФО не відображаються в бюджеті, а тому викривлюють інформацію про реальний фіскальний стан, а також обсяг перерозподілу ВВП через бюджет;
- створюють значні умовні зобов'язання;
- призводять до втрат ресурсів, що обумовлює зростання грошової емісії, внаслідок якої відбувається ефект витіснення та зростання боргу;
- діючи як податки та субсидії, вони мають небажаний перерозподільний ефект;
- зазвичай ініціюються простим адміністративним рішенням.

За економічною сутністю КФО можна розподілити на квазіфіскальні доходи — операції, що збільшують розмір чистих активів установ, які не відносяться до сектора загального державного управління, та квазіфіскальні субсидії — операції, що зменшують розмір чистих активів.

Більш поширеним видом КФО є квазіфіскальні субсидії, оскільки вони надають змогу зменшити дефіцит бюджету та рівень боргового навантаження у короткостроковій перспективі. Існує три групи видатків, які можуть здійснюватися органами місцевого самоврядування:

- безоплатне забезпечення суспільства колективними послугами;
- забезпечення товарами та послугами домогосподарств безкоштовно або за цінами, які не мають економічного значення;
- трансферти іншим інституціям з метою перерозподілу національного доходу чи багатства.

Орган місцевого самоврядування може повністю або частково компенсувати втрати пов'язані із здійсненням КФО у формі субсидій з бюджету або за рахунок збільшення статутного капіталу відповідного підприємства. У першому випадку це збільшує дефіцит бюджету, в другому — не впливає на нього, оскільки вважається, що таким чином орган місцевого самоврядування збільшує розмір своїх активів.

Делегуючи функції із здійснення квазіфіскальних субсидій, орган місцевого самоврядування тим самим гарантує, що витрати на виконання цих операцій будуть компенсовані шляхом надання субсидій з місцевого бюджету, здійснення витрат на збільшення статутного капіталу або в інший спосіб. За

відсутності бюджетної компенсації цих витрат відбувається зменшення прибутковості установи, що здійснює КФО, що обумовлює податкові втрати та втрати дивідендів для бюджету. Відповідно, такі організації змушені здійснювати власні запозичення під чітко визначені й документально оформлені гарантії, що у випадку їх неповернення призводить до необхідності їх погашення та обслуговування з місцевого бюджету, або під неявні гарантії.

Вплив квазіфіскальних субсидій на показник дефіциту за касовим методом та місцевого боргу є різним. У випадку надання субсидій дефіцит бюджету та місцевий борг зростають, а у випадку збільшення статутного капіталу комунального підприємства дефіцит бюджету не зростає, водночас зростає місцевий борг.

Втрата дивідендів не впливає на рівень дефіциту бюджету та місцевого боргу, натомість занижують справжній рівень перерозподілу ВВП через бюджет. У випадку надання гарантій та здійснення видатків за гарантованими позиками, рівень дефіциту та місцевого боргу збільшується лише у момент настання гарантійного випадку, тобто з певною затримкою у порівнянні з випадками надання субсидій.

У 2011 році згідно з вимогами МВФ щодо забезпечення прозорості у бюджетному процесі до Бюджетного кодексу України було включене таке визначення КФО: «операції органів державної влади і місцевого самоврядування, Національного банку України, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, суб'єктів господарювання державного і комунального секторів економіки, що не відображаються у показниках бюджету, але можуть призвести до зменшення надходжень бюджету та/або потребувати додаткових витрат бюджету в майбутньому».

3.2. Надання дотацій

У Бюджетному кодексі України відсутнє визначення поняття «дотації суб'єктам господарювання». Поняття «дотації» у ньому вживається виключно у контексті міжбюджетних відносин.

Дотація – це безвідплатна, безповоротна допомога з бюджету вищого рівня бюджету нижчому, яка не має цільового характеру та надається у випадку перевищення витрат над доходами.

Розглядаючи дотацію як форму державної допомоги суб'єктам господарювання, слід відмітити, що це грошові кошти, що виділяються з місцевих бюджетів для надання фінансової підтримки збитковим підприємствам, у яких грошова виручка від продажу виробленого продукту менше витрат на виробництво і продаж продукту.

Дотація компенсує підвищені витрати, покриває збитки. Надання дотацій підприємствам дозволяє, з одного боку, запобігти їх банкрутству, з іншої - не допускати перевищення роздрібних цін на окремі споживчі товари і послуги, оскільки частина ціни на ці товари оплачується з бюджетних коштів за рахунок дотації.

Такі бюджетні витрати як, наприклад, компенсація витрат, пов'язаних із будівництвом і утриманням доріг та транспортної системи, офіційно не вважаються підтримкою суб'єктів господарювання, однак у той самий час вони, безперечно, можуть кваліфікуватися як державна допомога у випадку, якщо вони надаються дискримінаційно, що перешкоджає конкуренції у сфері державних закупівель.

3.3. Надання податкових пільг, відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів

Податкова пільга – передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав для надання податкових пільг – особливостей, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат.

Правовою основою національної податкової системи є Конституція України (статті 67 і 92), Податковий кодекс України (набрав чинності з 1 січня 2011 року) та Митний кодекс України (у частині регулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з оподаткуванням митом операцій з переміщення товарів через митний кордон України), а також міжнародні договори, укладені для уникнення подвійного оподаткування та співробітництва у сфері оподаткування, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Податкове законодавство України гарантує недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації (незалежно від форми юридичної особи та національної приналежності). Податкова система базується на принципі нейтральності оподаткування, тобто установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на конкурентоздатність платника податків.

Однак, у той самий час статтею 30 Податкового кодексу передбачена можливість надання податкових пільг як економічних стимулів.

Платник податків вправі використовувати податкову пільгу з моменту виникнення відповідних підстав для її застосування і протягом усього строку її дії.

Податкові пільги, порядок та підстави їх надання встановлюються з урахуванням вимог законодавства України про захист економічної конкуренції виключно Податковим кодексом, рішеннями Верховної Ради Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, прийнятими відповідно до вимог законодавства.

Суми податку та збору, не сплачені суб'єктом господарювання до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг, обліковуються таким

суб'єктом-платником податків. Облік зазначених коштів ведеться в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Контролюючі органи складають зведену інформацію про суми податкових пільг юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та визначають втрати доходів бюджету внаслідок надання податкових пільг.

Контролюючі органи здійснюють контроль за правильністю надання та обліку податкових пільг, а також їх цільовим використанням, за наявності законодавчого визначення напрямів використання (щодо умовних податкових пільг) та своєчасним поверненням коштів, не сплачених до бюджету внаслідок надання пільги, у разі її надання на поворотній основі.

Податкові пільги, використані не за призначенням чи несвоєчасно повернуті, повертаються до відповідного бюджету з нарахуванням пені в розмірі 120 відсотків річних облікової ставки Національного банку України.

Податкова пільга надається шляхом:

а) податкового вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору;

б) зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору;

в) встановлення зниженої ставки податку та збору;

г) звільнення від сплати податку та збору.

Податковий кодекс передбачає загальнодержавні та місцеві податки та збори. Загальнодержавні податки та збори:

- податок на прибуток підприємств;
- податок на доходи фізичних осіб;
- податок на додану вартість;
- акцизний податок;
- екологічний податок;
- рентна плата;
- мито.

Місцеві податки:

- податок на майно;
- єдиний податок.

Місцеві збори:

- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір.

Статтею 11 Податкового кодексу України передбачена можливість встановлення спеціальних податкових режимів для певних категорій суб'єктів господарювання у випадках і порядку, визначених виключно Податковим кодексом; при цьому центральні або місцеві органи влади не мають права встановлювати будь-які додаткові податки або обов'язкові платежі.

З огляду на брак статистичної інформації та численні зміни у законодавстві, досить складно оцінити точний обсяг втрат бюджету в результаті надання податкових пільг протягом останніх 5-10 років. Окрім цього, зазначені обставини ускладнюються знеціненням гривні, що робить оцінку реальної вартості втрат бюджету протягом різних періодів недостовірною або навіть неможливою. Приблизна оцінка втрат доходів бюджету, внаслідок пільг з оподаткування у 2005-2013 рр., наведена у таблиці 8.

Огляд доходів бюджету, недоотриманих внаслідок звільнення від сплати податків та зборів (обов'язкових платежів) за областями України, див. у таблиці 9.

Податок	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Податок на прибуток підприємств	1674,9	1995,6	2097,5	15409,6	15108,8	5533,2
Земельний податок	484,1	594,8	886,7	254,7	359,2	671,1
Податок на додану вартість	20593,9	25517,5	34039,6	41375,7	30271,4	26204,3
Акцизний податок з підакцизних товарів, вироблених на митній території України	0,7	0,3	0,8	2011,1	2765,5	3221,5
Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів				114,1	154,1	0,7
Загальна сума втрачених доходів за всіма податками та зборами	22854,4	28207,6	37127,4	59166,6	48659,1	35630,9

Таблиця 8. Доходи бюджету, недоотримані внаслідок надання податкових пільг (млн. грн.)

Область	Недоотримані доходи бюджету, тис. грн
Автономна Республіка Крим	63,8
Вінницька	432 735,4
Волинська	117 830,1
Дніпропетровська	684 483,8
Донецька	679 589,8
Житомирська	163 293,4
Закарпатська	57 272,6
Запорізька	323 992,7
Івано-Франківська	153 891,0
Київська	1 087 905,8
Кіровоградська	411 912,7
Луганська	178 523,5
Львівська	255 169,4
Миколаївська	261 227,7
Одеська	373 029,6
Полтавська	1 054 292,7
Рівненська	147 369,1
Сумська	317 503,8
Тернопільська	172 280,2
Харківська	1 033 707,7
Херсонська	270 797,6
Хмельницька	306 848,3
Черкаська	585 179,3
Чернівецька	91 451,0
Чернігівська	260 290,9
м.Київ	1 180 579,9
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ОРГАН	2 246 932,4
Усього	12 848 154,2

Таблиця 9. Недоотримані доходи бюджету внаслідок податкових пільг станом на 1 січня 2014 р., тис. грн.

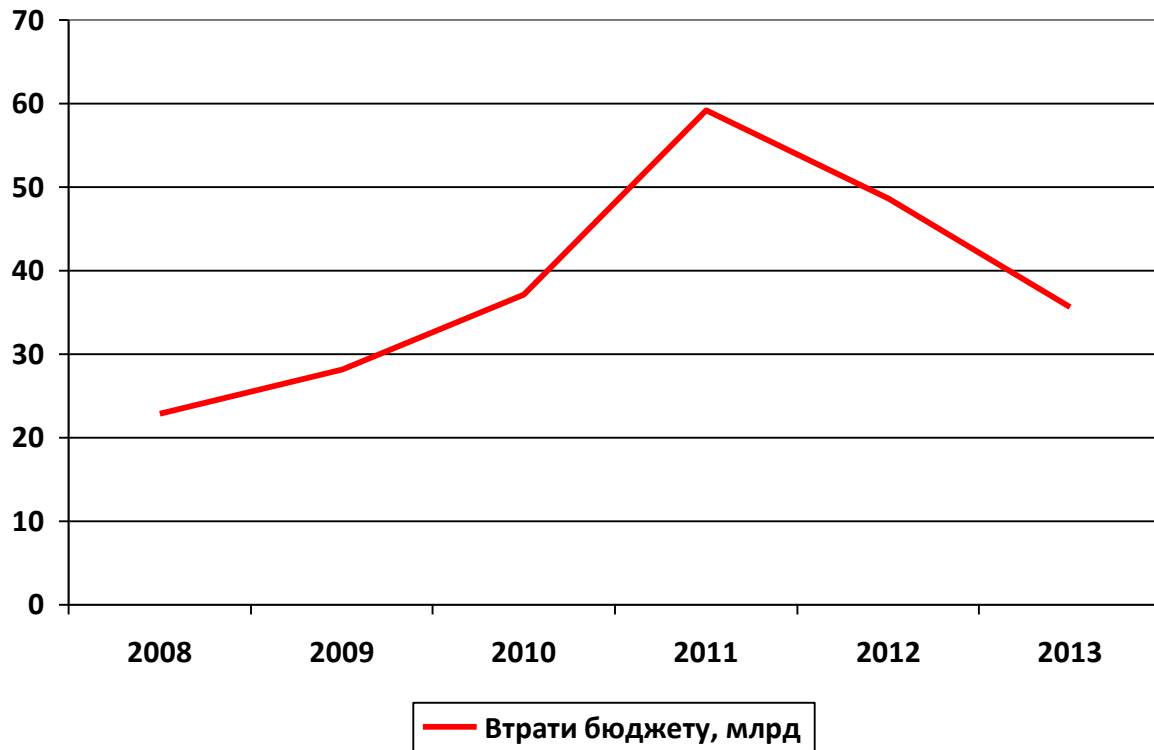

Рисунок 7. Недоотримані доходи бюджету в результаті надання податкових пільг окремим категоріям суб'єктів господарювання у 2008-2013 роках, млрд. грн.

Види економічної діяльності	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними сфери	3252,0	4241,2	7837,7	11324,8	12826,3	14456,0
Харчова промисловість	2271,2	2792,3	1556,7	2460,2	2752,7	2913
Оптова і роздрібна торгівля; торгівля автотранспортними засобами та послуги з технічного обслуговування транспортних засобів	1980,6	2987,7	4187,6	4549,6	5365,4	4928,9
Послуги в сфері освіти	1025,7	1355,4	1550,6	1752,6	2139,2	1587,2
Хімічна промисловість	304,8	381,4	570,5	766,2	647,0	1508,8
Фінансові послуги	281,8	429,1	733,1	513,9	1884,2	3087,8

Таблиця 10. Недоотримані доходи бюджету внаслідок податкових пільг у 2007-2012 рр. за видами економічної діяльності, млн. грн.

Статистична звітність про втрати доходів бюджету за певний рік публікується щорічно після 1 січня року, наступного за звітним.

Значні коливання загального обсягу втрат доходів бюджету в результаті застосування податкових пільг, що збільшувалися протягом 2008-2011 років та досить суттєво знизилися протягом 2012-2013 рр. свідчать про певну непослідовність у регуляторній політиці. Усе це свідчить про невизначеність чітких критеріїв державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні після світової фінансової кризи, а також про відповідну розбалансованість спрямування впливу чинників щодо стійкого розвитку на загальну динаміку національної економіки, протягом всього досліджуваного періоду.

На рисунку 7 проілюстровано зниження показника недоотриманих доходів бюджету в результаті надання податкових пільг окремим категоріям суб'єктів господарювання.

Варто також зауважити, що головним управлінням Державної фіскальної служби України в Києві зареєстровані понад 40 відсотків загальної суми втрат доходів бюджету в результаті податкових пільг та відстрочок. У 2011 році частка втрат бюджету в результаті податкових пільг у Донецькій, Луганській та Запорізькій областях, істотно збільшилася. При цьому частка бюджетних витрат на підтримку економічної діяльності в інших областях залишалася порівняно незначною і складала 1-2% на область.

Спеціальні (вільні) економічні зони

Ще одним різновидом форм державної допомоги, в рамках якої суб'єкти господарювання отримують підтримку за рахунок податкових, митних та інших пільг, є спеціальна (вільна) економічна зона.

Загальні принципи створення, функціонування та ліквідації спеціальних (вільних) економічних зон в Україні визначені Конституцією України, Господарським кодексом України та Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» (Закон № 2673-XII 1992 року).

Спеціальна (вільна) економічна зона – частина території України, на якій встановлено спеціальний правовий режим господарської діяльності, особливий порядок застосування та дії законодавства України.

На території спеціальної (вільної) економічної зони можуть запроваджуватися пільгові митні, податкові, валютно-фінансові та інші умови підприємництва вітчизняних та іноземних інвесторів.

Спеціальні (вільні) економічні зони (далі – СЕЗ) створюються з метою залучення інвестицій та ефективного їх використання, активізації спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності з метою збільшення експорту товарів, поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції і послуг, впровадження нових технологій, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних, матеріальних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку України.

У Господарському кодексі України також закріплені цілі СЕЗ, їх типи, загальні гарантії, які надаються інвесторам у СЕЗ, а також законодавство України, застосовне у таких зонах. Спеціальні засоби економічного стимулювання та додаткові гарантії інвесторам закріплені в окремих законах. У 1992-2005 рр. в Україні на основі наведених нижче законів були створені 12 спеціальних економічних зон:

- Закон України «Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області» від 24 грудня 1998 року (№ 356-XIV у редакції 2006 року);
- Закон України «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортотополіс Трускавець», № 514-XIV, ухвалений у 1999 році;
- Закон України «Про спеціальну економічну зону «Яворів», №402-XIV, ухвалений у 1999 році;
- Закон України «Про спеціальну економічну зону «Славутич» № 2013-III, ухвалений у 2000 році;
- Закон України «Про спеціальну економічну зону «Миколаїв» № 1909-III, ухвалений у 2000 році;
- Закон України «Про спеціальну економічну зону «Порто-франко» на території Одеського морського торговельного порту» № 1607-III, ухвалений у 2000 році;
- Закон України «Про спеціальну економічну зону «Рені» № 1605-III, ухвалений у 2000 році;
- Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку та спеціальну економічну зону «Порт Крим» в Автономній Республіці Крим», від 21 грудня 2000 р. № 2189-III (втратив чинність з 18 грудня 2014 року);

- Закон України «Про спеціальну економічну зону «Закарпаття» № 2322-III, ухвалений у 2001 році.

До 12 спеціальних економічних зон, які створювалися в Україні, починаючи з кінця 90-их років, залученні всього приблизно 1,2 млрд грн прямих інвестицій із-за кордону. Більшість СЕЗ були створені або з метою сприяння розвитку туристичної та рекреаційної діяльності, або імпортно-експортним операціям, полегшенню транзиту товарів через українську територію. Лише три з цих зон (Донецьк, Азов та Харків) були фактично створені для підтримки розвитку промисловості.

У 2008-2009 рр. «спеціальні економічні зони» як економічне явище повністю дискредитували себе в Україні, оскільки вони асоціювалися з податковими пільгами, результатом яких стали значні втрати бюджетних надходжень, поряд з корупцією та фіктивною підприємницькою діяльністю.

З ухваленням Податкового кодексу України у 2010 році податкові пільги, які раніше застосовувалися до суб'єктів господарювання у СЕЗ, були фактично скасовані. І на сьогодні ситуація є дещо парадоксальною. З правової точки зору, положення законодавства, які передбачають спеціальний режим та вигідні умови для інвестування і здійснення господарської діяльності у СЕЗ, є чинними. Однак на практиці спеціальні економічні зони фактично закриті з того часу, коли до них почали застосовуватися загальні правила оподаткування, і жодні спеціальні заходи стимулювання для підприємств на їх території не застосовуються.

Так, у звіті Уряду, поданому до Комітету СОТ з питань субсидій і компенсаційних заходів від 07 липня 2011 року (G/SCM/N/220/UKR) містилася наступна інформація щодо пільгового режиму спеціальних (вільних) економічних зон та на територій пріоритетного розвитку:

«У звітному періоді інвестиційні проекти у СЕЗ та на територіях пріоритетного розвитку реалізувалися із застосуванням загального податкового режиму. Упродовж звітнього періоду не здійснювалося будь-яких змін політики/цілей, основ та органів влади, форм, отримувачів та процедур фінансування у порівнянні з тими, які були наведені у звітах G/SCM/N/155/UKR від 26 травня 2008 року та G/SCM/N/186/UKR від 3 липня 2009 року. Податкові пільги застосовувалися в окремих випадках за рішенням суду».

Обсяг пільг, використаних суб'єктами господарювання протягом 2000-2009 років, відображено у таблиці 11.

Роки	Сума отриманих пільг з оподаткування по СЕЗ та ТПР, млн грн	Частка отриманих пільг з оподаткування по СЕЗ та ТПР у співставних даних до ВВП
2000	316,4	0,19
2001	574,5	0,28
2002	1104,6	0,49
2003	1890,6	0,71
2004	4769,4	1,38
2005	1849,3	0,42
2006	1325,1	0,24
2007	1354,8	0,19
2008	40,0	0,01
2009	64,2	0,01

Таблиця 11. Підтримка спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку у 2000-2009 рр.

Індустріальні парки

Поняття «індустріальний парк» за своєю суттю досить близьке до поняття «СЕЗ». Індустріальні парки створюються для надання підтримки певним промисловим підприємствам за допомогою податкових відстрочок, фінансування, знижених відсоткових ставок та інших засобів економічного стимулювання зареєстрованих суб'єктів господарювання, які займаються виготовленням товарів та/або приймають участь у науково-дослідних проектах на територіях, створених як спеціальні індустріальні (промислові) центри.

Згідно з існуючою процедурою, спеціальна міжгалузева комісія на основі попередньої перевірки відповідного пакету стандартних документів на конкурсній основі розглядає пропозиції щодо створення індустріальних парків і надає Уряду рекомендації щодо включення окремих проектів до спеціального Реєстру індустріальних парків.

Індустріальний (промисловий) парк – визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері промислового виробництва, а також науково-дослідну діяльність, діяльність у сфері інформації і телекомунікацій на умовах, визначених цим Законом та договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку.

Так, на сьогоднішній день комісія рекомендувала до реєстрації такі індустріальні парки:

- Долина (м. Долина Івано-Франківської області);
- Рясне-2 (м. Львів);
- Славута (м. Славута, Хмельницької області);
- Центральний (м. Кременчук Полтавської області);
- Коростень (м. Коростень Житомирської області);
- Соломоново (с. Соломоново Закарпатської області);
- Свема (м. Шостка Сумської області);
- Перший український індустріальний парк (сmt. Велика Димерка, Броварський район, Київська область);
- BIONIC Hill (м. Київ);
- iPark (сmt. Комінтернівське Одеської області);
- Індустріальний парк «Кривбас» (м. Кривий Ріг Дніпропетровської області);
- Тростянецький індустріальний парк (м. Тростянець Сумської області).

З метою підтримки розвитку індустріальних парків в Україні статті 287 Митного кодексу України була доповнена частиною шостою, яка передбачає, що при ввезенні на митну територію України від оподаткування митом звільняються:

- устаткування, обладнання та комплектуючі до них, матеріали, що не виробляються в Україні, які не є підакцизними товарами та ввозяться ініціаторами створення - суб'єктами господарювання, керуючими компаніями індустріальних парків для облаштування індустріальних парків;

- устаткування, обладнання та комплектуючі до них, що не виробляються в Україні та не є підакцизними товарами, які ввозяться учасниками індустриальних парків для здійснення господарської діяльності у межах індустриальних парків.

Рисунок 8. Проект індустриального парку у Львівській області

Переліки такого устаткування, обладнання та комплектуючих до них, матеріалів затверджуються центральним органом виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері інвестиційної діяльності та управління національними проектами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Вивільнені кошти використовуються відповідними суб'єктами для:

- 1) облаштування індустриальних парків, у тому числі з використанням новітніх, енергозберігаючих технологій;
- 2) запровадження новітніх технологій, пов'язаних з господарською діяльністю у межах індустриальних парків;
- 3) збільшення випуску продукції та зменшення витрат за видами господарської діяльності, передбаченими цим Законом, у межах індустриальних парків;
- 4) здійснення науково-дослідної діяльності у межах індустриальних парків;

5) повернення кредитів та оплати інших запозичень, використаних на облаштування індустріальних парків та здійснення у їх межах господарської діяльності, а також для сплати відсотків за такими кредитами та запозиченнями.

Пріоритетні галузі економічного розвитку

Також особливі пільгові умови оподаткування можуть застосовуватися у пріоритетних галузях економічного розвитку.

Законом України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 6 вересня 2012 року № 5205-VI передбачено, що держава повинна стимулювати залучення інвестицій у галузі економіки, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній екологічно чистій продукції, високоякісних послугах, які реалізують державну політику щодо розвитку виробничого та експортного потенціалу, створення нових робочих місць (пріоритетні галузі).

Відповідно до вимог, передбачених цим Законом, Кабінет Міністрів України розпорядженням від 14 серпня 2013 року № 843-р затвердив перелік пріоритетних галузей економіки:

- Агропромисловий комплекс: виробництво, зберігання харчових продуктів, у тому числі дитячого харчування, а також виробництво біопалива, з орієнтацією на імпортозаміщення;
- Житлово-комунальний комплекс: створення об'єктів поводження з відходами (побутовими, промисловими та відходами, які утворилися в результаті добування та перероблення корисних копалин і виробництва електричної та теплової енергії); будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері тепlopостачання, централізованого водopостачання та водовідведення;
- Машинобудівний комплекс: виробництво нових видів комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, машин і устаткування, електричного устаткування, автотранспортних засобів тощо;
- Транспортна інфраструктура: будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері транспортної інфраструктури;
- Курортно-рекреаційна сфера: будівництво рекреаційних об'єктів та об'єктів туристичної інфраструктури;

- Переробна промисловість: імпортозаміщуюче металургійне виробництво.

Для отримання державної підтримки кожен інвестиційний проект у пріоритетних галузях повинен відповідати щонайменше таким критеріям:

1) загальна кошторисна вартість інвестиційного проекту повинна перевищувати суму, еквівалентну:

3 мільйонам євро — для суб'єктів великого підприємництва;

1 мільйону євро — для суб'єктів середнього підприємництва;

500 тисячам євро — для суб'єктів малого підприємництва;

2) кількість нових робочих місць безпосередньо у виробничих процесах, повинна дорівнювати щонайменше:

150 — для суб'єктів великого підприємництва;

50 — для суб'єктів середнього підприємництва;

25 — для суб'єктів малого підприємництва;

3) середня заробітна плата працівників повинна щонайменше у 2,5 рази перевищувати розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня відповідного податкового року.

Спеціальні вимоги до інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки, а також процедури відбору, ухвалення та реєстрації проектів визначаються постановою Кабінету Міністрів України. Окрім того, інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки повинні відповідати таким додатковим вимогам:

1) проект повинен реалізуватися на новоствореному або діючому підприємстві, на якому буде проведено реконструкцію або модернізацію;

2) підприємство повинне виділити окремий структурний підрозділ, в якому буде реалізовуватись інвестиційний проект, та встановити відповідні економічні показники, що мають бути досягнуті протягом двох років з дня державної реєстрації інвестиційного проекту.

Інвестиційним проектам у пріоритетних галузях економіки надаються податкові пільги. Зокрема, прибуток суб'єктів господарювання від реалізації інвестиційних проектів, ухвалених Кабінетом Міністрів України, оподатковується за такими ставками ППП:

нульова ставка — до 1 січня 2018 року;

8% — з 1 січня 2018 року до 1 січня 2023 року;

16% — з 1 січня 2023 року.

Окрім цього, інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки, ухвалені Кабінетом Міністрів України, звільняються від оподаткування ввізним митом на певні товари.

До 31 грудня 2022 року устаткування та комплектуючі вироби до нього, які ввозяться на територію України для реалізації інвестиційних проектів, звільняються від оподаткування ввізним митом за умови подання митним органам декларації з зазначенням обсягу податкового зобов'язання з урахуванням ПДВ протягом 60 днів від дати ввезення на територію України.

До 1 січня 2018 року устаткування та комплектуючі вироби до нього, які ввозяться на територію України для реалізації інвестиційних проектів, звільняються від оподаткування ввізним митом за умови, що зазначені товари:

- а) не є підакцизними;
- б) виготовлені не більше трьох років до моменту державної реєстрації інвестиційного проекту та не були у використанні;
- с) не виробляються в Україні та не мають аналогів в Україні.

Підтримка науково-дослідної діяльності

З метою створення заохочення інвестицій та стимулювання наукових досліджень і технологічних розробок (далі – НДДКР) законодавство України передбачає ще одну можливість для виділення державної допомоги – це створення технологічних парків (далі – ТП) та територій пріоритетного розвитку (далі – ТПР).

Починаючи з 1999 року Кабінетом Міністрів України було затверджено низку нормативно-правових актів та розпоряджень для врегулювання питань, пов'язаних зі створенням ТП та інвестиційною діяльністю в ТПР. Окрім цього, застосовувалися спеціальні заходи зі стимулювання у формі пільгового оподаткування ввізним митом та пільгових умов кредитування. Однак у подальшому переваги для ТП у вигляді фінансування, звільнення від оподаткування податком на прибуток та відстрочка сплати ПДВ були скасовані.

З метою стимулювання інвестиційної діяльності для розвитку регіонів та промисловості, а також підтримки науково-дослідної діяльності, Уряд надав можливість створення технологічних парків та вільних економічних зон.

Ввізне мито на нові матеріали, обладнання та комплектуючі до нього, для реалізації проектів в рамках ТП перераховувалися на спеціальний рахунок та повинні використовуватися ТП винятково для НДДКР.

Починаючи з 2006 року фінансова підтримка проектів ТП щорічно передбачалася законами про Державний бюджет у такій формі:

- надання кредитів повністю або частково під 0% та їх індексація з врахуванням рівня інфляції;
- для суб'єктів господарювання, які реалізують проекти в рамках ТП, передбачалася компенсація відсотків, сплачених за позиками комерційним банкам та іншим фінансовим установам.

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та деякі інші закони України передбачали пільговий режим оподаткування для технологічних парків та спільних підприємств, які реалізують проекти технологічних парків. Податок на прибуток, отриманий від таких проектів, не сплачувався до Державного бюджету, а накопичувався на спеціальних рахунках, які використовуються виключно для цілей НДДКР, технічних розробок, а також інвестування в дослідно-експериментальну діяльність. Втрати державного бюджету через недоотримання надходжень у вигляді податку на прибуток в результаті зазначеної пільги ТП у 2008 році дорівнювали 1,03 млн. грн, у 2009 — 1,18 млн. грн та 0,32 млн. грн у 2010 році.

У 2011 та 2012 роках бюджетні кошти у цьому напрямку не виділялися. В офіційному звіті України, наданому СОТ 2 липня 2013 році, зазначалося, що державна фінансова підтримка (у тому числі бюджетні позики) більше не застосовується до технологічних парків, а фінансування відповідного напрямку було припинене з 2010 року. У деяких повідомленнях також

зазначалося, але без детальних роз'яснень, що для технологічних парків був запроваджений пільговий режим оподаткування строком на 15 років, проте позитивний вплив таких переваг на економіку, якщо такий і був, оцінити неможливо.

Працевлаштування інвалідів

В деяких випадках надання державної допомоги пов'язане з виконанням соціальної функції держави та органів місцевого самоврядування, спрямованої на забезпечення захисту вразливих верств населення.

Одним з таких прикладів є Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 року №875-XII, який гарантує інвалідам рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість інвалідам ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина та вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями й інтересами.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про реалізацію статей 19 і 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 31 січня 2007 року №70 передбачає:

- Порядок реєстрації підприємств, установ, організацій та фізичних осіб-підприємців, що використовують найману працю інвалідів;
- Порядок подання звітів про зайнятість і працевлаштування інвалідів та інформації, необхідної для організації їх працевлаштування;
- Порядок зарахування кількості робочих місць для працевлаштування інвалідів до нормативу таких робочих місць у господарських об'єднаннях, до складу яких входять підприємства громадських організацій інвалідів;
- Порядок сплати підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами суми адміністративно-господарських санкцій та пені за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів;
- Форми наказів щодо адміністративно-господарських санкцій та пені за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів та порядок проведення перевірки підприємств, установ, організацій та фізичних осіб.

Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 року №1836 «Про реалізацію статті 18-1 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» закріплений спеціальний порядок надання

дотації роботодавцю за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів на створення спеціальних робочих місць для інвалідів, зареєстрованих у державній службі зайнятості. Водночас, статтею 26 зазначеного Закону передбачено дотації роботодавцям, які приймають на роботу інвалідів, для збереження новостворених робочих місць щонайменше протягом двох років у розмірі загальнообов'язкового щомісячного внеску фактично сплаченого до державного фонду соціального страхування.

Україна приєдналася до низки міжнародних договорів, якими визнається право інвалідів на працевлаштування, таких як: Декларація про права інвалідів (грудень 1975 р.), Конвенція про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів (червень 1983 р.) та Конвенція про права інвалідів (грудень 2006 р.).

У першій половині 2014 року територіальні підрозділи Державної інспекції України з питань праці провели перевірку 6 000 роботодавців (суб'єктів господарювання, державних установ та фізичних осіб-підприємців) на відповідність вимогам щодо працевлаштування інвалідів. В результаті цих перевірок було виявлено 2 900 порушень Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». 700 роботодавців, чисельність працівників яких перевищувала вісім осіб, не були зареєстровані у Фонді соціального захисту інвалідів. У той самий час 1 100 роботодавців не виконали норматив працевлаштування інвалідів.

Для підрахунку недоотриманих бюджетних надходжень у результаті надання податкових пільг у зв'язку із працевлаштуванням інвалідів, необхідно враховувати усі види податків (податок на прибуток, земельний податок, ПДВ та ввізне мито). Для кожного виду податків передбачені положення, якими встановлюються податкові пільги для роботодавців, які приймають на роботу інвалідів, та детальні умови користування такими пільгами.

У своєму комплексі система податкових пільг є досить складною. Так, зазначені пільги і доходи бюджету, недоотримані в результаті їх застосування, поступово зростали з 236 млн. грн у 2009 до 1 369 млн. грн у 2013 році. Частка цих пільг у загальному обсязі доходів бюджету, недоотриманих внаслідок застосування податкових пільг, протягом згаданого періоду варіювалася від 1 до 4% і складала від 0,02 до 0,09% ВВП.

3.4. Списання боргів, включно із заборгованістю за надані державні послуги, списання штрафних санкцій, компенсація збитків суб'єктам господарювання

Списання заборгованості, зокрема, комунальних підприємств перед бюджетами та фондами в 90-х роках було доволі розповсюдженою практикою в Україні. У деяких випадках заборгованість, до прикладу, перед Пенсійним фондом України перебільшувала суму обов'язкового внеску більше, ніж вдвічі.

Періодичне списання зобов'язань окремих суб'єктів перед бюджетами та фондами підриває бюджетну систему в країні та створює стимул для інших компаній ігнорувати свої зобов'язання. З огляду на це Уряд ввів заборону на списання заборгованості суб'єктів господарювання перед Пенсійним фондом України та встановив штрафні санкції за несплату. Станом на 2014 рік списання заборгованості компаній практично припинилося.

У той самий час спеціальний режим продовжує застосовуватися до зобов'язань навчальних закладів, військових установ та організацій нацбезпеки, а також деяких інших категорій державних установ, фінансування яких здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів. Спеціальні види пільг передбачаються також для підприємств суднобудівної галузі та компаній,

які працевлаштовують інвалідів (організації, управління якими здійснюється об'єднаннями інвалідів).

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 7 липня 2014 року №1258-18 передбачає, що фінансові санкції (штраф, пеня) та адміністративні стягнення, а також примусові стягнення органами виконавчої служби за несплату внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування фізичними особами - підприємцями, які обрали особливий спосіб оподаткування, не застосовуються. Нараховані органами Пенсійного фонду України суми фінансових санкцій за несплату фізичними особами-підприємцями зазначених сум підлягають списанню.

Законом України «Про скорочення заборгованості перед Пенсійним фондом України підприємств, які мають стратегічне значення, та вугледобувних підприємств і відновлення пенсійних прав їх працівників» від 9 вересня 2010 року № 2508-VI передбачалося списання штрафів і пені, які були нараховані Пенсійним фондом України вугледобувним та торфовидобувним підприємствам на дату набрання чинності цим Законом.

Законом передбачалося також розстрочення заборгованості. Суми заборгованості зазначених підприємств списувалася шляхом списання еквівалентної суми заборгованості Пенсійного фонду України за позиками, наданими з єдиного казначейського рахунку згідно з договором бюджетної позики. Відповідні взаєморозрахунки з бюджетом із подальшим відновленням єдиного казначейського рахунку відбувалися в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Згаданий Закон застосовувався до усіх підприємств, незалежно від форми власності та виду господарської діяльності. Деякі із зазначених суб'єктів входять до спеціального «переліку підприємств, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави», затвердженого Кабінетом Міністрів України. Пенсійне страхування їхніх працівників забезпечується відповідно до положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Законом передбачалася можливість розстрочення заборгованості, зокрема таких її видів:

- заборгованості зі сплати обов'язкових внесків до Пенсійного фонду України, розрахованих згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», яка існувала на дату набрання чинності Законом;

- штрафів та пені, які не були сплачені належним чином або нараховані згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», які існувала на дату набрання чинності Законом.

Закон України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» від 27 квітня 2010 року №2154-VI заклав основу для списання заборгованості перед фондами соціального страхування вугледобувних та торфодобувних підприємств, які підпорядковуються безпосередньо Міністерству енергетики та вугільної промисловості. Ця заборгованість стосувалася відшкодування пільгових пенсій (в тому числі витрат на їх доставку) та боргів по фінансовим санкціям та пені, не погашених станом на 1 березня 2010 року.

Суми заборгованості зазначених підприємств списувалася шляхом списання еквівалентної суми заборгованості Пенсійного фонду України за позиками, наданими за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку. Відповідні взаєморозрахунки з бюджетом із подальшим відновленням єдиного казначейського рахунку відбувалися в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Період, за який було списано заборгованість, обліковувався в системі персоніфікованого обліку внесків як період, за який сплачено страхові внески у повному обсязі.

Вигідні схеми реструктуризації боргу застосовувалися також і до деяких інших галузей виробництва, зокрема, до енергетичної та суднобудівної.

Так, спеціальні заходи з покращення фінансового становища окремих суб'єктів господарювання в пріоритетних галузях передбачалися Законами України «Про проведення економічного експерименту щодо державної підтримки суднобудівної промисловості» від 6 вересня 2012 року №5209-VI та «Про деякі питання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу - учасників Державного концерну «Укроборонпром» та забезпечення їх стабільного розвитку» від 6 вересня 2012 року №5213-VI.

У 2010 році аналогічні переваги надавалися підприємствам паливно-енергетичного комплексу згідно із Законом України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу щодо порядку погашення заборгованості» від 13 січня 2011 року №2940-VI.

Для підприємств оборонно-промислового комплексу списання заборгованості здійснювалося відповідно до Закону України «Про деякі питання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу - учасників Державного концерну «Укроборонпром» та забезпечення їх стабільного розвитку» від 6 вересня 2012 року №5213-VI.

Згідно із зазначеним Законом підлягали списанню не сплачені на день набрання чинності цим Законом суми заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу (у тому числі встановлені судовими рішеннями та реструктуризовані). До зазначених сум відносилася заборгованість із платежів до Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування України (Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального страхування від нещасних випадків), а саме:

- збору на обов'язкове державне пенсійне страхування;
- внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- відшкодування пільгових пенсій (у тому числі витрат на їх доставку), наукових пенсій;
- накладених (нарахованих) сум штрафів та пені;
- сум штрафів та пені, які підлягають (підлягатимуть) нарахуванню на день набрання чинності Законом.

Законом дозволялося списання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу, яка виникла в результаті їх поточної діяльності, зокрема:

- заборгованість підприємств оборонно-промислового комплексу (у тому числі встановлена судовими рішеннями та реструктуризована) перед підприємствами, що виробляють, транспортують і постачають теплову енергію, та суб'єктами господарювання, що здійснюють постачання природного газу за регульованим тарифом, Національною акціонерною компанією «Нафтогаз України», її дочірніми компаніями (підприємствами), яка обліковувалася станом на 1 вересня 2012 року і не сплачена станом на дату набрання чинності Законом;
- заборгованість підприємств оборонно-промислового комплексу (у тому числі встановлена судовими рішеннями та реструктуризована) перед суб'єктами господарювання, що здійснюють постачання електричної енергії за регульованим тарифом, яка виникла станом на 1 вересня 2012 року і не сплачена станом на дату набрання чинності Законом;
- заборгованість підприємств оборонно-промислового комплексу (встановлена судовими рішеннями та реструктуризована) перед суб'єктами господарювання, що надають послуги з водопостачання та водовідведення, яка виникла станом на 1 вересня 2012 року і не сплачена на дату набрання чинності Законом;

- заборгованість (у тому числі встановлена судовими рішеннями та реструктуризована) зі сплати пені, штрафних та фінансових санкцій (3 відсотки річних та індекс інфляції), які нараховані підприємствам оборонно-промислового комплексу на заборгованість за природний газ та послуги з його транспортування, теплову енергію, електричну енергію та надані послуги з водопостачання та водовідведення станом на 1 вересня 2012 року і не сплачені станом на дату набрання чинності Законом;

- заборгованість підприємств, що виробляють, транспортують та постачають теплову енергію, перед суб'єктами господарювання, що здійснюють постачання природного газу, в межах сум, списаних учасникам процедури списання — підприємствам оборонно-промислового комплексу, яка виникла станом на 1 вересня 2012 року і не сплачена станом на дату набрання чинності Законом;

- заборгованість підприємств, які надають послуги з водопостачання та водовідведення, перед суб'єктами господарювання, що здійснюють постачання електричної енергії, в межах сум, списаних учасникам процедури списання — підприємствам оборонно-промислового комплексу, яка виникла станом на 1 вересня 2012 року і не сплачена станом на дату набрання чинності Законом;

- заборгованість (у тому числі встановлена судовими рішеннями та реструктуризована) суб'єктів господарювання, що здійснюють постачання електричної енергії за регульованим тарифом, перед оптовим постачальником електричної енергії, яка виникла на 1 січня 2007 року і не сплачена станом на дату набрання чинності Законом, в обсягах, що не перевищують списаних учасникам процедури списання — підприємствам оборонно-промислового комплексу за спожиту електричну енергію та послуги з водопостачання та водовідведення обсягів заборгованості;

- заборгованість (у тому числі реструктуризована або встановлена судовими рішеннями) оптових постачальників електричної енергії перед підприємствами, що генерують електричну енергію, що виникла станом на 1 січня 2007 року і не сплачена на дату набрання чинності Законом, в обсягах, що не перевищують списаних учасниками процедури списання — підприємствам оборонно-промислового комплексу за спожиту електричну енергію та послуги з водопостачання та водовідведення обсягів заборгованості;

- заборгованість НАК «Нафтогаз України» перед Державним агентством резерву України за природний газ, що виникла в результаті виконання рішень

Кабінету Міністрів України, встановлена судовими рішеннями, яка виникла станом на 1 вересня 2012 року і не сплачена на дату набрання чинності Законом;

- заборгованість (у тому числі реструктуризована) підприємств, що виробляють електричну енергію, перед Державним агентством резерву України, за природний газ, отриманий згідно з рішеннями Кабінету Міністрів України у порядку тимчасового позичання, яка обліковувалася станом на 1 вересня 2012 року і не сплачена на дату набрання чинності Законом та визначена за ціною на дату отримання природного газу.

Окрім того, Кабінет Міністрів України ухвалив низку нормативно-правових актів, які передбачали списання заборгованості великої кількості підприємств в окремих стратегічно важливих галузях економіки, зокрема в енергетичній (пріоритет надавався НАК «Нафтогаз України»), що негативно відобразилося на прозорості процедури такого списання. Як приклад таких нормативно-правових актів можна навести Закон України «Про деякі питання заборгованості за спожитий природний газ та електричну енергію» від 12 травня 2011 року №3319-VI (зі змінами від 1 липня 2012 року).

Переваги, передбачені цим Законом, поширювалися на усі підприємства, що виробляють, транспортують і постачають теплову та електричну енергію, надають послуги з диспетчерського управління об'єднаною енергетичною системою України, а також суб'єктів господарювання, що здійснюють постачання природного газу та електричної енергії за так званим «регульованим тарифом».

Зокрема, під його дію потрапляла заборгованість Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» та її дочірніх підприємств: ДК «Газ України», ДК «Укртрансгаз», ДК «Укргазвидобування», ДП «Енергоринок» та АТ «Чорноморнафтогаз». Законом передбачалося списання наступної заборгованості:

- заборгованості за природний газ (у тому числі реструктуризованої) зазначених підприємств, у тому числі ліквідованих підприємств, що обліковувалася станом на 1 січня 2010 року і не була сплачена на дату набрання чинності Законом, зокрема:

- заборгованість ДК «Газ України» перед Національною акціонерною компанією «Нафтогаз України» (у тому числі реструктуризована) списувалася у межах сум, списаних підприємствам, що виробляють, транспортують та постачають теплову енергію, і суб'єктам господарювання, що здійснюють постачання природного газу за регульованим тарифом, перед ДК «Газ України»;

- кошти, що надходили суб'єктам господарювання - постачальникам природного газу за регульованим тарифом, від споживачів як погашення заборгованості за спожитий природний газ, що обліковувалася станом на 1 січня 2010 року, зараховувалися на окремий поточний рахунок цих суб'єктів господарювання та використовувалися ними виключно для виконання відповідних інвестиційних програм.

- заборгованості за спожиту електричну енергію у складі:

- заборгованості суб'єктів господарювання, що здійснюють постачання електричної енергії за регульованим тарифом, перед ДП «Енергоринок» в обсягах, що не перевищують обсягів заборгованості, списаної такими суб'єктами;

- заборгованості ДП «Енергоринок» перед підприємствами, що виробляють електричну енергію в обсягах, що не перевищують обсягів заборгованості, реструктуризованої цими підприємствами, та/або реструктуризованої заборгованості перед Державним агентством резерву України на виконання рішень Кабінету Міністрів України;

- заборгованості ДП «Енергоринок» перед підприємствами, що здійснюють передачу електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами;
- зобов'язань ДП «Енергоринок» зі сплати на будівництво вітрових електростанцій згідно з Комплексною програмою будівництва вітрових електростанцій.

Списання зазначеної вище заборгованості здійснювалося згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку списання заборгованості за природний газ та електричну енергію» від 8 серпня 2011 року №894. Цим Порядком було передбачено, що зведений реєстр списаних обсягів заборгованості за природний газ та за електричну енергію повинен був подаватися до Міністерства енергетики та вугільної промисловості до 25 числа кожного місяця Національною акціонерною компанією «Нафтогаз України» та державним підприємством «Енергоринок» відповідно.

Державна підтримка у цьому контексті надавалася також шляхом розстрочення заборгованості. Аналогічний механізм використовувався для підтримки підприємств вугільної галузі. Законом України «Про погашення заборгованості державних підприємств вугільної галузі із сплати страхових внесків та штрафних санкцій (пені) до Фонду соціального страхування України» від 18 червня 2013 року №332-VII передбачалося, що заборгованість підприємств вугільної галузі із сплати страхових внесків та штрафних санкцій (пені) до Фонду соціального страхування України, у тому числі встановлена судовими рішеннями, може сплачуватися частинами. Суми заборгованості державних підприємств вугільної галузі за внесками, а також суми штрафних санкцій (пені), нараховані на суму заборгованості, можуть бути розстрочені на строк не більш як 60 календарних місяців з дати укладення договору про розстрочення суми заборгованості відділеннями виконавчої дирекції Фонду. З метою розстрочення заборгованості державне підприємство вугільної галузі мало звернутися до відділення виконавчої дирекції Фонду за своїм місцезнаходженням протягом 90 календарних днів з дня набрання чинності цим Законом.

На додачу до всього зазначеного, дозволялося списання підприємствам суднобудівної промисловості деяких видів штрафних та фінансових санкцій, які нараховувалися у зв'язку із їх заборгованістю зі сплати податків та зборів, що накопичувалися до 1 січня 2013 року.

Інформація щодо точного обсягу списання боргових зобов'язань на даний час відсутня. Особлива складність виникає при визначенні обсягу

списання боргів, штрафних санкцій, компенсацій збитків суб'єктам господарювання органами місцевого самоврядування через відсутність подібної узагальненої інформації.

На сьогоднішній день у офіційних звітах Державного казначейства України міститься інформація лише про непогашену заборгованість суб'єктів господарювання за отриманими державними позиками та/або гарантіями лише на початок відповідних податкових періодів.

Проте наведений нами перелік випадків списання на рівні держави однозначно доводить, що практика списання заборгованості та штрафних санкцій широко застосовувалася для підтримки фінансового становища окремих суб'єктів господарювання.

Окрім відсутності інформації про обсяг пільг, такий підхід до списання боргів негативно впливає на прозорість та конкуренцію на відповідних ринках.

3.5. Надання гарантій, кредитів на пільгових умовах, обслуговування кредитів за пільговими тарифами

Відповідно до Закону однією з форм державної допомоги, яка передбачена статтею 4 є надання гарантій, кредитів на пільгових умовах, обслуговування кредитів за пільговими тарифами.

Гарантія – письмове зобов'язання взяти на себе відповідальність за всі або частину новоутворених квазіакціонерних або кредитних операцій третьої сторони, за винятком існуючих кредитів.

Стаття 70 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає, що органи місцевого самоврядування можуть у межах законодавства створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи, виступати гарантами кредитів підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміщувати належні їм кошти в банках інших суб'єктів права власності, отримувати відсотки від їх доходів відповідно до закону із зарахуванням їх до доходної частини відповідного місцевого бюджету.

Комунальний кредит - це економічні відносини, що виникають між органами місцевого самоврядування та органами державної влади і управління або іншими суб'єктами економічної діяльності з приводу залучення чи надання у тимчасове використання вільних грошових коштів на засадах зворотності, строковості і платності.

Реформи місцевого самоврядування, а також реформи адміністративно-територіального устрою держави передбачають суттєве посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, у тому числі за рахунок їх фінансового забезпечення. Зокрема, прийняття Закону України «Про засади державної регіональної політики» спрямовується на реалізацію позитивних зрушень в територіальній організації влади за рахунок покращення умов фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Окрім інвестицій, достатньо розповсюдженим інструментом залучення фінансових ресурсів для реалізації проектів місцевого розвитку, а також задоволення найгостріших потреб громади є запозичення. Практика здійснення органами місцевого самоврядування місцевих запозичень як інструменту використання внутрішнього капіталу регіону не є новою для України. За їх допомогою органи місцевого самоврядування можуть отримати доступ до внутрішніх та зовнішніх ринків капіталу. Така діяльність

самоврядних органів здебільшого пов'язана зі здійсненням місцевих запозичень – з метою реалізації цільових проектів місцевого розвитку або обслуговування боргу.

Щодо гарантій, то вони виконують важливу роль у залученні зовнішніх фінансових ресурсів. В Україні законодавчо визначено такі рівні надання гарантій:

- урядовий – гарантії надаються центральними органами виконавчої влади з метою здійснення фінансової підтримки місцевого самоврядування, що робить запозичення найдешевшим способом фінансування;

- місцевий – органи місцевого самоврядування надають гарантії платоспроможності з метою підтримки розвитку муніципальних підприємств за рахунок власних доходів (доходи відповідного місцевого бюджету).

Також органи місцевого самоврядування можуть вимагати від незалежних організацій, зокрема таких, як комунальні підприємства, видання муніципальних гарантій для підтримки здійснення відповідної угоди. У цьому випадку органи місцевого самоврядування економлять бюджетні кошти, хоча існує ризик втрати платоспроможності (позичальник може виявитися неспроможним оплатити вартість обслуговування та погашення боргу), тоді органи місцевого самоврядування будуть змушені погасити кредит за рахунок коштів місцевого бюджету.

В той же час, в Україні урядові гарантії за обсягами перевищують місцеві.

Відповідно до статті 199 Господарського кодексу України зобов'язання суб'єктів господарювання, які належать до державного сектора економіки, можуть бути забезпечені державними гарантіями. На практиці є приклади надання державних гарантій для забезпечення зобов'язань приватних компаній, наприклад, у контексті національного проекту з організації чемпіонату з футболу «ЄВРО-2012».

Однак у більшості випадків державні гарантії надавалися для забезпечення зобов'язань позичальників державної форми власності, які займалися реалізацією інвестиційних програм. В деяких випадках держава надавала гарантії для підтримки фінансування поточних потреб та забезпечення рентабельності державних підприємств.

Державні гарантії надаються для забезпечення зобов'язань за позиками (кредитами), наданими іноземними та вітчизняними банками, а також міжнародними фінансовими організаціями; при цьому процедури надання державних гарантій для забезпечення боргових зобов'язань суб'єктів

господарювання перед вітчизняними та іноземними кредиторами є однаковими.

Постановою Кабінет Міністрів України від 14.05.2012 №541 «Про затвердження Порядку надання місцевих гарантій» визначно порядок та механізм надання місцевих гарантій.

Місцеві гарантії надаються на підставі рішення відповідної міськради, яке повинно містити такі відомості:

- назву інвестиційного проекту, для виконання (реалізації) яких залучається кредит (позика) під гарантію;
- повне найменування та місцезнаходження суб'єкта господарювання, для забезпечення боргових зобов'язань якого надається гарантія (далі - позичальник);
- умови надання кредиту (позики) - обсяг, строк, відсотки за користування кредитом (позикою) та строки їх сплати;
- строк надання гарантії;
- розмір і вид забезпечення виконання боргових зобов'язань позичальника;
- розмір плати за надання гарантії.

Обсяг та умови надання місцевих гарантій погоджуються з Мінфіном шляхом надсилання міськрадою, що має намір надати місцеву гарантію, письмового повідомлення, до якого додаються:

- 1) проект рішення про надання гарантії;
- 2) висновок Ради міністрів Автономної Республіки Крим або виконавчого органу міськради стосовно доцільності залучення кредиту (позики) під гарантію для виконання (реалізації) інвестиційного проекту, що містить інформацію про:
 - зміст, цілі, завдання та очікувані результати;
 - вплив інвестиційного проекту на економічний і соціальний розвиток відповідної території;
 - оціночну вартість інвестиційного проекту та строки їх виконання (реалізації);
 - обсяг кредиту (позики), які залучаються для виконання (реалізації) інвестиційного проекту, джерела їх повернення;
 - оцінку ефективності виконання (реалізації) інвестиційного проекту;
- 3) прогнозні графіки виплати, погашення та обслуговування:
 - кредиту (позики), що залучається під місцеву гарантію;

- місцевого боргу та гарантованого Автономною Республікою Крим або територіальною громадою міста боргу в розрізі кредитів (позик) за період з кінця бюджетного періоду, що передує поточному, до дати остаточного погашення (за формою, затвердженою Мінфіном);

4) розрахунки і обґрунтування надання гарантій;

5) обґрунтування обсягу доходів бюджету розвитку спеціального фонду бюджету міського бюджету, який планується спрямовувати на погашення основної суми місцевого боргу протягом періоду його погашення, а також на здійснення платежів, пов'язаних з виконанням гарантійних зобов'язань територіальної громади міста;

б) опис та вартість забезпечення виконання зобов'язань, що надаються позичальником гаранту;

7) завірені в установленому порядку копії:

- рішення про бюджет міський бюджет на відповідний рік (із змінами). Якщо у зазначеному рішенні не передбачено надання місцевої гарантії, також надається проект рішення про бюджет, яким передбачено внесення відповідних змін;

- форм фінансової та бюджетної звітності про виконання бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету (звіт про фінансовий стан (баланс), звіт про виконання місцевого бюджету, інформацію про місцевий борг, інформацію про гарантований відповідно Автономною Республікою Крим, територіальною громадою міста борг, інформацію про надані місцеві гарантії) за рік, що передує року, в якому приймається рішення про надання місцевої гарантії;

- протоколу засідання конкурсної комісії, утвореної відповідно до Порядку відбору проектних (інвестиційних) пропозицій та інвестиційних проектів, для розроблення або реалізації яких надається державна підтримка, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 листопада 2013 року №835;

- витягу з Державного реєстру інвестиційних проектів та проектних (інвестиційних) пропозицій про реєстрацію проекту.

8) прогноз місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди, схвалений виконавчим органом міської ради.

У таблиці 12 наведена інформація щодо здійснення місцевого запозичення та місцевих гарантій в 2014 році.

№ з/п	Міська рада, яка здійснює запозичення/ надає гарантію	Суб'єкт господарювання (позичальник)	Кредитор	Обсяг, валюта, відсоткова ставка та термін запозичення	Плата за отримання гарантії
1	Тернопільська міська рада	КП "Тернопіль міськтеплокомуненерго"	ЄБРР	10 000 тис. EUR, Euribor для шестимісячних кредитів + 5% річних, 13 років, остаточне погашення 31.12.2026	1 гривня за кожен рік
2	Львівська міська рада	Львівська міська рада	НЕФКО	4 000 тис. UAH, 3%, 6 років, остаточне погашення 15.08.2019	
3	Житомирська міська рада	Житомирська міська рада	НЕФКО	3 000 тис. EUR, 6%, 10 років, остаточне погашення 31.12.2023	
4	Севєродонецька міська рада	КП "Севєродонецькліфт"	НЕФКО	2 132 тис. UAH, 3%, 5 років, остаточне погашення 15.08.2019	1 гривня за кожен рік
5	Кам'янець-Подільська міська рада	КП "Міськтепловоденергія"	НЕФКО	390 тис. EUR, 6%, 10 років, остаточне погашення 15.03.2024	
6	Івано-Франківська міська рада	ДМП "Івано-Франківськтеплокомуненерго"	НЕФКО	400 тис. EUR, 6%, 7 років, остаточне погашення 20.06.2021	
7	Дніпропетровська міська рада	КП "Дніпропетровська муніципальна енергосервісна компанія"	ЄБРР	10 000 тис. EUR, 6 місячний EURIBOR + маржа 5,5%, 10 років, остаточне погашення 31.12.2023	1 гривня
8	Полтавська міська рада	Полтавське обласне комунальне виробниче підприємство теплового господарства "Полтаватеплоенерго"	НЕФКО	235 тис. EUR, 6%, 8 років, остаточне погашення 20.06.2022	1 гривня в місяць
9	Миргородська міська рада	Миргородська міська рада	НЕФКО	825 тис. UAH, 3%, 4 років, остаточне погашення 15.05.2019	
10	Івано-Франківська міська рада	Івано-Франківська міська рада	НЕФКО	4 000 тис. UAH, 3%, 5 років, остаточне погашення 15.08.2019	
11	Київська міська рада	Київська міська рада	Облігації	2 625 000 тис. UAH, 15,2%, 3 років, остаточне погашення 31.12.2017	
12	Луцька міська рада	ДКП "Луцьктепло"	ЄБРР	10 000 тис. EUR, 6 місячний EURIBOR + маржа 6%, 13 років, остаточне погашення 15.12.2026	1 гривня за кожен місяць
13	Конотопська міська рада	Конотопська міська рада	НЕФКО	1 715 тис. UAH, 3%, 5 років, остаточне	

				погашення 15.08.2019	
14	Івано-Франківська міська рада	ДМП "Івано-Франківськтеплокомуненерго"	ЄБРР	7 200 тис. EUR, 6 місячної Міжбанківської ставки Єврозони EURIBOR + маржа 6%, 10 років, остаточне погашення 31.12.2023	1 гривня за кожен рік
15	Львівська міська рада	ЛКП «Львівелектротранс»	ЄБРР	19 552 тис. EUR, 6 місячної Міжбанківської ставки Єврозони EURIBOR+ маржа 6%, 10 років, остаточне погашення 12.09.2024	1 гривня в місяць
16	Львівська міська рада	ЛКП «Львівавтодор»	ЄБРР	11 250 тис. EUR, 6 місячної Міжбанківської ставки Єврозони EURIBOR + маржа 6%, 10 років, остаточне погашення 12.09.2024	1 гривня в місяць

Таблиця 12. Інформація щодо здійснення місцевого запозичення та місцевих гарантій в 2014 році

Граничні обсяги (ліміт) державного боргу та державних гарантій визначаються статтею 18 Бюджетного кодексу України (зокрема, рішеннями про місцевий бюджет). Загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу не може перевищувати 60 відсотків річного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України. У разі перевищення цієї граничної величини Кабінет Міністрів України зобов'язаний вжити заходів з приведення загального обсягу державного боргу до встановлених вимог.

З метою забезпечення дотримання граничних обсягів (лімітів) державного боргу та державних гарантій Міністерство фінансів України веде Реєстр державного боргу і гарантованого державою боргу, до якого вносяться усі гарантії, видані центральними та місцевими органами влади.

Реєстр державного боргу і боргу під держані гарантії є інформаційною системою, що включає умови кредитних договорів і випуску державних цінних паперів, а також умови надання державних гарантій, відомості про стан обслуговування і погашення державного боргу.

Типи та обсяг забезпечення за бюджетними позиками (кредитами), а також плата за надання державних гарантій визначені у Постанові Кабінету

Міністрів України від 13 квітня 2011 року №460 «Про затвердження Порядку визначення необхідності, розміру та виду майнового забезпечення під час надання кредитів (позик), залучених державою або під державні гарантії».

Огляд державних гарантій, наданих суб'єктам господарювання у 2010-2013 роках, міститься в таблиці 13.

Найменування суб'єкта	2010	2011	2012	2013
Укрексімбанк, Проект розвиток експорту			1198,5	
Державна іпотечна установа			2000,0	5000,0
Укравтодор	3499,4	2997,1	14000,0	5000,0
НАК «Нафтогаз України»			29776,1	8796,5
ДП «Фінінпро»	4497,8	5496,1	4396,2	
Південна залізниця	2077,1			
ДП «Конструкторське бюро «Південне» ім. М.К. Янгеля		2073,7		
Укрексімбанк, Проект з енергоефективності		1596,1		
ПАТ «Лисичанськвугілля»		679,1		
ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України»			23979,0	
Міністерство енергетики та вугільної промисловості України				1500,0
Департамент енергетики, транспорту та зв'язку Вінницької міської ради				113,5
Національне агентство з питань підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу та реалізації інфраструктурних проектів				644,3
Управління капітального будівництва Херсонської міської ради				198,8
Управління капітального будівництва Вінницької міської ради				36,4
Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України				608,0
Усього	10074,3	12842,1	75349,8	21897,5

Таблиця 13. Державні гарантії, надані суб'єктам господарювання у 2010-2013 рр. (млн. грн.)

Державні гарантії не включаються до суми валових витрат бюджетів, оскільки вони не впливають на них прямим чином, як субсидії або недоотримані доходи. За даними Міністерства фінансів України, загальний обсяг позик суб'єктів господарювання, гарантованих державою у 2007-2013 роках, становив:

5,9 млрд грн у 2007 році
 1,0 млрд грн у 2008 році
 32,1 млрд грн у 2009 році
 10,1 млрд грн у 2010 році
 12,8 млрд грн у 2011 році
 75,4 млрд грн у 2012 році
 21,9 млрд грн у 2013 році
 17,4 млрд грн у 2014 році

Рисунок 9. Обсяг корпоративних запозичень, гарантованих державою у 2007-2014 роках, млрд. грн.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 3 червня 2013 року №404 «Деякі питання здійснення головними розпорядниками бюджетних коштів капітальних видатків понад обсяги встановлених бюджетних призначень», для забезпечення підтримки реалізації шести проектів соціально-економічного розвитку повинні бути надані державні гарантії у загальному обсязі 3,1 млрд грн. Ці гарантії надавалися для забезпечення таких проектів соціально-економічного розвитку:

- «Будівництво першої черги Дністровської ГАЕС у складі трьох агрегатів» (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 року № 521);

-
- «Оновлення рухомого складу автобусного і тролейбусного парків» (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 року № 596);
 - «Будівництво вул. Келецької та трамвайної лінії від вул. Квятека до автовокзалу «Західний» у м. Вінниці» (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 року № 733);
 - «Будівництво шляхопроводу по просп. Адмірала Сенявіна — вул. Залаегерсег у м. Херсоні» (Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 року № 851);
 - Бюджетна програма «Обслуговування та погашення зобов'язань за залученими коштами під державні гарантії для здійснення капітальних видатків розпорядниками бюджетних коштів» (код 3511590).

У 2010 році у контексті підготовки до чемпіонату з футболу «Євро-2012» державні гарантії у повному обсязі надавалися для реалізації проектів розвитку інфраструктури, автомобільних та залізничних шляхів», у 2011 і 2012 роках їхня частка поступово скоротилася (до 66% і 25% відповідно).

3.6. Підтримка регіонального розвитку

У зв'язку з проведенням децентралізації влади, одним з вагомих напрямків спрямування державної допомоги суб'єктам господарювання є підтримка регіонального розвитку за рахунок державних та місцевих ресурсів.

Загальні правові, економічні та організаційні засади регіонального розвитку в Україні викладені в Законах України «Про засади державної регіональної політики» від 05 лютого 2015 року №156-VII, «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року №280/97-ВР, «Про державні цільові програми» від 09 лютого 2006 року №3421-IV, «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» та «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8 вересня 2005 року №2850-IV.

Закон України «Про засади державної регіональної політики» встановлює загальні принципи розробки та координації програм та проектів регіонального розвитку. Статті 20-22 Закону визначають механізми та джерела фінансування таких програм та проектів. Так, зокрема, у статті 21 зазначено, що джерелами фінансування державної регіональної політики є:

- кошти державного бюджету, зокрема Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР);
- кошти місцевих бюджетів;
- добровільні внески;
- кошти міжнародних організацій;
- кошти з інших джерел, не заборонених законодавством.

Фінансування за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку ґрунтується на таких принципах:

- 1) відповідності чинній Державній стратегії регіонального розвитку України та відповідному плану заходів з її реалізації;
- 2) конкурсного відбору програм (проектів) регіонального розвитку;
- 3) ефективності використання залучених ресурсів;
- 4) спроможності суб'єктів та проектів самостійно забезпечувати подальше власне фінансування або утримуватися за рахунок коштів місцевих бюджетів;
- 5) адекватної фінансової та іншої участі органів місцевого самоврядування, на території юрисдикції чи в інтересах яких реалізуються відповідні заходи, програми чи проекти;
- б) неупередженого розподілу коштів ДФРР з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Порядок та строки фінансування програм та проектів регіонального розвитку визначаються Кабінетом Міністрів України.

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» Кабінет Міністрів України уповноважений ухвалювати державну стратегію регіонального розвитку, а обласні ради (у тому числі Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська та Севастопольська міські ради) — власні регіональні стратегії розвитку. Узгодження діяльності з виконання регіональних стратегій розвитку державними та місцевими органами влади здійснюється на основі угод щодо регіонального розвитку, які укладаються між Кабінетом Міністрів України та відповідною радою. Зміст угод щодо регіонального розвитку та вимоги стосовно їх укладання визначені статтями 4-6 зазначеного Закону.

Закон також дає визначення поняттю «депресивна територія», встановлює економічні та соціальні показники для визначення депресивних територій, види та заходи державної підтримки таких територій, зокрема:

- капітальні вкладення у розвиток виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури;
- надання фінансової підтримки малому та середньому бізнесу, сприяння формуванню інноваційних та консалтингових центрів, венчурних фондів тощо;
- спрямування міжнародної технічної допомоги на розв'язання актуальних соціально-економічних та екологічних проблем, сприяння зайнятості населення, фінансування програм перекваліфікації та професійного розвитку трудових ресурсів, стимулювання трудової міграції, охорони здоров'я.

Обсяг бюджетного фінансування регіонального розвитку та підтримки депресивних територій визначається щорічно відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України» та рішень обласних та місцевих рад щодо відповідних місцевих бюджетів. Після того, як Парламент ухвалює закон, обсяг фінансування заходів, передбачених угодами щодо регіонального розвитку, коригується відповідно до наявного обсягу коштів Державного бюджету України.

6 вересня 2014 року Кабінет Міністрів України ухвалив нову комплексну «Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року» (постанова КМУ №385). Цей акт замінив попередню Стратегію регіонального розвитку на період до 2015 року, ухвалену постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2006 року №1001.

На сьогодні регіональна економічна структура України має такі характерні особливості:

- найвища концентрація господарської діяльності у м. Києві, де створюється майже 20% ВВП і зосереджується майже 50% прямих інвестицій із-за кордону. Причиною такого економічного дисбалансу є зростання кількості населення у м. Києві та високий рівень міграції до столиці з інших областей країни; близько 75% населення Київської області — робітники сфери обслуговування; більшість населення має вищу освіту. На регіональному рівні господарська діяльність також зосереджується навколо обласних центрів;
- зростаюча соціальна та економічна нерівність між великими містами та невеликими провінційними містечками й селами, в яких спостерігається спад економічної активності та скорочення кількості населення більш ніж на 30%;
- неефективне управління програмами регіонального розвитку та непрозорі механізми фінансової підтримки проектів регіонального розвитку; відсутність чітко визначеної політики регіонального розвитку, неефективні механізми узгодження діяльності державних та регіональних органів влади, а також міжрегіональних зв'язків, недосконала організація регіональних та місцевих органів державної влади та затягування адміністративної і територіальної реформ.

Рисунок 10. Засідання Ради регіонального розвитку

Нова Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року встановила:

«Події, що відбулися з початку 2014 року на території півострова Крим та у південно-східних регіонах України, є наслідком прорахунків та недоліків державної внутрішньої та зовнішньої політики, в тому числі й політики регіонального розвитку.

Відстала технологічна база та монофункціональність промисловості Донецької та Луганської областей, сировинний характер експорту продукції та орієнтація його переважно на російський ринок консервує недосконалу структуру економіки, залежність від зовнішнього ринку, зокрема енергетичних ресурсів. Державна промислова політика, що базувалася на наданні преференцій окремим територіям та підприємствам вугільної і металургійної промисловості, не сприяла підвищенню конкурентоспроможності зазначених регіонів. Політика місцевих органів влади призвела до закритості регіональних ринків та фактичної їх інтегрованості до російського ринку.

У результаті, крім економічних проблем розвитку зазначених регіонів, на фоні відносно високого рівня середньої заробітної плати порівняно з іншими

областями, зросли внутрішньорегіональні диспропорції щодо розвитку інфраструктури, надання послуг населенню у сфері освіти, культури, охорони здоров'я та навколишнього природного середовища та інші. Розвиваються в основному обласні центри, а шахтарські та сільські території занепадають. Наслідком зазначених тенденцій є значне розшарування населення за рівнем доходів, безробіття, соціальне невдоволення мешканців регіонів, створення підґрунтя для проявів сепаратизму».

Метою нової Стратегії Уряду є узгодження цілей та пріоритетів галузевої політики із завданнями та цілями регіонального розвитку. Це стосується, зокрема, розвитку таких сфер, як:

- транспорт та інфраструктура;
- економічний розвиток та інвестиції;
- підприємництво і регуляторне середовище;
- конкурентна політика;
- ринок праці;
- освіта і наука;
- інноваційна діяльність.

У контексті державної підтримки господарської діяльності та підприємництва, основним пріоритетом державного управління як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях є створення умов для залучення інвестицій у проекти (програми) регіонального розвитку. Зокрема, першочерговим спрямуванням інвестиційних проектів є розвиток транспортної інфраструктури на місцевому та міжобласному рівнях — будівництво та утримання доріг, вулично-дорожньої мережі, розвиток залізничного, автобусного та інших видів транспорту. Іншим пріоритетним напрямком є проекти енергозбереження та розвиток технологій, які дозволяють використовувати альтернативні джерела енергії (біомаса, сонячна енергія тощо).

Планується використовувати бюджетне співфінансування, позики, кредитні лінії, пільгове оподаткування, компенсації та інші заходи регулювання для енергозбереження, розвитку телекомунікаційної інфраструктури, впровадження інновацій шляхом розвитку технологічних та індустріальних парків, регіональних науково-дослідних та освітніх центрів, покращення умов ведення бізнесу та полегшення доступу до фінансування для середнього та малого бізнесу, а також стимулювання створення нових робочих місць.

Нова Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року буде імплементована у два етапи:

- Перший етап (2014-2016 роки) — (окрім основного пріоритету — стабілізації соціально-економічної ситуації у східних областях України та повернення території Автономної Республіки Крим, анексованої Росією, під юрисдикцію України), передбачається, що Уряд мав зосередити свої зусилля на підготовці конституційної, законодавчої та регуляторної основ для реорганізації та перерозподілу влади між центральними та регіональними органами влади, а також децентралізації фінансів для зміцнення матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування. Значна частина заходів була присвячена розвитку інституційних структур для планування, координації та моніторингу результатів імплементації Стратегії. Основним завданням Стратегії на першому етапі є створення економічних та регуляторних умов для розвитку ефективного конкурентного середовища на регіональних ринках, у тому числі мінімізація антиконкурентних рішень і дій місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Щодо розподілу державних коштів на цьому етапі Стратегія передбачає концентрацію фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках регіонального розвитку, а саме:

- стимулювання впровадження новітніх енергоефективних технологій та енергозберігаючих заходів, виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива;
- підтримка реалізації інвестиційних проектів житлового будівництва.

- Другий етап (2017-2020) — після проведення адміністративної та конституційної реформ, які забезпечать децентралізацію фінансування і повноважень та зміцнять інституційну інфраструктуру органів місцевого самоврядування, Уряд зосередиться на фінансуванні та реалізації державних інфраструктурних проектів, спрямованих на посилення міжрегіональної та внутрішньорегіональної інтеграції, а також реалізації інноваційних міжгалузевих проектів у сфері регіонального розвитку, спрямованих на стимулювання процесу економічного розвитку окремих регіонів та територій. Окрім цього передбачається, що на другому етапі імплементації Стратегії регіонального розвитку буде можливо:

- розширити сферу застосування угод щодо регіонального розвитку та виділити більше ресурсів на їх імплементацію;
- створити міжрегіональну та внутрішньорегіональну системи поширення інновацій та знань;

- стимулювати формування ефективних регіональних ринків праці відповідно до потреб економіки регіону та з урахуванням його конкурентних переваг;
- сприяти розвитку ринкової інфраструктури регіональних ринків, зокрема, шляхом усунення або зниження бар'єрів вступу на регіональні товарні ринки нових виробників та виходу з них;
- підвищити рівень інженерного забезпечення регіонів, у тому числі водозабезпечення сільських населених пунктів; розвивати інформаційну та комунікаційну мережі, дорожньо-транспортну інфраструктуру;
- забезпечити рівні умови для доступу населення до освіти та професійної підготовки, підвищити якість освіти;
- поширити позитивний досвід пілотних проектів реформування системи охорони здоров'я на інші регіони, підвищуючи, таким чином, доступність та ефективність медичного обслуговування населення незалежно від місця проживання;
- удосконалити систему територіального розміщення об'єктів сфери культури, зокрема в сільській місцевості;
- підвищити якість надання житлово-комунальних послуг шляхом створення конкурентного середовища на ринку таких послуг.

Попередня Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року не була реалізована у повній мірі як за планом заходів, так і за результатами, з низки причин, у тому числі через:

- відсутність, неузгодженість або невідповідність нормативно-правової бази для ефективного управління державними фінансами (у тому числі конституційних положень, якими визначаються місцеві адміністративні та бюджетні повноваження, середньострокове та довгострокове планування бюджетних коштів, необхідних для реалізації програм регіонального розвитку), недоліки у законодавстві щодо державних закупівель, неефективні механізми контролю за наданням державної підтримки суб'єктам господарювання та відбором проектів, які потребують державної підтримки тощо;
- брак інституційної інфраструктури, необхідної для узгодження заходів на загальнодержавному та регіональному рівнях, а також реалізації проектів регіонального розвитку, у тому числі незадовільні результати діяльності та відсутність фінансування Державного фонду регіонального розвитку (заснованого у 2012 році у якості основного фінансового інструменту фінансування регіонального розвитку).

Державний фонд регіонального розвитку

Статтею 241 Бюджетного кодексу України визначені основні принципи функціонування Державного фонду регіонального розвитку (далі – ДФРР). Так, кошти ДФРР спрямовуються на виконання:

- державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку;
- державних цільових проектів та інвестиційних проектів у частині виконання заходів регіонального розвитку;
- угод щодо регіонального розвитку та програм подолання депресивності територій;
- державних програм розвитку транскордонного співробітництва;
- програм і проектів соціально-економічного розвитку регіонів, включаючи заходи розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць (зокрема, малих міст, гірських населених пунктів, населених пунктів зон спостереження тощо).

Державний фонд регіонального розвитку створюється у складі загального фонду Державного бюджету України. Відповідно до вимог законодавства при складанні проекту Державного бюджету України на наступні два бюджетні періоди ДФРР передбачається в обсязі не менше 1 відсотка прогнозованого обсягу доходів загального фонду Державного бюджету України. Однак, на практиці фінансування ДФРР за рахунок коштів Державного бюджету ніколи не здійснювалося на такому рівні. За фактичними показниками бюджет ДФРР складав 1641,5 млн грн (0,509%) у 2012 році, і був меншим за 987,5 млн грн, що дорівнює 0,3% загальної суми доходів державного бюджету у 2013 році.

Постановою Кабінету Міністрів України від 4 липня 2012 року №656 закріплений порядок підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм (проектів), що можуть реалізуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, а також порядок використання коштів державного фонду регіонального розвитку. Зазначені процедури розроблені відповідно до статті 241 Бюджетного кодексу України «Державний фонд регіонального розвитку».

Починаючи з 2010 року Кабінет Міністрів України здійснював фінансування за бюджетною програмою «Державні капітальні видатки, що розподіляються Кабінетом Міністрів України».

Кабінет Міністрів України щорічно видає розпорядження для фінансування інвестиційних програм.

Ці розпорядження є правовою підставою для розподілу бюджетних коштів між Міністерствами та іншими державними установами, Радою міністрів Автономної Республіки Крим та Севастопольською міською державною адміністрацією.

Закон про Державний бюджет України на відповідний рік визначає «консолідований обсяг» коштів, які підлягають розподілу Міністерством фінансів України відповідно до бюджетної програми «Державні капітальні видатки, що розподіляються Кабінетом Міністрів України». Згідно зі статтею 23(6) Бюджетного кодексу України, передача бюджетних коштів від одного розпорядника до іншого для виконання тих самих функцій чи послуг здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України, погодженим з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету.

При цьому, цілі спрямування коштів міським радам є досить узагальненим і відображають лише загальні обсяги фінансування, необхідного відповідній території. Розподіл коштів за зазначеними цілями повинен у подальшому ухвалюватися місцевими адміністраціями. Таким чином, існуючий підхід ставить місцеві органи влади (бюджети міст та сіл) у залежність від рішень обласних адміністрацій.

Підтримка інвестиційної діяльності

Чинне законодавство України надає можливість органам місцевого самоврядування здійснювати підтримку інвестиційної діяльності за рахунок місцевих ресурсів.

Права інвесторів в Україні гарантуються положеннями Конституції (статті 41-42 та стаття 92 розділу 2), Господарського Кодексу України (Глави 38-40), Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року №1560-XII, Закону України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10.09.1991 №1540а-XII та іншими законами, які регулюють порядок укладання двосторонніх або міжнародних угод та взаємного захисту іноземних інвестицій.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» з численними змінами та доповненнями передбачає низку спеціальних визначень, таких, як «державне інвестування» та «інвестиційний проект, для реалізації якого може надаватися державна підтримка».

Інвестиції – всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект.

Згідно зі статтею 12 Закону України «Про інвестиційну діяльність» підтримка для реалізації інвестиційних проектів надається у таких формах:

- співфінансування інвестиційних проектів з бюджету;
- надання кредитів за рахунок коштів бюджету та гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання, який здійснює реалізацію затверджених інвестиційних проектів;
- повної або часткової компенсації відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів;
- у інших формах державної підтримки (у тому числі участі держави в акціонерному капіталі суб'єкта господарювання, який здійснює реалізацію затверджених інвестиційних проектів).

Відповідно до положень статті 12 Закону України «Про інвестиційну діяльність», для отримання державної підтримки інвестиційний проект повинен бути внесений Мінекономрозвитку до Державного реєстру інвестиційних проектів та пропозицій інвестиційних проектів.

Статтею 105 Бюджетного кодексу України закріплені основні принципи державного фінансування інвестиційних проектів, а саме:

- економічної ефективності інвестиційної програми (проекту) із залученням мінімального обсягу бюджетних коштів на виконання інвестиційних програм (проектів);
- направленості на створення, приріст чи оновлення основних фондів комунальної форми власності (насамперед на завершення будівництва та реконструкції об'єктів із ступенем будівельної готовності понад 70 відсотків);
- фінансової забезпеченості інвестиційних програм (проектів), строк впровадження яких довший, ніж бюджетний період, необхідними фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, кредитами (позиками), залученими під державні та/або місцеві гарантії, та коштами субвенції на їх виконання впродовж усього строку впровадження;

- рівня забезпеченості об'єктами виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури, що підвищує інвестиційну привабливість території;
- участі отримувача бюджетної підтримки у поповненні бюджетних надходжень:
 - для проектів, які фінансуються за рахунок коштів бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення — не менш як 1 відсоток від обсягу такої субвенції;
 - для проектів, які фінансуються за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів, бюджетів міста Севастополя, міст загальнодержавного та обласного значення — не менш як 3 відсотки від обсягу такої субвенції;
 - для проектів, які фінансуються за рахунок коштів бюджету міста Києва — не менш як 5 відсотків від обсягу такої субвенції;
 - обґрунтування спроможності подальшого утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів об'єктів комунальної власності.

Розподіл державного фінансування на виконання інвестиційних програм (у тому числі проектів обласного значення) здійснюється у порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 18 травня 2011 року №520, з урахуванням завдань і заходів державної стратегії регіонального розвитку, регіональних стратегій розвитку на підставі формалізованих параметрів, що базуються на фактичних та прогнозних показниках економічного та соціального розвитку відповідної території (основними з яких є показники обсягу промислового виробництва, обсягу валової продукції сільського господарства, обсягу інвестицій у основні фонди, рівня щільності населення, рівня безробіття населення, доходів населення у розрахунках на одну особу, середньомісячної заробітної плати працівників).

Критерії відбору проектів для надання державної підтримки визначені у статті 12 Закону України «Про інвестиційну діяльність», у той час як порядок їх відбору закріплений постановою Кабінету Міністрів України від 13 листопада 2013 року №835 «Про затвердження Порядку відбору проектних (інвестиційних) пропозицій та інвестиційних проектів, для розроблення або реалізації яких надається державна підтримка».

Попередній відбір здійснюється на конкурсних засадах конкурсними комісіями, які утворюються уповноваженими органами державної влади (крім відбору інвестиційних проектів, для реалізації яких державна підтримка надається у формі державних гарантій, який здійснюється конкурсною комісією, що утворюється Мінекономрозвитку).

Мінекономрозвитку здійснює оцінку та конкурсний відбір відповідних інвестиційних програм (проектів). Конкурсна комісія Мінекономрозвитку проводить аналіз запропонованих інвестиційних проектів на конкурсній основі і надає відповідні рекомендації його ініціаторам та Мінекономрозвитку, яке приймає остаточне рішення. Рекомендації щодо затвердження інвестиційних проектів подаються до Мінекономрозвитку до 1 липня року, який передує тому, на який запланована інвестиційна діяльність, а остаточний список інвестиційних проектів, фінансування яких здійснюватиметься за рахунок коштів ДФРР, подається Мінекономрозвитку на затвердження Кабінету Міністрів України до 1 серпня року, який передує запланованому строку початку проекту.

У 2014 році Верховна Рада України з метою подальшого розвитку бізнесу та інвестиційної діяльності ухвалила низку законодавчих актів, зокрема:

- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» від 13 травня 2014 року №1255-VII, яким були внесені зміни до Кодексу законів про працю, Господарського кодексу та Цивільного кодексу України, а також Закону України «Про акціонерні товариства» у частині положень, якими визначений порядок припинення повноважень та відповідальності посадових осіб компаній;
- Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення оподаткування інвестиційної діяльності» від 7 жовтня 2014 року №1690-VII, яким передбачені засоби стимулювання приватних інвесторів у видобувній галузі в Україні.

3.7. Допомога для санації та реструктуризації підприємств

Заходи з санації та реструктуризації можна розглядати як горизонтальну підтримку, яка надається за рахунок державних та місцевих ресурсів.

Існують приклади фінансування українським Урядом та органами місцевого самоврядування таких заходів на державних та комунальних підприємствах. При цьому допомога для санації та реструктуризації є комплексним

поняттям, яке згідно з класифікацією бюджетних програм в Україні включає також фінансову допомогу для ліквідації підприємств.

Таким чином, бюджетна підтримка може бути необхідною для забезпечення суспільних інтересів, навіть як покриття ліквідаційних витрат, у випадках, коли підприємство неможливо врятувати або реструктурувати для забезпечення стабільної рентабельності. Виходячи з вузького змісту поняття «державна підтримка», фінансування заходів ліквідації підприємств навряд чи може кваліфікуватися як «підтримка». Однак, не зважаючи на це, витрати на реструктуризацію та ліквідацію господарської діяльності обліковуються за однією і тією ж статтею бюджетної класифікації.

Наявна бюджетна статистика демонструє, що основними галузями, які отримували державну допомогу для санації, реструктуризації та ліквідації підприємств в Україні були хімічна, вугледобувна та торфодобувна галузі.

У 2011-2013 рр. Україна реалізувала дві програми бюджетної підтримки для реструктуризації та ліквідації підприємств:

1) Державна програма «Реструктуризація та ліквідація об'єктів підприємств гірничої хімії і здійснення невідкладних природоохоронних заходів в зоні їх діяльності, а також реструктуризація підприємств з підземного видобутку залізної руди»;

2) Державна програма «Реструктуризація вугільної та торфодобувної промисловості».

Ці програми здійснювалися відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2011 року №236 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реструктуризації вугільної та торфодобувної промисловості». Згідно з цією

постановою головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем бюджетної програми було Мінекономрозвитку. Одержувачами бюджетних коштів були наступні державні підприємства:

- Роздільське державне гірничо-хімічне підприємство «Сірка»;
- Новояворівське державне підприємство «Екотрансенерго» та державне підприємство «Кривбасшахтозакриття».

Відношення загального обсягу коштів, виділених на заходи з реструктуризації та ліквідації підприємств, до загального обсягу бюджетних витрат варіювалося від 0,28% у 2012 році до 0,50% у 2011 році.

Бюджетні кошти, призначені для реструктуризації підприємств гірничої хімії повинні були використовуватися для збереження власної рудної бази хімічної промисловості, подолання негативних демографічних і соціальних наслідків та запобігання незворотним процесам у зоні діяльності гірничо-хімічних підприємств. Аналогічні цілі були поставлені в контексті реструктуризації сталеливарної галузі.

Зокрема, кошти бюджетних програм реструктуризації та ліквідації спрямовувалися на такі проекти:

- Проекти у сфері дії постанови Кабінету Міністрів України №236 «Відновлення екологічної рівноваги та рекультивации порушених гірничими роботами земель Яворівського державного гірничо-хімічного підприємства «Сірка», завершення ліквідації сірчаних кар'єрів, яка триває починаючи з 2014 року, а також відновлення екологічної рівноваги і ландшафту в зоні діяльності Роздільського державного гірничо-хімічного підприємства «Сірка»;

- Інші проекти:
 - Ліквідація шахти «Першотравнева» та переведення її у спеціальний режим гідрозахисту гірничих робіт та селитебних територій Тернівського району м. Кривого Рогу;
 - Ліквідація шахти «Саксагань»;
 - Ліквідація шахти «Гігант».

Мінекономрозвитку затвердило план реструктуризації та ліквідації державних підприємств у галузі гірничої хімії і здійснення невідкладних природоохоронних заходів в зоні їх діяльності, а також реструктуризації підприємств з підземного видобутку залізної руди.

Порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів виробничого призначення після завершення проектів реструктуризації визначається постановою Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 року

№461, яка врегульовує питання надання бюджетних коштів на проекти з високим рівнем готовності до експлуатації об'єктів виробничого призначення.

Порядок фінансування капітального будівництва державних підприємств був затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року №1764.

Програма «Реструктуризація вугільної та торфодобувної промисловості» здійснювалася відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 лютого 2012 року №160 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реструктуризації та ліквідації підприємств гірничої хімії і здійснення невідкладних природоохоронних заходів в зоні їх діяльності, а також реструктуризації підприємств з підземного видобутку залізної руди».

Згідно з цією постановою головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем проектів у контексті бюджетної програми було призначене Міністерство енергетики та вугільної промисловості. Одержувачами бюджетних коштів є державні вугледобувні підприємства, щодо яких розпочата процедура ліквідації підприємства, на які покладено функції виконання робіт і здійснення заходів з ліквідації вугледобувних, вуглепереробних і торфодобувних підприємств.

Більшість із зазначених заходів спрямовується на забезпечення гідроекологічної безпеки діючих підприємств і прилеглих до них територій, зокрема, територій, на яких державне підприємство «Укршахтгідрозахист» здійснює свою діяльність.

Бюджетні кошти призначалися для підвищення ефективності функціонування вугільної промисловості в цілому, шляхом фінансування заходів з підготовки до юридичної та фізичної ліквідації нерентабельних та збиткових вугледобувних і торфодобувних підприємств, забезпечення утримання комплексів водовідведення у безпечному стані.

Зокрема, кошти бюджетної програми спрямовувалися на:

1) Заходи з підготовки підприємства до ліквідації:

- передачу або списання запасів вугілля, інших корисних копалин, гірничих виробок, обладнання та устаткування, що не використовуються під час виконання робіт, пов'язаних з фізичною ліквідацією вугледобувного підприємства;
- скорочення чисельності працівників;
- погашення заборгованості з виплати заробітної плати та соціальних виплат з відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю працівників;

-
- погашення заборгованості за спожиту електричну енергію, безоплатне забезпечення побутовим вугіллям; оформлення державних актів на право постійного користування земельною ділянкою;
 - забезпечення охорони навколишнього природного середовища та запобігання небезпечному впливу вугледобувного підприємства під час підготовки до ліквідації на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей;
 - підготовка офіційних документів для ліквідації та проведення необхідної державної експертизи.

2) Фізичну ліквідацію вугледобувних, вуглепереробних і торфодобувних підприємств, у тому числі природоохороні заходи, забезпечення гідроекологічної безпеки діючих підприємств і прилеглих територій. Окрім зазначеного метою було подолання негативних соціально-економічних наслідків ліквідації відповідно до затверджених в установленому порядку проектів їх ліквідації;

3) Утримання устаткування для водовідведення, будівництво і реконструкція якого передбачене проектами ліквідації шахт, і за умови, що витрати на їх подальше функціонування не включені до вартості таких проектів.

3.8. Підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва

Для більшості сучасних країн, серед яких Україна не стала виключенням, актуалізувалася орієнтація на підтримку розвитку малого та середнього підприємництва, для успішного розвитку якого основою та базовою характеристикою має виступати інноваційна спрямованість.

Тому органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади України повинні систематично вживати відповідні заходи щодо посилення інноваційної орієнтації суб'єктів малого і середнього бізнесу. Вони полягають, зокрема, у реалізації таких завдань:

- стимулювати інноваційне підприємницьке мислення серед молоді, зокрема, шляхом відображення відповідної позиції на рівні шкільних програм (підприємництво як ключовий напрям індивідуального розвитку);
- оцінювати варіанти введення та послаблення режиму розміщення приватних транскордонних інвестицій з метою виходу України на європейські та світові ринки венчурного капіталу;
- пропонувати допомогу починаючим підприємцям у розробці високоякісної інвестиційної програми;
- здійснити розробку стратегії створення інноваційних кластерів на місцевому рівні;
- заохочувати підприємців до участі в інноваційних кластерах, а також співробітництва в рамках транснаціональних кластерів;
- вживати заходів щодо полегшення доступу підприємців на внутрішні та зовнішні ринки, зокрема, ринки позикового капіталу;
- підтримувати участь малого та середнього підприємництва в процесах обміну знаннями, у тому числі, за рахунок запуску пілотного проекту фінансової допомоги комерціалізації інтелектуальної власності;
- сприяти активізації участі малого та середнього підприємництва у роботі, що виконуються вищими навчальними закладами України і Європи, а також науково-дослідними інститутами у сфері побудови економіки знань;

- сприяти доступу підприємств до схем еко-аудиту та управління бізнесом через спрощені екологічні процедури, зниження зборів, а також надання їм можливості створення еко-інноваційного кластера;
- сформувати бізнес-інноваційну мережу експертів з метою забезпечення надання допомоги невеликим компаніям щодо використання наявних у регіоні можливостей розвитку власного бізнесу, просування його продуктів та послуг на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- розробляти нові форми підтримки інноваційних стартапів (проектів реалізації й розвитку інноваційних бізнес-ініціатив);
- сприяти побудові соціально-орієнтованої моделі регіонального розвитку за рахунок активізації і консолідації зусиль бізнесу та громади.

Згідно зі статтею 55 Господарського кодексу України «суб'єктами малого підприємництва» є фізичні та юридичні особи, у яких середня кількість працівників не перевищує 50 осіб, а річний дохід не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро.

Господарський кодекс України не дає чіткого визначення поняття «суб'єкт середнього підприємництва», однак за логікою можна вважати, що суб'єкт середнього підприємництва — це суб'єкт господарювання, який не належить ні до суб'єктів малого, ні до суб'єктів великого підприємництва, середня кількість працівників яких має перевищувати 250 осіб, а річний дохід — суму, еквівалентну 50 мільйонам євро.

Заходи з розвитку малого та середнього підприємництва (далі – МСП) зазвичай є пріоритетними у контексті регіональних та місцевих програм розвитку, затверджених відповідними органами місцевого самоврядування. При цьому, не лише відбір інвестиційних проектів, а й спеціальні форми й обсяги підтримки МСП повинні проходити низку правових та адміністративних процедур на загальнодержавному рівні.

Відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» пропозиції щодо підтримки МСП можуть висуватися місцевими радами, місцевими та обласними адміністраціями, іншими державними установами, об'єднаннями підприємств, окремими підприємствами та фізичними особами-підприємцями, які працюють на відповідній території.

При цьому, чітко визначити масштаби державної підтримки МСП в Україні досить складно. Не зважаючи на те, що програми регіонального розвитку, як правило, підлягають оприлюдненню на веб-сайтах обласних державних адміністрацій та рад, лише дев'ять українських областей публікували на своїх

сайтах тексти рішень відповідних органів. У той самий час інформація про фінансові ресурси, передбачені для підтримки МСП на регіональному рівні, взагалі недоступна. Окрім цього слід зазначити, що звіти про імплементацію окремих розділів програм регіонального розвитку майже ніколи не оприлюднюються. Відтак, сферу фінансування та ефективність державної підтримки МСП важко визначити лише на основі інформації, яка надається для публічного доступу.

Загалом, існує три основних джерела фінансування програм розвитку МСП: державні та місцеві бюджети, окремі приватні фонди та програми міжнародної допомоги.

Брак необхідної інформації є характерним не лише для джерел, управління якими покладається на обласні або місцеві органи влади. Навіть офіційні звіти про виконання програм регіонального розвитку, які подаються до центральних органів державної влади, містять недостатньо даних. Так, наприклад, на веб-сайтах обласних органів влади оприлюднюються звіти про виконання обласних бюджетів, але водночас не надається жодної детальної інформації про розподіл відповідних коштів між місцевими громадами. Крім того, інформація про виконання місцевих бюджетів часто подається у формі зведених фінансових показників. Така тенденція може бути результатом неоднозначності статті 28 Бюджетного кодексу України, якою регулюється доступність інформації про державні бюджети.

Наявні статистичні дані демонструють, що бюджетні кошти, які виділяються на розвиток МСП та приватного сектора, є досить обмеженими. Так, у 2012 році загальний обсяг бюджетних витрат у зазначеному напрямку складав 14,5 млн грн, а в 2009-2011 роках — ще менше. Крім того, протягом тривалого часу у цій категорії державної підтримки спостерігається використання коштів поза цільовим призначенням. Фактично витрати місцевих бюджетів на розвиток МСП та приватного сектора у більшості регіонів складала менше, ніж 350 000 грн; при цьому у 2012 році у Черкаській області такі витрати становили 0, а у Хмельницькій — 2 000 грн.

У таблиці 13 відображені обсяги фінансування розвитку МСП за рахунок коштів місцевих бюджетів у контексті відповідних програм, а також простежуються значні розбіжності між обсягами фінансування у різних областях.

Область	Рік				
	2008	2009	2010	2011	2012
Автономна Республіка Крим	1277,2	908,7	579,69	931,13	696,29
Вінницька	700,97	457,07	27,92	141,2	334,76
Волинська	937,11	903,01	723,97	278,21	149,45
Дніпропетровська	1633,33	348,18	1368,99	710,28	536,47
Донецька	1356,29	856,38	1688,14	2252,66	2369,03
Житомирська	259,81	54,77	429,52	387,96	332,43
Закарпатська	274,68	743,41	505,8	484,82	552,63
Запорізька	594,93	295,38	665,31	510,76	283,12
Івано-Франківська	389,12	209,65	205,76	268,84	291,06
Київська	273,83	43,14	95,06	101,41	280,09
Кіровоградська	608,01	489,51	356,57	1089,48	232,81
Луганська	439,24	93,25	1050,45	169,52	1244,82
Львівська	946,32	524,15	555,3	356,47	492,07
Миколаївська	575,7	491,45	479,74	275,53	341,91
Одеська	1423,01	790,82	602,94	658,14	611,7
Полтавська	1729,77	834,39	514,06	426,74	372,58
Рівненська	603,4	279,62	196,38	275,63	229,48
Сумська	787,45	928,51	257,94	254,06	317,42
Тернопільська	574,7	359,93	171,43	162,57	124,03
Харківська	894,97	653,99	524,22	483,38	1055,28
Херсонська	366,75	319,85	207,78	277,63	288,42
Хмельницька	26,73	45,26	32,2	45,87	2
Черкаська	719,7	1035,2	500,7	11,5	0
Чернівецька	487,71	404,16	549,2	469,37	451,21
Чернігівська	484,12	444,33	264,9	532,5	816,61
м.Київ	24806,53	9366,47	12424,26	9226	2000
м.Севастополь			50		50

Таблиця 13. Підтримка МСП за рахунок коштів місцевих бюджетів у 2008-2012 рр. (тис. грн.)

3.9. Підтримка заходів із захисту довкілля

Принципи державної екологічної політики в Україні та правила її застосування викладені в Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року №2818-VI.

Вказаний Закон передбачає пряме бюджетне фінансування створення систем екологічного моніторингу, забезпечення дотримання державних екологічних стандартів, а також гарантується підтримка та відповідна компенсація витрат суб'єктів господарської діяльності, які реалізують природоохоронні проекти або покращують стан довкілля.

Зокрема, одним із важливих принципів, закріплених національною екологічною політикою, є той, що державна підтримка повинна стимулювати суб'єктів господарювання до модернізації виробництва і зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Серед завдань національної екологічної політики слід виділити розроблення програми підтримки екологічних проектів, що реалізуються неурядовими організаціями в період з 2012 року та досягнення ними результатів до 2020 року. При цьому, згідно з політикою планувалося підвищення обсягів державної підтримки таких проектів у 2015 році — до рівня не менше 2 відсотків загальних видатків Державного фонду охорони навколишнього природного середовища України, у 2020 році — до рівня не менше 3 відсотків цих видатків.

Для стимулювання економічними методами раціонального природокористування та природоохоронної діяльності законодавством передбачалося таке:

- удосконалення нормативно-правової бази з питань оподаткування забруднення навколишнього природного середовища, зокрема виробництва, зберігання, транспортування та споживання екологічно небезпечної

продукції, яка негативно впливає на навколишнє природне середовище та здоров'я населення;

- підвищення збору за забруднення навколишнього природного середовища, збільшивши плату за скидання одиниці маси забруднюючої речовини до європейського рівня, з урахуванням токсичності;
- реформувати систему фондів охорони навколишнього природного середовища для мобілізації додаткових фінансових ресурсів;
- удосконалення нормативно-правової бази з питань природокористування на платній основі;
- перегляд пільг щодо спеціального використання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища з метою їх мінімізації;
- збільшення податкового навантаження на ті види діяльності та форми споживання, що є екологічно шкідливими для суспільства, насамперед на шкідливу для здоров'я людей продукцію;
- стимулювання розвитку екологічного підприємництва, зокрема виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг природоохоронного призначення.

На додаток до цього, Уряд розробив та імплементував низку спеціальних програм, спрямованих на подолання екологічних проблем та покращення захисту довкілля. Так, з 2011 по 2013 рік три національних програми були ухвалені законами і ще 11 — затверджені постановами Кабінету Міністрів України. Серед програм, які були ухвалені законами:

1) Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки;

2) Загальнодержавна програма «Питна вода України» на 2011-2020 роки (запланований бюджет програми становив 9 471,7 млн. грн, у тому числі фінансування за рахунок коштів Державного бюджету в розмірі 3 004,3 млн. грн та фінансування з інших джерел у розмірі 6 467,4 млн грн);

3) Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року (запланований бюджет програми становив 46 478,46 млн. грн, у тому числі фінансування за рахунок коштів Державного бюджету в обсязі 21 029,03 млн. грн, фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів у обсязі 9 294,23 млн. грн та фінансування з інших джерел у обсязі 16 155,2 млн. грн). Зокрема, цієї програмою передбачалося виділити 30 090,49 млн. грн на розвиток меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь.

Серед заходів, затверджених рішеннями Кабінету Міністрів України, слід відзначити такі програми з найбільшим запланованим бюджетом:

- Програма «Ліси України» на 2010-2015 роки: Орієнтовний бюджет, необхідний для реалізації програми, складав 22 млрд. грн, з яких 7,9 млрд. грн повинні були виділятися із загального фонду Державного бюджету України;
- Програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року: Фінансування програми повинне було здійснюватися за рахунок коштів Державного бюджету в обсязі приблизно 494 млн. грн, за рахунок коштів місцевих бюджетів — у обсязі 295 млн. грн, а також за рахунок інших джерел в обсязі 10 млн. грн.

В даному розділі розглянуто лише найбільш поширені в Україні форми державної підтримки у формі державної допомоги, які передбачені Законом. Цей перелік не є вичерпним і формулювання статті 4 Закону «державна допомога може реалізовуватися, зокрема, у таких формах» допускає наявність і інших форм державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок місцевих чи державних ресурсів, які можуть застосовуватись з розвитком економічних відносин в Україні.

Тому далі ми розглянемо ознаки, за якими державна підтримка може вважатися державною допомогою та проаналізуємо критерії допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок місцевих ресурсів.

РОЗДІЛ IV. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ДОПУСТИМОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ РЕСУРСІВ

Розглядаючи державну допомогу, що надається органами місцевого самоврядування, маємо чітко розмежувати ознаки, за якими державна допомога відрізняється від підтримки за рахунок державних ресурсів.

Відповідно до пункту 5 прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом необхідно забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом.

Одним з таких нормативних актів, який був розроблений на початку 2017 року Антимонопольним комітетом України та переданий на затвердження до Кабінету Міністрів України, є проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Загальних критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. №950».

На момент написання цього видання вказаний проект постанови ще не затверджений, проте зважаючи на те, що він розроблений за участю міжнародних експертів та на підставі законодавства та практик Європейського Союзу, відображає загальноєвропейську практику в сфері контролю державної допомоги і пройшов усі необхідні процедури, на його основі розглянемо загальні критерії оцінки допустимості державної допомоги.

Так, проект передбачає, що підтримка вважається державною допомогою, якщо одночасно виконуються наступні критерії:

- підтримка надається суб'єкту господарювання;
- органи влади та/або органи місцевого самоврядування причетні до реалізації відповідної програми державної допомоги чи індивідуальної державної допомоги;
- фінансування програми державної допомоги чи індивідуальної державної допомоги здійснюється за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, в тому числі у разі, коли на прийняття рішення щодо такого фінансування прямо або опосередковано впливали органи влади та місцевого самоврядування;

- переваги надаються суб'єктам господарювання для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності;

- вибірковість застосування програми державної допомоги чи індивідуальної державної допомоги;

- вплив на конкуренцію та торгівлю.

Цей тест має застосовуватися Уповноваженим органом під час віднесення тої чи іншої підтримки за рахунок місцевих ресурсів до державної допомоги.

У разі, якщо за результатами оцінки, здійсненої відповідно до зазначених критеріїв, Уповноваженим органом прийнято рішення про визнання підтримки суб'єкта господарювання такою, що не є державною допомогою відповідно до Закону, подальша оцінка такої підтримки не здійснюється.

Детальніше зупинимося на критеріях віднесення підтримки за рахунок місцевих ресурсів до державної допомоги.

4.1. Критерії визнання державної підтримки державною допомогою

Критерій надання підтримки суб'єкту господарювання

Державна допомога може існувати лише у тих випадках, коли підтримка за рахунок місцевих ресурсів надається «суб'єкту господарювання», який здійснює економічну діяльність.

Суб'єкт господарювання - юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності чи фізична особа, що здійснює діяльність з виробництва, реалізації, придбання товарів, іншу господарську діяльність, у тому числі яка здійснює контроль над іншою юридичною чи фізичною особою; група суб'єктів господарювання, якщо один або декілька з них здійснюють контроль над іншими. Суб'єктами господарювання визнаються також органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також органи адміністративно-господарського управління та контролю в частині їх діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів чи іншої господарської діяльності. Господарською діяльністю не вважається діяльність фізичної особи з придбання товарів народного споживання для кінцевого споживання (стаття 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції»).

У цьому контексті цілком зрозуміло, що правила про надання державної допомоги застосовуються до суб'єкта господарювання, незалежно від того, чи є чи є він прибутковою організацією.

Практика ЄС вказує на те, що статус організації за національним законодавством не має вирішального значення. Так, організація, яка за національним законодавством є «асоціацією», може вважатися суб'єктом господарювання. Те саме стосується організацій, які формально є частиною органу місцевого самоврядування.

Можливість застосування державної допомоги не залежить від правового статусу організації або механізму її фінансування. Правила про надання державної допомоги застосовуються незалежно від того, чи організація має на

меті отримання прибутку та чи надає вона свої послуги кінцевим споживачам або клієнтам на безоплатній основі.

Організація, яка здійснює як економічну, так і неекономічну діяльність, вважається суб'єктом господарювання тільки за операціями, які здійснюються нею в розрізі економічної діяльності.

Положення законодавства про державну допомогу не застосовуються у випадках, коли орган місцевого самоврядування «здійснює владні повноваження» або коли комунальні організації «здійснюють повноваження органу місцевого самоврядування». Організація вважається такою, що здійснює владні повноваження, якщо відповідна діяльність спрямована на виконання завдання, яке є однією з основних функцій органу місцевого самоврядування або за своїм характером пов'язана з такими функціями, їхніми цілями та правилами, які до них застосовуються.

Окрім випадків, коли відповідна держава приймає рішення про перехід на ринкові механізми, діяльність, яка за своєю природою є прерогативою органів місцевого самоврядування і здійснюється ними, не є економічною діяльністю.

Прикладом неекономічної діяльності може бути діяльність, пов'язана з:

- армією та поліцією;
- безпекою та контролем повітряного сполучення;
- безпекою та контролем морського сполучення;
- наглядом за забрудненням довкілля;
- організацією, фінансуванням і виконанням вироків, що передбачають тюремне ув'язнення;
- збором даних, які використовуються для громадських цілей, на основі законодавчого зобов'язання надавати такі дані, покладеного на відповідних суб'єктів господарювання.

Якщо комунальна установа здійснює економічну діяльність, яка може бути відокремлена від повноважень органів місцевого самоврядування, по відношенню до такої діяльності відповідна установа вважається суб'єктом господарювання. І навпаки, якщо згадана господарська діяльність не може бути відокремлена від повноважень органів місцевого самоврядування, уся діяльність, яка здійснюється відповідною установою, вважається такою, що пов'язана з виконанням відповідних повноважень, тому установа жодним чином не підпадає під визначення суб'єкта господарювання.

Також вказаний критерій визначає, що державна підтримка фізичним особам (наприклад, соціальні виплати, стипендії студентам) не є державною допомогою.

Критерій причетності органів органи місцевого самоврядування до реалізації відповідної програми державної допомоги чи індивідуальної державної допомоги та фінансування програми державної допомоги чи індивідуальної державної допомоги за рахунок місцевих ресурсів або вплив на прийняття рішення щодо такого фінансування прямо або опосередковано

Другим критерієм існування державної допомоги є пряме чи непряме залучення місцевих ресурсів та можливість «інкримінування» відповідним заходам «використання місцевих ресурсів».

Зважаючи на те, що інститут державної допомоги в Україні перебуває на етапі становлення і практики його застосування в наших реаліях немає, ми відштовхуємось від європейської практики та прецедентного права, яке поняття досить широко тлумачить поняття «ресурси».

Місцеві ресурси – рухоме і нерухоме майно, кошти місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, об'єкти їх спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад, майно, що належить Автономній Республіці Крим, управління яким здійснює Рада міністрів Автономної Республіки Крим (стаття 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»).

Так, Суд ЄС виводить поняття «ресурси» за межі звичайних державних видатків і поширює на випадки, коли:

- втрачаються доходи, які за інших обставин могли б бути отримані органом місцевого самоврядування;
- орган місцевого самоврядування бере на себе чітке зобов'язання надати доступ до місцевих ресурсів у майбутньому;
- доходи не надходять до місцевого бюджету, проте орган місцевого самоврядування зобов'язує сплачувати внески та здійснює контроль за їх збором і витрачанням;
- заходи створюють достатньо реальний ризик додаткового навантаження на місцевий бюджет у майбутньому.

Крім того, очевидно, що допомога може передаватися між різними рівнями національної системи влади (так, наприклад, центральні органи влади можуть приймати рішення та надавати допомогу на муніципальному рівні) за рахунок ресурсів будь-якої зазначеної категорії державних органів. Таким чином, положення щодо «використання місцевих ресурсів» має дуже широке значення.

Слід зазначити, що надавачами державної допомоги, окрім самого органу місцевого самоврядування, можуть бути також комунальні підприємства та інші суб'єкти господарювання (у тому числі приватні), які діють від імені органу місцевого самоврядування або мають повноваження, надані його установами.

Якщо говорити про місцеві ресурси, то лише допомога, яку надано прямо або опосередковано за рахунок місцевих ресурсів, може вважатися державною допомогою. Місцеві ресурси включають усі ресурси (рухоме і нерухоме майно, кошти місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, об'єкти їх спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад, майно, що належить Автономній Республіці Крим, управління яким здійснює Рада міністрів Автономної Республіки Крим) в тому числі ресурси окремих утворень у складі органів місцевого самоврядування і, у відповідних випадках, ресурси приватних суб'єктів.

Так, ресурси комунальних підприємств також вважаються місцевими ресурсами, оскільки орган місцевого самоврядування здатний впливати на спрямування цих ресурсів. Окрім цього, під дію норм законодавства про державну допомогу можуть підпадати також фінансові ресурси приватних суб'єктів господарювання, підконтрольних органам місцевого самоврядування.

Вказаний критерій виключає допомогу, отриману від приватних суб'єктів господарювання, наприклад, благодійних фондів чи організацій. Водночас вона не виключає допомоги, що надається приватними органами, які самі отримують державну допомогу. Прикладом може бути надання податкових пільг, щоб стимулювати відновлення платоспроможності у приватному секторі.

В європейській практиці формалістичний підхід до визначення статусу органу, який надає допомогу, не обмежує застосування положень законодавства про держдопомогу. Так, у справі *Firma Steinike und Weinlig v. Germany* (1977), де відповідний орган був створений на засадах публічного

права і фінансував свої операції з просування на ринку харчових продуктів за рахунок грантів держави та внесків виробників, Суд постановив:

«При наданні державної допомоги не обов'язково визначати, чи надається вона безпосередньо державою, чи державними або приватними органами, створеними або уповноваженими нею. Слід у першу чергу звертати увагу саме на вплив такої допомоги на суб'єктів господарювання або виробників, на користь яких вона надана, а не на статус установи, уповноваженої розподіляти або надавати таку допомогу».

Таким чином, визначити статус приватного органу як надавача державної допомоги можна за такими ознаками:

- Чи орган створений або уповноважений органом місцевого самоврядування для надання допомоги?
- Чи орган фінансується за рахунок обов'язкових, згідно з нормами національного законодавства, внесків?
- Чи орган управляє коштами та розподіляє їх згідно з нормами законодавства?
- Чи має орган місцевого самоврядування переважний вплив, де-юре або де-факто, на прийняття рішення таким органом?

Орган місцевого самоврядування вважається причетним до заходу допомоги, якщо він пов'язаний із рішенням відповідних органів і зрозуміло, що місцеве самоврядування здійснює остаточний контроль за виконанням рішення про передачу відповідних ресурсів. Такий зв'язок існує, коли допомога надається безпосередньо органом місцевого самоврядування або коли такий орган призначає комунальний або приватний орган для реалізації відповідних заходів, незалежно від рівня автономності відповідного органу. Однак у випадках, коли допомога надається через посередників (комунальних або приватних), такий зв'язок встановити важко. У такому разі самого того факту, що захід був здійснений посередником, недостатньо для встановлення зв'язку.

У справі *France v. Commission (Stardust)* (2002) Суд справедливості визначив, що наявність державної допомоги може бути встановлена лише тоді, коли використовуються державні фонди, у той час як сам лише факт використання ресурсів державних підприємств не є достатньою умовою для цього. Окрім цього, необхідно довести, що державні органи брали участь у

реалізації відповідних заходів або, що такі заходи були вжиті за розпорядженням держави.⁷

Європейська Комісія запропонувала перелік показників, за якими можна встановити наявність відповідного зв'язку. Якщо відповідна допомога надається через комунальний суб'єкт господарювання, такими показниками будуть: виконання таким суб'єктом розпоряджень органів місцевого самоврядування; або приналежність такого суб'єкта до апарату муніципального управління.

Комісія стверджує, що походження ресурсів не має значення за умови, що такі ресурси, перед їх прямою або опосередкованою передачею отримувачам, перебували під контролем органів місцевого самоврядування і, відповідно, у розпорядженні його органів, навіть якщо такі ресурси не були власністю муніципальних органів.

Крім того, передача фінансових ресурсів від однієї приватної установи до іншої без участі органів місцевого самоврядування не вважається передачею місцевих ресурсів, якщо кошти передаються безпосередньо від однієї приватної установи до іншої, не проходячи при цьому через органи місцевого самоврядування або приватні органи, уповноважені органами місцевого самоврядування на здійснення передачі.

Критерій отримання переваг суб'єктами господарювання для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності та вибірковість застосування програми державної допомоги чи індивідуальної державної допомоги

Принцип недопустимості державної допомоги для конкуренції за статтею 2 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» стосується допомоги, яка «надає переваги певним суб'єктам господарювання або виробництву певних товарів». Таким чином, допомога повинна становити перевагу, яка надається на вибірковій, а не на загальній основі. Більше того, отримувач допомоги повинен бути юридичною, а не фізичною особою.

Відповідно, державною допомогою вважаються не всі заходи, які надають переваги суб'єктам господарювання, а лише ті, що надають переваги на вибірковій основі (деколи такі переваги називають «спеціальними») певним

⁷ Д-р Юджин Стюарт, Сігітас Цемнолонскіс, Яна Рогінська Право та політика у сфері державної допомоги. Гармонізація законодавства України зі стандартами ЄС / Д-р Юджин Стюарт, Сігітас Цемнолонскіс, Яна Рогінська – К.: Альфа Реклама, 2016. – С. 57

суб'єктам господарювання, категоріям суб'єктів господарювання або певним галузям економіки. Зокрема, привілеї, які надаються усім суб'єктам господарювання, є загальним заходом, а не державною допомогою, оскільки вони не «надають переваги певним суб'єктам господарювання або виробництву певних товарів».

Ця умова є важливою з декількох причин. По-перше, завдяки їй державною допомогою не вважаються загальні податкові пільги, загальне зменшення розміру внесків у фонди соціального страхування, а також більшість видів ініціатив, спрямованих на стимулювання зайнятості, покращення інвестиційного клімату та бізнес-середовища. Цілком зрозуміло, що заходи загального характеру в рамках економічної політики (такі, як кредитування на пільгових умовах, зменшення відсоткових ставок, зменшення загального податкового навантаження (наприклад, ставки податку) є дискреційними повноваженнями адміністративних органів.

Водночас цілком зрозуміло, що в рамках вибіркового заходів отримувачі допомоги не обов'язково обираються заздалегідь. Якщо для користування допомогою отримувач повинен відповідати певним вимогам, відповідний захід однаково вважається вибірковою. Так само, коли існує лише один отримувач (у випадку індивідуальної допомоги або допомоги ad-hoc), немає потреби визначати, чи є відповідний захід вибірковою стосовно інших суб'єктів господарювання в аналогічній ситуації.

Ще одним аспектом питання, що розглядається, особливо у випадках, які стосуються оподаткування або внесків до фондів соціального страхування, є виключення вибіркової, коли застосування відповідних заходів виправдовується «характером або структурою відповідної системи». Такі ситуації можуть виникати, наприклад, коли застосовуються прогресивні ставки оподаткування.

У такому випадку те, що один суб'єкт господарювання сплачує більше податків за інших, є характерною рисою системи прогресивного оподаткування. Таким чином, нижчі ставки не можуть вважатися вибілковими по суті.

Окрім цього, інвестиції в інфраструктуру загального користування, від яких отримує переваги суспільство загалом та/або усі суб'єкти господарювання, є загальними заходами, а не заходами, які надають вибіркової переваги. До таких інвестицій належать будівництво доріг, залізниць, каналів тощо. При цьому, якщо певний інфраструктурний проект можна пов'язати з

потребою однієї або кількох конкретних компаній, інфраструктури інвестиції можуть вважатися такими, що надають вибіркові переваги.

Ще однією важливою особливістю питання, що розглядається (зокрема, що стосується створення промислових парків у контексті національної промислової політики), є те, що державне фінансування підготовки земельних ділянок промислового призначення (у тому числі прокладання електромереж, мереж водовідведення та інших комунікацій) не створює вибіркових переваг за умови, що компанія або компанії, які використовуватимуть відповідні ділянки, сплачуватимуть за користування відповідною інфраструктурою прямі або непрямі платежі.

Окрім цього, вибірковість може бути результатом нестандартної ринкової поведінки держави та органів місцевого самоврядування. Наприклад, якщо органи місцевого самоврядування здійснюють інвестиції так само, як і приватні компанії, такі інвестиції не становлять державної допомоги, тобто органи місцевого самоврядування діють як «приватний інвестор».

Однак, якщо такі інвестиції здійснюються на умовах, що відрізняються від стандартних ринкових умов інвестування, є підстави вважати, що надаються певні вибіркові переваги. Те саме стосується випадків, коли держава видає позики, здійснює закупівлі або надає допомогу в комерційній реструктуризації на умовах, нетипових для приватних кредиторів, покупців або боржників відповідно.

Таким чином, щоб визначити, чи отримує суб'єкт господарювання виключні економічні вигоди або вибіркові переваги, можна застосовувати так званий «принцип приватного інвестора». Цей принцип застосовується, коли органи місцевого самоврядування надають фінансування суб'єктам господарювання, в яких вони володіють більшістю акцій, для визначення того, чи вдався б до таких дій приватний інвестор, що працює в умовах ринкової економіки (тобто, чи надав би такий інвестор фінансування відповідному суб'єкту господарювання за аналогічних умов). Якщо виявляється, що орган місцевого самоврядування чинить так, як будь-який приватний інвестор або кредитор, будь-яка державна допомога, а відповідно, і необхідність у проведенні конкурсної процедури, відсутні.

Коли фінансування надається суб'єкту господарювання, який перебуває у скрутному фінансовому становищі, слід проаналізувати, чи надавав би таке фінансування приватний інвестор. У таких випадках застосовується так званий «тест приватного кредитора». Цей тест використовується, щоб визначити, чи становить зміна умов надання муніципальної позики державну допомогу; тест

проводиться шляхом порівняння поведінки муніципального кредитора з поведінкою потенційного приватного кредитора в аналогічній ситуації.

Окрім цього, Суд ЄС розробив «тест приватного продавця», який допомагає проаналізувати, чи є операція з продажу, здійснена органом місцевого самоврядування, державною допомогою. У рамках тесту аналізується, чи міг приватний продавець за звичайних ринкових умов здійснити відповідну операцію за такою самою чи вищою ціною. Ці принципи або тести впливають з однієї базової концепції: поведінку органів місцевого самоврядування або підприємств необхідно порівнювати з поведінкою приватних суб'єктів господарювання за звичайних ринкових умов, щоб визначити, чи економічні операції, вчинені такими органами або підприємствами, надають вибіркочу перевагу їхнім контрагентам.

На практиці заходи вибіркового та загального характеру виявилось досить складно розмежувати. Однак, цілком зрозумілим є принаймні те, що загальні заходи, які є однаково доступними для всіх суб'єктів господарювання, що здійснюють свою діяльність на певній території, не є вибіркочими. Сфера застосування заходів, які є загальними за своєю природою, не повинна обмежуватися факторами, які можуть звужувати їхній фактичний вплив. Якщо відповідна місцева ініціатива діє не у всіх галузях економіки, ні широке коло суб'єктів господарювання, які мають право доступу до заходів (може охоплювати навіть усіх суб'єктів певної галузі), ні різноманіття або масштаб галузей, у яких такі суб'єкти працюють, не дають підстав вважати, що така ініціатива має загальний характер. Більше того, лише той факт, що сфера застосування заходів визначена на об'єктивних засадах, не є достатнім для підтвердження загального характеру заходу та не виключає вибіркочості.

Критерій впливу на конкуренцію та торгівлю

Державна допомога контролюється та, за необхідності, забороняється, щоб уникнути неналежного фактичного або потенційного спотворення конкуренції та негативного впливу на торгівлю. Так, підтримка суб'єктів господарювання заборонена, якщо вона спотворює або загрожує спотворити конкуренцію, надаючи переваги певним суб'єктам господарювання або виробництву певних товарів та у тій мірі, в якій вона впливає на торгівлю. Це два окремих та однаково важливих елементи поняття державної допомоги.

Перш ніж аналізувати чинники, які спотворюють конкуренцію та впливають на торгівлю, слід зазначити, що вони певною мірою є характерними для будь-якої державної підтримки суб'єктів господарювання.

Окрім цього, широке коло виключень де-юре та дискреційних виключень означають, що на практиці заборона встановлюється лише для заходів, які призводять до надмірного або неналежного спотворення конкуренції та негативного впливу на торгівлю.

У ролі регулятора Антимонопольний комітет України як уповноважений орган наділений широким колом повноважень щодо визначення прийнятної та неприйнятної міри спотворення конкуренції та впливу на торгівлю.

Допустимість спотворення конкуренції визначається за принципом дотримання рівноваги, згідно з яким допомога, яка відповідає визначенню законодавства, може надаватися лише тоді, коли це необхідно для досягнення однієї з цілей, визначених в законодавстві про державну допомогу суб'єктам господарювання.

Між тестом на вплив на конкуренцію та тестом на вплив на торгівлю існує тісний зв'язок, тому ці два критерії часто оцінюють разом. Однак захід, який спотворює конкуренцію, може не впливати на торгівлю з огляду на його суто місцеве значення. І навпаки, захід може помітно впливати на ринок торгівлі, при цьому не становлячи реальної чи потенційної загрози для конкуренції.

Детальніше зупиняючись на тесті щодо конкуренції, слід зазначити, що заходи, які надаються органами місцевого самоврядування, вважаються такими, що спотворюють конкуренцію або становлять загрозу для неї, коли вони покращують конкурентну позицію їх отримувача у порівнянні з іншими суб'єктами господарювання, які є його конкурентами. Як уже зазначалося раніше, заходи визнаються державною допомогою не за їх метою, а за їхніми наслідками.

Окрім цього, існує презумпція впливу державної допомоги на конкуренцію, крім випадків, коли існують виняткові обставини.

Такі виняткові обставини можуть існувати, наприклад, коли продукція, яка виробляється отримувачем допомоги, є унікальною на внутрішньому ринку та не має відповідних замінників. Цей підхід ґрунтується на принципах класичної економіки.

Водночас немає необхідності визначати фактичні наслідки для конкуренції та торгівлі. У деяких випадках зробити це просто неможливо, особливо в разі повідомлення про нову державну допомогу. Відповідно, достатньо продемонструвати, що відповідний захід може спотворити конкуренцію та вплинути на торгівлю.

Слід також стисло зупинитися на трьох наступних питаннях у контексті спотворення конкуренції. По-перше, використання допомоги для компенсації

спотворюючого впливу, яке по суті є економічним заходом у відповідь на спотворення, яке існує на внутрішньому ринку внаслідок дій інших суб'єктів, не є допустимим виправданням для застосування державної допомоги. Крім того, той факт, що конкуренти отримувача допомоги отримують державну допомогу, навіть незаконну допомогу, не має жодного значення для визнання відповідного заходу допомогоюю.

По-друге, аналіз ринку, який здійснюється при обґрунтуванні рішення щодо державної допомоги, не повинен охоплювати «істотну частину внутрішнього ринку».

По-третє, слід враховувати, чи застосовується принцип відчутного впливу або «de minimis». В окремих випадках, зважаючи на структуру ринку (у тому числі дуже велику кількість малих суб'єктів господарювання), навіть незначна допомога була здатна призвести до зміцнення ринкової позиції отримувача порівняно з конкурентами (до прикладу на ринку перевезень пасажирів).

Враховуючи вищевикладене, усі критерії віднесення державної підтримки до державної допомоги узагальнено на рисунку 11.

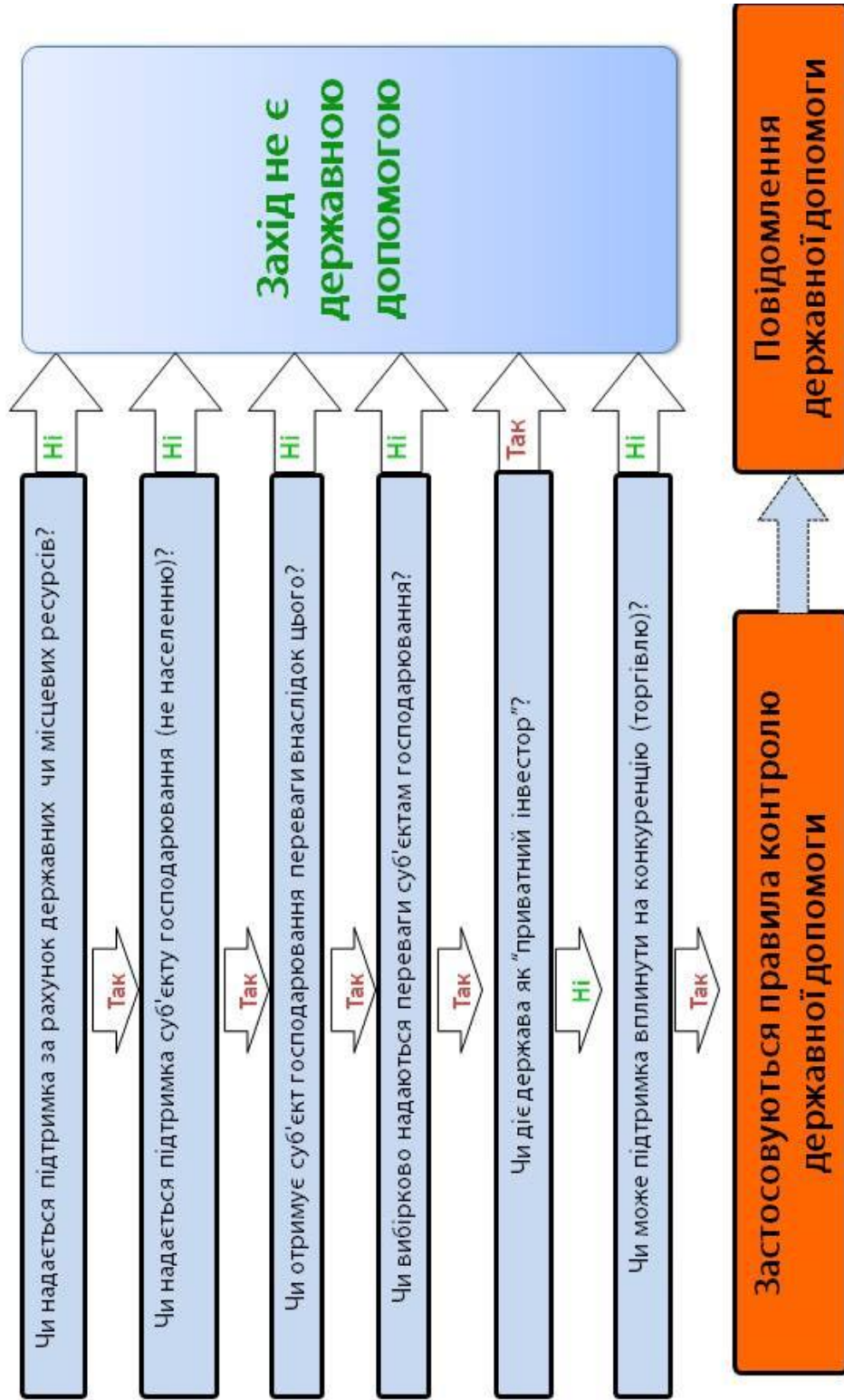

Рисунок 11. Критерії віднесення державної підтримки до державної допомоги

Якщо державна підтримка все ж таки є державною допомогою, Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» передбачає випадки, коли державна допомога є допустимою або може бути визнана допустимою. Так державна допомога є допустимою, якщо надається з метою:

- 1) забезпечення споживачів соціально важливими товарами, за умови, що така допомога не є дискримінаційною стосовно місця походження товарів;
- 2) відшкодування шкоди особам, постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру, згідно із законом.

Окрім того, державна допомога, що може бути визнана допустимою, якщо вона надається для таких цілей:

- 1) сприяння соціально-економічному розвитку регіонів, рівень життя в яких є низьким або рівень безробіття є високим;
- 2) виконання загальнодержавних програм розвитку або розв'язання соціальних та економічних проблем загальнонаціонального характеру;
- 3) сприяння окремим видам господарської діяльності або суб'єктам господарювання в окремих економічних зонах, за умови, що це не суперечить міжнародним договорам України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- 4) підтримки та збереження національної культурної спадщини, якщо вплив такої державної допомоги на конкуренцію є неістотним.

Також, Кабінет Міністрів України визначає критерії оцінки допустимості окремих категорій державної допомоги, що надається для цілей, передбачених вище, зокрема, таких категорій:

- 1) допомога для забезпечення розвитку регіонів;
- 2) підтримка середнього та малого підприємництва;
- 3) допомога на професійну підготовку працівників;
- 4) допомога на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць;
- 5) допомога на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання;
- 6) допомога на захист навколишнього природного середовища;
- 7) допомога на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність;
- 8) допомога на підтримку окремих галузей економіки.

4.2. Загальні критерії допустимості державної допомоги

Загальні критерії допустимості державної допомоги передбачені проектом постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Загальних критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950».

Так, державна допомога може бути визнана Уповноваженим органом допустимою, якщо позитивний ефект такої державної допомоги для економічних та суспільних інтересів перевищує потенційні негативні наслідки такої державної допомоги для конкуренції та за умови, що державна допомога сукупно відповідає таким критеріям:

1) державна допомога надається для чітко визначених цілей, що становлять загальний економічний та суспільний інтерес: державна допомога спрямована на досягнення цілей, визначених частиною першою статті 6 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» (які були зазначені вище);

2) існує дійсна потреба у втручанні органу місцевого самоврядування: надання державної допомоги повинно призводити до матеріальних поліпшень, які ринок самостійно забезпечити не в змозі, зокрема усунення проявів неефективності ринкового механізму або до вирішення проблем соціальної справедливості чи соціальної політики;

3) доцільність державної допомоги: державна допомога (в тому числі її форма) має бути доцільним інструментом для вирішення питань, що становлять загальні економічні та суспільні інтереси;

4) стимулюючий ефект: державна допомога повинна мати стимулюючий ефект і бути здатною змінити поведінку суб'єктів господарювання так, що вони почнуть займатися іншими видами господарської діяльності, якими б вони не змогли займатися без отримання відповідної допомоги, чи здійснювали б таку діяльність в обмеженому вигляді або в іншому регіоні;

5) пропорційність державної допомоги (мінімізація державної допомоги): обсяги державної допомоги повинні бути пропорційними дійсній потребі, але бути обмежені до мінімуму, необхідного для заохочення додаткових інвестицій або діяльності отримувачів державної допомоги;

б) уникнення невинуватених негативних наслідків для конкуренції: умови надання державної допомоги повинні обмежувати можливий негативний вплив державної допомоги на конкуренцію до мінімального рівня, за якого зберігається ефективність державної допомоги;

7) прозорість допомоги: заінтересовані особи повинні мати легкий доступ до нормативно-правових актів, на підставі яких надається державна допомога, а також до інформації про допомогу, надану на підставі таких актів.

Детальніше зупинимося на кожному з загальних критеріїв допустимості.

Надання державної допомоги для чітко визначених цілей

Загальною метою державної допомоги є досягнення цілей, визначених частиною першою статті 6 Закону. При цьому, державна допомога має сприяти досягненню розумного, стійкого і всеосяжного зростання України.

Органи місцевого самоврядування повинні чітко визначити проблему, яку необхідно вирішити, а також пояснити, зокрема, яким чином програма державної допомоги та/або індивідуальна державна допомога забезпечить вирішення цієї проблеми.

Що стосується індивідуальної державної допомоги, то орган місцевого самоврядування повинен довести сприяння індивідуальної державної допомоги підвищенню активності отримувача державної допомоги у тому напрямку його господарської діяльності, для розвитку якого надаватиметься державна допомога.

Індивідуальна державна допомога - захід державної допомоги, що здійснюється поза межами програми державної допомоги, а також окремі заходи державної допомоги, що здійснюються в межах програми державної допомоги, але підлягають повідомленню згідно з умовами такої програми та цим Законом (стаття 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»).

Для обґрунтування необхідності надання індивідуальної державної допомоги органи місцевого самоврядування як надавачі такої допомоги можуть використовувати, зокрема такі показники:

1) підвищення активності отримувача державної допомоги у здійсненні того виду господарської діяльності отримувача, на який надається державна допомога, зокрема:

збільшення в загальних витратах на розвиток виду господарської діяльності, на який надається державна допомога (без подальшого збільшення витрат ресурсів держави чи місцевих ресурсів на допомогу отримувачу

державної допомоги в порівнянні з такою ж ситуацією, але без надання державної допомоги);

збільшення кількості працівників отримувача державної допомоги, які залучені до здійснення господарської діяльності отримувача державної допомоги, на розвиток якої надається державна допомога тощо;

2) збільшення обсягу:

збільшення кількості очікуваних внаслідок надання державної допомоги результатів від ведення господарської діяльності, на яку надається державна допомога;

прискорення темпів досягнення цілей, на які надається державна допомога тощо.

Необхідність втручання органу місцевого самоврядування

Для здійснення оцінки ефективності державної допомоги для досягнення мети загального економічного та суспільного інтересу спочатку необхідно визначити проблему, яку слід вирішити. Державна допомога повинна застосовуватися лише у тих ситуаціях, коли допомога може призвести до поліпшення матеріального становища, якого ринок самостійно не може забезпечити.

Заходи державної допомоги повинні сприяти виправленню ситуації на ринку, коли ринок не в змозі забезпечити ефективне використання ресурсів ринку, тим самим сприяти ефективному функціонуванню ринків і підвищенню конкурентоспроможності. Крім того, коли ринки забезпечують ефективні результати, однак такі результати вважаються недостатніми з точки зору власного капіталу або взаємодії, державна допомога може бути використана для отримання більш бажаного, справедливого результату на ринку.

Державна допомога має справляти позитивний вплив на зовнішні чинники:

1) надання державної допомоги для розвитку виду господарської діяльності отримувача державної допомоги, певної галузі промисловості та/чи регіону України та/або виробництва окремих видів товарів, як наслідок має створювати переваги для суспільства в цілому, зокрема шляхом розширення іншим суб'єктам господарювання можливостей для розробки, виробництва та реалізації інших товарів та послуг;

2) надання державної допомоги суб'єктам господарювання сприятиме розвитку, зокрема нових видів господарської діяльності та галузей економіки

та/або розвитку певних регіонів України, виробництву окремих видів товарів, які є не привабливими для суб'єктів господарювання, з точки зору отримання прибутків, але потенційно є важливими для загального економічного та суспільного інтересу та/або економічної вигоди України. У цьому випадку досягнення позитивного ефекту має бути можливим лише за умови надання державної допомоги;

3) цей вид допомоги вважається допустимим для конкуренції тоді, коли позитивний ефект від наслідків надання державної допомоги отримує суспільство в цілому, а не лише отримувач державної допомоги.

При поданні Уповноваженому органу інформації про чинну державну допомогу та повідомлень про нову державну допомогу або про внесення змін до умов чинної державної допомоги органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати надання достатньої інформації про ситуації, коли ринок не в змозі забезпечити ефективне використання ресурсів ринку у відповідному регіоні або конкретній ситуації, або коли ринок не в змозі забезпечити ефективне використання ресурсів, зокрема конкретна галузь економіки чи вид господарської діяльності.

Залежно від конкретної ситуації, коли ринок не в змозі забезпечити ефективне використання ресурсів, Уповноважений орган приймає до уваги, зокрема, наступне:

1) чи застосовуються інші політичні заходи для вирішення ситуацій, коли ринок не в змозі забезпечити ефективне використання ресурсів, зокрема впровадження певних стандартів, податків, субсидій;

2) чи існує потреба у втручанні органу місцевого самоврядування: порівнюються витрати одержувача державної допомоги на впровадження певних проектів, стандартів тощо з витратами на впровадження аналогічних (схожих) проектів, стандартів тощо або відсутністю витрат основних конкурентів одержувача державної допомоги для реалізації таких проектів;

3) інформацію щодо ринку, визначену відповідно до методики, яка затверджується Уповноваженим органом: щодо суб'єктів господарювання, що діють на товарному ринку, щодо товарних та територіальних (географічних) меж ринку, бар'єрів вступу на відповідний товарний ринок та виходу з нього, часових меж ринку, обсягів товарів, які обертаються на ринку, частки суб'єктів господарювання, що діють на відповідному товарному ринку тощо.

Під час здійснення аналізу програм державної допомоги та/чи індивідуальної державної допомоги Уповноважений орган може прийняти до

уваги висновки експертів, призначених з числа осіб, які мають необхідні знання для надання експертного висновку.

При поданні інформації про чинну державну допомогу та повідомлень про нову державну допомогу та/чи про внесення змін до умов чинної державної допомоги у вигляді інвестиційної або операційної державної допомоги для певних категорій (груп) суб'єктів господарювання, надавач державної допомоги повинен надати Уповноваженому органу інформацію про планову (очікувану) спеціалізацію таких суб'єктів господарювання або проектів, над реалізацією яких вони працюватимуть, існуючий потенціал та наявність аналогічних категорій (груп) суб'єктів господарювання в Україні та країнах Європейського Союзу.

Операційна державна допомога – державна допомога, яка надається з метою покриття частини поточних витрат суб'єкта господарювання (наприклад, на виплату заробітної плати, орендної плати), за виключенням витрат, які враховуються при визначенні обсягів державної допомоги для забезпечення здійснення початкових інвестицій і створення нових робочих місць.

*Доцільність програм державної допомоги
та/чи індивідуальної державної допомоги*

Повідомлена програма державної допомоги та/або індивідуальна державна допомога повинні бути належним (відповідним) інструментом, спрямованим на досягнення загального економічного та соціального інтересу. Програма державної допомоги та/або індивідуальна державна допомога не є допустимими для конкуренції, якщо позитивний внесок у досягнення загального економічного та соціального інтересу можна досягти за допомогою інших політичних інструментів або форм державної допомоги, які призводитимуть до меншого спотворення конкуренції.

Для отримання індивідуальної державної допомоги органи місцевого самоврядування мають довести переваги застосування індивідуальної державної допомоги для розвитку відповідної галузі та/чи регіону України, виробництва певного виду товару, порівняно з допомогою, що надається в рамках програми державної допомоги або з іншими видами заходів.

Надавач державної допомоги повинен довести, що допомога є доцільним інструментом для досягнення мети заходу щодо проблем, на вирішення яких спрямована така індивідуальна державна допомога. Для доведення доцільності державної допомоги надавач державної допомоги наводить інформацію у вигляді чіткої суми, що покриває очікувані та додаткові витрати протягом певного періоду та яка стимулює одержувача державної допомоги здійснити певні витрати та з часом організувати свою діяльність у більш ефективний спосіб.

Надавач державної допомоги повинен обґрунтувати вибір форми державної допомоги та довести, що обрана ним форма надання державної допомоги є формою, яка найменше спотворюватиме конкуренцію.

Стимулюючий ефект

Програма державної допомоги та/чи індивідуальна державна допомога можуть бути допустимим для конкуренції, якщо вони мають стимулюючий ефект. Стимулюючий ефект має місце у випадку, коли державна допомога спонукає одержувача державної допомоги до зміни його поведінки, зокрема для:

- 1) досягнення загального економічного та суспільного інтересу;
- 2) стимулювання одержувача державної допомоги до додаткової діяльності, яка сприяє розвитку його господарської діяльності з виробництва певного виду товару, та до розвитку галузей економіки та/чи регіону України, до яких одержувач державної допомоги не був би залучений без отримання державної допомоги чи здійснював таку діяльність в обмеженому обсязі.

Державна допомога не може спрямовуватися на покриття витрат одержувача державної допомоги в господарській діяльності, які одержувач понесе в будь-якому випадку (не залежно від надання державної допомоги), і не повинна спрямовуватися на компенсацію нормального ризику від ведення господарської діяльності.

Якщо на момент звернення одержувача державної допомоги за допомогою до надавача реалізацію проекту, виробництво певного виду товару та ведення господарської діяльності, для якої запитується допомога, вже розпочато, така допомога не може мати стимулюючого ефекту та не вважається допустимою для конкуренції.

Органи місцевого самоврядування мають розробити та затвердити форму звернення щодо необхідності надання державної допомоги. Таке звернення може містити, зокрема:

- 1) найменування суб'єкта господарювання – одержувача державної допомоги;
- 2) розмір одержувача державної допомоги;
- 3) опис проекту, виробництва певного товару, виду господарської діяльності, для реалізації якого необхідна державна допомога (включаючи його місце розташування і дати початку та закінчення, обсяг допомоги, необхідної для його здійснення, допустимі витрати) тощо.

У формі звернення щодо необхідності надання державної допомоги одержувачі повинні описати умови реалізації проекту, виробництва певного товару, виду господарської діяльності за умов відсутності державної допомоги (посилаючись на умовну ситуацію) або альтернативну ситуацію або проект.

При отриманні заповненої форми звернення щодо необхідності надання державної допомоги відповідна рада проводить перевірку достовірності умовної ситуації і має підтвердити наявність необхідного стимулюючого ефекту.

Додатково до вищенаведених вимог, при повідомленні індивідуальної державної допомоги надавачі державної допомоги повинні довести Уповноваженому органу, що державна допомога має стимулюючий ефект. Для цього надавачі державної допомоги мають подати докази того, що державна допомога матиме позитивний вплив, зокрема на:

- 1) рішення одержувача державної допомоги продовжувати займатися видом господарської діяльності, виробництвом певного виду товару, на які надаватиметься державна допомога, і це створить умови для покращення роботи відповідного ринку, галузі промисловості та/чи регіону України;
- 2) започаткування одержувачем державної допомоги додаткового виду діяльності для досягнення загального економічного та суспільного інтересу;
- 3) вибір інвестицій або вибір місця ведення господарської діяльності тощо.

Органи місцевого самоврядування повинні надати не лише інформацію щодо самих наслідків надання індивідуальної державної допомоги, але й детальний опис альтернативного сценарію, який не передбачає надання такої державної допомоги (опис умовної ситуації).

При прийнятті рішення про надання індивідуальної допомоги, надавачі мають спиратися на актуальні і достовірні докази, зокрема офіційні

управлінські документи одержувача державної допомоги, документи щодо оцінки стану кредитоспроможності одержувача державної допомоги, його бізнес-плани, експертні думки та інші документи, надані надавачем державної допомоги.

При здійсненні оцінки заходу державної допомоги Уповноважений орган приймає до уваги таке:

1) прогнозовані зміни: зміну поведінки одержувача державної допомоги внаслідок отримання державної допомоги, тобто чи підвищиться активність одержувача державної допомоги у веденні господарської діяльності, на яку надаватиметься державна допомога, та/чи додаткових видів господарської діяльності, пов'язаних з нею (такі зміни мають бути добре обґрунтованими), збільшення обсягів виробництва певного виду товару та/чи виробництво додаткових видів товарів;

2) аналіз умовних ситуацій: зміна поведінки одержувача державної допомоги повинна бути визначена шляхом порівняння ситуації за умови отримання державної допомоги та з умовною ситуацією без отримання допомоги та/чи з меншим її розміром;

3) рівень прибутковості: якщо ведення господарської діяльності та/або виробництво певного виду товару, на які надаватиметься державна допомога, не буде прибутковим для одержувача державної допомоги, однак призведе до досягнення загального економічного та суспільного інтересу, така індивідуальна державна допомога може мати стимулюючий ефект;

Прибутковість ведення господарської діяльності та/або виробництва певного виду товару, на які надаватиметься державна допомога, має бути порівнянною з нормальними показниками прибутковості, що застосовуються одержувачем державної допомоги в інших схожих видах його господарської діяльності та/або при виробництві певного виду товару;

4) обсяг інвестицій і часові межі грошових потоків: позитивними елементами в оцінці стимулюючого ефекту будуть вважатися: здійснення інвестицій у розвиток виду господарської діяльності та/або виробництва певного виду товару, на які надаватиметься державна допомога, низький рівень виділених грошових потоків на час надання державної допомоги та істотна частка грошових потоків, які настануть у далекому майбутньому або у невизначеній формі тощо;

5) рівень ризику, що пов'язаний з веденням господарської діяльності та/або виробництвом певного виду товару, на які надаватиметься державна допомога: оцінка ризику має включати неможливість здійснення інвестиції;

можливість комерційної невдачі; ризик того, що ведення господарської діяльності та/або виробництва певного виду товару, на які надаватиметься державна допомога, буде менш продуктивним, ніж очікується; ризик того, що ведення господарської діяльності та/або виробництво певного виду товару, на які надаватиметься державна допомога, підриватиме інші види господарської діяльності одержувача державної допомоги; ризик того, що вкладення інвестицій у розвиток господарської діяльності та/або виробництва певного виду товару, на які надаватиметься державна допомога, підірве фінансовий стан одержувача державної допомоги тощо.

Допомога не буде вважатися допустимою для конкуренції в тих випадках, коли ведення господарської діяльності та/або виробництво певного виду товару, на які планується надавати державну допомогу, можливе і без надання такої допомоги.

Пропорційність державної допомоги (мінімізація державної допомоги)

Державна допомога вважається пропорційною, якщо сума допомоги на одного одержувача обмежена до мінімуму, необхідного для досягнення цілей, визначених частиною першою статті 6 Закону.

Державна допомога буде вважатися обмеженою до необхідного мінімуму, якщо обсяг цієї допомоги буде аналогічним до додаткових витрат, необхідних для досягнення поставленої цілі, за умови відсутності державної допомоги.

Додаткові витрати визначаються як різниця між економічними вигодами та витратами (включаючи інвестиційні та операційні) від ведення господарської діяльності, на яку надаватиметься державна допомога, та/або від виробництва певного виду товару та тих витрат, які понесе одержувач державної допомоги в умовній ситуації без отримання державної допомоги.

Уникнення невинуватених негативних наслідків для конкуренції

Допустимою для конкуренції вважається державна допомога, позитивний ефект від досягнення цілей, що становлять загальний економічний та суспільний інтерес, на які надаватиметься державна допомога, перевищує негативні наслідки для конкуренції.

Уповноважений орган визначає два основні потенційні спотворення конкуренції, викликані державною допомогою, а саме: спотворення товарних ринків та територіальний вплив. Обидва типи спотворення можуть привести

до неефективного розподілу місцевих ресурсів, відповідно до цілей державної допомоги, підриваючи показники внутрішнього ринку товару та проблем розподілу, які, в свою чергу, впливають на розподіл економічної активності на ринках та в регіонах.

Надавачі державної допомоги мають гарантувати, що негативні наслідки обмежені. Додатково Уповноважений орган має здійснити оцінку, чи буде індивідуальна державна допомога:

- 1) підтримувати неефективні виробництва, що перешкоджатиме зростанню продуктивності галузі промисловості;
- 2) створюватиме стимули для розвитку одержувача державної допомоги;
- 3) створюватиме або посилюватиме ринкову владу або обмежувальні практики;
- 4) штучно змінювати торгівельні потоки або місце розташування виробника.

Уповноважений орган може розглядати заплановану індивідуальну державну допомогу, відмінну від повідомленої, яка прямо або опосередковано приносить користь одержувачу державної допомоги, з метою оцінки сукупного впливу державної допомоги.

Прозорість

Надання державної допомоги повинно здійснюватися прозоро. Доступ до нормативно-правових актів, які передбачають надання державної допомоги, а також до інформації щодо надання державної допомоги, наданої відповідно до таких нормативно-правових актів, має бути відкритим.

Органи місцевого самоврядування повинні забезпечити розміщення інформації щодо програм державної допомоги та індивідуальної державної допомоги, на офіційних сайтах в окремому розділі та містити наступне:

- 1) повний текст нормативно-правового акту, яким передбачено надання державної допомоги або посилання на нього;
- 2) інформацію про: одержувача(ів) державної допомоги; форму та обсяг державної допомоги, яка надається кожному з них, дата видачі державної допомоги, тип підприємства (мікро-, мале, середнє чи велике підприємство), регіон, в якому розміщено підприємство, галузях промисловості, в якій одержувач державної допомоги веде господарську діяльність. Така інформація повинна бути опублікована після того, як рішення про надання

державної допомоги було прийнято, зберігатися протягом не менше 10 років та бути загальнодоступною без обмежень.

Під час розгляду питання про допустимість державної допомоги Уповноважений орган здійснює оцінку впливу державної допомоги.

Під час перевірки дотримання максимально дозволених значень інтенсивності державної допомоги враховується загальний обсяг державної допомоги, наданої на відповідну діяльність, проект або відповідному суб'єкту господарювання.

Інтенсивність державної допомоги – обсяг державної допомоги, виражений у відсотках від дозволених витрат.

Для однакових дозволених витрат застосовується найбільш сприятлива ставка державної допомоги, визначена нижче, яка відповідає максимально допустимому загальному обсягу державної допомоги, незалежно від того, чи:

1) державна допомога надається в рамках однієї або декількох пов'язаних програм державної допомоги та/або індивідуальної державної допомоги;

2) державна допомога надається центральними, регіональними місцевими органами влади чи органом адміністративно-господарського управління та контролю.

Державна допомога із дозволеними витратами, які можна обчислити, може поєднуватися з:

1) будь-якою іншою державною допомогою, якщо відповідні одна або декілька пов'язаних програм та/або індивідуальна державна допомога стосуються різних дозволених витрат, які можна обчислити;

2) будь-якою іншою державною допомогою, наданою на покриття тих самих дозволених витрат, які частково або повністю збігаються, за умови, що таке поєднання не призведе до перевищення максимального порогового значення інтенсивності державної допомоги, застосовного до такої категорії допомоги.

Дозволені витрати – витрати, які вважаються прийнятними і найбільш тісно пов'язані з проектом або діяльністю, для якої надається або має надаватися державна допомога.

Державна допомога без дозволених витрат, які можна обчислити, може поєднуватися з будь-якою іншою державною допомогою без дозволених витрат, які можна обчислити, за умови, що таке поєднання не призведе до перевищення максимального порогового значення інтенсивності державної допомоги відповідної категорії.

Державна допомога не може поєднуватись з будь-якою незначною державною допомогою, наданою на покриття тих самих дозволених витрат, якщо таке поєднання призведе до перевищення порогового значення інтенсивності державної допомоги.

Для розрахунку інтенсивності державної допомоги і дозволених витрат використовуються показники до відрахування податків та інших зборів. Якщо державна допомога надається у формі гранту, сума такої державної допомоги виражатиметься у валовому еквіваленті гранту.

Методика визначення елементів державної допомоги для різних форм надання державної допомоги наведена нижче у таблиці 14. Державна допомога, яка виплачується кількома платежами, дисконтується до її суми на момент надання. Дозволені витрати дисконтуються до їх фактичної суми на момент надання державної допомоги. Відсоткова ставка, застосовна для цілей дисконтування, вважатиметься ставкою дисконтування, дійсною на момент надання державної допомоги. Якщо державна допомога надається у вигляді податкових пільг, дисконтування траншів державної допомоги здійснюватиметься за ставками дисконтування, застосовними станом на дати набуття чинності податковими пільгами.

№ з/п	Форма державної допомоги	Елемент допомоги
1	Гранти	Загальна сума отриманих грантів
2	Субсидії	Загальна сума отриманих субсидій (або сума невикористаних відсотків)
3	Дотації	Загальна сума отриманих дотацій
4	Анулювання заборгованості за позиками для працюючих підприємств	Сума списаної заборгованості
5	Відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів	Розмір відсотків, які підлягають сплаті за період відстрочення або розстрочення, розрахований на основі поточних значень і базової відсоткової ставки
6	Зниження ставки податку,	Не враховуються загальні податкові кредити, а тільки

	податкові знижки, звільнення від сплати податків і податкові пільги	пільги, встановлені для окремого підприємства або групи підприємств (зокрема, пільги для підприємств, які працевлаштовують інвалідів). Елемент державної допомоги: загальна сума звільнення від оподаткування або податкової пільги
7	Зниження фінансових зобов'язань суб'єкта господарювання перед фондами загальнообов'язкового соціального страхування	Що стосується зниження фінансових зобов'язань суб'єкта господарювання перед фондами загальнообов'язкового соціального страхування, застосовується той самий принцип, що й для звільнення від сплати податків. Надання загальних пільг не вважається державною допомогою. Елемент державної допомоги: загальна розрахункова сума звільнення або пільги
8	Капітальні інвестиції	Елемент державної допомоги присутній у всіх державних інвестиціях, основна мета яких не полягає в отриманні прибутку. Елемент державної допомоги: розрахунковий розмір вигоди для отримувача державної допомоги
9	Конверсія боргу в участь у капіталі	Державна допомога має місце, коли держава перебуває у менш вигідному положенні порівняно з іншими кредиторами. Елемент державної допомоги: розрахунковий розмір вигоди для отримувача державної допомоги через менш вигідне положення держави
10	Продаж державного (комунального) майна умовах за цінами, нижче ринкових	Елемент державної допомоги: співвідношення ринкової вартості та ціни продажу майна
11	Участь у створенні прибутку компанії	Частка розподіленого прибутку, пропорційна до частки, яка належить державі в капіталі підприємства, від отримання якої вона відмовляється, складає повний обсяг державної допомоги
12	Надання кредитів на пільгових умовах	Елемент державної допомоги: співвідношення між вартістю кредиту (відсотками), розрахованою за базовою відсотковою ставкою та більш вигідною відсотковою ставкою за весь строк надання кредиту на основі його поточної вартості
13	Кредити суб'єктам господарювання, які перебувають у скрутному становищі	Елемент державної допомоги за кредитами для (реструктуризації) суб'єктів господарювання, які перебувають у скрутному становищі та не можуть отримати кредити на ринку, розраховується як 20% вартості кредиту, незалежно від виплати кредиту на ринкових або менш вигідних умовах
14	Гарантії	Співвідношення між ринковою ціною гарантії та нижчою вартістю державної гарантії. Елемент державної допомоги розраховується на основі гарантованої суми боргу та базової відсоткової ставки
15	Анулювання виплат за гарантіями	Повна сума виплат за зобов'язаннями, покритими гарантією
16	Усі інші форми	Розрахунковий розмір державної допомоги (наприклад, податкова заборгованість)

Таблиця 14. Методика визначення елементів державної допомоги для різних форм надання державної допомоги

Як вже зазначалось раніше, окрім загальних критеріїв допустимості державної допомоги, Кабінет Міністрів України визначає критерії оцінки допустимості окремих категорій державної допомоги:

- 1) допомога для забезпечення розвитку регіонів;
- 2) підтримка середнього та малого підприємництва;
- 3) допомога на професійну підготовку працівників;
- 4) допомога на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць;
- 5) допомога на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання;
- 6) допомога на захист навколишнього природного середовища;
- 7) допомога на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність;
- 8) допомога на підтримку окремих галузей економіки.

При цьому загальні критерії допустимості державної допомоги можуть використовуватись разом з окремими критеріями. Слід зазначити, що критерії для окремих видів державної допомоги, так як і загальні критерії на момент написання даного видання існують у вигляді проектів постанов Кабінету Міністрів України.

Далі розглянемо окремо критерії допустимості для кожної з категорій державної допомоги.

4.3. Критерії допустимості допомоги для забезпечення розвитку регіонів і підтримки середнього та малого підприємництва

До державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів та підтримки середнього та малого підприємництва застосовуються правила поєднання, які визначені загальними критеріями оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання, які ми розглянули вище та спеціальні правила.

Регіональна державна допомога надається з метою:

1) створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від місця проживання;

2) забезпечення стабільного розвитку конкурентного внутрішнього ринку, матеріальне покращення, якого ринок не може досягти самостійно, скорочення розриву в рівнях розвитку між різними регіонами.

Державна допомога для забезпечення розвитку регіонів у будь-якій формі може надаватися суб'єктам малого, середнього та великого підприємництва, що здійснюють свою діяльність у відповідному регіоні, який потребує державної допомоги, для:

1) здійснення початкових інвестицій і створення внаслідок цього нових робочих місць;

2) фінансування операційних витрат суб'єктів господарювання.

Критерії оцінки допустимості державної допомоги для забезпечення розвитку регіонів не можуть застосовуватися до суб'єктів господарювання, які перебувають у скрутному становищі або здійснюють свою діяльність в галузі: виробництва сталі, синтетичних волокон, транспорту, енергетики, вуглевидобування, аквакультури, суднобудування, лісництва, гірничодобувної промисловості і розробки кар'єрів.

Суб'єкт господарювання, який перебуває у скрутному становищі – суб'єкт господарювання, який не здатний запобігти збиткам, використовуючи власні ресурси або ресурси, які можна було б отримати від власників/учасників, кредиторів та/або з інших джерел, існування якого без втручання держави у коротко- або середньостроковій перспективі опинилося б під загрозою.

Державна допомога для початкових інвестицій і створення внаслідок цього нових робочих місць

Державна допомога для початкових інвестицій і створення внаслідок такої інвестиційної допомоги нових робочих місць може бути надана для суб'єктів великого підприємництва та для малих та середніх підприємств (далі – МСП).

До категорії мікро-, малих та середніх підприємств входять підприємства, в яких середньооблікова чисельність працівників за звітний період не перевищує 250 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, та/або загальний річний баланс яких не перевищує суму, еквівалентну 43 мільйонам євро.

У рамках МСП малим підприємством вважається підприємство, в якому середньооблікова чисельність працівників за звітний період не перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

У рамках МСП мікропідприємством вважається підприємство, в якому середньооблікова чисельність працівників за звітний період не перевищує 10 осіб, а обсяг валового доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйона євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких середньооблікова чисельність працівників за звітний період перевищує 250 осіб, а обсяг валового доходу від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро та/або загальний річний баланс яких перевищує 43 мільйони євро.

Відповідно до розроблених проектів постанови Кабінету Міністрів України, обсяги державної допомоги, що надаються суб'єктам великого підприємництва, не можуть перевищувати 50 відсотків дозволених витрат. Ця межа може бути підвищена не більше ніж на 20 відсотків для інвестицій, які здійснюються малими підприємствами-отримувачами державної допомоги, та не більше ніж на 10 відсотків для інвестицій, які здійснюються середніми підприємствами-отримувачами державної допомоги.

Початкова інвестиція – інвестиція у матеріальні та нематеріальні активи у зв'язку із:

- а) створенням нового суб'єкта господарювання;
- б) здійсненням нового виду господарської діяльності;
- в) розширенням виробничих потужностей чи диверсифікацією асортименту продукції, робіт та послуг суб'єкта господарювання, за умови, що нова діяльність/продукція не є аналогічною або подібною до діяльності/продукції, яку раніше здійснював/виробляв такий суб'єкт;
- г) суттєвою зміною виробничого процесу суб'єкта господарювання в цілому;
- д) придбанням у непов'язаних осіб на ринкових умовах активів, які належали суб'єкту господарювання, що припинив свою діяльність або припинив би її, якщо його активи не було б придбано.

Для того, щоб гарантувати, що інвестиції роблять реальний і стійкий внесок в розвиток відповідного регіону, що потребує допомоги, інвестиції, а також нові робочі місця, повинні бути збережені у відповідному регіоні протягом принаймні п'яти років (або трьох років для МСП) після завершення інвестицій.

Дозволені витрати за інвестиційним проектом, які можуть покриватися державною допомогою для забезпечення сприяння розвитку регіонів, включають:

Суму початкових інвестицій (витрати на матеріальні і нематеріальні активи):

Матеріальні активи.

Матеріальні активи – основні засоби та оборотні активи, які мають матеріальну форму, і не є коштами, цінними паперами, деривативами і нематеріальними активами.

Придбані активи мають бути новими, за винятком надання допомоги МСП.

Дозволені витрати, пов'язані з орендою матеріальних активів, можуть враховуватися за таких умов:

а) для землі та будівель строк оренди повинен становити не менше п'ять років з дня очікуваного завершення інвестиційного проекту або не менше трьох років для МСП;

б) витрати, пов'язані з придбанням орендованого майна, крім землі та будівель, можуть бути дозволені, лише якщо оренда здійснюється у формі фінансового лізингу і покладає на отримувача державної допомоги обов'язок придбання майна після завершення строку лізингу.

Якщо допомогу на придбання майна було надано до його придбання, його вартість вираховується із загальної суми дозволених витрат.

У разі придбання активів, які належать суб'єктові господарювання – отримувачу державної допомоги, що припинив свою діяльність або припинив би її, якщо б його активи не було придбано, дозволені витрати включають вартість придбання активів такого отримувача державної допомоги у непов'язаної особи на ринкових умовах.

У разі надання державної допомоги на запровадження змін виробничого процесу розмір дозволених витрат має перевищувати суму амортизації активів, пов'язаних із діяльністю, яка підлягає модернізації, протягом попередніх трьох фінансових років. У разі надання допомоги на диверсифікацію діючого суб'єкта господарювання розмір санкціонованих витрат має принаймні на 200 відсотків перевищувати балансову вартість активів, які повторно використовуються, відповідно до даних фінансового року, що передував початку робіт.

Нематеріальні активи.

Нематеріальні активи — це право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами установленому законодавством порядку, у тому числі набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами.

Державна допомога для підтримки інвестицій у нематеріальні активи може надаватися за умови виконання одночасно таких умов:

а) державна допомога використовується виключно суб'єктом господарювання-отримувачем регіональної державної допомоги;

б) амортизація розраховується у відповідності до чинного законодавства;

в) активи повинні залишатися у власності суб'єкта господарювання – отримувача регіональної державної допомоги і перебувати на його балансі протягом принаймні п'яти років (або трьох років для МСП);

г) активи придбані у непов'язаних осіб на ринкових умовах.

Дозволені витрати на придбання нематеріальних активів суб'єктами великого підприємництва-отримувачами регіональної державної допомоги можуть становити не більше 50 відсотків від сукупного обсягу дозволених витрат за інвестиційним проектом, на реалізацію якого надається державна допомога, а для суб'єктів малого і середнього підприємництва— до 100 відсотків.

Обсяг дозволених витрат на заробітну плату у зв'язку зі створенням отримувачем державної допомоги нових робочих місць

Якщо обсяг державної допомоги на підтримку інвестицій розраховується на основі сукупного обсягу витрат отримувача державної допомоги на виплату заробітної плати для працівників, влаштованих на створені ним нові робочі місця, повинні задовольнятися такі умови:

а) нові робочі місця повинні бути створені безпосередньо в результаті здійснення початкової інвестиції;

б) у результаті здійснення інвестиції повинно відбутися збільшення штатних одиниць відповідного отримувача регіональної державної допомоги у порівнянні зі середнім показником за останні 12 місяців, а у разі ліквідації робочих місць протягом такого періоду їхня кількість повинна вираховуватись із загальної кількості нових робочих місць:

в) нові робочі місця повинні зберігатися отримувачем державної допомоги протягом щонайменше п'яти років для суб'єктів великого підприємництва та трьох років для МСП із дня фактичного працевлаштування;

г) допомога може надаватись отримувачу регіональної державної допомоги тільки на компенсацію витрат на заробітну плату найнятого працівника, заробітна плата якого розраховується за період двох років, при цьому інтенсивність допомоги, не може перевищувати інтенсивності державної допомоги, що застосовується в даному регіоні;

д) кожна вакансія має бути заповненою протягом трьох років із моменту створення відповідного робочого місця.

Максимальний розмір державної допомоги на підготовчі дослідження чи на консультаційні послуги, пов'язані з початковими інвестиціями, можливий лише для МСП та не повинен перевищувати 50 відсотків дозволених витрат.

Отримувач державної допомоги зобов'язаний зробити фінансовий внесок у розмірі не менше 25 відсотків дозволених витрат з власних ресурсів

Максимальний розмір державної допомоги на підтримку великих проектів початкових інвестицій.

Дозволений обсяг державної допомоги для великого інвестиційного проекту розраховується за такою формулою :

$$\text{Максимальна сума допомоги} = R \times (50 + 0,50 \times B + 0,34 \times C)$$

Де R – максимальна інтенсивність державної допомоги, що застосовується у відповідній галузі, за винятком збільшення інтенсивності державної допомоги для МСП;

B – частина прийнятних витрат між сумою, еквівалентною 50 мільйонам євро, та сумою, еквівалентною 100 мільйонам євро, за офіційним валютним курсом Національного банку України, встановленим на дату надання державної допомоги; C – частина допустимих витрат понад суму, еквівалентну 100 мільйонам євро, за офіційним валютним курсом Національного банку України, встановленим на дату надання державної допомоги.

Надання операційної державної допомоги

Операційна державна допомога може надаватися з метою скорочення поточних витрат суб'єкта господарювання.

Операційна державна допомога може надаватися лише МСП, якщо:

1) така державна допомога сприяє розвитку регіонів, які потребують допомоги;

2) її розмір визначається відповідно до визначеного обсягу необхідних витрат, які мають відношення до проблем, які така допомога прагне вирішити;

3) її розмір не перевищує розміру таких витрат;

4) її розмір пропорційний проблемі, яку вона покликана усунути (офіційні документи оцінки ризиків, (включаючи оцінку місця розташування конкретних ризиків), фінансові звіти, внутрішні бізнес-плани, експертні висновки та інші дослідження, пов'язані з інвестиційним проектом);

5) надання державної допомоги повинно бути обмежено у часі та зменшуватися протягом періоду реалізації відповідної програми державної допомоги.

Державна допомога суб'єктам малого і середнього підприємництва

Метою державної допомоги МСП є створення сприятливих умов для їх розвитку, стимулювання їх інвестиційної та інноваційної активності, сприяння діяльності щодо реалізації вироблених ними товарів (робіт, послуг), забезпечення зайнятості населення.

Державна допомога МСП може надаватися, зокрема, з метою забезпечення:

- 1) здійснення інвестицій та створення нових робочих місць в наслідок реалізації інвестиційного проекту;
- 2) надання консультаційних послуг;
- 3) участі МСП у торгових ярмарках;
- 4) підтримки стартапів.

Фінансування витрат на попередній відбір і експертизу, які здійснюються фінансовими посередниками або інвесторами з метою визначення стартапів, яким може бути надано державну допомогу.

Державна допомога для підтримки інвестицій та створення нових робочих місць у результаті реалізації інвестиційного проекту повинна відповідати вимогам щодо надання регіональної допомоги на підтримку інвестицій.

Державна допомога може надаватися МСП на консультування та участь у торгових ярмарках. Розмір такої державної допомоги не повинен перевищувати 50 відсотків дозволених витрат (витрат на оплату послуг сторонніх консультантів). Відповідні послуги не повинні надаватись на постійній основі та мають бути пов'язаними зі основною діяльністю суб'єкта господарювання. Дозволені витрати на участь у торгових ярмарках включають витрати на оренду, встановлення та обслуговування стенду для участі отримувача державної допомоги на будь-якому ярмарку або виставці.

З метою сприяння створенню нових суб'єктів малого підприємництва може надаватися державна допомога для стартапів. Отримувачами такої державної допомоги можуть бути суб'єкти малого підприємництва, акції яких не перебувають в обігу на фондовій біржі, протягом п'яти років з моменту їх реєстрації, які ще не розподілили прибутки та не були створені в результаті злиття. Для допустимих підприємств, які не підлягають реєстрації, вважається, що п'ятирічний період допустимості починається з моменту, коли такий суб'єкт господарювання розпочав свою господарську діяльність або коли воно підлягає оподаткуванню результатів такої господарської діяльності.

Стартап – новостворений суб'єкт малого підприємництва.

Державна допомога для стартапів може надаватися лише у формі:

а) кредитів, відсотки за якими не відповідають ринковим умовам, строком на 10 років і максимальним розміром до суми, еквівалентної 2 мільйонам євро за офіційним валютним курсом Національного банку України, встановленим на дату надання державної допомоги. Для позик на строк 5 – 10 років максимальний розмір можна скоригувати, помноживши вказані вище значення на показник співвідношення 10 років і фактичного строку позики. Для позик на строк до 5 років застосовується таке ж максимальне значення розміру, як для позик на строк 5 років;

б) гарантій, плата за користування якими не відповідає ринковим умовам, строком на 10 років і з максимальною гарантованою сумою в розмірі до еквіваленту 3 мільйонів євро за офіційним валютним курсом Національного банку України, встановленим на дату надання державної допомоги. Для гарантій тривалістю від 5 до 10 років максимальний розмір гарантованої суми можна скоригувати, помноживши вказані вище значення на показник співвідношення 10 років і фактичного строку дії гарантії. Для гарантій тривалістю до 5 років застосовується такий самий максимальний розмір гарантованої суми, що і для гарантій тривалістю 5 років. Розмір гарантії не повинен перевищувати 80 відсотків розміру кредиту.

в) грантів, а також зниження сукупного розміру відсоткової ставки та плати за користування гарантією до суми, еквівалентної 800 тисячам євро за офіційним валютним курсом Національного банку України, встановленим на дату надання державної допомоги.

Суб'єкту малого підприємництва – отримувачу державної допомоги може надаватися підтримка у формі поєднання заходів державної допомоги, за умови, що частка суми, наданої за одним заходом допомоги, визначена на основі максимального розміру державної допомоги, дозволеного для такого заходу, враховується під час визначення залишкової частки максимального розміру державної допомоги, дозволеного для інших заходів, які входять до такого поєднання.

Інтенсивність державної допомоги у вигляді фінансування витрат на попередній відбір і експертизу, що здійснюються фінансовими посередниками або інвесторами з метою визначення стартапів, яким може бути надано державну допомогу, не повинна перевищувати 50 відсотків дозволених витрат.

4.4. Критерії допустимості допомоги на професійну підготовку працівників

Державна допомога на професійну підготовку працівників може надаватись з метою стимулювання роботодавця підвищувати професійний рівень працівників. Допустимість державної допомоги на професійну підготовку працівників визначається з урахуванням загальних критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання.

Державна допомога на професійну підготовку працівників може надаватись суб'єктам господарювання будь-якого розміру, що здійснюють свою діяльність у будь-якій галузі, окрім підприємств, що перебувають у скрутному становищі.

Державна допомога не надається на професійну підготовку працівників, що проводиться

суб'єктами господарювання відповідно до вимог законодавства щодо обов'язкової підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації працівників.

Державна допомога на професійну підготовку працівників може надаватись у формі компенсації витрат на професійну підготовку працівників.

Дозволеними визнаються такі витрати:

1) фактичні витрати на оплату праці викладацького персоналу (зокрема, викладачів, лекторів, спікерів) за час, протягом якого викладацький персонал брав участь у професійній підготовці працівників отримувача державної допомоги;

2) операційні витрати викладацького персоналу і працівників отримувача допомоги, що проходять підготовку, які прямо пов'язані з професійною підготовкою, зокрема витрати на проїзд, витрати на учбові та інші матеріали, прямо пов'язані із професійною підготовкою, витрати на амортизацію інструментів і обладнання в обсязі, у якому вони прямо використовуються для професійної підготовки. При цьому до таких витрат не включаються витрати на проживання, окрім мінімально необхідних витрат на проживання для учнів, що є працівниками з інвалідністю;

3) витрати на консультаційні послуги, пов'язані з професійною підготовкою;

4) фактичні витрати на оплату праці працівників, що проходять професійну підготовку, за години, протягом яких працівники беруть участь у заходах із професійної підготовки;

5) загальні непрямі витрати (адміністративні витрати, орендна плата, накладні витрати) за години, протягом яких працівники беруть участь у заходах із професійної підготовки.

Інтенсивність допомоги не повинна перевищувати 50 відсотків від дозволених витрат. Це значення може збільшуватися до максимального значення інтенсивності допомоги в розмірі 70 відсотків у таких випадках:

1) на 10 відсотків у разі навчання працівників з інвалідністю або працівників, що є незабезпеченими особами;

2) на 10 відсотків у разі надання допомоги суб'єктам середнього підприємництва і на 20 відсотків у разі надання допомоги суб'єктам малого підприємництва.

Для цілей цих критеріїв внутрішньо переміщені особи, учасники бойових дій, віднесені до однієї з категорій, зазначених у пунктах 19 і 20 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та особи, звільнені після відбуття покарання або примусового лікування, прирівнюються до незабезпечених осіб.

У разі надання допомоги для професійної підготовки працівників, які працюють в секторі морського транспорту, значення інтенсивності допомоги може збільшуватися до 100 відсотків від дозволених витрат, якщо працівники, які проходять навчання, не є активними членами екіпажу судна, але є позаштатними працівниками судна, та професійна підготовка проводиться на судні, яке зареєстровано згідно з Кодексом торговельного мореплавства України.

4.5. Критерії допустимості допомоги на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць

Державна допомога на працевлаштування може надаватись з метою сприяння зайнятості та створення нових робочих місць для незабезпечених та особливо незабезпечених осіб та працівників з інвалідністю.

Особливо незабезпечена особа – це будь-яка особа, яка:

- а) була безробітною протягом щонайменше 24 місяців;
- б) була безробітною протягом щонайменше 12 місяців і щодо якої виконується одна з умов визначення «незабезпечена особа», наведеному у Законі України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», крім умови, зазначеної в абзаці третьому пункту 7 частини другою статті 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Працівник з інвалідністю – працююча особа, якій відповідно до законодавства встановлена інвалідність.

Державна допомога на працевлаштування працівників з інвалідністю може поєднуватись з будь-якими іншими видами державної допомоги, наданих на покриття тих самих дозволених витрат, навіть у разі перевищення максимально дозволеного значення інтенсивності допомоги, встановленого цими критеріями, за умови, що значення інтенсивності державної допомоги, отримане в результаті такого поєднання, не перевищує 100 відсотків відповідних витрат протягом будь-якого строку працевлаштування відповідних працівників з інвалідністю. Інші правила поєднання державної допомоги на працевлаштування встановлюються загальними критеріями оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання, які визначаються Кабінетом Міністрів України.

Державна допомога на працевлаштування може надаватись будь-яким суб'єктам господарювання будь-якої галузі, окрім підприємств, що перебувають в скрутному становищі.

Державна допомога на працевлаштування може надаватись у наступних формах:

- компенсація фактичних витрат на оплату праці незабезпечених та особливо незабезпечених осіб та/або працівників з інвалідністю;
- компенсація витрат на підтримку незабезпечених та особливо незабезпечених осіб та/або працевлаштування працівників з інвалідністю.

Державна допомога на працевлаштування може надаватися, якщо вона забезпечує створення нових робочих місць у суб'єкта господарювання – отримувачі допомоги, або працевлаштування на робочі місця, що звільнилися в результаті добровільного звільнення попереднього працівника (у зв'язку із переїздом, інвалідністю, виходом на пенсію тощо), правомірного звільнення як заходу дисциплінарного стягнення, але не в результаті скорочення штату чисельності працівників суб'єкта господарювання.

Державна допомога на працевлаштування незабезпечених та особливо незабезпечених осіб може надаватися у формі компенсації фактичних витрат на оплату праці незабезпечених та/або особливо незабезпечених осіб з метою стимулювання їх найму отримувачами допомоги.

Інтенсивність такої державної допомоги не повинна перевищувати 50 відсотків від дозволених витрат.

Дозволеними витратами визнаються фактичні витрати отримувача допомоги на оплату праці незабезпеченої особи протягом щонайбільше 12 місяців з моменту працевлаштування такої особи. Якщо такий працівник відноситься до категорії особливо незабезпечених осіб, дозволеними визнаються фактичні витрати на оплату праці такого працівника на період щонайбільше 24 місяців з моменту його працевлаштування.

Якщо строк працевлаштування незабезпеченої особи становить менше 12 місяців, або 24 місяці для особливо незабезпеченої особи, розмір допомоги пропорційно зменшується.

Державна допомога на працевлаштування незабезпечених та/або особливо незабезпечених осіб може надаватися у формі компенсації витрат отримувача допомоги на підтримку незабезпечених та/або особливо незабезпечених осіб під час їх працевлаштування в такого суб'єкта господарювання.

Інтенсивність такої державної допомоги не повинна перевищувати 50 відсотків від дозволених витрат.

Дозволеними визнаються витрати:

- фактичні витрати на оплату праці працівника відповідного суб'єкта господарювання виключно за робочий час, витрачений таким працівником на підтримку незабезпеченої особи під час її праці на цьому суб'єкті

господарювання, але протягом щонайбільше 12 місяців з дати її працевлаштування або щонайбільше протягом 24 місяців у випадку підтримки особливо незабезпеченої особи:

- витрати на навчання працівника, що буде надавати підтримку незабезпеченій та/або особливо незабезпеченій особі.

Підтримкою незабезпеченої та/або особливо незабезпеченої особи вважаються заходи, спрямовані на стимулювання самостійності та адаптації такої особи до робочого середовища, її супровід під час соціальних та адміністративних заходів, підтримка під час спілкування з роботодавцем, допомога у врегулюванні конфліктів.

Державна допомога на працевлаштування працівників з інвалідністю може надаватися у формі компенсації фактичних витрат на оплату праці працівників з інвалідністю з метою стимулювання їх найму отримувачами допомоги.

Інтенсивність такої державної допомоги не повинна перевищувати 75 відсотків від дозволених витрат.

Дозволеними визнаються фактичні витрати отримувача допомоги на оплату праці працівника з інвалідністю протягом будь-якого строку працевлаштування такого працівника.

Державна допомога на працевлаштування працівників з інвалідністю може надаватися у формі компенсації витрат отримувача допомоги на працевлаштування працівників з інвалідністю.

Інтенсивність такої державної допомоги не повинна перевищувати 100 відсотків від дозволених витрат.

Дозволеними витратами визнаються наступні витрати на працевлаштування працівників з інвалідністю:

1) витрати на розумне пристосування приміщень для праці працівників з інвалідністю, облаштування робочого місця інваліда, у тому числі спеціального;

2) фактичні витрати на оплату праці працівника за час, витрачений ним на надання допомоги працівнику з інвалідністю в процесі здійснення ним професійних обов'язків, а також на навчання працівника, якій буде надавати таку допомогу працівнику з інвалідністю;

3) витрати на розумне пристосування або придбання основного та додаткового обладнання чи програмного забезпечення для працівників з інвалідністю, у тому числі витрати на адаптовані або допоміжні технічні

пристрої, зазначені додатково до тих, яких зазнав би отримувач допомоги у разі найму працівників, що не є працівниками з інвалідністю;

4) витрати, прямо пов'язані з перевезенням працівників з інвалідністю до місця роботи та до місць для здійснення пов'язаної з роботою діяльності;

5) фактичні витрати на оплату праці за час, витрачений працівником з інвалідністю на медичну реабілітацію;

б) у разі організації отримувачем допомоги підприємства із захищеною зайнятістю, витрати на будівництво, устанавлення або модернізацію виробничого обладнання на такому підприємстві, а також будь-які адміністративні та транспортні витрати отримувача допомоги за умови, що вони прямо пов'язані із працевлаштуванням працівників з інвалідністю.

4.6. Критерії допустимості допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання

В діяльності органів місцевого самоврядування досить частими є випадки необхідності відновлення платоспроможності суб'єктів господарювання комунальних підприємств, особливо це стосується підприємств, які діють на ринках житлово-комунальних послуг.

Метою надання державної допомоги таким підприємствам, незалежно від виду (форми) державної підтримки, є відновлення платоспроможності суб'єктів господарювання та/або довгострокової їх рентабельності.

Заходи відновлення платоспроможності та реструктуризації суб'єктів господарювання, викладені у планах санації, мирових угодах чи інших формах, що за змістом передбачають впровадження заходів державної підтримки, підлягають обов'язковому повідомленню Уповноваженому органу у визначеному ним порядку до моменту їх затвердження судовими чи прийняття іншими державними органами.

Обсяг державної допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання розраховується надавачами за формулою:

$EBIT_{t+}$ амортизація – (оборотний капітал₁ – оборотний капітал_{t-1}), де

$EBIT_t$ (прибуток до вирахування відсотків та податків) – операційний прибуток — аналітичний показник, який дорівнює обсягу прибутку до вирахування відсотків за позиковими коштами і сплати податків (цей показник розраховується на основі фінансової звітності суб'єкта господарювання і використовується інвесторами для оцінки прибутковості основної діяльності суб'єкта господарювання);

оборотний капітал₁ – поточні активи;

оборотний капітал₂ – поточні зобов'язання.

Складовими витрат на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання є: дозволені витрати органів місцевого самоврядування; власні ресурси суб'єктів господарювання (їх акціонерів, власників, учасників або групи суб'єктів господарювання, до якої належать такі суб'єкти господарювання) та/або запозичені ними інші ресурси, окрім державної допомоги. Співвідношення витрат органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання визначається в залежності від форм державної допомоги.

Обсяг державної допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання має бути обмежений мінімальним розміром державної допомоги на відновлення платоспроможності та/або реструктуризації суб'єктів господарювання.

Суб'єкти господарювання (акціонери, власники, учасники та/або група суб'єктів господарювання, до якої належать такі суб'єкти господарювання) зобов'язані вжити вичерпних заходів із відновлення платоспроможності та реструктуризації за рахунок власних та/або інших запозичених ресурсів, окрім державної допомоги.

Заборона надання державної допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію

Існують випадки, коли державна допомога органами місцевого самоврядування надаватися не може.

Так, не допускається надання державної допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію:

- суб'єктам господарювання, які здійснюють господарську діяльність менше трьох років із дня їх державної реєстрації;
- групі суб'єктів господарювання, до складу якої входить суб'єкт господарювання, що перебуває у скрутному становищі, окрім випадків: якщо скрутне становище суб'єкта господарювання спричинене об'єктивними обставинами, а не внаслідок нераціонального розподілу коштів всередині Групи, до якої він належить; якщо скрутне становище окремого суб'єкта господарювання призводить до скрутного становища Групи загалом;
- суб'єктам господарювання, які не виконали рішення Уповноваженого органу про повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції у порядку, передбаченому законодавством про державну допомогу суб'єктам господарювання;
- суб'єктам господарювання, які отримали державну допомогу, обсяг та інтенсивність якої перевищують встановлений розмір;
- суб'єктам господарювання, що задіяні у діяльності з вугледобування та виробництва сталі;
- суб'єктам господарювання, на які поширюються правила надання державної допомоги для фінансових установ;
- суб'єктам господарювання, які є резидентами держави-агресора відносно України, контролюються резидентами держави-агресора або до

якого застосовуються спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) відповідно до Закону України «Про санкції».

Державна допомога на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання може надаватися не частіше, ніж раз на десять років із дня набрання чинності нормативно-правовим актом чи розпорядчим актом, на підставі якого надавалася така допомога.

Суб'єкти господарювання незалежно від форми власності, організаційно-правової форми вважаються такими, що перебувають у скрутному становищі, якщо має місце наявність однієї з ознак:

- сума кредиторських вимог перевищує п'ятдесят відсотків кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання згідно з даними його бухгалтерського обліку та фінансової звітності за останні три роки;
- зменшення статутного капіталу акціонерного товариства нижче встановленого законом мінімального розміру;
- рівень показників фінансової стійкості (коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів, коефіцієнт автономії (платоспроможності), коефіцієнт маневреності власних коштів, коефіцієнт ефективності використання власних коштів, коефіцієнт використання фінансових ресурсів усього майна) є нижчим за встановлені законодавством норми;
- криза ліквідності та/або технічна неплатоспроможність;
- рівень показників ліквідності та платоспроможності суб'єктів господарювання (коефіцієнт покриття (загальної ліквідності); коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності) є нижчим за встановлені законодавством норми;
- невиконання плану досудової та/або судової санації протягом строку, встановленого договором або судом;
- порушення щодо суб'єкта господарювання справи про банкрутство;
- інші вагомні ознаки, що свідчать про тенденцію втрати економічної та фінансової стабільності суб'єкта господарювання та за наявності яких суб'єкти господарювання у майбутньому припинять діяльність без державної допомоги.

Якщо суб'єкт господарювання перебуває у скрутному становищі, він має право для звернення про отримання державної допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання.

Орган місцевого самоврядування, який ініціює та/або здійснює надання державної допомоги, зобов'язаний довести перебування суб'єкта господарювання – отримувача державної допомоги у скрутному становищі

шляхом, зокрема, надання доказів: вжиття суб'єктами господарювання, його засновниками (учасниками, акціонерами), власниками майна (органами, уповноваженими управляти майном) позасудових та судових заходів для запобігання банкрутству суб'єктів господарювання; доказів неможливості залучення інших ресурсів (залучення банківських кредитів, інвесторів тощо), окрім власних ресурсів суб'єкта господарювання та державної допомоги.

Державна допомога на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання поділяється на:

- державну допомогу на відновлення платоспроможності;
- державну допомогу на реструктуризацію;
- державну допомогу для тимчасової підтримки в рамках реструктуризації суб'єктів малого та середнього підприємництва (далі – державна допомога СМСП).

Державна допомога на реструктуризацію суб'єктів господарювання може включати державну допомогу на відновлення платоспроможності.

Допомога на відновлення платоспроможності

Державна допомога на відновлення платоспроможності може бути надана суб'єктам господарювання з метою тимчасової підтримки їх діяльності та платоспроможності протягом періоду, необхідного для проведення аналізу обставин, що призвели до їх скрутного становища, розроблення плану реструктуризації або ліквідації.

Період, на який може бути надана державна допомога на відновлення платоспроможності затверджується рішенням Уповноваженого органу з урахуванням пропозицій надавачів, але не більше ніж на шість місяців з моменту прийняття Уповноваженим органом рішення щодо допустимості державної допомоги на відновлення платоспроможності.

Обсяг державної допомоги на відновлення платоспроможності суб'єктів господарювання обмежується мінімальним розміром державної допомоги, необхідним для покриття поточних операційних витрат суб'єктів господарювання, що перебувають у скрутному становищі.

Формами державної допомоги на відновлення платоспроможності є короткострокові та середньострокові позики (кредити) з ринковою процентною ставкою та/або державні гарантії.

Надавачі та суб'єкти господарювання зобов'язані надати Уповноваженому органу:

- висновок про фінансовий стан суб'єктів господарювання за наслідками використання допомоги із зазначенням позитивних та негативних результатів, досягнення/недосягнення мети надання державної допомоги;
- план реструктуризації або ліквідації;
- докази припинення зобов'язань за гарантією та/або докази відшкодування кредиту з відсотками за весь період користування ним у повному обсязі.

Допомога на реструктуризацію

Державна допомога на реструктуризацію надається з метою відновлення довгострокової рентабельності суб'єктів господарювання, що перебувають у скрутному становищі, шляхом впровадження довгострокового плану реструктуризації.

Період, на який може бути надана державна допомога на реструктуризацію суб'єктам господарювання, затверджується рішенням Уповноваженого органу з урахуванням пропозиції надавачів державної допомоги та має складати не більше шість місяців з моменту прийняття Уповноваженим органом рішення щодо допустимості державної допомоги на реструктуризацію.

Обсяг державної допомоги на реструктуризацію суб'єктів господарювання розраховується надавачами державної допомоги за формулою, наведеною вище.

Розмір (інтенсивність) державної допомоги на реструктуризацію суб'єктів господарювання має бути мінімально необхідним для покриття витрат таких суб'єктів господарювання. При цьому власні витрати суб'єктів господарювання (їх акціонерів, власників, учасників або Групи суб'єктів господарювання, до якої належать такі суб'єкти господарювання) на реструктуризацію у співвідношенні до загального розміру державної допомоги мають складати:

- для суб'єктів малого підприємництва - не менше ніж двадцять п'ять відсотків всіх витрат на реструктуризацію;
- для суб'єктів середнього підприємництва - не менше ніж сорок відсотків всіх витрат на реструктуризацію;
- для суб'єктів великого підприємництва - не менше ніж п'ятдесят відсотків всіх витрат на реструктуризацію.

Формами державної допомоги на реструктуризацію, зокрема є:

- реорганізація і раціоналізація діяльності суб'єктів господарювання, що передбачає відмову від збиткових видів діяльності;
- фінансова реструктуризація, в тому числі списання кредиторської заборгованості, придбання частки у статутному капіталі суб'єктів господарювання;
- інші форми (заходи).

У разі, якщо план реструктуризації розрахований на декілька років та містить значний розмір державної допомоги, Уповноважений орган може вимагати поділу такого плану на декілька частин.

План реструктуризації має містити, зокрема, наступні положення:

- мету його запровадження;
- форму (захід) державної допомоги та обґрунтування доцільності застосування такої форми (заходу) допомоги;
- термін дії плану реструктуризації;
- опис скрутного становища суб'єктів господарювання: підстави, причини, що призвели до виникнення скрутного становища,
- опис існуючої бізнес-моделі суб'єкта господарювання: організаційну структуру, корпоративне управління;
- аналіз управлінських рішень виконавчого та наглядових органів суб'єктів господарювання, висновки;
- очікувані результати запланованої реструктуризації: негативний та позитивний результат впровадження, сильні та слабкі сторони суб'єкта господарювання;
- аналіз ринку діяльності суб'єкта господарювання, тенденції, перспективи розвитку;
- розрахунки та аналіз впливу державної допомоги на продуктивність суб'єкта господарювання, фактори ризику;
- прогнозований дохід після покриття суб'єктом господарювання всіх витрат, включаючи амортизацію та фінансові витрати;
- розрахунки за формою (таблиці, додаток);
- альтернативний план діяльності суб'єкта господарювання без залучення державної допомоги та порівняльний аналіз із
- зазначенням вірогідного альтернативного сценарію, що не передбачає залучення державної допомоги;

-
- обсяг власних витрат суб'єктів господарювання, їх акціонерів, власників, учасників або групи осіб, до якої належать такі суб'єкти господарювання, у відсотковому співвідношенні до загального розміру державної допомоги;
 - зобов'язання суб'єктів господарювання - отримувачів після реструктуризації;
 - гарантії відновлення довгострокової діяльності суб'єктів господарювання за наслідками виконання плану реструктуризації.

Уповноважений орган може рекомендувати визначити у плані реструктуризації додаткові положення з метою збереження конкурентних умови на ринку.

До завершення періоду, на який може бути надана державна допомога на реструктуризацію надавачі та суб'єкти господарювання зобов'язані надати Уповноваженому органу:

- звіт про відновлення рентабельності суб'єктів господарювання внаслідок реалізації плану реструктуризації;
- щорічний Звіт за планом реструктуризації, у разі його якщо він розрахований на декілька років;
- докази припинення зобов'язань за гарантією, кредитом тощо;
- докази повернення обсягу отриманої державної допомоги та відсотків за весь період користування допомогою;
- план ліквідації суб'єктів господарювання.

Надавачі та суб'єкти господарювання – отримувачі державної допомоги зобов'язані виконувати план реструктуризації та інші зобов'язання, визначені рішенням Уповноваженого органу добросовісно, виключно у повному обсязі та у спосіб, визначений рішенням Уповноваженого органу щодо допустимості державної допомоги на реструктуризацію та планом реструктуризації.

Зміни до плану реструктуризації та/або чинних програм державної допомоги, що передбачають збільшення фінансування менш як на двадцять відсотків бюджету відповідної програми державної допомоги, вносяться за рішенням Уповноваженого органу у порядку повідомлення про нову державну допомогу.

Реалізація плану реструктуризації у інший спосіб та/або з іншою метою, ніж передбачено планом та затверджено рішенням Уповноваженого органу, є його невиконанням та підставою для порушення Уповноваженим органом справи згідно розпорядження Антимонопольного комітету України від 12 квітня 2016 року №8-рп «Про затвердження Порядку розгляду справ про

державну допомогу суб'єктам господарювання», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 06 травня 2016 року за №686/28816.

Державна допомога для тимчасової підтримки в рамках реструктуризації суб'єктів малого та середнього підприємництва

Органи місцевого самоврядування також можуть надавати тимчасову підтримку в рамках реструктуризації суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Слід відмітити, що державна допомога для тимчасової підтримки в рамках реструктуризації може надаватися лише суб'єктам малого та середнього підприємництва з метою підтримки належного рівня їх платоспроможності на період до розроблення спрощеного плану їх реструктуризації або плану ліквідації.

Період, на який може бути надана державна допомога суб'єктам малого та середнього підприємництва, затверджується рішенням Уповноваженого органу з урахуванням пропозиції надавачів державної допомоги та має складати не більше ніж вісімнадцять місяців з моменту прийняття Уповноваженим органом рішення про допустимість державної допомоги державна допомога суб'єктам малого та середнього підприємництва.

Обсяг державної допомоги для суб'єктів малого та середнього підприємництва обмежується обсягом, що необхідний для підтримки суб'єктів господарювання розраховується надавачами державної допомоги за формулою, наведеною вище.

Якщо державна допомога суб'єктам малого та середнього підприємництва надається в рамках відповідних програм, обсяг такої допомоги не може перевищувати десять мільйонів євро у сукупності за всіма формами за попередні три роки з моменту надання останньої форми державної підтримки або терміну закінчення періоду реструктуризації.

Розмір (інтенсивність) державної допомоги суб'єктам малого та середнього підприємництва має бути мінімально необхідним для покриття витрат таких суб'єктів господарювання. При цьому власні витрати суб'єктів господарювання (їх акціонерів, власників, учасників або Групи загалом, до якої належать такі суб'єкти господарювання) на реструктуризацію у співвідношенні до загального розміру державної допомоги мають визначатися у розмірах:

- для суб'єктів малого підприємництва - не менше ніж двадцять п'ять відсотків всіх витрат на реструктуризацію;

- для суб'єктів середнього підприємництва - не менше ніж сорок відсотків всіх витрат на реструктуризацію.

Формами державної допомоги для суб'єктів малого та середнього підприємництва є:

- короткострокові та середньострокові позики (кредити) з ринковою процентною ставкою, що діяла на момент прийняття рішення Уповноваженого органу про допустимість державної допомоги;
- гарантії за позиками (кредитами);
- інші форми.

До завершення періоду надання державної допомоги, надавачі та суб'єкти господарювання зобов'язані надати Уповноваженому органу один з таких документів (інформацію):

- звіт про наслідки використання державної допомоги на період тимчасової підтримки та реструктуризації;
- спрощений план реструктуризації або план ліквідації;
- докази припинення зобов'язань за гарантією, повернення кредитів у повному обсязі та сплати відсотків за ним.

Критерії сумісності державної допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання із засадами функціонування ринку

У разі неможливості визначення допустимості державної допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання за вище наведеними критеріями, застосовуються загальні критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання.

Сукупними критеріями допустимості державної допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання є:

вагомий суспільний інтерес заходу державної допомоги та наявність:

- суттєвих соціальних негараздів та/або можливість їх виникнення, зокрема внаслідок високого рівня безробіття порівняно з іншими регіонами в державі, постійним зростанням рівня безробіття та наявності складнощів в утворенні нових робочих місць у цьому регіоні;
- серйозних збоїв в роботі ринкових механізмів внаслідок припинення діяльності суб'єктів господарювання;
- порушення або зупинення роботи важливих громадських закладів, які важко замінити приватними структурами;

- потенційно негативних наслідків через припинення діяльності суб'єктів господарювання, що відіграють важливу системну роль в певному регіоні та/або галузі ринку;
- ризику припинення безперервності надання послуг, що становлять загальний економічний інтерес в державі;
- неефективних ринкових механізмів або несприятливих стимулів для кредитних ринків, що спонукають суб'єктів господарювання до припинення діяльності;
- можливості втрати важливих технічних знань або досвіду.
 - виправлення ситуації за наслідком залучення державної підтримки;
 - відповідність (доцільність) заходу державної допомоги, що означає надання державної допомоги у формі, яка найменше шкодить конкуренції;
 - стимулюючого ефекту для отримувачів державної допомоги здійснювати господарську діяльність;
 - пропорційності державної допомоги поставленим цілям за якого обсяг державної допомоги має бути обмежений до мінімуму, необхідного для відновлення платоспроможності та реструктуризації суб'єктів господарювання;
 - прозорості державної допомоги, що означає доступ громадськості до інформації про заходи державної допомоги.

У разі недотримання наведених критеріїв та загальних критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання, державна допомога не вважається сумісною з конкуренцією.

4.7. Критерії допустимості допомоги на захист навколишнього природного середовища

Ще одним напрямком державної допомоги, який, окрім загальних критеріїв допустимості, оцінюється ще й за спеціальними, є державна допомога для впровадження заходів, спрямованих на забезпечення кращого захисту навколишнього природного середовища та підвищення енергоефективності.

Метою надання державної допомоги на захист навколишнього природного середовища може бути усунення або попередження завдання шкоди навколишньому природному середовищу, підвищення ефективності використання природних ресурсів, у тому числі підвищення енергоефективності та заохочення використання альтернативних джерел виробництва енергії.

Державна допомога на захист навколишнього природного середовища може надаватися в рамках програм державної допомоги та індивідуальної державної допомоги. Програми та індивідуальна державна допомога на захист навколишнього природного середовища повинні сприяти переходу до ресурсоефективної, низьковуглецевої економіки, встановленню конкурентного та сталого енергетичного ринку.

Державна допомога на захист навколишнього природного середовища може надаватися суб'єктам господарювання незалежно від їх розміру.

Державна допомога на захист навколишнього природного середовища не надається суб'єктам господарювання, які знаходяться в скрутному становищі.

Державна допомога на захист навколишнього природного середовища може надаватися в будь-якій формі, передбаченій Законом «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Максимальний розмір державної допомоги у відсотках від дозволених витрат наведені в таблиці 15 окремо для кожного виду державної допомоги на захист навколишнього природного середовища.

Державна допомога на захист навколишнього природного середовища включає наступні види:

- інвестиційна державна допомога, яка дає суб'єктам господарювання змогу застосовувати вищі екологічні стандарти або підвищити якість охорони довкілля за відсутності таких стандартів;

- державна допомога на завчасну адаптацію до нових екологічних стандартів;
- державна допомога на екологічні дослідження;
- державна допомога на відновлення забруднених ділянок;
- інвестиційна державна допомога на сприяння виробництву енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел;
- операційна державна допомога на сприяння виробництву електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел;
- операційна державна допомога на сприяння виробництву електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел на малих потужностях;
- державна допомога на підвищення енергоефективності, в тому числі когенерації та централізованого тепlopостачання і централізованого холодopостачання;
- державна допомога на утилізацію відходів;
- державна допомога на уловлювання та зберігання вуглекислого газу;
- державна допомога у формі зниження екологічних податків;
- державна допомога на енергетичну інфраструктуру;
- державна допомога для заходів забезпечення достатності виробничих потужностей;
- державна допомога на схеми торгівлі дозволами (квотами) на викиди парникових газів;
- державна допомога на переміщення підприємств.

Державна допомога повинна відповідати таким критеріям допустимості:

Інвестиційна державна допомога, яка дає суб'єктам господарювання змогу застосовувати вищі екологічні стандарти або підвищити якість охорони довкілля за відсутності таких стандартів;

Державна допомога на підвищений рівень захисту навколишнього природного середовища надається для капітальних інвестицій, які надають можливість отримувачу допомоги:

- а) забезпечити охорону навколишнього природного середовища на рівні вищому, ніж це передбачено чинними екологічними стандартами, або
- б) покращити рівень охорони навколишнього природного середовища якщо відповідні стандарти відсутні.

Вид державної допомоги	Суб'єкти малого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти великого підприємництва
Інвестиційна допомога на підвищений рівень захисту навколишнього природного середовища	60 %; 70 % у разі впровадження еко-інновації; 100 % у разі проведення конкурсу	50 %; 60 % у разі впровадження еко-інновації; 100 % у разі проведення конкурсу	40 %; 50 % у разі впровадження еко-інновації; 100 % у разі проведення конкурсу
Допомога на завчасне застосування нових екологічних стандартів:			
Понад 3 роки до введення в дію відповідних стандартів	20%	15 %	10%
Від 1 до 3 років до введення в дію відповідних стандартів	15%	10%	5%
Інвестиційна допомога на підвищення енергоефективності	50 %; 100 % у разі проведення конкурсу	40 %; 100 % у разі проведення конкурсу	30 %; 100 % у разі проведення конкурсу
Інвестиційна допомога на високоефективну когенерацію	65 %; 100 % у разі проведення конкурсу	55 %; 100 % у разі проведення конкурсу	45 %; 100 % у разі проведення конкурсу
Інвестиційна допомога на сприяння виробництву енергії з альтернативних джерел	65 %; 100 % у разі проведення конкурсу	55 %; 100 % у разі проведення конкурсу	45 %; 100 % у разі проведення конкурсу
Інвестиційна допомога на відновлення забруднених ділянок	100 %	100 %	100 %
Інвестиційна допомога на енергоефективне теплопостачання	65 %; 100 % у разі проведення конкурсу	55 %; 100 % у разі проведення конкурсу	45 %; 100 % у разі проведення конкурсу
Інвестиційна допомога на утилізацію відходів	55 %;	45 %;	35 %;
Інвестиційна допомога на енергетичну інфраструктуру	100 %	100 %	100 %
Допомога на екологічні дослідження	70 %	60 %	50 %
Державна допомога на уловлювання та зберігання вуглекислого газу	100 %	100 %	100 %
Державна допомога на схеми торгівлі дозволами (квотами) на викиди парникових газів	100 %	100 %	100 %
Державна допомога на переміщення підприємств	70 %	60 %	50 %

Таблиця 15. Максимальний розмір державної допомоги у % від дозволених витрат

Державна допомога не надається для капітальних інвестицій, які можуть забезпечити охорону навколишнього природного середовища лише на рівні чинних екологічних стандартів, включаючи стандарти, які вже прийняті, але ще не набули чинності.

Державна допомога може бути надана для:

- придбання нових транспортних засобів: автомобільного, залізничного, річкового і морського транспорту, що відповідає вже прийнятим екологічним стандартам, за умови, що придбання таких транспортних засобів відбувається до дати набуття чинності вказаними стандартами, які після дати набуття чинності не мають зворотної сили (не є обов'язковими) до транспортних засобів, вже придбаних до цієї дати;
- переобладнання транспортних засобів автомобільного, залізничного, річкового і морського транспорту відповідно до вимог екологічних стандартів за умови, що такі екологічні стандарти ще не набрали чинності на дату початку використання транспортних засобів та не мають зворотної сили (не є обов'язковими) для цих транспортних засобів.

Дозволеними витратами є лише додаткові капітальні інвестиції (капітальні витрати), які безпосередньо забезпечують рівень охорони навколишнього природного середовища вищий, ніж це передбачено чинними екологічними стандартами, або покращують рівень охорони навколишнього природного середовища, якщо екологічні стандарти відсутні.

Дозволеними витратами визнаються:

- витрати на капітальні інвестиції у сферу охорони навколишнього природного середовища, якщо такі витрати піддаються окремому визначенню в загальній сумі інвестиційних витрат та безпосередньо пов'язані з охороною навколишнього природного середовища;
- в усіх інших випадках – витрати на інвестиції у сферу охорони навколишнього природного середовища у порівнянні з розміром подібних менш екологічних інвестицій, які були б реально здійснені суб'єктом господарювання за відсутності державної допомоги. Різниця між витратами на обидві інвестиції є сумою витрат, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, що вважаються дозволеними.

*Державна допомога на завчасну
адаптацію до нових екологічних стандартів*

Державна допомога на завчасну адаптацію нових екологічних стандартів надається для капітальних інвестицій, які забезпечують охорону навколишнього природного середовища відповідно до екологічних стандартів, які було прийнято, але які ще не набрали чинності.

Державна допомога на завчасну адаптацію нових екологічних стандартів може надаватися на капітальні інвестиції, які здійснюються та завершуються принаймні за один рік до дати набрання чинності відповідними новими екологічними стандартами.

Дозволеними витратами є лише капітальні інвестиції (капітальні витрати), які безпосередньо забезпечують охорону навколишнього природного середовища відповідно до нових екологічних стандартів.

Дозволеними витратами визнаються:

- капітальні витрати, які безпосередньо забезпечують охорону навколишнього природного середовища відповідно до нових екологічних стандартів та можуть бути визначені в загальному обсязі капітальних витрат окремо як додаткові;
- в усіх інших випадках – витрати на інвестиції у сферу охорону навколишнього природного середовища у порівнянні з розміром подібних менш екологічних інвестицій, які були б реально здійснені суб'єктом господарювання за відсутності державної допомоги. Різниця між витратами на обидві інвестиції є сумою витрат, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, що вважаються дозволеними.

Державна допомога на екологічні дослідження

Державна допомога може надаватися для проведення екологічних досліджень, які безпосередньо пов'язані з капітальними інвестиціями, передбаченими критеріями оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на захист навколишнього природного середовища.

Державна допомога на екологічні дослідження не може надаватися суб'єктам великого підприємництва для проведення енергетичного аудиту, обов'язкового згідно з законодавством.

Дозволеними витратами є безпосередні витрати отримувача допомоги на проведення відповідного екологічного дослідження.

Державна допомога на відновлення забруднених ділянок

Державна допомога на відновлення забруднених ділянок надається для усунення шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу, включаючи ґрунти, поверхневі та підземні води забрудненої земельної ділянки.

Якщо встановлено фізичну або юридичну особу, яка, відповідно до законодавства, має нести відповідальність за забруднення земельної ділянки та зобов'язана компенсувати завдану шкоду, то державна допомога не надається. Якщо зазначеної особи не встановлено або вона не в змозі компенсувати завдану шкоду, суб'єкт господарювання, який має намір відновити забруднену ділянку, може отримати державну допомогу.

Дозволеними витратами є витрати на відновлювальні роботи (незалежно від того, чи відображаються такі витрати на балансі як основні фонди), з вартості яких повинна відніматися сума зростання вартості відновленої земельної ділянки. Оцінка зростання вартості відновленої земельної ділянки має здійснюватися незалежним оцінювачем.

Інвестиційна державна допомога на сприяння виробництву енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел

Державна допомога на сприяння виробництву енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел може надаватися для капітальних інвестицій в нові потужності з виробництва енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел.

Державна допомога на сприяння виробництву енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел може надаватися для капітальних інвестицій в нові потужності з виробництва біопалива. Державна допомога також може надаватися для переобладнання та/чи модернізації потужностей для виробництва біопалива з харчової сировини на виробництво біопалива з іншої сировини.

Державна допомога не надається діючим гідроелектростанціям, які не відповідають законодавчим вимогам. Інвестиційна державна допомога надається тільки новим установкам. Державна допомога не надається або не виплачується після введення установки в експлуатацію. Розмір державної допомоги не залежить від обсягу виробництва.

Дозволеними витратами є лише капітальні інвестиції (капітальні витрати), які безпосередньо забезпечують виробництво енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел або біопалива.

Дозволеними витратами визнаються:

1) капітальні витрати на виробництво енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел або біопалива, якщо вони можуть бути визначені окремо в загальному обсязі капітальних витрат як додаткові (зокрема як додатковий компонент до вже існуючої установки). Витрати, які безпосередньо не пов'язані з виробництвом енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел або біопалива, не є дозволеними;

2) якщо витрати на інвестиції у виробництво енергії з відновлюваних джерел можна визначити у порівнянні з розміром подібних менш екологічних інвестицій, які були б реально здійснені суб'єктом господарювання за відсутності державної допомоги, різниця між витратами на обидві інвестиції є сумою витрат, пов'язаних з виробництвом енергії з відновлюваних джерел, що вважаються дозволеними;

3) для невеликих потужностей, які неможливо порівняти зі схожими об'єктами, оскільки вони не існують, дозволеними витратами визнаються капітальні витрати на цей об'єкт, які забезпечують більш високий рівень захисту навколишнього природного середовища.

Інтенсивність інвестиційної державної допомоги на сприяння виробництву енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел не повинна перевищувати 30 відсотків дозволених витрат.

Якщо державна допомога надається шляхом проведення процедури конкурсних торгів на основі чітких, прозорих і недискримінаційних критеріїв, інтенсивність такої допомоги може складати 100 відсотків дозволених витрат. Така процедура конкурсних торгів має забезпечувати відсутність дискримінації та бути відкритою для всіх суб'єктів господарювання. Бюджет конкурсних торгів повинен встановлювати обов'язкове обмеження для забезпечення того, що не всі учасники торгів отримають допомогу та що вона надаватиметься на основі початкової пропозиції, поданої учасником торгів, тобто без подальшого проведення переговорів.

Операційна державна допомога на сприяння виробництву електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел

Операційна державна допомога на сприяння виробництву електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел надається виробнику електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел у вигляді надбавки до ринкової ціни, за якою виробник продає вироблену електроенергію на енергоринку.

Операційна державна допомога не надається виробнику електроенергії з альтернативних джерел, якщо такий виробник отримує або має намір отримати надбавку до «зеленого» тарифу за дотримання рівня використання обладнання українського виробництва відповідно до статті 173 Закону «Про електроенергетику».

Операційна державна допомога на сприяння виробництву електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел надається тільки до повної амортизації електроустановки, що виробляє електроенергію з альтернативних (відновлюваних) джерел.

Сума будь-якої інвестиційної державної допомоги, попередньо отриманої виробником електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел, підлягає вирахуванню з суми операційної державної допомоги на сприяння виробництву електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел.

Операційна державна допомога на сприяння виробництву електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел надається на конкурсних засадах на основі чітких, прозорих і недискримінаційних критеріїв, розроблених надавачем державної допомоги, якщо надавачі доведуть, що:

а) лише один або дуже обмежена кількість проектів, або виробничих об'єктів (підприємств) можуть відповідати критеріям; або

б) конкурсний процес відбору заявок одержувачів державної допомоги на отримання державної допомоги призведе до підвищення ефективності надання допомоги (наприклад, для уникнення встановлення постійних надбавок до тарифів); або

в) конкурсний процес відбору заявок одержувачів державної допомоги на отримання державної допомоги в результаті призведе до зниження розміру витрат державних чи місцевих ресурсів для реалізації проекту (уникнення зниження тарифів на електроенергію, вироблену з альтернативних (відновлюваних) джерел).

Якщо такий конкурсний процес на отримання державної допомоги відкритий для всіх виробників електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел на недискримінаційній основі, то Уповноважений орган вважатиме доведеним, що державна допомога є пропорційною і не спотворює конкуренцію.

Конкурс може бути обмежений конкретними технологіями виробництва електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел, якщо це забезпечить найбільш оптимальний та збалансований розвиток виробництва електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел, з урахуванням, зокрема, одного з таких факторів:

- потенціалу розвитку нових та інноваційних технологій;
- необхідності диверсифікації способів, технологій виробництва електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел;
- мережевих обмежень і необхідності забезпечення стабільності енергосистеми в цілому;
- витрат на інтеграцію в енергосистему;
- запобігання дисбалансу або спотворенню конкуренції на ринках сировини для біомаси.

Державна допомога може бути надана без проведення конкурсу для виробничого обладнання, що виробляє електроенергію з альтернативних (відновлюваних) джерел, потужністю менше 1 МВт, або промислових зразків і експериментальних (дослідних) зразків або їх діючих моделей, крім вітрових електростанцій, аба виробничого обладнання потужністю менше 6 МВт або в складі не більше 6 виробничих електроустановок.

Державна допомога надається новим та інноваційним технологіям виробництва енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел шляхом проведення конкурсних торгів, відкритих принаймні для однієї технології, на основі чітких, прозорих і недискримінаційних критеріїв. Така державна допомога не повинна надаватися для більш ніж 5 відсотків загального обсягу запланованих нових потужностей для виробництва електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел на рік.

Державна допомога надається у формі надбавки до ринкової ціни, за якою виробники здійснюють прямий продаж виробленої ними електроенергії на ринку.

На отримувачів державної допомоги покладаються стандартні обов'язки балансування. Отримувачі державної допомоги можуть доручити виконання обов'язків балансування іншим суб'єктам господарювання.

Операційна державна допомога на сприяння виробництву енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел на малих потужностях

Державна допомога на сприяння виробництву енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел на малих потужностях надається вітровим електростанціям з потужностями менше 3 МВт або станціям у складі менше 3 вітрових електроустановок, іншим виробникам електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел з потужностями, меншими ніж 500 кВт, а також виробникам біопалива з виробничими потужностями, меншими ніж 50 000 тонн на рік, крім виробників біопалива з харчової сировини. Для цілей розрахунку максимальних потужностей електростанцій електрогенеруючі установки, що мають спільну точку підключення до електромережі, повинні розглядатися як одна електростанція.

Державна допомога на сприяння виробництву енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел на малих потужностях може надаватися за кожну вироблену одиницю енергії в розмірі, що не може перевищувати різницю між середньозваженою собівартістю виробленої одиниці енергії на точці підключення до енергосистем (усереднена вартість) та її ринковою вартістю. Середньозважена собівартість виробленої енергії має перераховуватися щонайменше раз на рік.

Сума будь-якої інвестиційної державної допомоги, попередньо отриманої виробником енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел, підлягає вирахуванню з суми операційної державної допомоги на сприяння виробництву енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел на малих потужностях.

Державна допомога на сприяння виробництву енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел на малих потужностях надається тільки до моменту повної амортизації електрогенеруючої установки.

Державна допомога на підвищення енергоефективності, в тому числі когенерації та централізованого теплопостачання і централізованого холодопостачання

Державна допомога на підвищення енергоефективності може надаватися для впровадження заходів, які забезпечують підвищений рівень енергоефективності порівняно з існуючим, за умови, що впровадження таких заходів не вимагається чинними екологічними стандартами або екологічними стандартами, що були прийняті, але не набрали чинності.

Дозволеними витратами можуть бути лише додаткові капітальні інвестиції, необхідні для забезпечення підвищеного рівня енергоефективності.

Дозволеними витратами визнаються:

- капітальні витрати, які забезпечують підвищений рівень енергоефективності та можуть бути визначені окремо в загальному обсязі капітальних витрат як додаткові. Витрати, які безпосередньо не пов'язані з досягненням підвищеного рівня енергоефективності, не є дозволеними;
- в усіх інших випадках – витрати на інвестиції в підвищення енергоефективності у порівнянні з розміром подібних менш екологічних інвестицій, які були б реально здійснені суб'єктом господарювання за відсутності державної допомоги. Різниця між витратами на обидві інвестиції є сумою витрат, пов'язаних з підвищенням енергоефективності, що вважаються дозволеними.

Операційна державна допомога для заходів з енергозбереження (за винятком операційної допомоги високої енергоефективної теплоелектроцентралей) та енергоефективності має відповідати одночасно наступним умовам:

- при визначенні розміру операційної державної допомоги до складу дозволених витрат не можуть бути включені витрати виробництва, які були попередньо повністю або частково покриті інвестиційною державною допомогою;
- термін дії програми або індивідуальної державної допомоги не повинен перевищувати п'ять років.

Державна допомога на високоефективну когенерацію надається для капітальних інвестицій в нові когенераційні установки, або покращення енергоефективності існуючих когенераційних установок, або перетворення існуючих енергогенеруючих установок в когенераційні.

Державна допомога на високоефективну когенерацію надається, якщо нова або модернізована когенераційна установка забезпечить загальну економію первинної енергії в порівнянні з роздільним виробництвом тепла та електроенергії.

Дозволеними витратами є додаткові капітальні інвестиції на обладнання, установка якого необхідна для забезпечення високоефективної когенерації в порівнянні зі звичайними потужностями з виробництва електроенергії або теплової енергії, або додаткові капітальні інвестиції на обладнання, яке дозволить модернізувати існуючі високоефективні когенераційні установки до більш ефективного рівня.

Державна допомога на реалізацію проектів з підвищення енергоефективності будівель

Для цілей надання інвестиційної державної допомоги на реалізацію проектів з підвищення енергоефективності будівель допустимими визнаються проекти з підвищення енергоефективності, які стосуються будівель.

Дозволеними визнаються загальні витрати на проект із підвищення енергоефективності.

Державна допомога надається у формі цільового фінансування, гарантій або кредитів на користь фонду з підвищення енергоефективності або іншого фінансового посередника, який повинен передати її в повному обсязі кінцевим отримувачам державної допомоги – власникам будівель або наймачам.

Державна допомога, надана фондом з підвищення енергоефективності або іншим фінансовим посередником на реалізацію допустимих проектів із підвищення енергоефективності, може бути у формі кредитів або гарантій. Номінальний розмір кредиту або суми, на яку надається гарантія, не повинен перевищувати еквівалент 10 мільйонів євро за офіційним валютним курсом Національного банку України, встановленим на дату надання такої допомоги, на один проект на рівні кінцевих отримувачів державної допомоги. Розмір гарантії не повинен перевищувати 80 відсотків розміру базового кредиту.

Сума виплат власників будівель на користь фонду з підвищення енергоефективності або іншого фінансового посередника не повинна бути меншою за номінальний розмір кредиту.

Державна допомога на підвищення енергоефективності має передбачати залучення додаткових інвестицій приватних інвесторів на рівні принаймні 30

відсотків загального розміру фінансування, наданого на реалізацію відповідного проекту з підвищення енергоефективності. Якщо допомога надається фондом з підвищення енергоефективності, залучення приватних інвестицій може здійснюватися на рівні фонду та/або проектів із підвищення енергоефективності з метою залучення сукупного розміру інвестицій, що становить принаймні 30 відсотків загального розміру фінансування, наданого на реалізацію відповідного проекту з підвищення енергоефективності.

З метою надання державної допомоги на підвищення енергоефективності можуть залучатись фонди з підвищення енергоефективності або фінансові посередники. У такому разі необхідно забезпечити дотримання таких умов:

а) керівники фінансових посередників і фондів з підвищення енергоефективності повинні обиратися на основі відкритого, прозорого та недискримінаційного конкурсу відповідного до чинного законодавства. До керівників фінансових посередників і фондів з підвищення енергоефективності може висуватись вимога відповідності певним об'єктивно обґрунтованим критеріям, виходячи з характеру інвестицій;

б) незалежні приватні інвестори повинні обиратися на основі відкритого, прозорого та недискримінаційного конкурсу, спрямованого на забезпечення належного розподілу ризиків і прибутків, відповідного до чинного законодавства України. Для інвестицій, окрім гарантій, надається перевага непропорційному розподілу прибутків над захистом від збитків. Якщо відбір приватних інвесторів не здійснюється шляхом проведення вказаного конкурсу, справедлива норма прибутку приватних інвесторів має встановлюватися незалежним фахівцем (експертом, аудитором тощо), обраним на основі відкритого, прозорого та недискримінаційного конкурсу.

в) у разі непропорційного розподілу збитків між державними та приватними інвесторами розмір збитку, понесеного державними інвестором, обмежується 25 відсотками від загального розміру інвестицій;

г) у разі надання гарантій розмір коефіцієнту покриття гарантією обмежується 80 відсотками, а загальний розмір збитків, понесених державою, обмежується 25 відсотками базового портфеля гарантії. Лише гарантії, які покривають очікувані збитки від базового портфеля гарантії, можуть надаватися безкоштовно. Якщо гарантія також передбачає покриття непередбачуваних збитків, фінансовий посередник зобов'язаний внести за частину гарантії, яка покриває непередбачувані збитки, плату за користування гарантією, розмір якої відповідає ринковим умовам;

д) інвесторам дозволяється мати своїх представників у складі органів управління фонду з підвищення ефективності або фінансового посередника, як спостережна рада або дорадчий комітет;

е) фонд з підвищення енергоефективності або фінансовий посередник повинні створюватися на підставі чинного законодавства. Надавач державної допомоги зобов'язаний забезпечити проведення комплексної експертизи з метою вибору комерційно обґрунтованої інвестиційної стратегії для реалізації відповідного заходу допомоги на підвищення енергоефективності.

Управління діяльністю фінансових посередників, у тому числі фондів з підвищення енергоефективності, має здійснюватися на комерційній основі та забезпечувати прийняття фінансових рішень, спрямованих на отримання прибутку. Це забезпечується у випадку, коли керівники фінансового посередника або фонду з підвищення енергоефективності відповідають таким умовам:

а) зобов'язані добросовісно здійснювати професійне управління та уникати конфліктів інтересів;

б) оплата їхньої праці відповідає ринковим умовам. Ця вимога вважається дотриманою, якщо керівник обирається на основі відкритого, прозорого та недискримінаційного конкурсу, який ґрунтується на об'єктивних критеріях, пов'язаних із досвідом, знаннями, а також операційною та фінансовою спроможністю;

в) повинні отримувати заробітну плату на основі результатів їхньої роботи або нести частину інвестиційних ризиків шляхом інвестування власних ресурсів, щоб забезпечити постійний зв'язок їхніх інтересів з інтересами держави;

г) зобов'язані розробити інвестиційний план (стратегію), критерії та приблизний строк дії інвестицій у проекти з підвищення енергоефективності, щоб забезпечити їх фінансову життєздатність до настання події та очікуваний вплив на енергоефективність;

д) має існувати чітка та реалістична стратегія вилучення державних коштів, інвестованих у фонд з підвищення енергоефективності або наданих фінансовому посереднику, що дозволить ринку фінансувати проекти з підвищення енергоефективності, коли ринок буде готовий до самостійного фінансування.

Інвестиційна державна допомога на енергоефективне теплохолодопостачання

Державна допомога на енергоефективне теплохолодопостачання надається для капітальних інвестицій в системи енергоефективного централізованого теплохолодопостачання.

Для теплогенеруючих організації дозволеними витратами для установки вважаються додаткові витрати, необхідні для будівництва, розширення та переобладнання одного або кількох генеруючих блоків із метою їх експлуатації як енергоефективної системи централізованого теплохолодопостачання порівняно із традиційною установкою. Об'єкт інвестиції має бути невід'ємною частиною енергоефективної системи централізованого теплохолодопостачання.

Розмір державної допомоги для розподільчої мережі не повинен перевищувати значення різниці між дозволеними витратами та операційним прибутком. Операційний прибуток має вираховуватися із суми дозволених витрат до настання події або за допомогою механізму повернення невикористаних сум.

Державна допомога на утилізацію відходів

Державна допомога може надаватися на капітальні інвестиції в господарську діяльність з утилізації відходів, поводження з якими може бути менш екологічно безпечним, якщо державна допомога не буде надана.

Державна допомога надається на утилізацію відходів, утворених не отримувачем допомоги, а іншими особами.

Державна допомога має направлятися на капітальні інвестиції в найбільш сучасні технології утилізації відходів. Державна допомога не повинна спричиняти збільшення попиту на відходи, що підлягають утилізації, без відповідного збільшення збору таких відходів.

Дозволеними витратами є додаткові капітальні витрати, які необхідні для впровадження процесу більш ефективного утилізації відходів порівняно зі звичайним процесом утилізації, який був би застосований у випадку відсутності державної допомоги.

*Державна допомога на уловлювання та зберігання вуглекислого газу
(Carbon Capture Storage ("CCS")-ланцюг)*

Метою надання державної допомоги на уловлювання та зберігання вуглекислого газу є сприяння досягненню довгострокових цілей декарбонізації та охорони навколишнього середовища.

Державна допомога допускається у вигляді операційної та інвестиційної державної допомоги.

Державна допомога може надаватися для підтримки викопного палива органічного походження і для енергії, що виробляється з біомаси рослин (в тому числі електростанціям, які працюють на викопному паливі органічного походження і на біомасі рослин) або іншим виробничим установкам, оснащеними системами уловлювання вуглекислого газу, транспортними і складськими приміщеннями або окремими елементами CCS-ланцюга. Проте, державна допомога для підтримки CCS-проектів не включає в себе допомогу для установок, які продукують вуглекислий газ (виробничих установках і електростанціях) як такі, але можливе надання державної допомоги для оплати витрат, що обумовлюються CCS проектом.

Державна допомога обмежується додатковими витратами для уловлювання, транспортування і зберігання вуглекислого газу, що викидається. Дозволені витрати визначаються як дефіцит фінансування.

*Державна допомога у формі зниження
або звільнення від екологічних податків*

Державна допомога у формі зниження або звільнення від екологічних податків надається з метою підвищення рівня охорони навколишнього природного середовища.

Зниження ставок екологічних податків або звільнення від оподаткування екологічним податком, включаючи податкове відшкодування, повинне бути необхідним та базуватися на об'єктивних, прозорих і не дискримінаційних критеріях, розроблених надавачем державної допомоги, та суб'єкт господарювання – отримувач державної допомоги повинен використовувати державну допомогу для здійснення заходів, спрямованих на підвищення екологічного захисту. Це може бути досягнуто, зокрема шляхом надання компенсації у вигляді відшкодування податків, в результаті чого суб'єкт господарювання – одержувач державної допомоги не звільняється від

оподаткування, як такого, а отримує щорічну компенсацію замість очікуваного збільшення суми податку, що повинна бути сплачена.

Державна допомога допустима, якщо зниження ставки податку або звільнення від оподаткування сприяє підвищенню рівня охорони навколишнього природного середовища. Надавачі державної допомоги повинні мати та надати Уповноваженому органу, зокрема інформацію про:

- відповідний сектор або категорії одержувачів, які підпадають під звільнення або скорочення зниження екологічних податків;
- положення одержувачів державної допомоги в кожному секторі та інформацію, як оподаткування може сприяти охороні навколишнього природного середовища.
- звільнені сектори, що повинні бути належним чином описані, та повинні надати список найбільших одержувачів для кожного сектора (з урахуванням обороту, зокрема частки ринку і розмір податкової бази).

Державна допомога надається на строк не більше ніж 10 років, після чого надавач державної допомоги повторно переглядає необхідність надання такої державної допомоги та повідомляє Уповноваженому органу для прийняття рішення, визначені відповідно до статті 10 та/або 11 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Державна допомога може бути надана у формі ставки екологічного податку або фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку) або у комбінації цих двох форм. Перевага повернення податку полягає в тому, що одержувачам державної допомоги повертається сума податку, яка є пропорційною ціні товару чи роботи, на яку нараховується такий податок протягом відповідного податкового року або року оподаткування. Рівень повернення податку не повинен перевищувати мінімальної суми податку у відповідному році, в якому надається державна допомога.

Державна допомога є допустимою за умови, зокрема, що одержувачі державної допомоги повинні сплатити принаймні 20 відсотків національного екологічного податку.

Державна допомога у формі зниження або звільнення від екологічних податків не надається для біопалива, що підлягає обов'язковому постачанню або змішуванню.

Інвестиційна державна допомога на енергетичну інфраструктуру

Державна допомога може надаватися для будівництва або переоснащення об'єктів енергетичної інфраструктури, які знаходяться в регіонах, що потребують допомоги. На таку енергетичну інфраструктуру мають поширюватися звичайні тарифи та умови підключення до мережі.

Дозволеними витратами є капітальні інвестиції на будівництво або переоснащення об'єктів енергетичної інфраструктури.

Розмір державної допомоги не може перевищувати різницю між дозволеними витратами та операційним прибутком від інвестицій отримувача допомоги.

Державна допомога для забезпечення достатності виробничих потужностей

Державна допомога на забезпечення достатності виробництва енергії може бути надана в різних формах, наприклад, у формі інвестицій і операційної допомоги і може мати різні цілі, наприклад, спрямовані на вирішення короткотермінових проблем, викликаних відсутністю гнучкої генеруючої потужності, щоб уникнути раптових коливань змінного вітру і виробництва сонячної енергії, або може визначити мету забезпечення достатності виробництва енергії незалежно від короткострокових проблем.

Державна допомога для забезпечення достатності виробництва енергії може суперечити меті поетапної відмови від екологічно шкідливих субсидій, в тому числі для викопних видів палива. Тому необхідно, в першу чергу, розглянути альтернативні (відновлювані) шляхи досягнення забезпечення достатності виробництва енергії, які не мають негативного впливу на цілі поетапної відмови від екологічно або економічно шкідливих субсидій, таких, наприклад, як збільшення пропускної спроможності міжсистемних з'єднань.

Державна допомога не може включати в себе будь-яку винагороду за продаж електроенергії, тобто винагороду за кВт продажу.

Державна допомога повинна бути відкритою і забезпечувати стимули для існуючих і майбутніх виробників і операторів, які використовують взаємозамінні технології, що відповідають попиту.

Розрахунок загального обсягу державної допомоги повинен зводитися до отримання одержувачем державної допомоги норми прибутку, яка вважається розумною.

Державна допомога допустима при наступних факторах:

Співпраця виробників, які використовують різні технології, операторів, що пропонують заходи з еквівалентними технічними характеристиками, наприклад, управління попитом на енергію між системними лініями електропередачі, накопичення і зберігання енергії. Обмеження участі може бути виправдано тільки на підставі недостатності технічних характеристик, необхідних для вирішення проблеми недостатності виробництва енергії. Крім того, захід із забезпечення достатності виробництва енергії повинен бути відкритим для рівноваження попиту та пропозиції.

Участь операторів з держав-членів ЄС, зокрема, в регіональному контексті, тобто, де пропускна здатність може надаватися державі-члену, що реалізує мету і зобов'язання.

Участь достатнього числа виробників зі створення конкурентоспроможної ціни для потужності;

Запобігання негативному впливу на внутрішньому ринку, наприклад, через обмеження на експорт.

*Державна допомога на схеми торгівлі дозволами
(квотами) на викиди парникових газів*

Метою надання державної допомоги є скорочення викидів забруднюючих речовин, наприклад, для зниження викидів парникових газів, зокрема оксидів азоту. Суб'єкт господарювання повинен сприяти підвищенню рівня охорони навколишнього природного середовища.

Державна допомога на торгівлю дозволами (квотами) на викиди парникових газів вважається допустимою, якщо одночасно дотримані наступні умови:

- схеми торгівлі дозволами повинні бути розроблені таким чином, щоб досягти екологічних цілей, крім тих, які повинні бути досягнутими на основі вимог міжнародних зобов'язань України, що є обов'язковими для відповідних суб'єктів господарювання;
- розподіл має здійснюватися прозоро, на основі об'єктивних критеріїв, а загальна кількість торгових дозволів (квот) на викиди парникових газів або дозволів, що надаються за ціною нижче їх ринкової вартості, не повинна бути вище його очікуваної потреби, яка оцінена за умови відсутності державної допомоги на торгівлю дозволами (квотами) на викиди парникових газів;
- методологія розподілу не повинна сприяти окремим суб'єктам господарювання або певним секторам, якщо це не виправдано екологічною

логікою самої схеми або де такі правила необхідні для забезпечення послідовності екологічної політики;

- нові учасники ринку в принципі не отримують дозволу або надбавки на більш вигідних умовах, ніж існуючі суб'єкти господарювання, що працюють з першими на тих же ринках. Надання більш високих лімітів існуючим установкам порівняно з новими учасниками не повинні призводити до створення необґрунтованих бар'єрів для входу на ринок.

Державна допомога на переміщення підприємств

Метою державної допомоги на переміщення підприємств є створення індивідуальних стимулів для зниження негативних чинників для навколишнього природного середовища, шляхом переміщення підприємств, які створюють серйозні забруднення в районах, де таке забруднення матиме руйнівний ефект. Таким чином, державна допомога є допустимою, якщо переміщення відбувається з екологічних міркувань (зниження негативних наслідків для навколишнього природного середовища).

Державна допомога надається за відповідних умов:

Зміна місця розташування має бути задля захисту навколишнього природного середовища, обов'язковим є впорядкування даного процесу рішенням компетентного адміністративного або судового органу або узгодження між суб'єктом господарювання і компетентним органом державної влади;

Підприємство має відповідати найжорсткішим екологічним стандартам, чинним в регіоні, де воно знаходиться.

Для того, щоб визначити суму допустимих витрат, враховується:

- дохід від продажу або здачі в оренду покинутого виробництва або земельної ділянки;
- компенсація, що виплачується у разі примусового позбавлення права власності;
- будь-які інші переваги, пов'язані з переміщенням виробництва, передусім, переваги, що впливають з поліпшення, внаслідок переміщення, технологій;
- інвестиції, пов'язані з будь-яким розширенням потужності.

4.8. Критерії допустимості допомоги на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність

Державна допомога на підтримку наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність (далі – НДТРІД) у будь-якій формі може надаватися суб'єктам господарювання, що працюють у будь-яких галузях, окрім підприємств, що перебувають у скрутному становищі. Державна допомога на НДТРІД може надаватися для таких цілей:

1) підтримки реалізації проектів у сфері науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (далі - НДДКР), якщо державна допомога надається для покриття витрат за частиною дослідницького проекту, що належить до категорій фундаментальних і прикладних досліджень. Прикладні дослідження, у свою чергу, поділяються на промислові дослідження та експериментальні розробки;

2) забезпечення проведення техніко-економічного обґрунтування проектів у сфері НДДКР, спрямованих на подолання ринкової неефективності, пов'язаної, перш за все, із браком достовірної та повної інформації;

3) підтримки створення та оновлення дослідницьких інфраструктур;

4) підтримки інноваційної діяльності суб'єктів середнього та малого підприємництва. Державна допомога для МСП може надаватися для отримання, підтвердження та захисту патентів та інших нематеріальних активів, на відкомандирування висококваліфікованого персоналу та консультаційні послуги та послуги з підтримки у сфері інновацій. З метою заохочення великих підприємств співпрацювати з МСП у сфері технологічних та організаційних інновацій державна допомога також може надаватися для відшкодування витрат великих підприємств і МСП, пов'язаних зі здійсненням такої діяльності;

5) підтримка розвитку інноваційних кластерів у формі підтримки інвестицій у відкриті інфраструктури та інфраструктури спільного користування, що використовуються інноваційними кластерами, протягом щонайбільше десяти років, діяльності кластерів, спрямованої на зміцнення співпраці, налагодження зв'язків та навчання персоналу.

При цьому має обиратися така форма державної допомоги, яка найменшою мірою спотворює конкуренцію.

Дослідна організація та дослідницькі інфраструктури також можуть отримувати державну допомогу, якщо їх державне фінансування задовольняє

всі умови надання державної допомоги, визначені Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Якщо одна й та сама особа здійснює діяльність як економічного, так і неекономічного характеру, державне фінансування неекономічної діяльності не вважається державною допомогою, якщо обидва види діяльності та витрати, фінансування і прибутки за ними можливо чітко розмежувати для ефективного уникнення перехресного субсидування економічної діяльності.

Якщо дослідні організації або дослідницькі інфраструктури використовуються для здійснення економічної діяльності (зокрема, здача в оренду обладнання або лабораторій суб'єктам господарювання, надання послуг суб'єктам господарювання або проведення досліджень за договором), державне фінансування такої економічної діяльності загалом вважається державною допомогою.

Однак дослідні організації або дослідницькі інфраструктури не можуть вважатися отримувачами державної допомоги, якщо вони діють в якості посередників для передачі кінцевим отримувачам загальної суми державного фінансування та будь-яких вигод, набутих завдяки отриманню такого фінансування.

Якщо дослідні організації або дослідницькі інфраструктури використовуються для проведення досліджень на підставі договору або для надання послуг, пов'язаних із проведенням досліджень, суб'єкту господарювання, який, як правило, визначає умови відповідного договору, набуває право власності на результати дослідницької діяльності та несе ризик невдачі, державна допомога не надається у разі виплати таким дослідним організаціям або дослідницьким інфраструктурам винагороди за їхні послуги.

Якщо проекти співпраці реалізуються спільно суб'єктами господарювання і дослідними організаціями або дослідницькими інфраструктурами, то суб'єкти господарювання, що беруть участь у таких проектах, не вважаються отримувачами будь-якої непрямой державної допомоги внаслідок сприятливих умов для такої співпраці у випадку наявності однієї з перерахованих нижче умов:

1) усі витрати за проектом оплачуються суб'єктами господарювання, що беруть у ньому участь;

2) результати співпраці, які не призводять до виникнення прав інтелектуальної власності (далі – ПІВ), можуть бути широко оприлюднені, а дослідні організації або дослідницькі інфраструктури отримують у повному

обсязі будь-які ПІВ, які виникають у зв'язку зі здійсненням ними своєї діяльності;

3) будь-які ПІВ, які виникають в результаті реалізації проекту, а також пов'язані права доступу надаються різним партнерам у рамках цього проекту співпраці відповідно до їхніх робочих завдань, внесків та відповідних інтересів;

4) дослідні організації або дослідницькі інфраструктури отримують компенсацію у розмірі ринкової вартості ПІВ, що виникають в результаті здійснення ними своєї діяльності і надаються суб'єктам господарювання-учасникам відповідного проекту співпраці або іншим суб'єктам господарювання, яким такі учасники надають права доступу. Абсолютна сума будь-якого внеску — фінансового або іншого — суб'єктів господарювання-учасників проекту співпраці на покриття витрат, пов'язаних із діяльністю дослідних організацій або дослідницьких інфраструктур, в результаті якої виникають відповідні ПІВ, може вираховуватись із суми такої компенсації.

Суб'єкти господарювання вважаються непрямими отримувачами державної допомоги, якщо не виконується хоча б одна з викладених вище вимог у випадку проведення досліджень за договором або надання послуг із проведення досліджень дослідною організацією або дослідницькою інфраструктурою чи у випадку співпраці з дослідною організацією або дослідницькою інфраструктурою.

Дозволені витрати, які можуть відшкодуватись за рахунок надання державної допомоги, визначаються окремо для кожного виду діяльності, яка може охоплюватися державною допомогою, та включають:

Дозволені витрати за проектами у сфері НДДКР — в обсязі та за період, у якому вони використовуються для реалізації проекту:

1) витрати на персонал: дослідників, технічних спеціалістів та інший допоміжний персонал, зайнятий у певному проекті;

2) вартість інструментів і обладнання в обсязі та протягом строку, коли вони використовуються для реалізації проекту. Якщо такі інструменти та обладнання не використовуються в рамках проекту протягом повного строку їх експлуатації, дозволеними вважаються лише амортизаційні витрати, які відповідають строку реалізації проекту, визначені на основі загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку;

3) витрати на будівлі та землю в обсязі та протягом строку, коли вони використовуються для реалізації проекту. Для будівель дозволеними вважаються лише амортизаційні витрати, які відповідають строку реалізації

проекту, визначені на основі загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку. Для землі дозволеними вважаються витрати на комерційну передачу або фактичні капітальні витрати;

4) витрати на дослідження за договором, знання та патенти, придбані або отримані із зовнішніх джерел на комерційній основі, а також вартість консультаційних або еквівалентних послуг, використаних виключно з метою реалізації проекту;

5) додаткові накладні витрати;

6) інші операційні витрати, у тому числі витрати на матеріали, товари та інші подібні витрати.

Дозволеними витратами на техніко-економічний аналіз вважаються витрати на його проведення.

Дозволеними витратами на створення та оновлення дослідницьких інфраструктур вважаються інвестиційні витрати на нематеріальні та матеріальні активи.

Дозволеними витратами на інновації для МСП можуть бути:

1) витрати на отримання, підтвердження та захист патентів та інших нематеріальних активів;

2) витрати на відкомандирування висококваліфікованого персоналу дослідно-просвітницької організації або великого підприємства, що здійснює діяльність і сфері НДТРІД, для працевлаштування на нових посадах без заміни іншого персоналу;

3) витрати на консультаційні послуги та послуги з підтримки у сфері інновацій.

Дозволеними витратами на технологічні на організаційні інновації вважаються: витрати на персонал; витрати на інструменти, обладнання, будівлі та землю в обсязі та протягом строку, коли вони використовуються для реалізації проекту; витрати на дослідження за договором, знання та патенти, придбані або отримані із зовнішніх джерел на комерційній основі; додаткові накладні та інші операційні витрати, у тому числі витрати на матеріали, товари та подібні продукти, зазнані безпосередньо під час реалізації проекту.

Дозволеними витратами на інноваційні кластери можуть бути:

1) для цілей надання інвестиційної державної допомоги: витрати на здійснення інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи;

2) для цілей надання операційної допомоги: витрати на персонал і адміністративні витрати (у тому числі накладні витрати), пов'язані з формуванням кластера з метою полегшення співпраці, обміну інформацією та

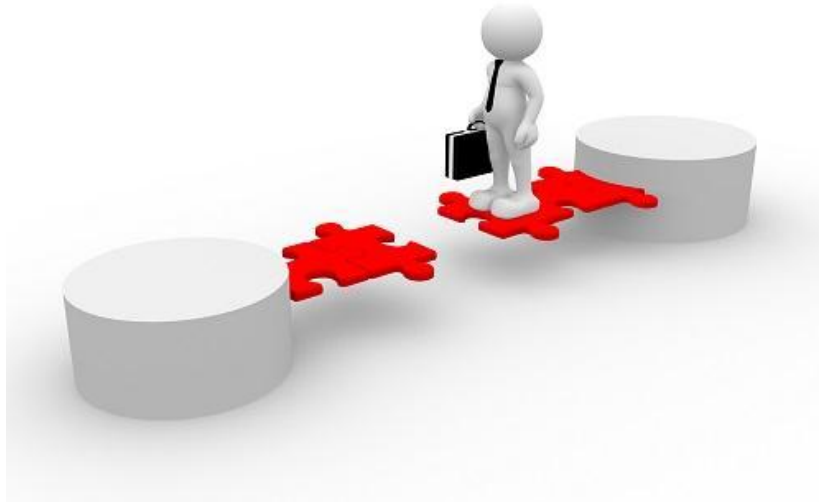
надання або спрямування спеціалізованих і налаштованих послуг із підтримки бізнесу; просуванням кластера на ринку з метою залучення нових підприємств або організацій та підвищення прозорості; управлінням потужностями кластера; організацією навчальних програм, семінарів і конференцій з метою сприяння обміну знаннями, розширенню зв'язків і транснаціональній співпраці.

Що стосується критеріїв допомоги на підтримку окремих галузей економіки, то відповідно до прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», Кабінет Міністрів України повинен протягом трьох місяців з моменту вступу в силу Закону прийняти відповідну постанову.

Вид державної допомоги	Суб'єкти малого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти великого підприємництва
Фундаментальні дослідження	100 %	100%	100%
Промислові дослідження:	70%	60%	50%
- у разі ефективної співпраці між підприємствами (для великих підприємств: співпраці транснаціонального характеру або принаймні з одним МСП) або між підприємством і дослідною організацією; або - у разі широкого розповсюдження результатів	80%	75%	65%
Експериментальні розробки:	45%	35%	25%
- у разі ефективної співпраці між підприємствами (для великих підприємств: співпраці транснаціонального характеру або принаймні з одним МСП) або між підприємством і дослідною організацією; або - у разі широкого розповсюдження результатів	60%	50%	40%
Допомога на техніко-економічний аналіз	70%	60%	50%
Допомога на будівництво, модернізацію інфраструктури, операційна державна допомога	50%	50%	50%
Допомога на інновації для МСП	50%	50%	
Допомога на технологічні та організаційні інновації	50%	50%	15%
Допомога для інноваційних кластерів:			
Інвестиційна державна допомога	65%	65%	65%
Операційна державна допомога	50%	50%	50%

Таблиця 16. Норми інтенсивності державної допомоги на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність

РОЗДІЛ V. ПРОЦЕДУРНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ РЕСУРСІВ

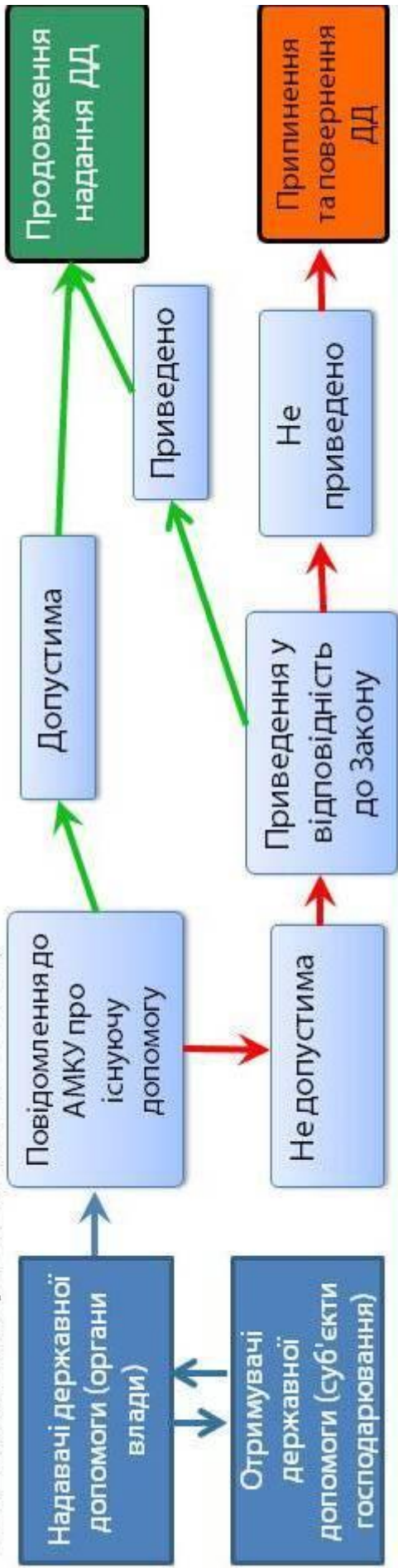

Процедурні засади надання державної допомоги, права і обов'язки надавачів, отримувачів державної допомоги, інших заінтересованих осіб та їх правовий статус визначені Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», постановою Кабінету Міністрів України від 04.07.2017 року №468 «Про затвердження Порядку повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції», розпорядженням Антимонопольного комітету України від 28.12.2015 року №43-рп «Деякі питання реалізації Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», розпорядженням Антимонопольного комітету України 04.03.2016 року №2-рп «Порядок подання та оформлення повідомлень про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги», розпорядженням Антимонопольного комітету України від 12.04.2016 року №8-рп «Про затвердження Порядку розгляду справ про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Аналіз перелічених нормативних актів вказує на те, що існує різниця в процедурі повідомлення про чинну та нову державну допомогу.

Загальна схема розгляду повідомлень про чинну та нову державну допомогу наведена на рисунку 12.

Для чинної державної допомоги:

Для нової державної допомоги:

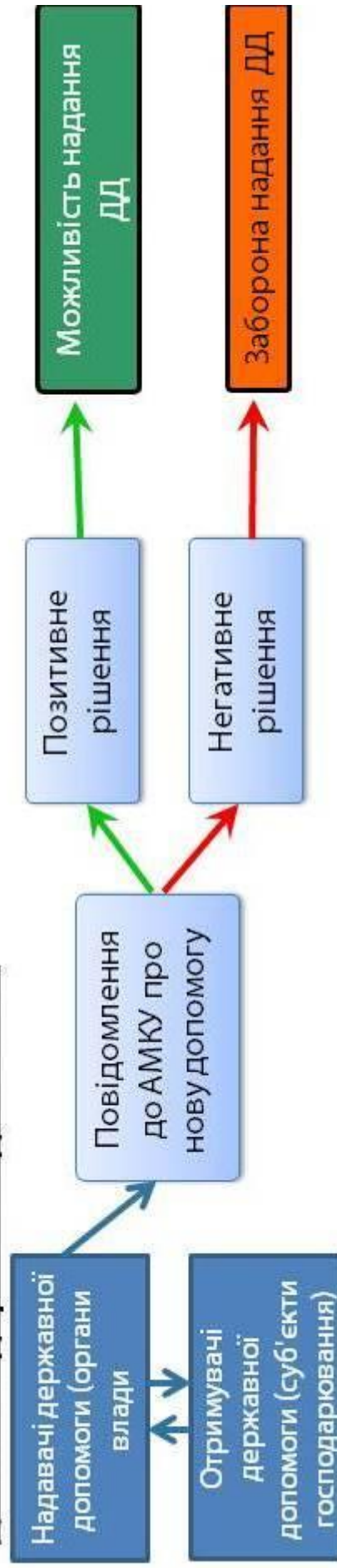

Рисунок 12. Схема розгляду повідомлення про чинну та нову державну допомогу суб'єктам господарювання

5.1. Порядок подання та розгляду повідомлення про чинну державну допомогу

Спочатку розглянемо процедурні моменти, які стосуються чинної державної допомоги.

Чинна державна допомога – програма державної допомоги чи індивідуальна державна допомога, яка існувала на день набрання чинності цим Законом або щодо якої Уповноважений орган прийняв рішення про допустимість такої допомоги для конкуренції та строк дії якої ще не завершився (стаття 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»).

Як було зазначено раніше, усі надавачі державної допомоги, в тому числі органи місцевого самоврядування, протягом одного року з дня набрання чинності Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», тобто до 02.08.2018 року, зобов'язані подати Уповноваженому органу повідомлення про програми підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, які існували на день набрання чинності Законом. Подання повідомлення, його розгляд та розгляд справи про державну допомогу здійснюються у порядку, визначеному для нової державної допомоги.

Окрім того, надавачі державної допомоги щороку, до 01 квітня наступного року, зобов'язані подавати Уповноваженому органу інформацію про чинну державну допомогу, а саме: інформацію про державну допомогу, щодо якої Уповноважений орган прийняв рішення про допустимість такої допомоги для конкуренції та строк якої ще не завершився.

Механізм подання надавачами державної допомоги Антимонопольному комітету України інформації про чинну державну допомогу суб'єктам господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, у тому числі з обмеженим доступом, необхідної для прийняття рішень, передбачених Законом, форми й вимоги щодо подання такої інформації передбачені розпорядженням Антимонопольного комітету України 28.12.2015 року №43-рп Деякі питання реалізації Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», а саме «Порядок, форми та вимоги щодо подання

Антимонопольному комітету України інформації про чинну державну допомогу суб'єктам господарювання».

Таким чином, інформація про чинну державну допомогу надається надавачами державної допомоги Уповноваженому органу:

- щодо програм державної допомоги чи індивідуальної державної допомоги, яка існувала на день набрання чинності Законом;
- щодо державної допомоги, стосовно якої Уповноважений орган прийняв рішення про допустимість такої допомоги для конкуренції та строк дії якої ще не завершився.

Інформація про чинну державну допомогу повинна містити відомості про мету, форми, джерела, отримувачів та їхні частки в загальному обсязі наданої протягом минулого фінансового року державної допомоги в межах відповідної програми або інформацію про те, що протягом звітного року державна допомога не надавалася, з наданням належним чином оформлених підтвердних документів у письмовій та електронній формах.

При цьому при підготовці надавачами інформації про державну допомогу органи місцевого самоврядування можуть звертатися до Уповноваженого органу за консультаціями щодо коректного тлумачення вимог та правильності заповнення форм надання інформації про державну допомогу (детальна інформація про порядок отримання консультацій знаходиться на сайті Антимонопольного комітету України: <http://www.amc.gov.ua/>).

Форма для подання повідомлень про чинну державну допомогу передбачена Додатком 1 до Порядку, форм та вимог щодо подання Антимонопольному комітету України інформації про чинну державну допомогу суб'єктам господарювання та наведена нижче.

Ця форма заповнюється окремо для кожної чинної програми державної допомоги та кожного індивідуального заходу допомоги в рамках програми (програм) державної допомоги, а також для кожного окремого заходу індивідуальної допомоги поза програмами державної допомоги.

Якщо державна допомога, передбачена актом законодавства з певною метою підтримки суб'єктів господарювання (господарської діяльності), у рамках єдиної програми реалізується через різні види допомоги, ця форма заповнюється на кожен з видів допомоги.

Форма

для надання інформації про державну допомогу, надану у 20__ році

1. Інформація про надавача державної допомоги

Найменування надавача державної допомоги: _____

Місцезнаходження: _____

Телефон: _____

Факс: _____

Електронна адреса: _____

Код ЄДРПОУ: _____

Особа, відповідальна за підготовку звіту (посада, прізвище, ім'я, по батькові):

2. Назва програми державної допомоги/індивідуальної допомоги:

(назва програми має містити стислий опис мети програми. Назва індивідуальної державної допомоги включає також ім'я відповідного отримувача)

3. Правові підстави для надання державної допомоги:

(азначити відповідні законодавчі та інші нормативно-правові акти, рішення уповноваженого державного органу, на основі яких реалізується відповідна програма державної допомоги, чи захід індивідуальної допомоги поза програмою, реквізити законодавчого чи іншого нормативно-правового акта (рішення), дату набрання чинності програмою відповідно до правової підстави її надання та передбачений строк дії програми державної допомоги. Необхідно зазначити всі доповнення та зміни до нормативно-правових актів (рішень), що стосуються реалізації програми державної допомоги або індивідуальної допомоги)

4. Рішення Уповноваженого органу щодо державної допомоги:

(реквізити та дата відповідного рішення Уповноваженого органу щодо заходу державної допомоги, інформація про звільнення такого заходу від обов'язку повідомлення Уповноваженого органу. Будь-які інші попередні рішення Уповноваженого органу, пов'язані із зазначеною програмою (заходом державної допомоги))

5. Категорія державної допомоги:

(категорія допомоги згідно з частиною другою статті 6 Закону (відповідний захід є допустимою допомогою згідно із Законом або допомогою, надавачі якої звільняються від повідомлення Уповноваженого органу про нову допомогу, або допомога належить до категорії незначної допомоги, визначеної пунктом 9 частини першої статті 1 Закону))

6. Дата припинення чинності допомоги (закінчення дії програми):

(цей пункт стосується тільки заходів державної допомоги, строк дії якої закінчується протягом звітного періоду. Необхідно зазначити дату, коли надання допомоги за відповідною програмою було припинене)

7. Мета допомоги:

основна мета:_____

(основна мета – формулювання цілі державної підтримки у відповідному законодавчому та/або іншому нормативно-правовому акті (рішенні), що є правовою основою для відповідно заходу допомоги. У разі якщо державна допомога надається для цілей регіонального розвитку, ця мета завжди вважається пріоритетною (основною))

додаткові цілі:_____

(додаткові цілі: якщо, наприклад, основною метою програми допомоги, заявленої в законодавчому акті та/або іншому нормативно-правовому акті (рішенні), є підтримка інноваційного розвитку та науково-дослідницької діяльності, додатковою метою може бути також підтримка малого та середнього підприємництва (якщо відповідна програма доступна виключно для малих і середніх підприємств) або навпаки)

8. Регіон:_____

(зазначити територію (регіон, групу областей), де реалізується зазначена програма державної допомоги, якщо вона призначена виключно для певних регіонів)

9. Джерела фінансування допомоги:_____

(зазначити джерела фінансування заходу державної допомоги (можливе співфінансування з бюджетів різних рівнів чи з різних фондів) та пропорцію співфінансування (у разі наявності))

10. Форма державної допомоги:_____

(зазначити форму відповідної допомоги згідно зі статтею 4 Закону (гранти, податкові пільги/звільнення від податків/відстрочення сплати податків, пільгові кредити, державні гарантії тощо)

Детальна інформація щодо форми державної допомоги:_____

(зазначити форму, в якій надавалася та була доступна для отримувача допомога. Наприклад, у випадку пільгових кредитів також потрібно зазначити забезпечення, яке має надати отримувач. Якщо державна допомога надавалась у формі податкової пільги, необхідно пояснити, яким саме способом реалізовувалася пільга відповідно до Податкового кодексу України. Якщо допомога реалізовувалася у формі державних гарантій за кредитами суб'єкта господарювання або через надання інших фінансових гарантій, необхідно зазначити рівень ставки за надані гарантії та відповідне забезпечення, що вимагається для отримання кредиту)

11. Вид державної допомоги:_____

(зазначити, чи є відповідний захід програмою державної допомоги, чи індивідуальною допомогою в рамках програми, чи індивідуальною допомогою поза межами програми державної допомоги)

12. Умови надання допомоги:_____

(зазначити спеціальні умови – критерії визначення отримувачів, доступні для них обсяги

допомоги тощо, додаткові критерії для визначення отримувачів допомоги, якщо програма не встановлює конкретних розмірів фінансування суб'єктів господарювання, а приймаються додаткові акти, рішення)

13. Отримувачі державної допомоги та розмір допомоги, наданої у звітний період:

№	Суб'єкт господарювання (номер облікової картки платника податків, підпорядкованість, організаційно-правова форма)	Код ЄДРПОУ	Місцезнаходження/місце проживання суб'єкта господарювання, телефон, телефакс, електронна пошта	Код КВЕД	Розмір допомоги		Частка
					Джерело 1	Джерело 2	
1	2	3	4	5	6	7	8

Частки отримувачів зазначаються у загальному обсязі наданої протягом минулого фінансового року державної допомоги в межах відповідної програми або інформація про те, що протягом звітного року державна допомога не надавалася.

14. Інформація про метод визначення розміру державної допомоги:

(зазначити дані, використані для розрахунків розміру державної допомоги, наприклад довідкові ціни, посилання на офіційні процентні ставки за банківськими кредитами, на офіційні розміри премії за надання державної гарантії, на рівень штрафів у разі порушення податкового законодавства тощо. Також зазначити відповідні формули, використані для розрахунку суми допомоги для кожної із форм допомоги, що була отримана на певну дату)

15. Примітки:

(будь-яка інша довідкова інформація та коментарі щодо державної допомоги)

16. Конфіденційність:

(якщо інформація містить конфіденційні дані, зазначаються ті її частини, до яких не повинні мати доступ треті особи)

Керівник

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(дата)

Головний бухгалтер

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(дата)

М.П.

Частина третя статті 9 Закону передбачає, що не подаються повідомлення щодо:

1) категорій державної допомоги, надавачі якої звільнені від обов'язку повідомлення на підставі статті 7 Закону;

2) незначної державної допомоги, якщо вона не стосується безпосередньо підтримки експортних операцій або переважного використання продукції вітчизняного виробництва порівняно з імпортованою продукцією;

3) внесення до чинних програм державної допомоги змін, що передбачають збільшення фінансування менш як на 20 відсотків бюджету відповідної програми.

Незначна державна допомога - державна допомога одному суб'єкту господарювання, сукупний розмір якої незалежно від її форми та джерел не перевищує за будь-який трирічний період суму, еквівалентну 200 тисячам євро, визначену за офіційним валютним курсом, встановленим Національним банком України, що діяв на останній день фінансового року (стаття 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»).

У статті 7 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» передбачається, що Уповноважений орган може встановлювати звільнення від обов'язку повідомлення про нову державну допомогу окремих груп надавачів категорій державної допомоги, визначених частиною другою статті 6 цього Закону (що надається для цілей, передбачених: допомога для забезпечення розвитку регіонів, підтримка середнього та малого підприємництва, допомога на професійну підготовку працівників, допомога на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць, допомога на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання, допомога на захист навколишнього природного середовища, допомога на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність, допомога на підтримку окремих галузей економіки). Не допускається звільнення від обов'язку повідомлення надавачів державної допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання, а також на підтримку окремих галузей економіки.

Додатком 2 до Порядку, форм та вимог щодо подання Антимонопольному комітету України передбачена форма для надання інформації про державну допомогу, надавач якої звільнений від обов'язку повідомлення Уповноваженого органу.

Ця форма заповнюється окремо для кожної чинної програми державної допомоги та кожного індивідуального заходу допомоги в рамках програми (програм) державної допомоги, а також для кожного окремого заходу індивідуальної допомоги поза програмами державної допомоги.

Якщо державна допомога, передбачена актом законодавства з певною метою підтримки суб'єктів господарювання (господарської діяльності), у рамках єдиної програми реалізується через різні види допомоги, ця форма заповнюється на кожен з видів допомоги.

Додатком 3 окремо затверджено форму для надання інформації про незначну державну допомогу.

Ця форма заповнюється окремо для кожної програми державної допомоги, окремо для кожного заходу індивідуальної допомоги в рамках програми допомоги, окремо для індивідуальної допомоги, наданої поза рамками програми допомоги.

Ця форма стосується будь-якого заходу незначної допомоги, визначеної Законом.

Якщо незначна державна допомога реалізується за кількома програмами, передбаченими одним актом законодавства, необхідно окремо заповнити форму для допомоги за кожною з програм. Якщо нормативно-правовий акт, на підставі якого надається незначна допомога, передбачає різні форми її надання, ця форма заповнюється окремо для кожного з таких видів допомоги.

Форма

для надання інформації про державну допомогу, надану у 20__ році,
надавач якої звільнений від обов'язку повідомлення Уповноваженого
органу

1. Інформація про надавача державної допомоги

Найменування надавача державної допомоги: _____

Місцезнаходження: _____

Телефон: _____

Факс: _____

Електронна адреса: _____

Код ЄДРПОУ: _____

Особа, відповідальна за підготовку звіту (посада, прізвище, ім'я, по батькові):

2. Назва програми державної допомоги/індивідуальної допомоги:

(назва програми має містити стислий опис мети програми. Назва індивідуальної державної допомоги включає також ім'я відповідного отримувача)

3. Правові підстави для надання державної допомоги:

(зазначити відповідні законодавчі та/або інші нормативно-правові акти, рішення уповноваженого державного органу, на основі яких реалізується відповідна програма державної допомоги чи захід індивідуальної допомоги поза програмою, реквізити нормативно-правового акта, дату набрання чинності програмою відповідно до правової підстави її надання та передбачений строк дії програми державної допомоги. Необхідно зазначити всі доповнення та зміни до нормативно-правових актів, що стосуються реалізації програми державної допомоги або індивідуальної допомоги)

4. Правова норма, яка звільняє надавача від обов'язку повідомлення про державну допомогу: _____**5. Форма державної допомоги:** _____

(зазначити форму допомоги відповідно до статті 4 Закону (гранти, податкові пільги, відстрочення сплати податків, кредити на пільгових умовах, гарантії тощо)

6. Джерела фінансування допомоги: _____

(зазначити джерела фінансування заходу державної допомоги (можливе співфінансування з бюджетів різних рівнів чи з різних фондів) та пропорцію співфінансування (у разі наявності))

7. Вид державної допомоги: _____

(зазначити, чи є відповідний захід програмою державної допомоги, чи індивідуальною допомогою в рамках програми, чи індивідуальною допомогою поза межами програми державної допомоги)

8. Умови надання допомоги: _____

(зазначити спеціальні умови – критерії визначення отримувачів, доступні для них обсяги допомоги тощо, додаткові критерії для визначення отримувачів допомоги, якщо програма не зазначає конкретних розмірів фінансування суб'єктів господарювання, а приймаються додаткові акти, рішення)

9. Розмір державної допомоги: _____

(надається окремо для кожної форми допомоги в рамках програми, наприклад, субсидії, пільгові кредити тощо. Якщо допомога надається у формі податкових пільг (податкових кредитів, зниження ставки податку), зазначити річний обсяг. Якщо у надавача немає точних даних, надаються власні розрахункові значення. Сума допомоги за звітний рік вказується окремо для кожного виду допомоги, яка передбачена програмою (наприклад, окремо за субсидіями, за пільговими кредитними ставками, за гарантіями тощо), а саме:

- 1) обсяг недоотриманих, відстрочених податкових або розстрочених податків, зборів, інших обов'язкових платежів, а також обсяг фактично сплачених коштів за податковими зобов'язаннями отримувачів допомоги;
- 2) розподіл недоотриманих надходжень за регіонами (у разі потреби);
- 3) обсяг виданих державних гарантій. Необхідно зазначити кількість виданих державних гарантій, якщо програма допомоги реалізується у формі надання гарантій. Обсяг отриманих за гарантіями премій (окремо зазначаються обсяги, які надавалися як нова допомога та як продовжена допомога);
- 4) загальний розрахунковий обсяг інвестицій на підтримку нових проектів;
- 5) кількість нових робочих місць для осіб з обмеженими фізичними можливостями, для інших категорій незахищених осіб тощо. Державна допомога на підтримку зайнятості з розбивкою за категоріями працівників;
- б) розбивка обсягів допомоги на галузеву підтримку (зокрема й за податковими пільгами, зазначеними в підпункті 1) цього пункту) за галузями (якщо допомога надається в кількох галузях, необхідно зазначити обсяг допомоги для кожного).

10. Додаткова інформація та пояснення: _____

(зазначається додаткова інформація та/або пояснення щодо відповідних програм та заходів індивідуальної державної допомоги, щодо виконання рішень Уповноваженого органу, якими передбачені окремі умови надання державної допомоги, реалізації програми державної допомоги (у разі наявності таких рішень))

11. Конфіденційність: _____

(якщо інформація містить конфіденційні дані, зазначаються ті її частини, до яких не повинні мати доступ треті особи)

Керівник

_____ (прізвище, ініціали)

_____ (підпис)

_____ (дата)

Головний бухгалтер

_____ (прізвище, ініціали)

_____ (підпис)

_____ (дата)

М.П.

Форма
для надання інформації про незначну державну допомогу,
надану у 20__ році

1. Інформація про надавача державної допомоги

Найменування надавача державної допомоги: _____

Місцезнаходження: _____

Телефон: _____

Факс: _____

Електронна адреса: _____

Код ЄДРПОУ: _____

Особа, відповідальна за підготовку звіту (посада, прізвище, ім'я, по батькові):

2. Назва програми державної допомоги/індивідуальної допомоги:

(назва програми має містити стислий опис мети програми. Назва індивідуальної державної допомоги включає також ім'я відповідного отримувача)

3. Правові підстави для надання державної допомоги: _____

(зазначити відповідні законодавчі та/або інші нормативно-правові акти, рішення уповноваженого державного органу, на основі яких реалізується відповідна програма державної допомоги чи захід індивідуальної допомоги поза програмою, реквізити нормативно-правового акта чи рішення, дату набрання чинності програмою відповідно до правової підстави її надання та передбачений строк дії програми державної допомоги. Необхідно зазначити всі доповнення та зміни до нормативно-правових актів (рішень), що стосуються реалізації програми державної допомоги або індивідуальної допомоги)

4. Дата припинення допомоги _____

(цей пункт стосується тільки заходів допомоги, які вже завершилися. Зазначається дата припинення дії правової підстави для надання державної допомоги або припинення надання державної допомоги)

5. Форма державної допомоги: _____

(зазначити форму відповідної допомоги згідно зі статтею 4 Закону (гранти, податкові пільги/звільнення від податків/відстрочення сплати податків, пільгові кредити, державні гарантії тощо))

Детальна інформація щодо форми незначної державної допомоги: _____

(зазначити форму, в якій надавалася та була доступною для отримувача незначна допомога. Наприклад, у випадку пільгових кредитів також потрібно зазначити забезпечення, яке має надати отримувач. Якщо допомога надавалася у формі податкової пільги, треба пояснити, яким саме способом реалізовувалася пільга відповідно до Податкового кодексу України. Якщо допомога реалізовувалася у формі державних гарантій за кредитами суб'єкта господарювання або через надання інших фінансових гарантій, необхідно зазначити рівень

ставки за надані гарантії та відповідне забезпечення, що вимагається для отримання кредиту, відповідні ставки премії за надані гарантії)

6. Цілі допомоги: _____

(зазначити формулювання цілі державної підтримки у відповідному законодавчому та/або іншому нормативно-правовому акті (рішенні), що є правовою підставою для відповідного заходу надання державної допомоги)

7. Джерела фінансування допомоги: _____

(зазначити джерела фінансування заходу державної допомоги (можливе співфінансування з бюджетів різних рівнів чи з різних фондів) та пропорцію співфінансування (у разі наявності))

8. Вид державної допомоги: _____

(зазначити, чи є відповідний захід програмою державної допомоги, чи індивідуальною допомогою в рамках програми, чи індивідуальною допомогою поза межами програми державної допомоги)

9. Умови надання допомоги: _____

(зазначити спеціальні умови – критерії визначення отримувачів, доступні для них обсяги допомоги тощо, додаткові критерії для визначення отримувачів допомоги, якщо програма не встановлює конкретних розмірів фінансування суб'єктів господарювання, а приймаються додаткові акти, рішення)

10. Отримувачі та розмір незначної державної допомоги:

№	Суб'єкт господарювання (номер облікової картки платника податків, підпорядкованість, організаційно-правова форма)	Код ЄДРПОУ	Місцезнаходження/місце проживання суб'єкта господарювання, телефон, телефакс, електронна пошта	Код КВЕД	Розмір незначної допомоги					
					Звітний рік Т		Рік Т-1		Рік Т-2	
					Джерело 1	Джерело 2	Джерело 1	Джерело 2	Джерело 1	Джерело 2
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

11. Інформація про метод визначення розміру незначної державної допомоги: _____

(зазначити дані, використані для розрахунків розміру незначної допомоги, наприклад довідкові ціни, посилання на офіційні процентні ставки за банківськими кредитами, на офіційні розміри плати за надання державної гарантії, на рівень штрафів у разі порушення податкового законодавства тощо. Також зазначаються відповідні формули, використані для розрахунку суми незначної допомоги, за кожною із форм отриманої допомоги)

12. Примітки: _____

(будь-яка інша довідкова інформація та коментарі щодо незначної державної допомоги)

13. Конфіденційність: _____

(якщо інформація містить конфіденційні дані, зазначаються ті її частини, до яких не повинні мати доступ треті особи)

Керівник

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(дата)

Головний бухгалтер

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(дата)

М.П.

Інформація Уповноваженому органу надається надавачем державної допомоги нарочним під розписку, надсилається поштою (поштовим відправленням з рекомендованим повідомленням про вручення) або засобами електронного зв'язку в електронній формі на електронну адресу для листування, зазначену на офіційному веб-сайті Уповноваженого органу, з дотриманням вимог Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис».

Датою подання інформації вважається день фактичної її передачі Уповноваженому органу, у разі надсилання поштою – дата одержання, зазначена на відбитку календарного штемпеля відділення поштового зв'язку, що обслуговує Уповноважений орган, або в повідомленні про вручення, а в разі надсилання інформації засобами електронного зв'язку – дата й час надходження відповідної інформації на електронну адресу Уповноваженого органу, зазначену на його офіційному веб-сайті для листування.

У разі недотримання вимог щодо подання інформації така інформація вважається поданою несвоєчасно.

Інформація, яка надається Уповноваженому органу в паперовій формі, повинна бути наскрізно пронумерована, прошита та містити напис «Усього пронумеровано, прошито, скріплено печаткою та підписом __ аркушів», підписана керівником та головним бухгалтером надавача державної допомоги із зазначенням їх прізвищ, ініціалів та засвідчена печаткою надавача державної допомоги (за наявності).

Інформація, відображена в паперовій формі, має відповідати інформації, наданій в електронній формі. Ідентичність даних у паперовій та електронній формах підтверджується підписами керівника й головного бухгалтера надавача та засвідчується печаткою надавача державної допомоги (за наявності).

Інформація з обмеженим доступом подається надавачем державної допомоги окремо в опечатаному конверті, а на кожній сторінці зазначається

«Інформація з обмеженим доступом», при цьому вказується вид інформації з обмеженим доступом та надається пояснення, чому цю інформацію не потрібно розголошувати або публікувати, чи дозвіл власника такої інформації (отримувача державної допомоги або іншої уповноваженої на це особи) на її використання в межах повноважень, визначених законодавством, та для цілей надання державної допомоги. Інформація, що становить комерційну чи іншу передбачену законом таємницю, має бути відокремлена від конфіденційної інформації.

У випадках, коли інформація про державну допомогу є неповною або має розбіжності порівняно з інформацією, наданою за попередні роки, або виявлені арифметичні чи статистичні помилки, Уповноважений орган може вимагати від надавача, його посадових осіб виправити помилки або надати додаткову інформацію, необхідні роз'яснення у встановлений Уповноваженим органом строк, який не може перевищувати 30 днів.

У разі необхідності виправлення помилок, доповнення інформації Уповноважений орган може звернутися також із запитом до відповідних отримувачів державної допомоги й запропонувати їм надати необхідну інформацію протягом строку, який не може перевищувати 60 днів. У такому випадку копія запиту, направленного Уповноваженим органом отримувачу допомоги, направляється також відповідному надавачу державної допомоги.

За правильність, повноту й достовірність інформації, яка надається Уповноваженому органу, відповідають надавачі державної допомоги.

Якщо надавач державної допомоги не подав Уповноваженому органу інформацію про чинну державну допомогу в установлений Законом строк, Уповноважений орган надсилає йому письмову вимогу щодо подання протягом 30 днів такої інформації та підтвердних документів про надання державної допомоги.

У разі якщо за результатами розгляду повідомлення про чинну державну допомогу або за результатами моніторингу державної допомоги Уповноважений орган отримає підтвердження того, що чинна державна допомога не є або не може більше вважатися допустимою для конкуренції, він надсилає надавачеві державної допомоги рекомендації для вжиття ним відповідних заходів, передбачених частиною другою статті 15 Закону. Зокрема:

- 1) внесення змін до програми державної допомоги;
- 2) запровадження додаткової процедури виконання програми державної допомоги;

3) припинення виконання програми державної допомоги.

Якщо надавач державної допомоги у встановлені строки не надав Уповноваженому органу інформації на вимоги або на запит, подане повідомлення про чинну державну допомогу не розглядається, а Уповноважений орган розпочинає розгляд справи про державну допомогу.

Якщо надавач державної допомоги не виконав у встановлений строк рекомендації, Уповноважений орган також розпочинає розгляд справи про державну допомогу.

Якщо Уповноважений орган за результатами розгляду повідомлення про чинну державну допомогу або за результатами моніторингу державної допомоги виявив ознаки того, що чинна державна допомога не є або більше не може вважатися допустимою для конкуренції, він надсилає надавачеві такої допомоги письмову вимогу щодо подання протягом 30 днів інформації та підтверджуючих документів про надання такої допомоги.

Якщо за результатами проведення аналізу інформації, отриманої від надавача державної допомоги, Уповноважений орган отримає підтвердження того, що чинна державна допомога не є або не може більше вважатися допустимою для конкуренції, він надсилає відповідному надавачеві державної допомоги рекомендації щодо:

- 1) внесення змін до програми державної допомоги;
- 2) запровадження додаткової процедури виконання програми державної допомоги;
- 3) припинення виконання програми державної допомоги.

Рекомендації Уповноваженого органу підлягають обов'язковому розгляду надавачем державної допомоги, якому вони надані. Якщо надавач державної допомоги подав у встановлений строк заперечення щодо виконання рекомендацій Уповноваженого органу, а Уповноважений орган після розгляду заперечення вважає необхідним виконання рекомендацій, Уповноважений орган приймає рішення про початок розгляду справи про державну допомогу.

Якщо надавач державної допомоги у встановлений строк подав письмову згоду на виконання рекомендацій Уповноваженого органу, Уповноважений орган за погодженням з надавачем державної допомоги визначає строк виконання рекомендацій. Надавач державної допомоги у визначений Уповноваженим органом строк має подати підтвердні документи щодо виконання рекомендацій у повному обсязі.

5.2. Порядок подання та розгляду повідомлення про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги

Порядок подання та розгляду повідомлення про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги, окрім Закону також регулюється розпорядженням Антимонопольного комітету України 04.03.2016 року №2-рп «Порядок подання та оформлення повідомлень про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги».

Нова державна допомога – будь-яка державна підтримка суб'єктів господарювання, що не є чинною державною допомогою, а також внесення істотних змін до умов надання чи обсягу чинної державної допомоги (стаття 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»).

Закон передбачає обов'язок органів місцевого самоврядування подавати повідомлення про нову державну допомогу з пропозиціями щодо підготовки проектів законів, інших нормативно-правових та розпорядчих актів, спрямованих на підтримку суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, внесення змін до умов чинної державної допомоги.

Пропозиції щодо внесення змін до умов чинної державної допомоги підлягають повідомленню, якщо вони можуть істотно вплинути на рішення Уповноваженого органу про допустимість державної допомоги для конкуренції, зокрема у разі, якщо вони стосуються мети, строків, обсягу, джерел фінансування та отримувачів державної допомоги.

Як зазначалося вище, не подаються повідомлення щодо:

- 1) категорій державної допомоги, надавачі якої звільнені від обов'язку повідомлення;
- 2) незначної державної допомоги, якщо вона не стосується безпосередньо підтримки експортних операцій або переважного використання продукції вітчизняного виробництва порівняно з імпортованою продукцією;
- 3) внесення до чинних програм державної допомоги змін, що передбачають збільшення фінансування менш як на 20 відсотків бюджету відповідної програми.

Нова державна допомога, що підлягає повідомленню, може бути надана лише після отримання відповідного рішення Уповноваженого органу.

Повідомлення про нову державну допомогу подаються надавачами державної допомоги Уповноваженому органу у визначеному ним порядку з урахуванням строків розгляду повідомлення та справи про державну допомогу, визначених цим Законом.

Такий порядок та форми подання повідомлення передбачені розпорядженням Антимонопольного комітету України 04.03.2016 року №2-рп «Порядок подання та оформлення повідомлень про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги».

Зокрема, Порядок визначає механізм подання до Антимонопольного комітету України та оформлення повідомлень про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги, строки й порядок розгляду цих повідомлень.

Рішення за результатами розгляду повідомлення про нову державну допомогу або про внесення змін до умов чинної державної допомоги в межах компетенції приймаються такими органами Антимонопольного комітету України:

- Антимонопольний комітет України;
- Постійно діюча адміністративна колегія Комітету;
- Тимчасова адміністративна колегія Комітету;
- державний уповноважений.

Порядком чітко визначено повноваження види рішень, які приймаються кожним з наведених органів. При цьому Голова Комітету має право за обґрунтованим клопотанням осіб, які беруть участь у розгляді повідомлень про нову державну допомогу або про внесення змін до умов чинної державної допомоги, за поданням державного уповноваженого Комітету, керівника структурного підрозділу Комітету або з власної ініціативи передати будь-які повідомлення та їх матеріали, що є в провадженні органу чи посадової особи Комітету, уповноважених на їх розгляд, на розгляд іншому органу чи посадовій особі Комітету.

Особами, які беруть участь у розгляді повідомлень про нову державну допомогу або про внесення змін до умов чинної державної допомоги, є надавач державної допомоги та інші заінтересовані особи.

Особи, які беруть участь у розгляді повідомлень про нову державну допомогу або про внесення змін до умов чинної державної допомоги, зокрема органи місцевого самоврядування, як надавачі державної допомоги, можуть

надавати докази, подавати клопотання, усні й письмові пояснення, одержувати копії рішень та розпоряджень (витяги з них, за винятком інформації з обмеженим доступом, а також інформації, визначеної відповідним державним уповноваженим Комітетом, розголошення якої може завдати шкоди інтересам інших осіб, які брали участь у розгляді повідомлень про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги), подавати свої міркування та заперечення, оскаржувати рішення та розпорядження.

Повідомлення про нову державну допомогу подаються Комітету (03035, м. Київ, вул. Митрополита Василя Липківського, 45) надавачами державної допомоги з урахуванням строків розгляду повідомлення та справи про державну допомогу, визначених Законом.

Повідомлення про нову державну допомогу подається Комітету не менше ніж за 105 календарних днів до запланованої дати набрання чинності відповідним нормативно-правовим актом або рішенням надавача, що дозволяє суб'єктам господарювання отримувати нову державну допомогу.

У разі якщо надавачами державної допомоги є одночасно декілька органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю чи юридичних осіб, що діють від їх імені, уповноважених розпоряджатися ресурсами держави чи місцевими ресурсами, які ініціюють та/або надають державну допомогу, Комітету подається спільне повідомлення про нову державну допомогу.

Повідомлення про нову державну допомогу подається Комітету надавачем державної допомоги в паперовій формі (з додаванням електронного носія інформації з можливістю одноразового запису) нарочним під розписку, надсилається поштою (рекомендованим поштовим відправленням з повідомленням про вручення) або засобами електронного зв'язку в електронній формі на електронну адресу для листування, зазначену на офіційному веб-сайті Комітету, з дотриманням вимог Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис».

Інформація з обмеженим доступом подається надавачем державної допомоги окремо в опечатаному конверті, а на кожній сторінці проставляється напис «Інформація з обмеженим доступом», при цьому вказується вид інформації з обмеженим доступом та надається пояснення, чому цю інформацію не потрібно розголошувати або публікувати, чи дозвіл власника такої інформації (отримувача державної допомоги або іншої

уповноваженої на це особи) на її використання в межах повноважень, визначених законодавством, та для цілей надання державної допомоги. Інформація, що становить комерційну чи іншу передбачену законом таємницю, має бути відокремлена від конфіденційної інформації.

Повідомлення про нову державну допомогу, яке подається Комітету в паперовій формі, повинно бути наскрізно пронумеровано, прошито та містити напис «Усього пронумеровано, прошито, скріплено печаткою та підписом __ аркушів», підписано особою, що заповнила форму, керівником та головним бухгалтером надавача державної допомоги із зазначенням їх прізвищ, ініціалів та засвідчено печаткою надавача державної допомоги (за наявності).

Інформація, відображена в паперовій формі, має відповідати інформації, наданій в електронній формі (на електронному носії інформації з можливістю одноразового запису). Ідентичність даних у паперовій та електронній формах підтверджується підписами особи, що заповнила форму, керівника й головного бухгалтера надавача та засвідчується печаткою надавача державної допомоги (за наявності). За достовірність, повноту й ідентичність інформації, яка надається Комітету в паперовій та електронній формах, відповідають надавачі державної допомоги.

Повідомлення про нову державну допомогу складається за формою, наведеною далі.

ПОВІДОМЛЕННЯ про нову державну допомогу

I. Загальні положення

1. Найменування надавача державної допомоги: _____

Місцезнаходження: _____

Телефон: _____

Факс: _____

Електронна адреса: _____

Код ЄДРПОУ: _____

Особа, відповідальна за підготовку повідомлення про нову державну допомогу (посада, прізвище, ім'я, по батькові): _____

Довіреність на право представляти інтереси надавача державної допомоги додається до повідомлення про нову державну допомогу.

2. За рахунок яких державних, регіональних чи місцевих ресурсів надаватиметься повідомлена нова державна допомога (відповідь деталізуйте): _____

3. Цілі надання державної допомоги:

- сприяння соціально-економічному розвитку регіонів, рівень життя в яких є низьким або рівень безробіття є високим;
- виконання загальнодержавних програм розвитку;
- розв'язання соціальних та економічних проблем загальнонаціонального характеру;
- сприяння окремим видам господарської діяльності;
- підтримка суб'єктів господарювання в окремих економічних зонах;
- підтримка та збереження національної культурної спадщини.

4. Вторинна ціль надання державної допомоги:

Проблема, для розв'язання якої буде використовуватися державна допомога:

5. Зазначити положення чинних нормативно-правових актів або проектів нормативно-правових актів, які є (можуть бути) підставою для надання державної допомоги. У разі якщо передбачається, що підставою надання державної допомоги буде новий нормативно-правовий акт, надайте копію проекту цього нормативно-правового акта: _____

6. Документи, що додаються до повідомлення (копії проектів нормативно-правових актів): _____

7. Форма надання державної допомоги:

- Субсидія
- Грант
- Дотація
- Гарантії
- Кредит на пільгових умовах
- Обслуговування кредитів за пільговими тарифами
- Відшкодування збитків
- Фіскальні заходи:
 - зменшення ставки податку;
 - скасування податку, збору;
 - відстрочення грошових зобов'язань;
 - розстрочення грошових зобов'язань;
 - відстрочення податкового боргу;
 - розстрочення податкового боргу;
 - недоїмки із сплати єдиного внеску;
 - списання податкового боргу;
 - податкові пільги;
 - відстрочення сплати податків;
 - розстрочення сплати податків;
 - податковий кредит;
 - інший захід (зазначити, який саме) _____
- Списання боргів виключно із заборгованістю за надані державні послуги
- Списання штрафних санкцій
- Компенсація збитків суб'єктам господарювання
- Зменшення фінансових зобов'язань суб'єктів господарювання перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування
- Надання суб'єктам господарювання товарів за цінами нижче ринкових, прямо чи опосередковано _____
(зазначити необхідне)
- Надання суб'єктам господарювання послуг за цінами нижче ринкових, прямо чи опосередковано _____
(зазначити необхідне)
- Придбання товарів суб'єктів господарювання за цінами вище ринкових
- Придбання послуг суб'єктів господарювання за цінами вище ринкових
- Продаж державного майна за цінами нижче ринкових
- Збільшення державної частки в статутному капіталі суб'єктів господарювання

Збільшення вартості державної частки на умовах, не прийнятних для приватних інвесторів

Інша форма (зазначити, яка саме): _____

Відповідь деталізуйте: _____

Для кожної форми державної допомоги окремо наведіть точний опис правил: _____

Якщо державна допомога не фінансується з державного або місцевого бюджетів, поясніть способи фінансування:

Акумуляовані резерви (зазначити власника таких резервів)

За рахунок державних підприємств (яких саме): _____

Інше: _____

8. Зазначити заплановані дати початку й припинення надання державної допомоги.

Дата початку: _____

Дата припинення: _____

9. Захід з надання державної допомоги буде виконуватися за заявкою, поданною суб'єктом(ами) господарювання?

так; ні

Якщо так, зазначити найменування, місцезнаходження суб'єкта(ів) господарювання та його (їх) код(и) ЄДРПОУ: _____

10. Нова державна допомога, про яку повідомляється, є індивідуальною?

так; ні

11. Отримувачі державної допомоги.

Тип отримувача державної допомоги в розрізі права власності:

приватний;

державний

Зазначити категорію отримувача державної допомоги або заходу підтримки:

малі підприємства;

середні підприємства;

малі та середні підприємства;

великі підприємства;

усі (малі, середні і великі);

підприємства в скрутному становищі.

Приблизна кількість отримувачів державної допомоги:

менше 10;

від 11 до 50;

від 51 до 100;

- від 101 до 500;
- від 501 до 1000;
- понад 1000

Чи призначається захід для невизначеної групи підприємств?

- так; ні

Якщо ні, надати таку інформацію:

№ з/п	Найменування підприємства/ підприємств	Код ЄДРПОУ	Місцезнаходження	Код КВЕД – двоцифровий номер/сектор
1	2	3	4	5

Чи призначається захід для визначеної галузі економіки?

- так; ні

Якщо так, зазначити галузь відповідно до Класифікатора видів економічної діяльності _____ та відповідний двоцифровий номер: _____

Сектор: _____

Двоцифровий номер: _____

Чи є місце реєстрації отримувача державної допомоги передумовою для отримання державної допомоги?

- так; ні

Якщо так, зазначити адміністративно-територіальні одиниці, які матимуть переваги: _____

12. Максимальна інтенсивність надання державної допомоги (запланована на кожен рік надання такої державної допомоги, щодо кожного року окремо): _____

13. Обґрунтувати відповідність (пропорційність) обраного заходу (програми) державної допомоги та рівень його інтенсивності цілям такої допомоги: _____

14. Зазначити міжнародні угоди, стороною яких є Україна і які стосуються нової державної допомоги (у разі існування міжнародної угоди): _____

15. Методи моніторингу та перевірки, які забезпечують надавачу державної допомоги впевненість у тому, що державна допомога буде відповідати зазначеним умовам і цілям (короткий опис основних елементів у рамках

компетенції і повноважень кожного надавача державної допомоги, передбачених законодавством): _____

II. Відомості та інформація про індивідуальну державну допомогу

16. Ідентифікаційні дані отримувача індивідуальної державної допомоги:

найменування отримувача: _____

місцезнаходження: _____

телефон: _____

факс: _____

електронна пошта: _____

код ЄДРПОУ: _____

перелік суб'єктів господарювання (юридичних осіб), пов'язаних з отримувачем державної допомоги відносинами контролю (зазначити їх найменування, місцезнаходження, код ЄДРПОУ): _____

17. Фінансово-економічні результати на підставі даних річної фінансової та податкової звітності отримувача державної допомоги за останні 5 років (у разі якщо буде надаватися незначна державна допомога, надається інформація за останні 3 роки), що передують року подання Антимонопольному комітету України повідомлення про нову державну допомогу (за кожний звітний рік окремо):

дохід від операційної діяльності (дохід від реалізації товарів (робіт, послуг)): _____

дохід від реалізації товарів (робіт, послуг) при їх реалізації на внутрішньому ринку України: _____

дохід від реалізації товарів (робіт, послуг) при їх реалізації у регіоні, за рахунок коштів якого надається державна допомога: _____

дохід від реалізації товарів (робіт, послуг) при їх реалізації на експорт: _____

чистий фінансовий результат (прибуток/збитки): _____

прибуток/збитки, отримані від реалізації товарів (робіт, послуг) у регіоні, за рахунок коштів якого надається державна допомога: _____

прибуток/збитки, отримані від реалізації товарів (робіт, послуг) при їх реалізації на експорт: _____

18. Господарська діяльність та інформація про ринок за останні 3 роки:

1) описати (стисло) основний вид діяльності, який становить більшу частину доходу від операційної діяльності (доходу від реалізації товарів (робіт, послуг)): _____

- 2) описати (стисло) інші види діяльності: _____
- 3) зазначити продукцію (товари, роботи, послуги), які реалізуються отримувачем державної допомоги: _____
- 4) зазначити територіальні (географічні) межі реалізації продукції (товарів, робіт, послуг): _____
- 5) основні конкуренти отримувача державної допомоги щодо всіх видів діяльності отримувача (основного та інших):

№ з/п	Найменування суб'єкта господарювання	Місцезнаходження	Код ЄДРПОУ	Примітки
1	2	3	4	5
Основний вид діяльності				
Інші види діяльності (щодо кожного окремо)				

- б) частка ринку отримувача державної допомоги (зазначити частку ринку щодо кожного виду діяльності окремо):

№ з/п	Рік	Товарні межі ринку	Територіальні (географічні) межі ринку	Частка отримувача державної допомоги на ринку
1	2	3	4	5
Основний вид діяльності				
Інші види діяльності (щодо кожного окремо)				

- 7) будь-яка інша інформація, яка може допомогти у визначенні товарних та територіальних (географічних) меж ринків: _____

19. Державна допомога, отримана за останні 5 років (у разі якщо буде надаватися незначна державна допомога, надається інформація про державну допомогу, отриману за останні 3 роки):

20. Категорії державної допомоги:

- допомога для забезпечення розвитку регіонів;
- підтримка середнього та малого підприємництва;
- допомога на професійну підготовку працівників;
- допомога на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць;
- допомога на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання;
- допомога на захист навколишнього природного середовища;
- допомога на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність;
- допомога на підтримку окремих галузей економіки

21. Зазначити, якщо державна допомога в будь-якій з категорій, передбачених пунктом 20 цього повідомлення, надається отримувачу державної допомоги в рамках приватизації з іноземним або вітчизняним стратегічним інвестором (надати стисло опис дії) _____

22. Для надання державної допомоги з метою, передбаченою в пункті 20 цього повідомлення, необхідно:

1) схематично зазначити, як організована діяльність отримувача державної допомоги та суб'єктів господарювання, пов'язаних з ним відносинами контролю: _____

2) зазначити, чи знаходиться отримувач державної допомоги в скрутному становищі, описати детально причини виникнення такої ситуації: _____

3) якщо надавач державної допомоги пов'язує надання допомоги з існуванням плану відновлення/реструктуризації отримувача державної допомоги, представити план, в якому буде зазначено:

заходи з реструктуризації, строки реалізації та загальну вартість;

графік реалізації заходів з реструктуризації/відстрочення/розстрочки відповідних витрат;

оцінку прибутку й збитків за кожен рік з початку й до кінця реструктуризації;

відомості про максимальні виробничі потужності отримувача державної допомоги до і після реструктуризації;

прогнози надходження і платежі, визначені на кожен рік, з початку і до кінця реструктуризації;

відомості про максимальні виробничі потужності отримувача державної допомоги до і після реалізації програми інвестицій для реструктуризації. Зазначити, на скільки відсотків зміняться ці потужності;

загальну кількість працівників отримувача державної допомоги, яких планується звільнити, графік звільнень з виплатою відповідних коштів (підстави для звільнення відповідно до законодавства та виплат відповідних коштів) і методи покриття витрат на звільнення;

інше: _____

4) якщо отримання державної допомоги призведе до створення отримувачем державної допомоги постійних або тимчасових робочих місць, зазначити їх кількість і строк, на який вони будуть створені:

5) якщо отримання державної допомоги матиме ефект збереження кількості постійних робочих місць, зазначити їх кількість і строк, на який вони збережуться: _____

б) якщо надавач державної допомоги обумовлює необхідність надання державної допомоги іншими чинниками, ніж наведені у цьому пункті, зазначити їх: _____

III. Оцінка індивідуальної державної допомоги

23. Надати дані про конкретні форми надання державної допомоги, передбачені пунктом 7 цього повідомлення. У разі надання державної допомоги в кілька етапів зазначити повну суму державної допомоги, що надається за цей період, та схему її розстрочення: _____

24. Детально описати правила та умови подання заявки для кожної конкретної форми з описом інтенсивності допомоги: _____

25. Для кожної конкретної форми надання державної допомоги повинні бути зазначені суми, на основі яких обчислюється державна допомога (земля, будівлі, обладнання тощо): _____

26. Чи є кошти, необхідні для надання державної допомоги, застрахованими? У разі якщо страхування відбувається за рахунок зовнішніх фінансових договорів (угод), зазначити відсоток коштів, залучених для страхування за такими договорами (угодами), від загальної суми, на яку застраховані кошти, необхідні для надання державної допомоги: _____

IV. Інформація та відомості про програму державної допомоги

27. Галузь, у якій буде надаватися державна допомога: _____

28. Тривалість схеми державної допомоги. Якщо програма державної допомоги не обмежена певним строком, оцінюється тривалість дії цієї програми державної допомоги: _____

29. Категорії державної допомоги:

- допомога для забезпечення розвитку регіонів;
- підтримка середнього та малого підприємництва;
- допомога на професійну підготовку працівників;
- допомога на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць;
- допомога на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання;
- допомога на захист навколишнього природного середовища;
- допомога на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність;
- допомога на підтримку окремих галузей економіки

30. Для категорій, передбачених у пункті 29 цього повідомлення, до яких застосовується програма державної допомоги, надається інформація про:

1) суб'єктів господарювання (отримувачів державної допомоги), яким за програмою державної допомоги надається така допомога, з конкретним розподілом державної допомоги між ними (зазначити типи суб'єктів господарювання, види їх діяльності (основні та інші) тощо): _____

2) кваліфікаційні критерії, визначені надавачами державної допомоги для включення отримувачів державної допомоги до програми державної допомоги (зазначити конкретні критерії, запропоновані нормативно-правовим актом): _____

3) продукцію (товари, роботи, послуги) і кваліфікаційні критерії, розроблені надавачем державної допомоги, для її включення в програму державної допомоги (заповнити за необхідності): _____

4) територіальні (географічні) межі надання державної допомоги:

5) кваліфікаційні критерії для включення в програму державної допомоги (заповнюється за необхідності): _____

31. Чи є кошти, необхідні для надання державної допомоги, застрахованими? У разі якщо страхування відбувається за рахунок зовнішніх фінансових договорів (угод), зазначити відсоток коштів, залучених для страхування за такими договорами (угодами), від загальної суми, на яку застраховані кошти, необхідні для надання державної допомоги:_____

V. Оцінка державної допомоги у формі програми державної допомоги

32. Загальний передбачуваний обсяг державної допомоги, що надається програмою державної допомоги, на весь період застосування з відрахуваннями за роками (зазначити загальний бюджет і бюджет на кожен рік окремо):_____

33. Оцінити та зазначити загальну кількість отримувачів державної допомоги за програмою державної допомоги:_____

34. Оцінити передбачену середньорічну суму, що буде надаватися отримувачам державної допомоги за програмою державної допомоги:_____

35. Оцінити ринки товарів, які постраждають від надання державної допомоги за програмою державної допомоги, і надати, якщо такі є, дослідження, аналізи і ринкові стратегії:_____

VI. Тривалість державної допомоги

36. Тривалість державної допомоги (заповнюється за необхідності).

Для індивідуальної державної допомоги:

1) зазначити дату, з якої державна допомога набирає чинності:_____

2) зазначити тривалість заходів, для яких надається державна допомога (кількість місяців, років):_____

Для програм державної допомоги:

1) зазначити дату, з якої державна допомога набирає чинності:_____

2) зазначити дату, до якої державна допомога буде надаватися:_____

3) якщо період перевищує 6-річний строк, необхідно довести, що тривалий період є обов'язковою умовою для досягнення цілей схеми державної допомоги:_____

37. Поєднання різних форм державної допомоги:

1) державна допомога поєднується з іншою державною допомогою, наданою з місцевих, регіональних, національних джерел, або схемами державної допомоги, які охоплюють ті самі прийнятні витрати?

так; ні

2) якщо існує будь-яке поєднання форм державної допомоги, необхідно описати механізми, що забезпечують дотримання правил поєднання форм державної допомоги:_____

38. Сумісність державної допомоги (зазначити законодавчі та інші нормативно-правові акти, які застосовуються для повідомлення про державну допомогу, а також всю інформацію та документи, необхідні для аналізу, зокрема ті, що були підставою для надання державної допомоги суб'єктам господарювання за останні 5 років (у разі надання незначної державної допомоги – за останні 3 роки), що передують року надання нової державної допомоги).

VII. Заключні положення

39. Будь-яка інша інформація, необхідна для прийняття органами Комітету обґрунтованого рішення:_____

40. Додаткова інформація (додаються всі документи та інформація, необхідні для повідомлення, будь-яка інша інформація, необхідна для розгляду органами Комітету повідомлення про нову державну допомогу).

41. Конфіденційність:_____

(якщо інформація містить конфіденційні дані, зазначаються ті її частини, до яких не повинні мати доступ треті особи)

42. Інформація, яка надається в електронній формі, відповідає інформації, яка надається в паперовій формі.

Особа, що заповнила форму

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(дата)

Керівник

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(дата)

Головний бухгалтер

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(дата)

М.П.

У разі неможливості подання надавачем державної допомоги відповідної інформації, яка вимагається за формою, наведеною вище, обов'язково зазначаються причини неподання такої інформації.

Повідомлення про нову державну допомогу вважається отриманим Комітетом у день його реєстрації в Комітеті.

Повідомлення про нову державну допомогу вважається прийнятим до розгляду після 15 днів з дня його надходження до Комітету, якщо протягом цього строку Комітет не повідомив надавача державної допомоги про те, що інформація в повідомленні не відповідає встановленим вимогам або є неповною для прийняття рішення про допустимість державної допомоги для конкуренції, та не надіслав надавачу державної допомоги запит на додаткову інформацію.

Якщо інформація в повідомленні про нову державну допомогу не відповідає вимогам, установленим Законом та Порядком, або є неповною для прийняття рішення про допустимість державної допомоги для конкуренції, державний уповноважений Комітету, відповідальний за розгляд цього повідомлення, протягом 15 днів з дня отримання такого повідомлення інформує про це надавача державної допомоги, надсилає йому запит на додаткову інформацію і встановлює строк її подання, що не може перевищувати 30 календарних днів з дня отримання запиту. На вмотивоване клопотання надавача державної допомоги державний уповноважений Комітету може продовжити такий строк подання додаткової інформації.

До отримання додаткової інформації повідомлення про нову державну допомогу залишається без руху та обчислення строку прийняття органами Комітету рішення про допустимість нової державної допомоги для конкуренції призупиняється.

Час залишення повідомлення про нову державну допомогу без руху не зараховується у строк для прийняття органами Комітету рішення про допустимість нової державної допомоги для конкуренції.

Повідомлення про нову державну допомогу вважається прийнятим до розгляду з дня отримання Комітетом в повному обсязі інформації, визначеної у наданому запиті на додаткову інформацію.

Якщо надавач державної допомоги у відповіді на запит державного уповноваженого Комітету про надання додаткової інформації доведе, що подання додаткової інформації є неможливим, оскільки така інформація йому невідома, недоступна або надавалася раніше, орган Комітету розпочинає розгляд повідомлення про нову державну допомогу на підставі наявної в

нього інформації та повідомляє про це надавача державної допомоги. У такому разі повідомлення про нову державну допомогу вважається прийнятим до розгляду з дня отримання відповіді на запит Уповноваженого органу.

Повідомлення про нову державну допомогу вважається відкликаним, якщо надавач державної допомоги:

- не подав Комітету інформацію в строк, установлений запитом державного уповноваженого Комітету на додаткову інформацію та/чи продовжений за результатами розгляду вмотивованого клопотання щодо продовження строку надання інформації на запит, або
- не довів неможливості надання додаткової інформації, зокрема у зв'язку з тим, що вона йому невідома, недоступна або подавалася раніше, або
- не надав вмотивованого клопотання щодо продовження строку надання інформації на відповідний запит державного уповноваженого Комітету.

У такому разі органи Комітету приймають рішення про відмову в розгляді цього повідомлення та письмово повідомляють про це надавача державної допомоги.

У разі якщо за результатами попередніх консультацій надавачів державної допомоги, проведених відповідно до розділу VI цього Порядку, встановлено, що для прийняття рішення немає потреби в отриманні всіх документів і відомостей, зазначених у формі, їх перелік, за погодженням з державним уповноваженим Комітету, відповідальним за розгляд повідомлення про нову державну допомогу, може бути скорочено. За умови отримання цієї інформації в повному обсязі повідомлення про нову державну допомогу вважається прийнятим до розгляду після 15 днів з дня її отримання Комітетом.

Під час розгляду повідомлення про нову державну допомогу для прийняття вмотивованого рішення Комітет може вимагати інформацію в отримувача державної допомоги та інших осіб.

Надавач державної допомоги може відкликати своє повідомлення про нову державну допомогу в будь-який час до прийняття органами Комітету остаточного рішення.

Для відкликання свого повідомлення про нову державну допомогу надавач державної допомоги надсилає до Комітету лист про відкликання такого повідомлення. Лист про відкликання такого повідомлення надсилається Комітету надавачем державної допомоги в паперовій формі нарочним під розписку, надсилається поштою (рекомендованим поштовим

відправленням з повідомленням про вручення) або засобами електронного зв'язку в електронній формі на електронну адресу для листування, зазначену на офіційному веб-сайті Комітету, з дотриманням вимог Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис».

У разі відкликання надавачем державної допомоги повідомлення про нову державну допомогу його розгляд Комітетом припиняється, про що протягом 5 робочих днів повідомляється надавач державної допомоги.

Рішення за результатами розгляду повідомлення про нову державну допомогу приймається органами Комітету протягом двох місяців з дня початку його розгляду.

За результатами розгляду повідомлення про нову державну допомогу органи Комітету приймають рішення:

- про допустимість нової державної допомоги для конкуренції;
- про визнання підтримки суб'єкта господарювання, зазначеної у повідомленні, такою, що не є державною допомогою відповідно до Закону;
- про початок розгляду справи про державну допомогу, що приймається органом Комітету, який розглядав таке повідомлення.

Завірені в установленому законодавством порядку копії рішень про допустимість нової державної допомоги для конкуренції та про визнання підтримки суб'єкта господарювання, зазначеної у повідомленні, такою, що не є державною допомогою відповідно до Закону, протягом 10 робочих днів з дня їх прийняття надсилаються надавачу(ам) державної допомоги та інформація про них розміщується на офіційному веб-сайті Комітету і вноситься до реєстру державної допомоги.

Завірені в установленому законодавством порядку копії рішень про початок розгляду справи про державну допомогу, що приймаються органом Комітету, який розглядав таке повідомлення, протягом 2 робочих днів з дня їх прийняття надсилаються надавачу(ам) державної допомоги; інформація про них розміщується на офіційному веб-сайті Комітету та вноситься до реєстру державної допомоги.

Якщо протягом строку розгляду повідомлення про нову державну допомогу Комітет не розпочав розгляд справи про державну допомогу, рішення про допустимість нової державної допомоги для конкуренції вважається прийнятим.

У разі якщо за результатами розгляду повідомлення про нову державну допомогу Комітетом прийнято рішення про відмову у його розгляді або за

результатами розгляду справи про державну допомогу Комітетом прийнято рішення про визнання нової державної допомоги недопустимою для конкуренції, надавач державної допомоги може подати Комітету повторне повідомлення про таку державну допомогу. Повторне повідомлення про надання нової державної допомоги може бути подане в разі зміни умов надання державної допомоги, що може вплинути на рішення органів Комітету про визнання нової державної допомоги допустимою для конкуренції, зокрема зміни:

- 1) надавача державної допомоги;
- 2) отримувача державної допомоги;
- 3) відомостей щодо отримувачів державної допомоги;
- 4) форм державної допомоги;
- 5) розміру державної допомоги;
- 6) періоду, на який надається державна допомога.

Якщо обставини, що характеризують заявлену нову державну допомогу, суттєво не змінюються, то до повторного повідомлення додаються:

- документи з виправленими недоліками;
- документи, які не були додані до попереднього повідомлення про надання нової державної допомоги.

Повторне повідомлення про нову державну допомогу розглядається Комітетом як нове повідомлення про нову державну допомогу за процедурою та в строки, передбачені для розгляду повідомлення про нову державну допомогу.

5.3. Порядок подання та розгляду повідомлень надавачів державної допомоги про внесення змін до умов чинної державної допомоги

Пропозиції щодо внесення змін до умов чинної державної допомоги повідомляються, якщо вони можуть істотно вплинути на рішення Комітету про допустимість державної допомоги для конкуренції, зокрема в разі якщо вони стосуються мети, строків, обсягу, джерел фінансування та отримувачів державної допомоги.

Повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги подаються Комітету надавачами державної допомоги.

Повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги подаються за формою повідомлення, наведеною нижче, якщо строк дії державної допомоги, визнаної Комітетом допустимою для конкуренції, продовжується не більше ніж на 6 років із збільшенням бюджету чи без такого збільшення і при цьому показники, що характеризують відповідні критерії оцінки допустимості відповідної державної допомоги, посилюються (збільшуються) або зменшується інтенсивність надання допомоги та/чи прийнятний розмір витрат.

Повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги подається до Комітету з дотриманням вимог, визначених для подання повідомлення про нову державну допомогу.

У разі якщо повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги подавалося одним чи декількома з двох або більше надавачів державної допомоги, до повідомлення додається погодження (у довільній формі за підписом керівника надавача державної допомоги) від іншого чи інших надавачів державної допомоги щодо внесення запропонованих змін.

Органи Комітету приймають рішення про допустимість/недопустимість змін до умов чинної державної допомоги для конкуренції щодо будь-якої зміни до чинної державної допомоги, про яку повідомлено за формою повідомлення, протягом двох місяців з дня надходження до Комітету повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги.

Завірені в установленому законодавством порядку копії зазначених рішень протягом 10 робочих днів з дня їх прийняття надсилаються надавачу державної допомоги, а інформація про них розміщується на офіційному веб-сайті Комітету та вноситься до реєстру державної допомоги.

ПОВІДОМЛЕННЯ

про внесення змін до умов чинної державної допомоги

1. Схема індивідуальної державної допомоги або програма державної допомоги, за якою прийнято рішення органу Комітету про її допустимість для конкуренції: _____

(у випадку, коли схема індивідуальної державної допомоги або програма державної допомоги була повідомлена Комітету кілька разів, надайте інформацію про останнє заповнене повідомлення щодо внесення змін до умов чинної державної допомоги, стосовно якої органами Комітету було прийнято рішення про допустимість для конкуренції)

1.1. Номер та дата рішення органу Комітету про допустимість державної допомоги для конкуренції: _____

1.2. Основна мета надання державної допомоги (зазначити одну мету):

1.3. Назва, дата прийняття та номер нормативно-правового акта, відповідно до якого надається державна допомога: _____

1.4. Сукупний розмір державної допомоги, що надається: _____

1.5. Строк дії державної допомоги: _____

2. Причина подання повідомлення:

1) новий розмір державної допомоги: _____

(зазначити загальний та річний розмір державної допомоги)

2) новий строк дії державної допомоги: _____

(зазначити дату, з якої державна допомога може бути надана, і дату, до якої державна допомога буде надаватися)

3) нова мета надання державної допомоги: _____

4) нові джерела фінансування державної допомоги: _____

5) інші нові показники, що характеризують відповідні критерії оцінки допустимості державної допомоги, відсоток, на який зменшується інтенсивність надання державної допомоги, та/чи прийнятний розмір витрат:

(відповідь деталізувати)

3. Додатки: копії, витяги з відповідних документів, на підставі яких наведено інформацію в цій формі.

4. Конфіденційність: _____

(якщо інформація містить конфіденційні дані, зазначаються ті її частини, до яких не повинні мати доступ треті особи)

5. Інформація, яка надається в електронній формі, відповідає інформації, яка надається в паперовій формі.

Особа, що заповнила форму

(прізвище, ініціали)	(підпис)	(дата)
----------------------	----------	--------

Керівник

(прізвище, ініціали)	(підпис)	(дата)
----------------------	----------	--------

Головний бухгалтер

(прізвище, ініціали)	(підпис)	(дата)
----------------------	----------	--------

М.П.

Повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги, стосовно якої надавач державної допомоги не подав інформації, форм та вимог щодо подання Антимонопольному комітету України інформації про чинну державну допомогу суб'єктам господарювання, затвердженого розпорядженням Антимонопольного комітету України від 28 грудня 2015 року №43-рп, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 26 січня 2016 року за №141/28271, не розглядається, за винятком випадків, коли таке повідомлення подається разом із зазначеною інформацією.

Повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги вважається таким, що надійшло до Комітету, у день його реєстрації в Комітеті.

Повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги вважається прийнятим до розгляду після 10 календарних днів з дня його отримання Комітетом, якщо протягом цього строку державний уповноважений Комітету, відповідальний за його розгляд, не повідомив надавача державної допомоги про те, що інформація в повідомленні не відповідає встановленим вимогам або є неповною для прийняття рішення про допустимість змін до умов чинної державної допомоги для конкуренції, та не надіслав запиту на додаткову інформацію.

Якщо інформація в повідомленні про внесення змін до умов чинної державної допомоги не відповідає вимогам, або є неповною для прийняття рішення про допустимість змін до умов чинної державної допомоги, державний уповноважений Комітету, відповідальний за його розгляд, протягом 10 календарних днів з дня отримання Комітетом такого повідомлення інформує про це надавача державної допомоги, надсилає йому запит на додаткову інформацію і встановлює строк її подання, що не може перевищувати 20 календарних днів з дня отримання запиту. На вмотивоване

клопотання надавача державної допомоги державний уповноважений Комітету може продовжити такий строк подання додаткової інформації.

До отримання додаткової інформації, як це передбачено абзацом першим цього пункту, повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги залишається без руху та обчислення строку прийняття органами Комітету рішення про допустимість змін до умов чинної державної допомоги для конкуренції призупиняється.

Час залишення повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги без руху не зараховується у строк для прийняття органами Комітету рішення про допустимість змін до умов чинної державної допомоги для конкуренції.

За умови отримання інформації, яка визначена запитом на додаткову інформацію, у повному обсязі повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги вважається прийнятим до розгляду з дня її отримання Комітетом.

Якщо надавач державної допомоги у відповіді на запит державного уповноваженого Комітету про надання додаткової інформації довів, що подання додаткової інформації є неможливим, оскільки інформація йому невідома, недоступна або надавалася раніше, органи Комітету здійснюють розгляд повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги на підставі наявної в Комітеті інформації.

У такому разі перебіг строку для прийняття Комітетом рішення про допустимість для конкуренції пропонуваніх змін до умов чинної державної допомоги продовжується з дня отримання відповіді на запит державного уповноваженого Комітету.

Повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги вважається відкликаним, якщо надавач державної допомоги:

- не подав Комітету інформацію у строк, установлений запитом на додаткову інформацію та/чи продовжений за результатами розгляду вмотивованого клопотання щодо продовження строку надання інформації на запит;
- не довів неможливості надання додаткової інформації, зокрема у зв'язку з тим, що вона йому невідома, недоступна або подавалася раніше;
- не надав вмотивоване клопотання щодо продовження строку надання інформації на відповідний запит Комітету.

У такому разі органи Комітету приймають рішення про відмову в розгляді цього повідомлення та письмово повідомляють про це надавача державної допомоги.

Під час розгляду повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги для прийняття вмотивованого рішення органи Комітету можуть отримувати інформацію від отримувача державної допомоги та інших осіб.

Надавач державної допомоги може відкликати своє повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги в будь-який час до прийняття органами Комітету остаточного рішення, передбаченого пунктом 5 цього розділу.

Для відкликання свого повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги надавач державної допомоги надсилає до Комітету лист про відкликання такого повідомлення. Лист про відкликання такого повідомлення надсилається Комітету надавачем державної допомоги в паперовій формі нарочним під розписку, надсилається поштою (рекомендованим поштовим відправленням з повідомленням про вручення) або засобами електронного зв'язку в електронній формі на електронну адресу для листування, зазначену на офіційному веб-сайті Комітету, з дотриманням вимог Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис».

У разі відкликання надавачем державної допомоги повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги його розгляд органами Комітету припиняється, про що протягом 5 робочих днів повідомляється надавач державної допомоги.

Загальні процедурні засади контролю за державною допомогою відображені на рисунку 13.

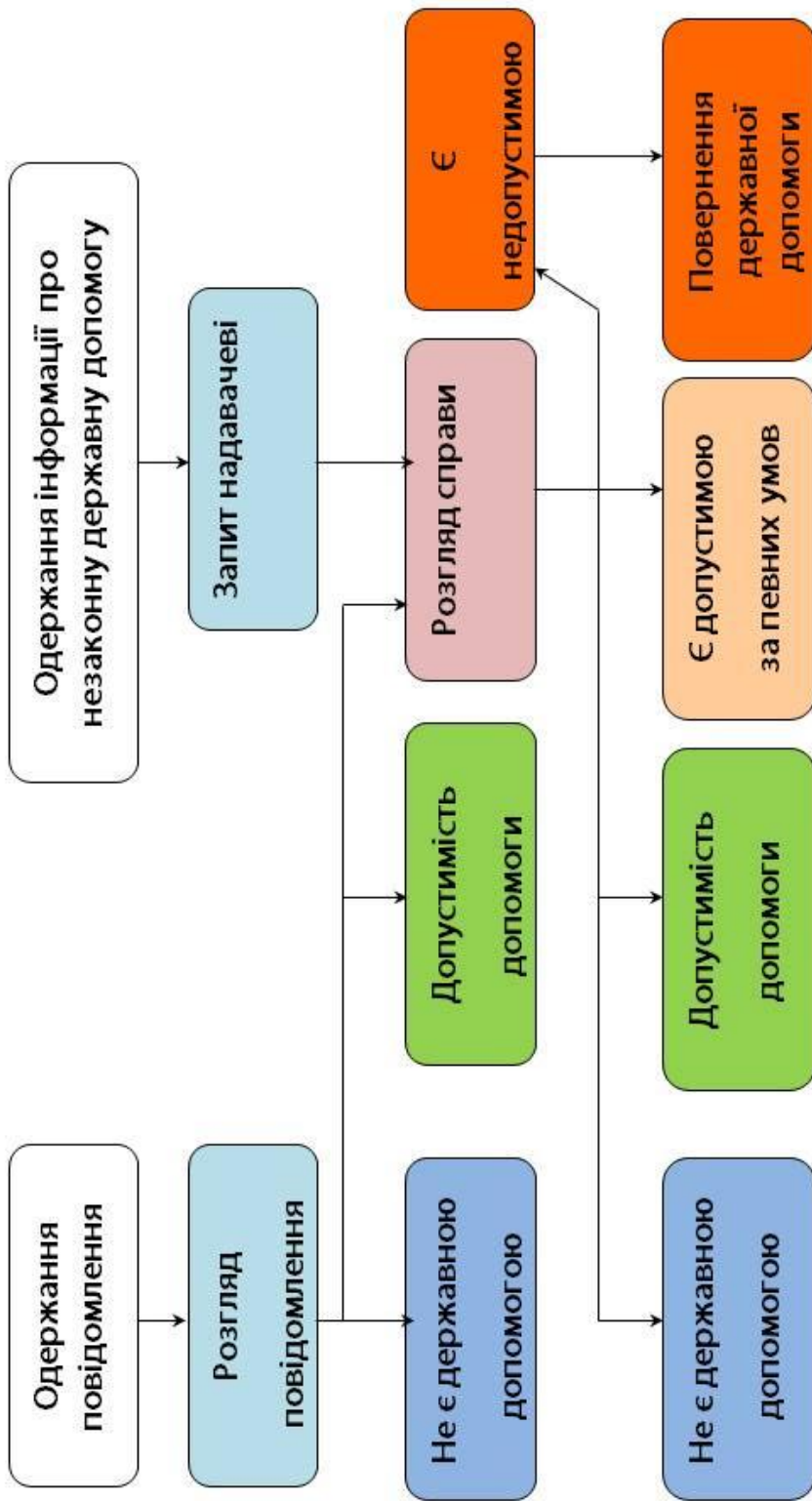

Рисунок 13. Загальні процедурні засади контролю за державною допомогою

5.4. Попередні консультації органів місцевого самоврядування з Уповноваженим органом з приводу надання державної допомоги суб'єктам господарювання

Органи місцевого самоврядування при підготовці повідомлення про нову державну допомогу або повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги можуть звертатися до Комітету з клопотанням про проведення попередньої консультації щодо правильності заповнення форм повідомлень.

У клопотанні про проведення консультації надавач державної допомоги може запропонувати дату її проведення та зазначає:

- перелік питань, які пропонуються до обговорення під час проведення консультації з Комітетом;

- перелік осіб, які представлятимуть інтереси надавача(ів) державної допомоги під час консультації щодо нової державної допомоги або змін до умов чинної державної допомоги.

Надавач державної допомоги може залучити до участі в консультації представників отримувача допомоги з метою надання Комітету відомостей, які потребують технічних, фінансових та інших спеціальних знань, що стосуються реалізації програми (програм) державної допомоги, а також для кожного окремого заходу індивідуальної допомоги поза програмами державної допомоги.

Під час проведення консультацій Комітет може залучати експертів із числа осіб, які володіють необхідними знаннями для надання експертного висновку.

Консультація проводиться Комітетом за умови отримання не пізніше ніж за 15 календарних днів до запропонованої надавачем державної допомоги дати проведення консультації відповідного клопотання надавача допомоги та заповненої надавачем відповідної форми повідомлення.

Комітет призначає дату та час проведення консультацій не пізніше ніж у 30-тиденний строк від дати, запропонованої надавачем державної допомоги.

У разі якщо програма (програми) державної допомоги або окремого заходу індивідуальної допомоги поза програмами державної допомоги є складною і потребує розгляду значної кількості питань та даних для підготовки повідомлення про нову державну допомогу або повідомлення про внесення змін до умов чинної державної допомоги в повному обсязі, Комітет може продовжити час проведення консультації та запропонувати надавачу державної допомоги узгодити план проведення консультації протягом певного періоду.

5.5. Розгляду справ про державну допомогу суб'єктам господарювання

В окремому особливому порядку здійснюється розгляду справ про державну допомогу суб'єктам господарювання, який передбачений Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та розпорядженням Антимонопольного комітету України від 12.04.2016 року №8-рп «Про затвердження Порядку розгляду справ про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Стаття 11 Закону передбачає, що Уповноважений орган розпочинає у визначеному ним порядку розгляд справи про державну допомогу в разі виявлення обґрунтованих підстав для висновку про недопустимість державної допомоги для конкуренції або про проведення поглибленого аналізу допустимості державної допомоги для конкуренції за результатами:

- розгляду повідомлення про нову державну допомогу;
- проведення перевірки інформації про незаконну державну допомогу чи неналежне використання чинної державної допомоги;
- відкликання Уповноваженим органом рішення.

Незаконна державна допомога – нова державна допомога, надана без повідомлення Уповноваженого органу або в період після повідомлення, але до прийняття Уповноваженим органом рішення про допустимість державної допомоги для конкуренції, або надана всупереч рішенню Уповноваженого органу про визнання нової державної допомоги недопустимою для конкуренції, крім категорій державної допомоги, надавачі якої згідно із цим Законом звільнені від обов'язку повідомлення про нову державну допомогу (стаття 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»).

Як надавач так і отримувач державної допомоги можуть бути сторонами у справі про державну допомогу.

Так, Особами, які беруть участь у справі про державну допомогу, визнаються: сторони, треті особи, їх представники.

Сторонами у справі є заявник і відповідач.

Заявником є юридична особа, яка подала до Комітету заяву щодо незаконної державної допомоги та неналежного використання державної допомоги (у разі якщо справу розпочато за результатами перевірки інформації про незаконну державну допомогу чи неналежне використання чинної державної допомоги за заявою заінтересованої особи).

Відповідачі - надавачі та/або отримувачі державної допомоги, щодо яких здійснюється розгляд справи про державну допомогу.

Третьою особою є особа, залучена до участі у справі у зв'язку з тим, що рішення у справі про державну допомогу може зачіпати її права та інтереси. Про визнання юридичної особи третьою особою у справі органами Комітету приймається розпорядження, про що повідомляються особи, які беруть участь у справі.

Перелік прав осіб, які беруть участь у справі, визначений розпорядженням Антимонопольного комітету України від 12.04.2016 року №8-рп «Про затвердження Порядку розгляду справ про державну допомогу суб'єктам господарювання». Зокрема, особи, які беруть (брали) участь у справі, мають право:

- ознайомлюватися з матеріалами справи після одержання копії подання з попередніми висновками у справі (або витягу з нього, який не містить інформації з обмеженим доступом, а також визначеної державним уповноваженим інформації, розголошення якої може завдати шкоди інтересам інших осіб, які беруть участь у справі, або перешкодити подальшому розгляду справи);

- наводити докази, подавати клопотання, усні й письмові пояснення, одержувати копії рішень у справах (витяги з них, за винятком інформації з обмеженим доступом, а також інформації, визначеної відповідним державним уповноваженим, розголошення якої може завдати шкоди інтересам інших осіб, які брали участь у справі);

- подавати свої міркування та заперечення;
- оскаржувати рішення в порядку, визначеному законодавством;
- користуватися іншими правами згідно із законодавством.

Особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно користуватися належними їм правами.

Також існують вимоги щодо подання інформації у вигляді заяв, вмотивованих заперечень, зауважень та інших документів з боку осіб, які беруть участь у справі.

Інформація надається Комітету в електронній (на компакт-диску з можливістю одноразового запису інформації) та паперовій формах з дотриманням вимог та порядку їх оформлення, встановлених цим Порядком.

Вмотивовані заперечення, зауваження та інші документи у зв'язку з розглядом справ про державну допомогу надаються Комітету у двох примірниках.

До заяви додаються документи, що підтверджують викладену в таких заявах інформацію.

Комплект документів, що подається до Комітету, повинен мати суцільну нумерацію у правому нижньому кутку сторінок та бути підшитий у папці-швидкозшивачі або конверті, документи та їх копії мають бути оформлені відповідно до вимог законодавства.

Спеціальні вимоги до змісту та порядку оформлення заяв щодо незаконної державної допомоги та/або неналежного використання державної допомоги, відкликання рішень про державну допомогу визначаються Порядком розгляду справ про державну допомогу.

Особа, яка у випадках, передбачених законодавством, надає інформацію з обмеженим доступом, зазначає, яка саме інформація має обмежений доступ, у тому числі які саме документи або частини документів містять інформацію з обмеженим доступом.

Документи або частини документів, що містять інформацію з обмеженим доступом (крім заяв), подаються у двох примірниках, один з яких має містити неконфіденційну версію документів чи іншу інформацію, зокрема з виключеною, зачорненою чи в інший спосіб зміненою інформацією, яка забезпечує достатній її захист та досягнення цілей, передбачених пунктами 2 та 3 частини третьої статті 22-1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України».

Інформація в документах, визначена особою, яка надає інформацію, як інформація з обмеженим доступом, надається Комітету в окремому конверті з написом «Документ, що містить інформацію з обмеженим доступом».

Інформація, відображена в паперовій формі, має відповідати інформації, наданій в електронній формі. Ідентичність даних у паперовій та електронній

формах підтверджується підписом заінтересованої особи (керівника - для юридичних осіб) або уповноваженим нею представником та засвідчується печаткою (за наявності).

За правильність, повноту й достовірність інформації, яка надається Комітету, відповідає особа, яка її надає.

У рішенні про початок розгляду справи про державну допомогу зазначаються відомості про результати розгляду повідомлення про нову державну допомогу, обґрунтовані підстави для висновку про недопустимість державної допомоги для конкуренції або про проведення поглибленого аналізу допустимості державної допомоги для конкуренції.

Рішення про початок розгляду справи надсилається надавачеві державної допомоги протягом двох робочих днів з дня його прийняття. Інформація про початок розгляду справи розміщується на офіційному веб-сайті Уповноваженого органу та містить звернення до всіх заінтересованих осіб про подання протягом 30 днів вмотивованих заперечень та зауважень щодо надання державної допомоги. Уповноважений орган може безпосередньо надіслати таке звернення заінтересованим особам.

Заінтересована особа, яка подає Уповноваженому органу відомості, заперечення чи зауваження у зв'язку з розглядом справи про державну допомогу, може вимагати нерозкриття інформації про неї надавачеві такої допомоги.

Заперечення та зауваження заінтересованих осіб передаються Уповноваженим органом на розгляд надавача державної допомоги, який протягом 30 днів з дати їх отримання зобов'язаний подати Уповноваженому органу обґрунтований висновок щодо отриманих заперечень та зауважень. У разі обґрунтованого клопотання надавача державної допомоги Уповноважений орган може продовжити такий строк.

Орган Комітету на підставі отриманої інформації, заперечень, інших доказів у зв'язку з розглядом справи про державну допомогу здійснює їх всебічну, повну й об'єктивну оцінку в сукупності, керуючись законодавством.

Державний уповноважений Комітету за результатами опрацювання всіх обставин справи готує подання з попередніми висновками у справі про державну допомогу.

Копії подання з попередніми висновками (або витяги з нього, які не містять інформації з обмеженим доступом, а також визначеної відповідним державним уповноваженим інформації, розголошення якої може завдати шкоди інтересам інших осіб, які беруть участь у справі, або перешкодити

подальшому розгляду справи) не пізніше ніж за 10 календарних днів до прийняття рішення у справі про державну допомогу надсилаються сторонам та третім особам.

Уповноважений орган приймає рішення за результатами розгляду справи про державну допомогу протягом шести місяців з дати прийняття рішення про початок розгляду такої справи.

За результатами розгляду справи про державну допомогу Уповноважений орган приймає рішення щодо:

1) визнання підтримки суб'єкта господарювання, зазначеної у повідомленні про нову державну допомогу, такою, що не є державною допомогою відповідно до цього Закону, у тому числі внаслідок внесення надавачем державної допомоги змін до умов її надання;

2) допустимості нової державної допомоги для конкуренції, у тому числі внаслідок внесення надавачем державної допомоги змін до умов її надання;

3) допустимості нової державної допомоги для конкуренції за умови виконання надавачем та отримувачами державної допомоги встановлених Уповноваженим органом зобов'язань;

4) визнання нової державної допомоги недопустимою для конкуренції;

5) припинення та повернення незаконної державної допомоги, визнаної недопустимою для конкуренції.

Рішення Уповноваженого органу надсилаються надавачам державної допомоги протягом трьох робочих днів з дня їх прийняття, а також розміщуються на офіційному веб-сайті Уповноваженого органу.

Державна допомога, надана всупереч рішенням Уповноваженого органу про визнання такої допомоги недопустимою для конкуренції, підлягає поверненню у порядку.

Органи Комітету, які розглядають справу про державну допомогу, до прийняття рішення по суті можуть проводити слухання у справі. Про день, час і місце проведення слухання у справі особи, які беруть участь у справі, повідомляються не пізніше ніж за 5 днів до проведення слухання.

Слухання проводиться державним уповноваженим Комітету, відповідальним за розгляд справи про державну допомогу, який є головою на слуханні.

На слухання у справі запрошуються особи, які беруть участь у справі, для надання ними зауважень, пояснень, доводів, необхідних для встановлення фактичних обставин справи. На слухання у справі про державну допомогу

можуть бути запрошені інші особи, якщо заявник та відповідач не висловили проти цього обґрунтованих заперечень.

Орган Комітету за власною ініціативою чи за заявою осіб, які беруть участь у справі, може провести повністю або частково закрите слухання у справі, якщо відкрите слухання може завдати шкоди інтересам держави, особам, які беруть участь у справі, чи іншим особам, або перешкодити подальшому розгляду справи.

Протокол слухання протягом трьох робочих днів підписується головуючим, який проводив слухання. У цей самий строк особи, які брали участь у слуханні, можуть ознайомитись із змістом протоколу, подати пояснення або зауваження до нього, які додаються до протоколу.

Про ознайомлення осіб, які брали участь у слуханні, із змістом протоколу зазначається у протоколі.

Якщо Уповноважений орган під час проведення моніторингу державної допомоги або з будь-яких інших джерел отримав обґрунтовану інформацію про неналежне використання державної допомоги, що суперечить його рішенням про допустимість такої допомоги для конкуренції або про допустимість для конкуренції за умови виконання надавачем та отримувачами державної допомоги встановлених Уповноваженим органом зобов'язань, він проводить перевірку такої інформації в частині дотримання вимог Закону.

З метою проведення перевірки інформації про неналежне використання державної допомоги Уповноважений орган може надіслати надавачу та отримувачам державної допомоги вимогу щодо подання необхідної інформації.

Якщо за результатами проведеної перевірки встановлено, що неналежне використання державної допомоги призвело до надання незаконної державної допомоги, Уповноважений орган здійснює розгляд справи про державну допомогу.

5.6. Повернення державної допомоги, недопустимої для конкуренції

Як і законодавство ЄС, Закон передбачає можливість повернення державної допомоги, недопустимої для конкуренції.

Так, Уповноважений орган приймає рішення про повернення незаконної державної допомоги у разі визнання її недопустимою для конкуренції.

Повернення незаконної державної допомоги здійснюється з метою усунення спотворення конкуренції, яке було спричинено конкурентною перевагою, отриманою внаслідок незаконно наданої державної допомоги, та відновлення стану отримувачів на ринку, який існував до отримання незаконної державної допомоги.

Сам порядок повернення визначений постановою Кабінету Міністрів України від 04.07.2017 року №468 «Про затвердження Порядку повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції».

Рішення про повернення такої державної допомоги надсилається надавачеві державної допомоги протягом трьох днів з дня його прийняття. Надавач державної допомоги зобов'язаний вжити необхідних заходів до забезпечення повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції, її отримувачем відповідно до рішення Уповноваженого органу та повідомити Уповноваженому органу про виконання його рішення у встановлений строк.

На виконання рішення Уповноваженого органу надавачі незаконної державної допомоги зобов'язані:

1) негайно після офіційного оприлюднення рішення Уповноваженого органу розпочати його виконання;

2) вжити в межах повноважень, визначених законом, вичерпних та ефективних заходів для забезпечення повернення незаконної державної допомоги її отримувачами (кожним з них);

3) у разі порушення провадження у справі про банкрутство отримувача (отримувачів) надавачі незаконної державної допомоги зобов'язані вступити до судового процесу та вчинити інші відповідні дії, передбачені законодавством, щодо відновлення платоспроможності боржника, у тому числі подати відповідні вимоги кредиторів про повернення незаконної державної допомоги;

4) не пізніше останнього дня строку, визначеного пунктом 11 цього Порядку, повідомити Уповноваженому органу про вжиті надавачами та

отримувачами заходи з повернення незаконної державної допомоги та надати відповідне документальне підтвердження;

5) забезпечити повернення незаконної державної допомоги її отримувачами не пізніше останнього дня строку, визначеного пунктом 12 цього Порядку;

6) у разі наявності підстав, що унеможливають (перешкоджають) виконання (виконанню) рішення, надати письмові пояснення щодо наявності перешкод для виконання рішення Уповноваженого органу не пізніше двох днів з моменту виявлення таких обставин. Надання таких пояснень не звільняє надавачів від обов'язку виконати рішення Уповноваженого органу у повному обсязі;

7) надати належні докази виконання рішення.

На виконання рішення Уповноваженого органу отримувачі незаконної державної допомоги зобов'язані:

1) повернути незаконну державну допомогу у спосіб, визначений рішенням Уповноваженого органу;

2) вчинити дії, передбачені заходами надавача незаконної державної допомоги для забезпечення її повернення;

3) інформувати надавача незаконної державної допомоги та Уповноважений орган про виконання рішення Уповноваженого органу;

4) надати надавачу та Уповноваженому органу докази виконання рішення з поданням засвідчених в установленому порядку копій документів, які підтверджують перерахування та/або інший спосіб виконання рішення Уповноваженого органу.

Державна допомога підлягає поверненню отримувачами незалежно від можливого настання внаслідок такого повернення неплатоспроможності та/або банкрутства отримувачів.

Повернення незаконної державної допомоги здійснюється отримувачами, які були встановлені рішенням Уповноваженого органу.

У разі неможливості встановлення Уповноваженим органом вичерпного переліку отримувачів незаконної державної допомоги повернення такої допомоги здійснюється отримувачами, встановленими надавачем такої допомоги.

Обсяги державної підтримки та державної допомоги, яка підлягає поверненню, зазначені на рисунку 14.

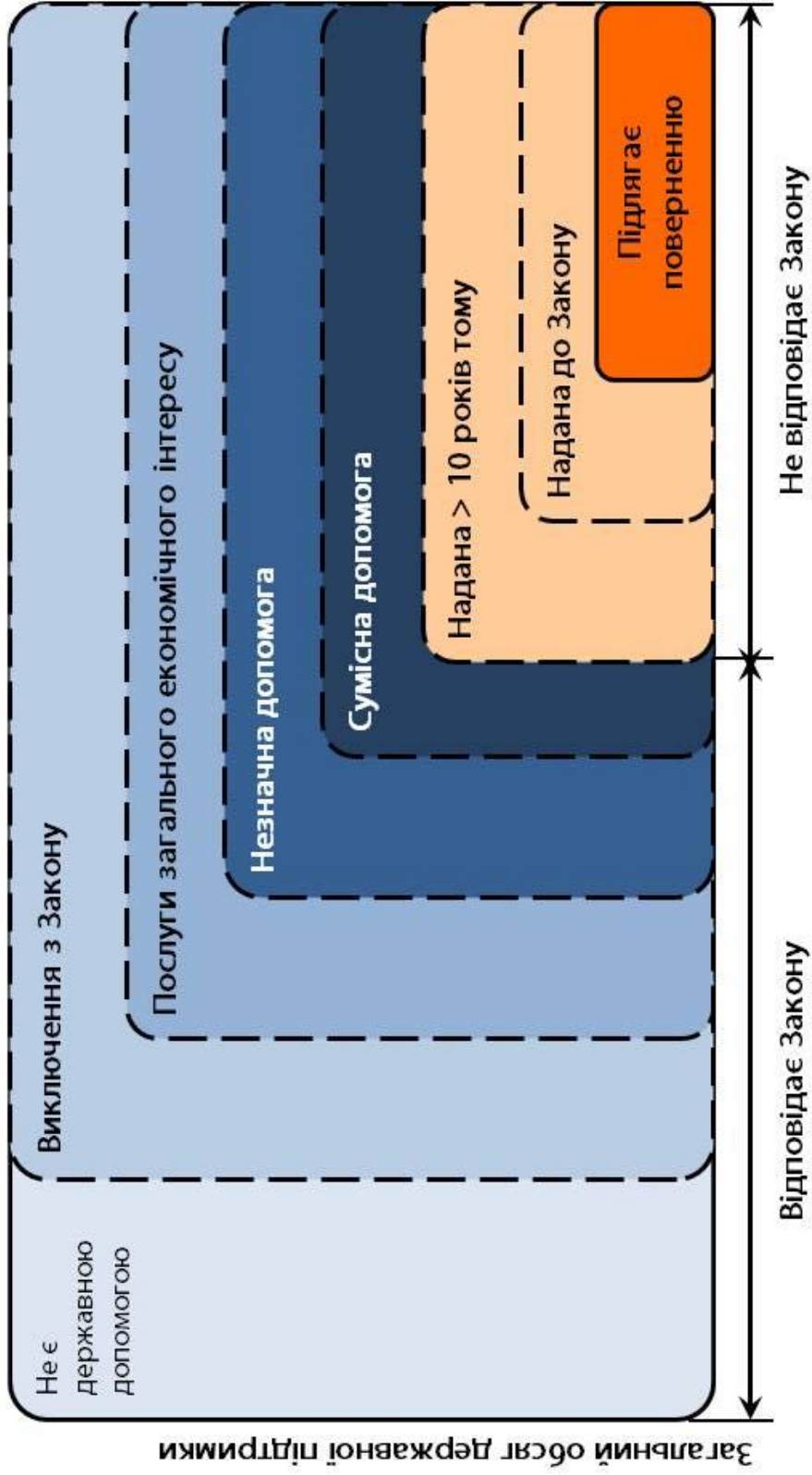

Рисунок 14. Обсяги державної підтримки та державної допомоги, яка підлягає поверненню

Рішення Уповноваженого органу є обов'язковим для виконання надавачами та отримувачами такої допомоги, крім випадків:

- 1) коли рішення Уповноваженого органу стосується незаконної державної допомоги, стосовно якої минув строк, встановлений частиною п'ятою статті 14 Закону (10 років з дня набрання чинності нормативно-правовим чи розпорядчим актом, на підставі якого надавалася така допомога);
- 2) припинення в установленому законодавством порядку діяльності отримувачів шляхом ліквідації, про що є відповідний запис в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань.

Рішення Уповноваженого органу виконується шляхом:

- 1) вжиття надавачами та отримувачами заходів досудового та судового врегулювання у межах, визначених законодавством, з метою повернення незаконної державної допомоги;
- 2) безпосереднього повернення обсягу незаконної державної допомоги шляхом перерахування коштів та/або вчинення інших дій.

Строк виконання надавачами заходів для забезпечення повернення незаконної державної допомоги встановлюється рішенням Уповноваженого органу, але не може перевищувати двох місяців з дати офіційного оприлюднення рішення Уповноваженого органу.

Строк для перерахування та/або вчинення інших дій, що забезпечують повернення обсягу незаконної державної допомоги її отримувачами, не може перевищувати шість місяців з дати офіційного оприлюднення рішення Уповноваженого органу.

У разі неможливості повернення незаконної державної допомоги у формі, в якій її було надано, повернення такої допомоги здійснюється шляхом відшкодування вартості наданої допомоги за цінами, які існують на момент відшкодування.

У разі надання державної допомоги в іноземній валюті обсяг її повернення обчислюється за офіційним курсом гривні до іноземної валюти, встановленим Національним банком на день повернення незаконної державної допомоги.

Якщо незаконну державну допомогу надано в іншій ніж грошова формі, обсяг такої допомоги для цілей повернення може бути визначений у грошовому еквіваленті шляхом проведення незалежної експертної оцінки

майна та/або майнових прав відповідно до законодавства. Витрати з проведення оцінки несуть надавачі незаконної державної допомоги.

Часткове виконання надавачами рішення Уповноваженого органу та/або виконання з порушенням строку є його невиконанням, що має наслідком вжиття Уповноваженим органом заходів для повного виконання та передбачену законом відповідальність.

Невиконання надавачами та/або отримувачами незаконної державної допомоги рішення Уповноваженого органу в установлений строк є підставою для відмови у прийнятті рішення про допустимість для конкуренції нової державної допомоги та/або тимчасове припинення надання чинної державної допомоги до моменту повернення незаконної державної допомоги у повному обсязі.

Надання нової державної допомоги з метою повернення попередньо отриманої державної допомоги, визнаної незаконною рішенням Уповноваженого органу, не допускається.

У разі невиконання рішення про припинення або повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції, Уповноважений орган звертається до окружного адміністративного суду, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ, з позовом про визнання відповідного нормативно-правового чи акта індивідуальної дії, на підставі якого надавалася така державна допомога, незаконним та про припинення та/або повернення незаконної державної допомоги.

РОЗДІЛ VI. СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ТА КОНТРОЛЮ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ РЕСУРСІВ

Законом на Антимонопольний комітет України, як на Уповноважений орган з питань державної допомоги, покладено ряд повноважень:

1) отримання та розгляд повідомлень про нову державну допомогу від надавачів такої допомоги у порядку, встановленому цим Законом;

2) визначення належності до державної допомоги заходів з підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, оцінювання допустимості державної допомоги для конкуренції, прийняття рішень, передбачених цим Законом;

3) збирання та проведення аналізу інформації про заходи з підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, вимагання від надавачів та отримувачів державної допомоги, їх посадових осіб інформації, у тому числі з обмеженим доступом, необхідної для прийняття рішень, передбачених цим Законом;

4) надання:

- надавачам державної допомоги обов'язкових для розгляду рекомендацій про внесення змін до умов надання такої допомоги з метою усунення або мінімізації негативного впливу державної допомоги на конкуренцію;

- роз'яснень з питань застосування законодавства у сфері державної допомоги;

5) прийняття рішень про:

- тимчасове припинення надання незаконної державної допомоги відповідно до цього Закону;

- припинення та повернення незаконної державної допомоги, визнаної недопустимою для конкуренції;

б) визначення порядку:

- подання та оформлення повідомлень про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги;

- розгляду справ про державну допомогу;

- відкликання рішень, визначених частиною шостою статті 10 або частиною сьомою статті 11 цього Закону;

- проведення моніторингу державної допомоги;

- ведення та доступу до реєстру державної допомоги;

7) визначення:

- форм та вимог щодо подання інформації про чинну державну допомогу;

- методик формування карти регіонального розподілу державної допомоги, підготовки та оприлюднення офіційної звітності України у сфері державної допомоги;

8) розроблення та внесення в установленому порядку Кабінету Міністрів України пропозицій щодо прийняття нормативно-правових актів з питань державної допомоги;

9) здійснення заходів міжнародного співробітництва;

10) обмін інформацією з міжнародними організаціями, державними органами, неурядовими організаціями з питань державної допомоги в інших державах.

В цьому контексті важливими є повноваження Комітету з проведення моніторингу державної допомоги та ведення реєстру державної допомоги.

Порядок проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання затверджений розпорядженням Антимонопольного комітету України 28.12.2015 року №43-рп Деякі питання реалізації Закону України «Про

державну допомогу суб'єктам господарювання», де визначено основні засади збирання та проведення аналізу інформації про державну допомогу суб'єктам господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, у тому числі з обмеженим доступом, необхідної для прийняття рішень, передбачених Законом.

Моніторинг державної допомоги проводиться щодо:

- індивідуальної державної допомоги;
- програм державної допомоги;
- будь-якої іншої підтримки суб'єктів господарювання надавачами державної допомоги за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів.

Моніторинг поширюється на будь-яку підтримку суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів для виробництва товарів або провадження окремих видів господарської діяльності, крім випадків, передбачених частиною другою статті 3 Закону.

Основними завданнями моніторингу є:

- збирання та проведення аналізу інформації про заходи з підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів;
- забезпечення постійного контролю за дотриманням надавачами та отримувачами допомоги вимог законодавства щодо окремих категорій та форм державної допомоги, допустимої інтенсивності державної допомоги, допустимих витрат, допустимого рівня накопичення сум допомоги отримувачами, інших характеристик державної допомоги;
- забезпечення контролю за державною допомогою, надавачі якої звільнені від обов'язку повідомлення Уповноваженого органу відповідно до частини третьої статті 9 Закону, та незначною державною допомогою, визначеною в пункті 9 частини першої статті 1 Закону;
- підготовка, подання та оприлюднення звітності про державну допомогу;
- формування та ведення реєстру державної допомоги.

Результати моніторингу використовуються Уповноваженим органом для:

- підготовки пропозицій та рекомендацій надавачам державної допомоги;
- розроблення та внесення в установленому порядку Кабінету Міністрів України пропозицій щодо прийняття нормативно-правових актів з питань державної допомоги та/або внесення змін до існуючих;
- встановлення відповідно до статті 7 Закону умов для звільнення від обов'язку повідомлення про державну допомогу окремих груп надавачів категорій державної допомоги та/або виключення надавачів окремих категорій державної допомоги з тих, що звільнені від такого обов'язку;

-
- підготовки роз'яснень та узагальнень з питань застосування законодавства у сфері державної допомоги;
 - формування та ведення карти регіонального розподілу державної допомоги.

В рамках моніторингу кожен орган місцевого самоврядування надає Уповноваженому органу щорічно інформацію про державну допомогу суб'єктам господарювання, зокрема, про надану державну допомогу, про державну допомогу, надавачі якої згідно із Законом звільнені від обов'язку повідомлення про неї як про нову державну допомогу, а також інформації про незначну державну допомогу.

Зазначена інформація надається Уповноваженому органу з дотриманням вимог Порядку, форм та вимог щодо подання Антимонопольному комітету України інформації про чинну державну допомогу суб'єктам господарювання, затвердженого розпорядженням Антимонопольного комітету України від 28 грудня 2015 року №43-рп, порядок подання якої детально розглянуто вище.

За правильність, повноту й достовірність інформації, яка надається Уповноваженому органу, відповідають надавачі державної допомоги.

Окрім отримання щорічної інформації, з метою проведення моніторингу державної допомоги Уповноважений орган здійснює постійний аналіз проектів нормативно-правових актів, що надходять на опрацювання, а також тих, інформація про які є у вільному доступі, чинних нормативно-правових актів на предмет наявності в них будь-яких заходів підтримки в будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів.

У рамках проведення моніторингу Уповноважений орган може отримувати інформацію про державну допомогу з інших джерел (органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, суб'єктів господарювання, громадян, об'єднань, установ, організацій, що не є надавачами державної допомоги), яка подається в довільній формі та на яку не поширюються вимоги щодо порядку подання та оформлення повідомлень про державну допомогу.

У разі отримання Уповноваженим органом інформації про державну допомогу з будь-яких інших джерел або шляхом самостійного виявлення залежно від змісту виявленої (отриманої) інформації здійснюється її попередня перевірка на предмет:

- ймовірної належності виявлених (повідомлених) заходів підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів до незаконної державної допомоги;
- наявності ознак того, що чинна державна допомога не є або не може вважатись допустимою для конкуренції;
- наявності обґрунтованих підозр щодо неналежного використання державної допомоги.

Попередня перевірка інформації, отриманої з інших джерел або виявленої самостійно, здійснюється з урахуванням критеріїв оцінки допустимості окремих категорій державної допомоги, визначених чиним законодавством України.

Під час проведення попередньої перевірки Уповноважений орган з метою проведення перевірки інформації про незаконну державну допомогу, чинну державну допомогу, яка не є або більше не може вважатись допустимою для конкуренції, або про неналежне використання державної допомоги може надіслати вимоги надавачу та отримувачу державної допомоги (заходів підтримки) щодо надання необхідної інформації.

Під час здійснення попередньої перевірки Уповноважений орган має право вимагати від суб'єктів господарювання, їх об'єднань, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадових осіб інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, необхідну для зазначених цілей.

Строк проведення Уповноваженим органом попередньої перевірки та аналізу інформації про державну допомогу, що міститься в повідомленні Заявників, не повинен перевищувати 30 днів з моменту отримання повідомлення.

За результатами попередньої перевірки Уповноважений орган:

- проводить поглиблений аналіз в порядку, передбаченому статтею 12 Закону, у разі висновку про ймовірну належність виявлених (повідомлених) заходів підтримки до незаконної державної допомоги;
- проводить поглиблений аналіз інформації в порядку, встановленому статтею 13 Закону, у разі висновку щодо обґрунтованості підозр щодо неналежного використання державної допомоги;
- проводить перегляд чинної державної допомоги в порядку, передбаченому статтею 15 Закону, у разі виявлення ознак того, що чинна державна допомога не є або більше не може вважатись допустимою для конкуренції;

- направляє заявнику не пізніше 30 днів з дня отримання повідомлення, передбаченого пунктом 12 цього Порядку, відповідь про неналежність повідомлених заходів підтримки до незаконної державної допомоги, відсутність підстав для перегляду чинної державної допомоги або необґрунтованість інформації про неналежне використання державної допомоги.

Тому органам місцевого самоврядування потрібно ретельно перевіряти перед прийняттям будь-яких нормативних актів або здійснення фінансування заходів на предмет дотримання вимог законодавства про державну допомогу суб'єктам господарювання. А у випадку виникнення сумнівів щодо того, чи є та чи інша підтримка державною допомогою, проводити консультації з Уповноваженим органом.

Ще одним повноваженням Уповноваженого органу є ведення реєстру державної допомоги та складання звітів про державну допомогу суб'єктам господарювання.

Реєстр державної допомоги складається та ведеться Уповноваженим органом за результатами проведення моніторингу державної допомоги та на підставі інформації про чинну державну допомогу, яка подається надавачами такої допомоги.

Реєстр державної допомоги оновлюється, зокрема даними про нову державну допомогу, що набрала чинності протягом звітного року, у тому числі про ту, надавачі якої підлягають звільненню від обов'язку повідомлення про нову державну допомогу відповідно до статті 7 Закону.

Як вже зазначалось раніше, надавачі державної допомоги зобов'язані щороку, до 1 квітня наступного року, подавати Уповноваженому органу у визначеному ним порядку інформацію про чинну державну допомогу, її мету, форми, джерела, отримувачів та їхні частки у загальному обсязі наданої протягом минулого фінансового року державної допомоги у межах відповідної програми або інформацію про те, що протягом звітного року державна допомога не надавалася.

В той же час, отримувачі державної допомоги зобов'язані надавати відповідним надавачам такої допомоги повну та достовірну інформацію про чинну державну допомогу.

Порядок ведення та доступу до реєстру державної допомоги суб'єктам господарювання затверджений розпорядженням Антимонопольного комітету України 28.12.2015 року №43-рп Деякі питання реалізації Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», в якому встановлено

механізм ведення та доступу до реєстру державної допомоги суб'єктам господарювання.

Уповноважений орган:

- здійснює наповнення реєстру;
- удосконалює реєстр;
- організовує створення системи збирання та накопичення інформації;
- контролює належне, своєчасне та повне подання та внесення інформації до реєстру;
- використовує інформацію з реєстру для виконання своїх повноважень у сфері державної допомоги, визначених законодавством;
- узагальнює, готує та оприлюднює інформацію з реєстру;
- здійснює інші повноваження, необхідні для забезпечення функціонування реєстру та отримання достовірної інформації з нього.

До реєстру вноситься інформація:

- що подається Уповноваженому органу надавачами державної допомоги в порядку, визначеному згідно з чинним законодавством про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги;
- про чинну державну допомогу, що подається Уповноваженому органу надавачами державної допомоги відповідно до частини третьої статті 16 Закону та цього Порядку;
- про програми підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, які існували на день набрання чинності Законом, що подається надавачами відповідно до пункту 2 розділу 9 «Прикінцеві та перехідні положення» Закону;
- щодо рішень Уповноваженого органу, прийнятих за результатами розгляду повідомлень про нову (чинну, зміни до чинної) державну допомогу;
- про рішення, прийняті Уповноваженим органом, щодо почату розгляду справи про державну допомогу;
- щодо рішень, прийнятих за результатами розгляду Уповноваженим органом справ про державну допомогу;
- щодо відкликання Уповноваженим органом рішень, прийнятих відповідно до частини шостої статті 10 або частини сьомої статті 11 Закону;
- про проведення перевірки Уповноваженим органом інформації про незаконну державну допомогу або про неналежне використання державної допомоги;
- щодо рекомендацій, надісланих надавачу державної допомоги відповідно до частини другої статті 15 Закону, та їх виконання;

-
- щодо рішень про тимчасове припинення надання незаконної державної допомоги відповідно до Закону;
 - щодо виконання (невиконання) рішення Уповноваженого органу про припинення або повернення незаконної державної допомоги.

Уповноважений орган щороку, до 1 вересня наступного року, складає річний звіт про надання державної допомоги в Україні за попередній фінансовий рік та подає його Кабінетові Міністрів України. Такий звіт публікується в газеті "Урядовий кур'єр" та розміщується на урядовому веб-сайті.

Реєстр державної допомоги ведеться державною мовою, є відкритим, доступ до нього є безоплатним для всіх користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.96 №254к/96-ВР.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV.
6. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01.07.2014 №1555-VII.
7. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 №2210-III.
8. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 №3659-XII.
9. Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 №2673-XII.
10. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 06.09.2012 №5205-VI.
11. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 №991-XIV.
12. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.1991 №875-XII.
13. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 07.07.2014 №1258- XVIII.
14. Закон України «Про скорочення заборгованості перед Пенсійним фондом України підприємств, які мають стратегічне значення, та вугледобувних підприємств і відновлення пенсійних прав їх працівників» від 09.09.2010 №2508-VI.
15. Закон України «Про проведення економічного експерименту щодо державної підтримки суднобудівної промисловості» від 06.09.2012 №5209-VI.
16. Закон України «Про деякі питання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу - учасників Державного концерну «Укроборонпром» та забезпечення їх стабільного розвитку» від 06.09.2012 №5213-VI.
17. Закон України «Про деякі питання заборгованості за спожитий природний газ та електричну енергію» від 12.05.2011 №3319-VI.

18. Закон України «Про погашення заборгованості державних підприємств вугільної галузі із сплати страхових внесків та штрафних санкцій (пені) до Фонду соціального страхування України» від 18.06.2013 №332-VII.

19. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 №280/97-ВР.

20. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 №156-VII.

21. Закон України «Про державні цільові програми» від 09.02.2006 №3421-IV.

22. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 №2850-IV.

23. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 №1560-XII.

24. Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10.09.1991 №1540а-XII.

25. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 №4618-VI.

26. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 №2818-VI.

27. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.07.2017 №468 «Про затвердження Порядку повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції».

28. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 №70 «Про реалізацію статей 19 і 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні».

29. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 року №1836 «Про реалізацію статті 18-1 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні».

30. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2011 №894 «Про затвердження Порядку списання заборгованості за природний газ та електричну енергію».

31. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2014 №385 «Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року».

32. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2011 №236 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реструктуризації вугільної та торфодобувної промисловості».

33. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.02.2012 №160 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реструктуризації та ліквідації підприємств гірничої хімії і

здійснення невідкладних природоохоронних заходів в зоні їх діяльності, а також реструктуризації підприємств з підземного видобутку залізної руди».

34. Розпорядження Антимонопольного комітету України 28.12.2015 №43-рп «Деякі питання реалізації Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

35. Розпорядження Антимонопольного комітету України 04.03.2016 №2-рп «Порядок подання та оформлення повідомлень про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги».

36. Розпорядження Антимонопольного комітету України від 12.04.2016 №8-рп «Про затвердження Порядку розгляду справ про державну допомогу суб'єктам господарювання».

37. Договір про заснування Європейської спільноти з атомної енергії (Євроатом) від 25 березня 1957 року.

38. Договір про функціонування Європейського Союзу, ОJ C 115 від 9 травня 2008 року.

39. Договір про заснування енергетичного співтовариства 2005 року, зі змінами й доповненнями.

40. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 року, ОJ L 161 від 29 травня 2014 року.

41. Угода в рамках СОТ про субсидії і компенсаційні заходи 1994 року.

42. Генеральна угода в рамках СОТ з торгівлі послугами 1994 року.

43. Угода в рамках СОТ про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи 1994.

44. Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Загальних критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. №950».

45. Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на захист навколишнього природного середовища».

46. Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв оцінки допустимості державної допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання».

47. Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність».

48. Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць».

49. Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на професійну підготовку працівників».

50. Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів та підтримки середнього та малого підприємництва».

51. Анестіс П., Дракакакіс Хоурі С. Політика у сфері державної допомоги та послуги загальноекономічного інтересу: висвітлення суперечливих питань, Європейський антимонопольний огляд, 2006 рік.

52. Бекон К. Законодавство Європейського Союзу про державну допомогу. – Оксфорд Юніверсіті Пресс. – 2013 рік.

53. Біонді А., Фарлі М. Зв'язок між державною допомогою і єдиним ринком у Посібнику з дослідження європейського права у сфері державної допомоги. – Едвард Елгар Паблішинг. – 2011 рік.

54. Д-р Юджин Стюарт, Сігітас Цемнолонскіс, Яна Рогінська Право та політика у сфері державної допомоги. Гармонізація законодавства України зі стандартами ЄС/ Д-р Юджин Стюарт, Сігітас Цемнолонскіс, Яна Рогінська – К.: Альфа Реклама, 2016. – 1208 с.

55. Д-р Юджин Стюарт, Яна Рогінська Збірник прецедентного права Європейського Союзу в сфері державної допомоги/ Д-р Юджин Стюарт, Яна Рогінська – К.: Альфа Реклама, 2016. – 740 с.

56. Дж. Фолл Перспективи децентралізації контролю за державною допомогою в ЄС. – Харт Паблішинг. – 2001 рік.

57. Лічак Д. Проблеми визначення поняття «державна підтримка суб'єктів господарювання» / Д. Лічак // Актуальні проблеми держави і права : Збірник наукових праць, 2009. – Вип. 50. – С. 403–411.

58. Некрасова Т. Надання державної допомоги суб'єктам господарювання: сучасний стан і перспективи правового регулювання: монографія / Т. Некрасова ; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк : Вид-во «Ноулідж», 2010. – 216 с.

59. Нестеренко Т. Щодо порядку надання державної допомоги суб'єктам господарювання / Т. Нестеренко, Є. Заруднєв. – Донецьк, 2011. – № 1 (25). – С. 202–206.

60. Пивоварова Н. Развитие методов субсидирования хозяйствующих субъектов / Н. Пивоварова // Вестник ОГУ. – 2008. – № 8 (90). – С. 93–99.

61. Правовые основы государственной поддержки бизнеса : монография / отв. ред. Г. Знаменский ; НАН Украины, Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк : Юго-Восток, 2011. – 170 с.

62. Примуш Р.Б., Гочачілов К.М., Луцюк В.В., Шмиров Є.І., Сікорська Т.В., Андрійчук О.А., Ромах А.В., Гайковська В.Г., Галімова О.П. Інструменти розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади / За заг. ред. доктора наук з державного управління, професора, Заслуженого юриста України В.М.Олуйка – К.: Ваіте, 2017. – 432 с.

63. Примуш Р.Б., Кармаліта А.Ф., Степанова Т.Ю., Чучвера О.М., Луцюк В.В., Андрійчук О.А. Енциклопедія економічної конкуренції / За заг. ред. доктора наук з державного управління, професора, Заслуженого юриста України В.М.Олуйка – Хмельницький: Видавництво «Поліграфіст-2», 2011. – 240 с.

64. Примуш Р.Б., Кармаліта А.Ф., Лахнік О.М., Луцюк В.В., Андрійчук О.А., Гочачілов К.М., Васьковський А.С. Адвокатування конкуренції на соціально-важливих ринках Хмельницької області / За заг. ред. доктора наук з державного управління, професора, Заслуженого юриста України В.М.Олуйка – Хмельницький: Видавництво ФОП Сторожук О.В., 2012. – 68 с.

65. Примуш Р.Б., Луцюк В.В., Андрійчук О.А., Галімова О.П., Романчишин А.А. Економічна конкуренція та антимонопольне регулювання в Україні / За заг. ред. доктора наук з державного управління, професора, Заслуженого юриста України В.М.Олуйка – Хмельницький, 2015. – 620 с.

66. Сігітас Цемнолонскіс Глосарій термінів в сфері державної допомоги/ Сігітас Цемнолонскіс – К.: Альфа Реклама, 2016. – 164 с.

67. Співпраця України з ЄС у сфері захисту конкуренції // Конкуренція : Вісник Антимонопольного комітету. – 2013. – № 2 (49). – 64 с.

68. Стиглиц Дж. Экономика государственного сектора : Учебник / пер. с англ. / Дж. Стиглиц. – М. : ИНФРА-М : Изд-во МГУ, 1997. – 720 с.

69. Шахмалов Ф. Государственная поддержка малого предпринимательства / Ф. Шахмалов // Экономист. – 1995. – № 10. – С. 87–90.

70. Хайнріх Хьольцлер, Елла Лібанова, Тетяна Єфименко, Ярослав Котляревський, Світлана Таран, Денис Черніков, Валентин Деревянкін, Юджин Стюарт Звіт про результати дослідження державної підтримки суб'єктів

господарювання в Україні/ Хайнріх Хьольцлер, Елла Лібанова, Тетяна Єфименко, Ярослав Котляревський, Світлана Таран, Денис Черніков, Валентин Деревянкін, Юджин Стюарт – 2015. – 211 с.

71. Хеншер Л., Оттервангер Т., Дж. Слот П. Державна допомога в ЄС. – Ченсері Ло Паблікейшнз. – 1993 рік.

72. Черніков Д., Хорольський Р. Європейська інтеграція у сфері конкуренції та державної допомоги / Черніков Д., Хорольський Р. – 2015. – 31 с.

**Олуйко Віталій Миколайович
Примуш Роман Борисович**

**НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

**Практичний poradnik
для органів місцевого самоврядування**

Серія: «Бібліотечка місцевого самоврядування»

Підписано до друку 21.09.2017 р. Формат 60x84 1/8.
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура Myriad Pro.
Умов. друк. арк. 30,0. Обл. вид. арк. 32,25.
Тираж 1000 прим. Зам. №210917

Зверстано і надруковано в ТОВ "Видавництво "Юстон"
01034, м. Київ, вул. О. Гончара, 36-а
т: (044) 360-22-66,
www.yuston.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія дк № 497 від 09.09.2015 р.

Серія

«Бібліотечка місцевого самоврядування»

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE